

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
ARHEOLOĢIJA UN VĒSTURES PALĪGZINĀTŅU KATEDRA

Vēstures maģistra studiju programmas

2. kursa studentes

Maijas Ārenas

Stud. apl. Nr. ma10034

**LATVIJAS ARHITEKTŪRAS PIEMINEKĻU SAGLABĀŠANAS
ATSPOGUĻOJUMS PREŠĒ, 1991.-2001.G
MAĢISTRA DARBS**

Darba zinātniskais vadītājs

Dr. hist., docents

Mārtiņš Mintaurs

RĪGA 2015

ANOTĀCIJA

Latvijas Republikā 20. gs. 90. gados veidojās jauna kultūras pieminekļu aizsardzības sistēma uz kuras balstās arī mūsdienu kultūras pieminekļu aizsardzība Latvijā. Šīs tēmas pētniecība bijusi fragmentāra, pievēršoties konkrētiem aspektiem kultūras pieminekļu aizsardzības sistēmā vai uzmanību vēršot uz konkrētiem arhitektūras pieminekļiem, bet ne skatot kopējo arhitektūras pieminekļu saglabāšanu.

Pētījuma mērķis ir noskaidrot Latvijas Republikas arhitektūras pieminekļu saglabāšanas atspoguļojumu presē laika posmā no 1991. gada līdz 2001. gadam.

Kopumā var secināt, ka presē daudzpusīgi atspoguļota arhitektūras pieminekļu saglabāšana 20. gs. 90. gados, kā arī, ka jaunā sistēma galveno atbildību par kultūras pieminekli uzliek tā īpašniekam.

ANNOTATION

During the 90 years of 20th Century in Latvian Republic a new cultural monument protection system was created that underpins the modern cultural monument protection in Latvian Republic nowadays. The research of the theme has been fragmentary, focusing on specific aspects in cultural monument protection system or concentrating on specific architectural monuments, but not looking at the overall architectural monument protection.

The study aims to clarify the reflection of Latvian Republic architectural monument maintenance in press, covering the period from 1991 to 2001.

The overall conclusion is that the architectural monuments maintenance is multilaterally reflected in 20th Century 90 years press and that the new system imposes the core responsibility of the cultural monument on its holder.

SATURA RĀDĪTĀJS

ANOTĀCIJA	2
ANNOTATION	3
SATURA RĀDĪTĀJS.....	4
IEVADS	5
AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS.....	8
1. Publicētie avoti.....	8
2. Literatūra.....	14
1. KULTŪRAS MANTOJUMA AIZSARDZĪBAS SITUĀCIJA LATVIJĀ KOPUMĀ	16
1.1. Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija un kultūras pieminekļu aizsardzības pasākumi	16
1.2. Pieminekļu tiesiskās aizsardzības problēmas.....	22
1.2. Īpašuma tiesību jautājumi	27
1.3. Pieminekļu grupu aizsardzība	29
2. ARHITEKTŪRAS MANTOJUMA SAGLABĀŠANA PILSĒTĀS.....	37
2.1. Rīgas vēsturiskais centrs	37
2.2. Vecrīga.....	40
2.3. Pieminekļi ārpus Vecrīgas	56
2.5. Arhitektūras mantojuma aizsardzība Latvijas pilsētās	69
3. ARHITEKTŪRAS PIEMINEKĻI LATVIJAS RAJONOS	86
3.1. Draudzes īpašumā esoši kultūras pieminekļi	86
3.2. Fiziskas vai juridiskas personas īpašumā esoši kultūras pieminekļi	89
3.3. Pašvaldības īpašumā esoši kultūras pieminekļi.....	94
3.4. Valsts īpašumā esošie kultūras pieminekļi.....	99
SECINĀJUMI.....	103
IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAĶSTS	107
Publicētie avoti.....	107
Literatūra.....	121

IEVADS

Kultūras mantojuma funkcijas ir plašas: tas ir ne tikai dažādu zinātnes nozaru speciālistu pētniecības objekts, bet arī apliecinājums tām vērtībām, kas sabiedrībai ir svarīgas un saglabājamās. Kultūras mantojums tiek saglabāts sabiedrības un kultūras mantojuma aizsardzības speciālistu sadarbības rezultātā, tāpēc ir svarīgi, ka notiek diskusija un informācijas apmaiņa starp sabiedrību un attiecīgajiem speciālistiem. Masu mediji ir viens no veidiem, kā šī informācijas apmaiņa notiek, lai gan arī šeit ir abpusēja mijiedarbība – informācija masu medijos ietekmē sabiedrību, bet sabiedrība ietekmē masu medijus.

Latvijas kultūras mantojums ir nozīmīgs ne tikai Latvijas, bet arī Eiropas un visas pasaules mērogā. To apliecina 1997. gada Rīgas vēsturiskā centra iekļaušana UNESCO Pasaules kultūras un dabas mantojumu sarakstā, kā arī kopš 1995. gada Latvijas aktīvā iesaiste Eiropas Kultūras mantojuma dienās un starptautiskā sadarbība ar dažādām pasaules valstīm kultūras mantojuma jomā. Tomēr jāņem vērā, ka attīstība notiek nepārtraukti un apkārtējā vidē ienāk jauni elementi, kas maina iepriekšējo situāciju. Šī iemesla dēļ ir svarīgi veidot harmonisku vidi, kur sastopami gan tādi objekti, kas tiek atzīti par tik vērtīgiem, lai tos saglabātu, gan no jauna veidotās vērtības. Tādēļ ir nepieciešama kultūras mantojuma aizsardzības sistēma, kas nodrošina par vērtīgu atzīto vēsturisko objektu saglabāšanu nākamajām paaudzēm.

Pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas 1991. gadā Latvijas vēsturē sākās jauns posms, kas nesa izmaiņas ekonomikā, politikā, likumdošanā un citās dzīves jomās. Līdz ar to izmainījās arī kultūras pieminekļu aizsardzības sistēma un arī sabiedrības attieksme pret kultūras pieminekļiem, pieaugot sabiedrības sapratnei par kultūras mantojuma gan estētisko, gan ekonomisko nozīmi. 20. gs. 90. gados veidojās jaunā pieminekļu aizsardzības sistēma, kas pastāv ar atsevišķām izmaiņām arī mūsdienās.

Arhitektūras pieminekļu aizsardzība Latvijā 20. gs. 90. gados ir nepietiekami pētīta tēma, lai gan kopš Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas ir pagājuši 24 gadi, kad jau ir notikušas izmaiņas kultūras mantojuma sistēmā – tā ir veidota no jauna, labotas kļūdas un ieviesti jauninājumi. Tomēr plašāki pētījumi par Latvijas Republikas arhitektūras pieminekļu aizsardzību pēc 1991. gada nav veikti. Arhitektūras pieminekļi ir viens no tiem vēstures avotiem, ko jebkuram ir iespējams apskatīt, aptaustīt- tā ir īsta pagātnes liecība. Vēstures pētniecība bez avotiem nav iespējama, tāpēc vēstures zinātnē ir svarīgi nodrošināt arī avotu saglabāšanu, lai to izpēte būtu pieejama mūsdienu un nākamajām paaudzēm.

pētniekiem. Arhitektūras mantojuma saglabāšana ir nepieciešama kā vēsturniekiem, arhitektiem, būvniekiem tā arī citām sabiedrības grupām.

Pētījuma tēma ir nozīmīga, jo ir svarīgi saglabāt vēstures avotus, ko tālāk izmanto pētniecībā; kultūras mantojums un tā saglabāšana parāda sabiedrības vērtības. Līdz šim kopumā tēma nav plašāk zinātniski izpētīta.

Pētījuma saturs ir Latvijas Republikas arhitektūras pieminekļu saglabāšanas atspoguļojums latviešu valodas preses izdevumos. Maģistra darbā tiek aplūkots gan kāda ir kultūras pieminekļu aizsardzības sistēma, gan konkrēta kultūras pieminekļu saglabāšanas prakse Latvijas pilsētās un rajonos.

Darba hronoloģiskā robežas ir no 1991. gada līdz 2001. gadam. 1991. gads kā sākums ir izvēlēts tādēļ, ka ar to sākas jauns posms Latvijas vēsturē, jo tiek atjaunota Latvijas Republikas neatkarība, bet svarīgi arī, ka šajā gadā Latvija uzsāka dalību starptautiskajā pieminekļu aizsardzības praksē. 1991. gada notika Latvijas uzņemšana UNESCO dalībvalstu skaitā. Savukārt 2000. gada nogalē Rīgā norisinājās starptautiskā konference „Autentiskums un vēsturisko objektu atjaunošana kultūras mantojuma kontekstā”, kuras laikā tika pieņemta Rīgas harta par autentiskumu un vēsturisko objektu atjaunošanu kultūras mantojuma kontekstā. Tas parāda, ka aplūkotajā desmit gadu posmā Latvija ne tikai sāka iesaistīties starptautiskajā kultūras mantojuma saglabāšanas praksē, bet arī to, ka tas nesa sasniegumus, par ko liecina Rīgas hartas pieņemšana, ko organizēja UNESCO Latvijas Nacionālā komisija un Latvijas Republikas Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija sadarbībā ar Pasaules kultūras mantojuma komiteju un Latvijas Kultūrkapitāla fondu.

Darba mērķis ir noskaidrot Latvijas Republikas arhitektūras pieminekļu saglabāšanas atspoguļojumu presē laikā posmā no 1991. gada līdz 2001. gadam.

Lai sasniegtu darbā izvirzīto mērķi, tika noteikti šādi uzdevumi:

- 1) balstoties uz izdevumu „Preses hronika”, noskaidrot un apkopot publikācijas par arhitektūras pieminekļu saglabāšanu;
- 2) izejot no pirmajā uzdevumā iegūtajiem rezultātiem, aplūkot un sagrupēt iegūto informāciju pēc noteiktiem kritērijiem;
- 3) apkopot un analizēt preses publikācijās iegūto informāciju, kas sniedz ziņas par arhitektūras pieminekļu saglabāšanu laika posmā no 1991. līdz 2001. gadam.

Darba struktūra veidota no 3 nodaļām. Pirmajā nodaļā, balstoties uz preses publikācijās iegūtajām ziņām, tiek sniegta informācija par kultūras pieminekļu aizsardzības sistēmu – pastāvošo kultūras pieminekļu aizsardzības institūciju un tās darbību, likumdošanas praksi

attiecībā uz kultūras pieminekļiem. No šīs nodaļas tiek iegūts kopējais sistēmas un tās izpildes raksturojums preses publikācijās.

Otrajā nodaļā tiek aplūkoti arhitektūras pieminekļi un to saglabāšana Latvijas pilsētās. Šajā nodaļā, atsevišķi izdalot, tiek parādīts, kādiem arhitektūras pieminekļiem attiecībā uz saglabāšanu tiek pievērsta uzmanība, kā arī tas ataino atšķirīgo informācijas apjomu, kas tiek sniegts par Rīgas arhitektūras pieminekļiem un tas, ko sniedz par citu pilsētu kultūras pieminekļiem.

Trešajā nodaļā tiek aplūkoti arhitektūras pieminekļi Latvijas rajonos, pamatojoties uz to, ka aplūkotajā laika posmā Latvijas teritorija administratīvi tika dalīta rajonos. Šī nodaļa sniedz informāciju par arhitektūras pieminekļu stāvokli rajonos, kas veido atšķirīgu pieminekļu situāciju kā pilsētā. Šāda veida struktūra parāda presē sniegto informāciju par arhitektūras pieminekļu saglabāšanas sistēmu kopumā, kā arī to, kā pilsētās un rajonos tiek saglabāti konkrēti arhitektūras pieminekļi.

Pētījuma izstrādē izmantota ģenētiskā jeb aprakstošā metode un salīdzinošā metode. Aprakstošā metode izmantota, lai parādītu, kā veidojas un mainās arhitektūras pieminekļu saglabāšanas prakse aplūkotajā laika posmā. Metode vislabāk parāda, kā mainās arhitektūras pieminekļu stāvoklis desmitu gadu posmā. Salīdzinošā metode izmantota, lai izvērtētu, kā atkarībā no dažādiem faktoriem mainās arhitektūras pieminekļa stāvoklis, piemēram, atkarībā no ģeogrāfiskā novietojuma, īpašnieka.

AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS

1. Publicētie avoti

1.1. Preses materiāli

Izmantojot presi kā avotu, līdzīgi kā ar citiem avotiem, ir jāņem vērā ne tikai saturs, bet arī publikācijas autors, izdevējs, izdevuma raksturs (nacionāls vai reģionāls), auditorija, kam izdevums veltīts, izdošanas laiks, kā arī, ja iespējams noskaidrot, tad izdevuma tirāža. Jāņem vērā, ka publikācijas ziņojums var ietekmēt arī pašu notikumu. Notikums un ziņojums ne vienmēr ir nošķirti, tātad tie var mijiedarboties, kas var ierosināt to, ka ziņojums ietekmē notikuma gaitu.¹

Katras publikācijas ziņojums ir selektīvs. Publikācijas autors vai izdevējs no daudzām ziņām izvēlas pievērsties starp daudzajām tēmām tieši konkrētajai. Pamatā balstoties uz to, kas varētu interesēt sabiedrību, valsti, kādu no sabiedrības grupām vai kādu politisko virzienu.²

Publikācijas autors, strādājot ar faktiem, pievieno arī savu interpretāciju, jo, radot publikāciju, viņš izvēlas, ko tajā uzsvērs un kā pasniegs konkrētos faktus ziņojumā. Savukārt, lasot publikāciju, lasītājs to uztver, balstoties uz savu zināšanu un pieredzes bāzi. Līdz ar to veidojas trīs aspekti – pats notikums, tas, kā publikācijas autors šo notikumu attēlo un tas, kā lasītājs uztver informāciju no ziņojuma. Publikācijas autors ir atbildīgs par to, kā viņš rīkojas ar faktiem un kā tos pasniedz, lai nesniegtu nepatiesas ziņas.³

Maģistra darbā galvenais avots ir latviešu valodā izdotā prese. Ņemot vērā publikāciju apjomu, tika izvēlēts aplūkot tikai valsts valodā izdotos izdevumus, kuru publikācijās atspoguļojas arhitektūras pieminekļu saglabāšana. Valsts valodā izdotajos izdevumos tiek atspoguļota informācija, kas paredzēta visai sabiedrībai, nevis tikai konkrētu valodu lietojošai sabiedrības grupai, kā tas būtu attiecībā, piemēram, uz izdevumiem poļu, krievu, angļu vai citā valodā.

Prese kā galvenais avots tika izvēlēta pētniecības gaitā, secinot, ka nav citu avotu, kas atspoguļotu kopējo situāciju par kultūras pieminekļu saglabāšanu aplūkotajā laika posmā. Citi avoti, piemēram, Latvijas Nacionālā arhīva un Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Pieminekļu dokumentācijas centra materiāli, neparāda kopējo situāciju par

---

¹ Howell, M., Prevenier, W. *From Reliable Sources: An Introduction to Historical Methods*. Ithaca, London: Cornell University Press, 2001. pp. 31-33.

² Turpat.

³ Turpat.

arhitektūras pieminekļiem, bet sniedz tikai fragmentāru informāciju par atsevišķiem kultūras pieminekļiem.

1.1.1. Laikraksti

Nacionālie laikraksti

Nacionālie laikraksti ir tie, kuros pamatā parādās informācija par kultūras mantojuma saglabāšanu Latvijā kopumā. Kultūras pieminekļu aizsardzības institūcija tiek vairāk raksturota tieši 20. gs. 90. gadu pirmās puses publikācijas, piemēram, Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas (turpmāk VKPAI) Ekspertīzes nodaļas vadītāja J. Radiņa publikācijā⁴ laikrakstā „Izglītība un Kultūra: Kultūrvēstis”⁵ tika nosauktas gan VKPAI struktūrvienības, gan raksturota sadarbība ar vietējām pieminekļu aizsardzības inspekcijām pilsētās (piem. Cēsis, Ventspils, Rīga u.c.), kā arī nosauktas Kultūras ministrijas pieņemtās galvenās kultūras mantojuma saglabāšanas nostādnes laika posmam līdz 2000. gadam.

VKPAI darbības kritika publikācijās parādās maz. To var skaidrot ar faktu, ka visbiežāk publikāciju autori par kultūras pieminekļu aizsardzību ir paši VKPAI darbinieki, kuri no paškritikas izvairās. Kritiku par likuma nepildīšanu un kontrolējošā aparāta nepietiekamību intervijā⁶ oficiālajam laikrakstam „Latvijas Vēstnesis”⁷ izteica Rīgas kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas vadītājs Georgs Baumanis. Tomēr jāņem vērā, ka starp VKPAI un RKPAI brīžiem pastāvēja saspīlētas attiecības, jo abu institūciju darbības sfēras mēdz pārklāties.

Presē salīdzinoši daudz sastopamas publikācijas, kur tiek ziņots par Latvijas dalību starptautiskos pasākumos. Vairumā gadījumu šo publikāciju⁸ autors ir VKPAI vadītājs Juris Dambis. Piemēram, izdevumā „Izglītība”⁹ J. Dambis ziņoja par Latvijas dalību starptautiskā simpozijā Strasbūrā, Francijā¹⁰, kur Latvijas vārds pirmo reizi pēc komunistiskā režīma gadiem parādījās starptautiskās vidē. Publikācijā papildus sniegta informācija par sadarbību ar UNESCO, kas notika paralēli simpozija darbam.

---

⁴ Radiņš, J. Kultūras pieminekļu aizsardzības sistēma Latvijā. *Izglītība un Kultūra: Kultūrvēstis*, 1994, 27. janv., 4. lpp.

⁵ Iznāk kopš 1994. gada. Laika posmā 1990.-1993. gadam izdevuma nosaukums ir „Izglītība”. Aplūkotajā laika posmā redaktore A. Mangale. Laikraksts iznāk 1 reizi nedēļā.

⁶ Privātpašnieks Rīgas vēsturiskajā centrā. Intervija ar RKPAI priekšnieku G. Baumanī. *Latvijas Vēstnesis: Privātpašums*, 1997, 12. dec., 1. lpp.

⁷ Latvijas Republikas oficiālais laikraksts. Iznāk kopš 1993. gada. Redaktors O. Gerts. Iznāk 4 reizi nedēļā.

⁸ Asaris, J., Dambis, J., Lejnīks, J. Kas notiek ar Latvijas kultūras pieminekļiem? *Izglītība un Zinātne: Kultūrvēstis*, 1994, 9.jūn., 5. lpp.

Dambis, J. Kā ietikt braucošā vilcienā? *Izglītība*, 1993, 25. marts, 13. lpp.

⁹ No 1993. gada iznāk kā “Izglītība un Kultūra”.

¹⁰ Dambis, J. Kā ietikt braucošā vilcienā? *Izglītība*, 1993, 25. marts, 13. lpp.

Publikācijas par likuma izmaiņām, jauniem likumiem pārsvarā parādās nacionālajos laikrakstos. Nesakārtoto likumdošanu attiecībā uz īpašuma tiesību maiņu spilgti raksturoju Mālpils muižas gadījums, kuru aprakstīja laikraksta „Izglītība” publikācijā¹¹. Notikums bija nozīmīgs, lai par to publicētu nacionālajā laikrakstā. Kultūras piemineklis, kas daļēji restaurēts, ieguldot lielus līdzekļus, tika atsavināts, lai to nodotu mantiniekiem. Par privatizācijas negatīvo ietekmi uz kultūras mantojumu publikācijā¹² „Latvijas Vēstnesī” rakstīja VKPAI vadītājs J. Dambis, kurš atzina, ka daļu no kultūras pieminekļiem būs jāsvītro laukā no valsts aizsargājamā pieminekļu saraksta, jo tie ir zaudējuši savas kultūrvēsturiskās vērtības.

Publikācijas par muižu kritisko stāvokli Latvijā parādījās tieši nacionālajā presē, piemēram, mākslas vēsturnieka I. Lancmaņa publikācijā¹³ „Dienā”¹⁴ tika aprakstīti gan veiksmīgi, gan neveiksmīgi muižu ansambļu apsaimniekošanas un uzturēšanas veidi, izejot no tā, kā tas palīdz saglabāt kultūras pieminekli. Par muižu stāvokli tika rakstīts „Vakara Ziņu”¹⁵ publikācijā¹⁶, kur tika stāstīts gan par muižu stāvokli, gan par Latvijas piļu un muižu asociācijas rīkoto akciju „Apceļosim Latvijas pili”. Raksta autore bija žurnāliste, bet rakstā tika iekļauti Jaunpils muižas pārvaldnieka K. Sīmaņa, kā arī mākslas vēsturnieka I. Lancmaņa viedokļi.

Par Rīgas vēsturisko centru un Rīgas kultūras pieminekļu saglabāšanu pamatā raksta tikai nacionālie laikraksti. Publikācijas par Rīgas vēsturisko centru bija vairākas¹⁷, bet daudzos gadījumos rakstos paustā informācija pārklājās. Latvijas centienu iekļūt UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā ataino publikācija¹⁸ avīzē „Fokuss”¹⁹, kur nosaukti izvirzītie Latvijas kandidāti sarakstam, kā arī komentēti kritēriji, kurus piemēro, lai iekļūtu Pasaules mantojuma sarakstā. Pēc publikācijām²⁰ par Rīgas vēsturiskas centra uzņemšanu sarakstā

¹¹ Spertāle, D. Mālpils pils jeb muiža krustcelēs. *Izglītība: Kultūrvēstis*, 1993, 7. okt., 4.-5.lpp.

¹² Rupenheite, I. Kultūras pieminekļi gaida labākus laikus. *Diena*, 2001, 19. jūl., 1., 13. lpp.

¹³ Lancmanis, I. Muiža Latvijā kādreiz un tagad. *Diena*, 1993, 23. maijā, 11. lpp.

¹⁴ Iznāk kopš 1990. gada. Redaktori V. Daugmalis, S. Ēlerte. Iznāk 4 reizes nedēļā. Metienu skaits mainīgs, piemēram, 1993. gadā latviešu val. 98 200, krievu val. 24 300; 1996. gadā latviešu val. 51 159, krievu val. 12 549.

¹⁵ Iznāk no 1993.-2006. gadam. Aplūkotajā laika posma redaktors A. Saulītis.

¹⁶ Biezā, L. Būt vai nebūt pilīm... *Vakara Ziņas*, 2000, 2. dec.

¹⁷ Šmate, Z. Rīgas centrs: pilsētbūvniecības piemineklis. *Latvijas Jaunatne*, 1993, 27. nov., 4. lpp.

Šēnfelde, S. Rīga nav mazā Parīze, Rīga ir lielā Rīga. *Vakara Ziņas*, 1993, 30. nov., 2. lpp.

Ruka-Birzule, E. UNESCO novērtē Rīgu. *Fokuss*, 1998, 9.02./15.02., 11. lpp.

¹⁸ Ruka-Birzule, E. UNESCO novērtē Rīgu. *Fokuss*, 1998, 9.02./15.02., 11. lpp.

¹⁹ Dienas avīze, kas iznāca no 1997. gada 17. oktobra līdz 1999. gada 4. martam. Aplūkotajā posmā redaktors A. Dimants. 1998. gada metiens 27 000. Laikrakstā pie informācijas par redakciju atzīmēts, ka “laikrakstā publicētie materiāli ne vienmēr sakrīt ar redakcijas viedokli”.

²⁰Piemēram: Privātīpašnieks Rīgas vēsturiskajā centrā. Intervija ar RKPAI priekšnieku G. Baumanī. *Latvijas Vēstnesis: Privātīpašums*, 1997, 12. dec., 1. lpp.

sekoja ziņojumi presē par nākamajiem darbiem, kas veicami, piemēram, par Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības plāna izstrādi „Latvijas vēstneša” intervijā²¹ runāja VKPAI vadītājs J. Dambis.

Vecrīgas kopējais stāvoklis un atsevišķo kultūras pieminekļu stāvoklis tika aprakstīts daudzās publikācijās, bet katra atsevišķi šīs publikācijas sniedz nelielu informāciju, un kopainu var iegūt, aplūkojot kopumā publikācijās sniegto informāciju. Piemēram, par Vecrīgas nākotni un iespējam to atjaunot publikācijā²² rakstīja arhī. A. Holcmanis, kurš sprieda arī par iespējām, kā atrast līdzekļus, kurus varētu ieguldīt Vecrīgas atjaunošanā un sakopšanā. Visplašākās diskusijas saistībā ar Vecrīgu tika izvērstas ap Rātslaukuma kompleksa atjaunošanu. Attiecībā uz Rātslaukuma atjaunošanu prese šim procesam seko līdzī un informē visu aplūkoto laika posmu. Pārsvarā publikāciju autori vai tie, kas sniedz interviju, ir jomas speciālisti (arhī. A. Holcmanis, „Rīgas nami” direktors A. Lācis, mākslas vēsturnieks O. Spārīts). Atsevišķos gadījumos publikāciju autori ir žurnālisti. Piemēram, par Melngalvju nama nepieciešamību bija publikācija²³ „Dienā”. Attiecībā uz citiem kultūras pieminekļiem, gan tikai attiecībā uz Vecrīgu, gan visiem aplūkotajiem Rīgas kultūras pieminekļiem, situācija ir savādāka, jo publikāciju daudzums var būt atšķirīgs. Līdz ar to par kādu objektu var būt daži raksti, piemēram, 2-3, bet par citiem objektiem vairāk, tāpēc reizēm prese atspoguļo tikai daļēji pieminekļa saglabāšanas procesu, kas kādā brīdī ir aktuāls, bet vēlāk piekļūst.

Kopumā nacionālā mēroga prese no kultūras pieminekļu saglabāšanas Latvijā atspoguļo pastāvošo sistēmu, likumdošanu, starptautisko sadarbību, kā arī galvaspilsētas kultūras pieminekļu stāvokli un atsevišķos gadījumos arī situāciju ar kādu no arhitektūras pieminekļu tipiem (pie. muiža) vai atsevišķiem Latvijā plašāk pazīstamiem kultūras pieminekļiem.

Reģionālie laikraksti

Žukova, Z. Pasaules mantojuma konvencijas paspārnē. Intervija ar VKPAI vadītāja vietnieku J. Asari. *Latvijas Vēstnesis*, 1998, 31. marts, 6. lpp

Ruka-Bīrzule, E. UNESCO novērtē Rīgu. *Fokuss*, 1998, 9.02./15.02., 11. lpp.

²¹ Rumbēna, I. Kultūras mantojums jā saglabā. Intervija ar J. Dambi. *Latvijas Vēstnesis: Privatizācija. Zeme. Nekustamais īpašums*, 2001, 21. marts, 2.-5. lpp.

²² Holcmanis, A. Kāda varētu būt Vecrīgas nākotne. *Latvijas Vēstnesis*, 1993, 8. maijs, 2. lpp.

²³ Krapāne, L. Melngalvju nams – rota vai nepieciešamība? *Diena*, 1993, 4. dec., 9. lpp.

Reģionālajos laikrakstos tiek raksturots ne tik daudz VKAPI kopējā darbība, bet gan tieši konkrētā rajona VKPAI inspektora darbība. Piemēram, izdevumā „Ludzas Zeme”²⁴ tika publicēta intervija²⁵ ar Ludzas rajona VKPAI inspektori A. Mačukāni, kura pastāsta to, kādā veidā rajona inspektori sadarbojas ar Kultūras ministriju un kā tiek organizēts viņus darbs.

Publikācijas par Eiropas kultūras mantojuma dienām pārsvarā parādās tieši reģionālajā presē, kurā tiek aprakstīts, kādi objekti no rajona piedalās mantojuma dienās. Plašāks raksts par Eiropas kultūras mantojuma dienu vēsturi un tā gada aktuālajiem objektiem tika publicēts, piemēram, izdevumā „Talsu Vēstis”²⁶. Publikācijas autore bija Talsu rajona VKPAI inspektore. Pārsvarā rakstiem²⁷ par kultūras mantojuma dienām autori ir paši VKPAI inspektori.

Publikācijas par kultūras pieminekļu īpašuma tiesību maiņām parādās arī reģionālajā presē. Tajā jautājumi par denacionalizāciju un privatizāciju apskatīti vairāk no praktiskās puses, piemēram, „Malienas Ziņus”²⁸ publikācijā²⁹ bija ziņots par praktisko semināru VKPAI inspektoriem, kas norisinājās Liepājā, tālāk aprakstot seminārā apkopoto par īpašuma tiesību maiņas labvēlīgo un nelabvēlīgo ietekmi uz kultūras pieminekļu saglabāšanu. Piemēram, izdevumā „Rīgas Balss”³⁰ tika publicēts ziņojums³¹ par jaunajiem likumiem saistībā ar privatizācijas procesu, informējot par to, kā zemi, uz kuras atrodas kultūras piemineklis, var saņemt īpašumā vai nomā.

Ja par Rīgas kultūras pieminekļiem pārsvarā raksta nacionālie laikraksti, tad par citu pilsētu un rajonu kultūras pieminekļiem pārsvarā raksta reģionālie laikraksti. Piemēram, par Jūrmalas koka arhitektūru visplašāk rakstīja laikraksts „Jūrmala”³², bet par Bauskas pils atjaunošanu vairāk ziņoja „Bauskas Dzīve”³³. Tomēr atsevišķi raksti parādījās arī

---

²⁴ Iznāk kopš 1990. gada. Redaktori M. Vasiļjevs, Ē. Bondarenko. Iznāk 2 reizes nedēļā gan latviešu, gan krievu valodā.

²⁵ Vasiļjevs, M. Kultūras pieminekļi – mūsu kopējā bagātība. Intervija ar Ludzas rajona VKPAI inspektori A. Mačukāni. *Ludzas Zeme*, 1996, 24. aug., 2. lpp.

²⁶ Iznāk kopš 1989. gada. Redaktori M. Brūvere, E. Juhņevičs, I. Boguva. Iznāk 3 reizes nedēļā. Laikrakstā pie informācijas par redakciju atzīmēts, ka “laikrakstā publicētie materiāli ne vienmēr sakrīt ar redakcijas viedokli”.

²⁷ Mačukāne, A. Latvijas kultūras mantojums 1920-1940. *Ludzas Zeme*, 1996, 7. sept.

Amats, J. Mūsu kultūras mantojums. *Brīvā Daugava*, 1996, 19. apr.

²⁸ Alūksnes rajona laikraksts. Iznāk kopš 1989. gada. Redaktori A. Upenieks. Laikrakstā pie informācijas par redakciju atzīmēts, ka “laikrakstā publicētie materiāli ne vienmēr sakrīt ar redakcijas viedokli”.

²⁹ Dille, I. Par kultūras pieminekļu aizsardzības problēmām. *Malienas Ziņas*, 1994, 2. nov.

³⁰ Iznāk no 1957. gada oktobra. Aplūkotajā laikā posmā redaktore V. Krūmiņa.

Iznāk gan latviešu, gan krievu valodā. Metienu skaits mainīgs, piemēram, 1991. gada 67 500; 1993. gada latviešu val. 38 000, krievu val. 19 800; 1997. gadā latv. val. 25 500, krievu val. 9 3000.

³¹ Grīnberga, H. Zeme glabā pieminekļus. *Rīgas Balss*, 1991, 4. okt., 2. lpp.

³² Iznāca no 1980. līdz 1998. gadam. Redaktore A. Kehre.

³³ Iznāk kopš 1989. gada. Redaktors G. Šimkevics. Iznāk 3 reizes nedēļā.

galvaspilsētas laikrakstā “ Rīgas Balss”³⁴, piemēram, par Melngalvju nama atjaunošanas koncepcijām publikācijā sprieda arhitekti E Pūciņš un A. Holcmanis.

Reģionālajos laikrakstos pamatā parādās informācija, kas skar tieši konkrēto teritoriju – vietējo inspektoru darbība, jaunie likumi un likumu izmaiņas, apkārtnes kultūras pieminekļu saglabāšana, uzturēšana un īpašnieki. Publikācijās par rajona pieminekļiem tiek vairāk pievērsta uzmanība īpašnieka personības jautājumam.

1.1.2. Žurnāli

Informatīva publikācija³⁵ par VKPAI darbību un pieminekļu aizsardzību tika publicēta akadēmiskajā izdevumā „Zinātņu Akadēmijas Vēstis”³⁶. Publikācijā bija sniegta informācija par Zinātņu Akadēmijas sēdi, kur tika pārrunāti jautājumi par VKPAI dibināšanu, kultūras pieminekļu aizsardzības situāciju kopumā uz 1994. gadu, kā arī šī ir viena no retajām publikācijām, kur plašāk parādās VKPAI darbības kritika, īpaši uzsverot pieminekļu aizsardzības likuma nepilnības un ierēdņu kūtros darbību. Publikāciju autors bija VKPAI vietnieks J. Asaris, VKPAI vadītājs J. Dambis un arhit. J. Lejnieks, bet rakstā vairāk parādījās tieši sēdes dalībnieku izteikumi (J. Stradiņš, S. Cimermanis, A. Caune u.c.). Rakstā tika aplūkoti ļoti daudzi svarīgi jautājumi kultūras mantojuma saglabāšanas jomā, kas maz parādījās citās publikācijās. Izvērtēts tika, cik kultūras pieminekļi reāli ir aizsargāti, cik kvalitatīvi likums tos aizsargā, kādas nepilnības ir likumā un kā tās novērst, raksturota tika situācija arī saistībā ar topošo kultūras pieminekļu sarakstu.

Arhit. J. Krastiņa publikācijā³⁷ tika izteikts negatīvs viedoklis par pieminekļu aizsardzības likumu, kuram pēc J. Krastiņa domām nebija nekādas nozīmes pieminekļu saglabāšanas darbā, jo likums bija nepilnīgs, vietām kļūdainais un steigā pieņemts.

Publikācijas par konkrētiem arhitektūras pieminekļiem tika publicētas specializētajā arhitektūras žurnālā “Latvijas Arhitektūra”³⁸. Piemēram, par Latvijas Nacionālās operas restaurāciju un rekonstrukciju tika publicēti vairāki raksti³⁹. Jāņem vērā, ka žurnāls ir

³⁴ Pūciņš, E., Holcmanis, A. Kādam jābūt Melngalvju namam. *Rīgas Balss*, 1993, 13. apr., 8.-9. lpp.

³⁵ Asaris, J., Dambis, J., Lejnieks, J. Kultūras pieminekļu problēmas jaunajā ekonomiskajā situācijā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1994, Nr. 4, 42.-46. lpp.

³⁶ Iznāk kopš 1948. gada. Aplūkotajā laika posmā redaktori L. Kalinka, Jundze.

³⁷ Krastiņš, J. Arhitektūras un pilsētībūvniecības pieminekļu saglabāšana. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1994, Nr. 4, 31.-33. lpp.

³⁸ Iznāk kopš 1995. gada. Aplūkotajā laika posmā redaktori J. Dripe, J. Lejnieks.

³⁹ Latvijas Nacionālās operas attīstība. Intervija ar J. Gertmani. *Latvijas Arhitektūra*, 1995, Nr. 1.

Viļuma, A. MaRk- Operas iekšējā un ārējā apdare. *Latvijas Arhitektūra*, 1995, Nr.1., 36.lpp.

specializējies uz arhitektūru un kultūras pieminekļi tiek skatīti tikai no šī aspekta. Publikācijās detalizētāk tiek aplūkoti objekta atjaunošanas praktiskie aspekti, kas skaidrojams ar žurnāla mērķauditorijas interesēm.

2. Literatūra

Literatūra par kultūras pieminekļu aizsardzību laika posmā no 1991. gada ir ļoti fragmentāra. Nav pētījumu, kas plašāk sniegtu informāciju par kopējo kultūras pieminekļu aizsardzības situāciju Latvijas Republikā pēc neatkarības atgūšanas. I. Stūres pētījums⁴⁰ par kultūras un dabas mantojuma aizsardzību aplūko posmu pēc 1991. gada. Pētījumā tiek raksturota kultūras mantojuma tiesiskā aizsardzība pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas, kas sakrīt ar maģistra darba pētījumu. Tomēr pamatā I. Stūres darbs tiek balstīts uz pētījumu par Latgales reģiona kultūras un dabas pieminekļu situāciju no materiāliem, kas savākti 2001. un 2002. gadā par arhitektūras un vēstures pieminekļiem Latgales reģionā. Līdz ar to pētījums neaptver nedz visu Latvijas Republikas teritoriju, nedz maģistra darbā aplūkoto laika posmu, tāpēc fragmentāri darbs sniedz informāciju par kultūras pieminekļu aizsardzību pēc Latvijas Republikas atjaunošanas, bet tomēr informācija attiecas tikai uz daļu maģistra darbā pētītās tēmas.

Pētījumā izmantota arī vēsturnieka M. Mintaura raksts rakstu krājumā⁴¹, kurā arī tiek raksturotas materiālās kultūras praktiskās saglabāšanas mūsdienu attīstības tendences. Pētījumā tiek skarti jautājumi par autentiskuma kritēriju izmaiņām laika gaitā, kas maģistra darbā sasaistās ar Rīgas hartas pieņemšanu par autentiskumu un vēsturisko objektu atjaunošanu kultūras mantojuma kontekstā. Tomēr kopumā raksta daļā par mūsdienu attīstības tendencēm tiek raksturota Melngalvju nama atjaunošanas koncepcija un tas aplūkots saistībā ar mūsdienu autentiskuma koncepciju. Raksts sniedz informāciju par Rātslaukuma apbūves atjaunošanu un tā saskaņu ar valdošajām tendencēm un praksēm kultūras mantojuma saglabāšanā, bet neatbilst kopējo situāciju arhitektūras pieminekļu saglabāšanā pēc 1991. gada.

---

⁴⁰ Stūre, I. *Kultūras un dabas mantojuma aizsardzība un attīstības plānošana*. LU Akadēmiskais apgāds, 2004. 194 lpp.

⁴¹ Mintaur, M. *Materiālās kultūras mantojuma praktiskā saglabāšana pasaules pieredze un Latvijas realitāte*. Grām.: Gavriļins, A. (red.) *Latvijas materiālās kultūras mantojuma saglabāšanas problēmas I*. LU Akadēmiskais apgāds, 2008. 20.-27. lpp.

D. Baltiņas rakstā rakstu krājumā⁴² tiek sniegta informācija saistībā ar Latvijas Republikas starptautisko sadarbību UNESCO. Pētījumā tiek analizēts process Rīgas vēsturiskā centra uzņemšanai UNESCO Pasaules kultūras mantojuma sarakstā, kā arī Latvijas iesaiste UNESCO pasākumos. Attiecībā uz Latvijas darbību UNESCO raksts to samērā plaši ataino, bet arī šajā gadījumā raksts ietver tikai konkrētu Latvijas darbību starptautiskajā sfērā, bet neaptver visu Latvijas arhitektūras pieminekļu saglabāšanu un pat ne visu starptautisko darbību pēc 1991. gada.

Kopumā literatūra vai nu pārklājas vai papildina preses publikācijās atrodamo informāciju. Lielākajā daļā gadījumu informācija, kas tiek sniegta literatūras vienībās, ir atrodama arī preses publikācijās. Teorētisko informāciju literatūra dod kvalitatīvāku nekā preses publikācijas. Savukārt pastāvošās situācijas aprakstu pilnīgāku un daudzpusīgāku sniedz prese, jo ir dažādu specialitāšu autori, kā arī presē tiek ziņota aktuālā informācija par arhitektūras pieminekļu stāvokli.

---

⁴² Baltiņa, D. UNESCO Konvencija par pasaules kultūras un dabas mantojuma aizsardzības īstenošanu Latvijā. Grām.: Gavriļins, A. (red.). *Latvijas materiālā kultūras mantojuma saglabāšanas problēmas II*. LU Akadēmiskais apgāds, 2013. 9.-21.lpp.

1. KULTŪRAS MANTOJUMA AIZSARDZĪBAS SITUĀCIJA LATVIJĀ KOPUMĀ

1.1. Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija un kultūras pieminekļu aizsardzības pasākumi

1989. gadā Kultūras ministrijas pakļautībā nodibināja Valsts Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekciju. Tika uzsākta jaunas pieminekļu aizsardzības sistēmas radīšana. Izveidoja rajonu un pilsētu inspektoru tīklu, kurā strādāja 35 inspektori, nodrošinot kontaktus starp VKPAI un pieminekļu īpašniekiem, lietotājiem.⁴³ Pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas inspektoru darbību finansēja no valsts budžeta, bet līdz tam to darīja pašvaldības.⁴⁴ Vismaz reizi mēnesī VKPAI inspektori tika aicināti uz Kultūras ministriju, kur tika saņemti norādījumi turpmākajiem darbiem un inspektori sniedza informāciju par stāvokli rajonos, kā arī apsprieda kārtējos darba jautājumus. Inspektori darbojās patstāvīgi un atskaitījās tikai Kultūras ministrijai. Pēc likuma ar pašvaldībām viņiem nebija jāsadarbojas, lai gan tās nodrošināja inspektoru ar telpām, sakaru pakalpojumiem un vajadzības gadījumā ar transporta līdzekļiem. Atsevišķās pilsētās (Rīga, Ventspils, Cēsis, Daugavpils u.c.) līdztekus VKPAI inspektoriem darbojās arī vietējās pieminekļu aizsardzības institūcijas.⁴⁵

VKPAI līdz ar administratīvajām struktūrvienībām 1994. gada ietilpa:

- 1) kultūras pieminekļu pētniecības centrs – Inspekcijas Pieminekļu dokumentācijas centrs un bij. Kultūras ministrijas Restaurācijas institūta bāze;
- 2) juridiskā nodaļa,
- 3) ekspertīzes nodaļa,
- 4) inspektoru nodaļa.⁴⁶

1991. gadā līdztekus VKPAI tika izveidota sabiedriski konsultatīva padomdevēja institūcija – Latvijas pieminekļu valde, bet pēc neilga laika tās darbība apsīka, jo valdes locekļi bija aizņemti, trūka līdzekļu, kā arī nelaiemes gadījumā gāja bojā ievērojams pieminekļu aizsardzības speciālists M. Apinis (1938.-1991.).⁴⁷

---

⁴³ Asaris, J., Dambis, J., Lejnieks, J. Kultūras pieminekļu problēmas jaunajā ekonomiskajā situācijā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1994, Nr. 4, 42.-46. lpp.

⁴⁴ Likuma nezināšana neatbrīvo no atbildības. *Izglītība*, 1992, 24. dec., 12. lpp.

⁴⁵ Radiņš, J. Kultūras pieminekļu aizsardzības sistēma Latvijā. *Izglītība un Kultūra: Kultūrvēstis*, 1994, 27. janv., 4. lpp.

⁴⁶ Turpat.

⁴⁷ Asaris, J., Dambis, J., Lejnieks, J. Kultūras pieminekļu problēmas jaunajā ekonomiskajā situācijā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1994, Nr. 4, 42.-46. lpp.

20. gs. 90. gados postkomunisma valstīm bija svarīgi iekļauties starptautiskajā kultūras mantojuma saglabāšanas organizācijas darbā, lai šādā veidā pārņemtu pieredzi no Eiropas attīstītajām valstīm, kā arī varētu pievienoties starptautiskiem līgumiem un konvencijām kultūras mantojuma saglabāšanas jomā. Latvija jau 1991. gada jūnijā piedalījās starptautiskajā simpozijā par nozīmīgu ēku restaurēšanas jautājumiem, kas norisinājās Strasbūrā (Francijā). Latviju pārstāvēja kultūras ministra vietnieks S. Meierovics un VKPAI vadītājs J. Dambis, kuri varēja arī pārliecināties, vai UNESCO ir saņēmis dokumentus par Brāļu kapu un Brīvības pieminekļa iekļaušanu vispasaules nozīmes kultūras pieminekļu sarakstā. Lielākā daļa materiālu bija saņemti, izņemot fotoattēlus, kas uzņemti no helikoptera. Šie sarežģījumi radās, jo Latvijas Republika vēl nebija uzņēmta UNESCO un visi dokumenti bija jāšūta caur Maskavu. Simpozija oficiālajā sarakstā Latvija arī tika reģistrēta kā Padomju Savienība, bet citos sarakstos kā Latvija. Šādā veidā Latvijas vārds parādījās arī starptautiskajā vidē.⁴⁸

Sadarbība kultūras mantojuma saglabāšanā notika arī Baltijas valstu starpā. Pēc VKPAI iniciatīvas jau 1991. gadā izveidoja Baltijas valstu kultūras mantojuma komiteju, kas sanāca kopā 4 reizes gadā. Tā sadarbojās ar Eiropas Padomes attiecīgajām komitejām, lai koordinētu pieminekļu aizsardzības jautājumus.⁴⁹ 1993. gada 16. martā LR Kultūras ministrijā notika tikšanās, kurā piedalījās visu Baltijas valstu kultūras pieminekļu aizsardzības iestāžu vadītāji. Šajā tikšanās reizē tika secināts, ka attīstības virzieni kultūras mantojuma saglabāšanas darbā visām trim valstīm sakrīt. Jāatzīmē, ka šajā laikā Latvijā jau bija pieņemts likums „Par kultūras pieminekļu aizsardzību”, bet Lietuvā un Igaunijā šis likums vēl bija tapšanas procesā. Savukārt, Latvija no Lietuvas varēja ņemt piemēru, ka kultūras mantojuma saglabāšanai no valsts budžeta var piešķirt 5 reizes vairāk finansējuma, nekā tas bija Latvijā, kā arī pieminekļu aizsardzības institūcijās strādāja 3 reizes vairāk darbinieku, bet no Igaunijas varēja ņemt piemēru, kā veiksmīgi sadarboties ar ārvalstīm. Šī paša gada maijā atkal notika Baltijas valstu kultūras pieminekļu aizsardzības iestāžu vadītāju tikšanās, lai izstrādātu Baltijas valstu kopējo stratēģiju darbam Eiropas Padomes kultūras mantojuma komitejā.⁵⁰

1994. gadā gatava bija VKPAI pieminekļu glābšanas programma 1994. gadam un līdz 2000. gadam⁵¹. Programma līdz 2000. gadam paredzēja, ka līdzekļi tiks piešķirti galveno nostādņu risināšanai:

---

⁴⁸ Dambis, J. Kā ietikt braucošā vilcienā? *Izglītība*, 1993, 25. marts, 13. lpp.

⁴⁹ Asaris, J., Dambis, J., Lejnics, J. Kas notiek ar Latvijas kultūras pieminekļiem? *Izglītība un Zinātne: Kultūrvēstis*, 1994, 9.jūn., 5. lpp.

⁵⁰ Dambis, J. Kā ietikt braucošā vilcienā? *Izglītība*, 1993, 25. marts, 13. lpp.

⁵¹ Asaris, J., Dambis, J., Lejnics, J. Kas notiek ar Latvijas kultūras pieminekļiem? *Izglītība un Zinātne: Kultūrvēstis*, 1994, 9.jūn., 5. lpp.

- 1) speciālistu skološanai un atestācijai, tradicionālo roku darba profesiju apgūšanai;
- 2) kultūras mantojuma saglabāšanas Eiropas prakses apgūšanai;
- 3) kultūras mantojuma apzināšanai un popularizācijai;
- 4) zemes reģistra datorizētas sistēmas izveidošanai, pieminekļu aizsardzības zonas noteikšanai;
- 5) konservācijas metožu, tehnoloģiju un receptūru apgūšanai, kas nesagrauj materiālu, kā arī izmantojot dabiskos konservantus, plastifikatoru, kaļķu javu;
- 6) restaurācijas celtniecības materiālu ražošanai, nelielu ražotņu izveidošanai;
- 7) kultūrvēsturiskās vides saglabāšanas problēmu apzināšanai tirgus ekonomikas apstākļos.⁵²

VKPAI ne visos gadījumos sekmīgi veica savu kā kultūras pieminekļu aizsardzības institūcijas uzdevumu, tāpēc aplūkotajā laika posmā preses publikācijās parādījās arī kritika par VKPAI darbību. Tomēr jāņem vērā, ka lielākajai daļai publikāciju par kultūras mantojuma aizsardzību autori bija paši VKPAI darbinieki vai saistīti ar inspekciju, līdz ar to paši savu darbību viņi necentās tik ļoti kritiski izvērtēt.

Viens no galvenajiem trūkumiem bija kultūras pieminekļu aizsardzības nodrošināšanas un kontroles organizēšana. Ministru kabinets, nodrošinot valsts pārvaldi un kontrolējot pieminekļu aizsardzību, aizstāvēja kultūras pieminekļus. Pārvaldi un kontroli realizēja VKPAI, kura atradās Kultūras ministrijas pārraudzībā. Turklāt šo darbu veica pa vienam inspektoram katrā rajonā, un bieži viņi nebija nodrošināti ne ar autotransportu, ne datoru.⁵³ Līdz ar to veidojās situācija, ka VKPAI paši veica pieminekļu aizsardzības nodrošināšanu un paši arī kontrolēja, kā šie darbi tiek veikti. Turklāt darbinieku skaits bija nepietiekams, lai nodrošinātu abu šo funkciju kvalitatīvu veikšanu.

Arhit. J. Krastiņš uzskatīja, ka pastāvošās inspekcijas ir nepietiekamas institūcijas, lai sakārtotu pieminekļu aizsardzības likumus – radītu mehānismu, lai šie likumi arī reāli darbotos.⁵⁴ VKPAI nespēju pilnībā pārvaldīt kultūras pieminekļus apliecina arī VKPAI vadītāja izteikums, ka bieži par to, ka piemeklī kaut kas norisinās, uzzina tikai tad, kad darbi jau ir sākušies. Šādos gadījumos īpašnieks visbiežāk aizbildinoties, ka nezināja par to, ka tas

---

⁵² Rastiņš, J. Kultūras pieminekļu aizsardzības sistēma Latvijā. *Izglītība un Kultūra: Kultūrvēstis*, 1994, 27. janv., 4. lpp.

⁵³ Pīlādzis, M. Pilsonis Piemeklis meklē aizsardzību. *Literatūra. Māksla. Mēs.*, 1997, 31. 07./7.08., 8.-9. lpp.

⁵⁴ Krastiņš, J. Arhitektūras un pilsētbūvniecības pieminekļu saglabāšana. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1994, Nr. 4, 31.-33. lpp.

ir kultūras piemineklis un tur neko nedrīkst uzsākt.⁵⁵ Rīgas kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas (turpmāk RKPAI) vadītājs G. Baumanis uzskatīja, ka kultūras pieminekļu likums ir normāls, bet to nepilda, un ir absolūti nepietiekams kontrolējošais aparāts.⁵⁶ VKPAI nespēju nodrošināt kultūras pieminekļu aizsardzības likuma realizēšanu ataino gadījums ar Popervāles muižu. Muiža bija ļoti sliktā stāvoklī un tai pat iegruva jumts. Ēka it kā piederēja kādai firmai SIA „Dimasko”, lai gan inspekcija pat nezināja, kur tāda firma ir un kas ir tās īpašnieki, jo uzņēmumu reģistrā šādas informācijas nebija. 5 gadus muižas īpašnieks tika meklēts, bet muiža tikmēr gruva kopā, lai gan būtu bijusi jau tiesas ceļā jāatsavina un jāpieprasa kompensēt zaudējumus.⁵⁷

VKPAI darbība tika kritizēta arī 1994. gada 8. aprīlī notikušajā Latvijas Zinātņu akadēmijas sēdē, kurā tika diskutēts par tēmu „Kultūras pieminekļu problēmas jaunajā ekonomiskajā situācijā”. Sēdē tika skarti jautājumi gan par pieminekļu aizsardzības institūcijām, gan par likumdošanu un tās realizāciju, gan kultūras pieminekļu saglabāšanu. Sēdes vadītājs J. Stradiņš izteicās, ka pēdējos gados ir vājinājusies gan pieminekļu aizsardzība, gan pieminekļu aizsardzības inspekcija, piemēram, iepriekšējos gados vēl bez valstiskām institūcijām darbojās Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrība, kurai bija 28 000 biedru, no kuriem pēc LR neatkarības atgūšanas palika tikai 800. Tāpat arī daudz tika kritizēts pieminekļu aizsardzības likums un ierēdņu kūtrums. Savukārt kultūrvēsturnieks S. Cimermanis uzstājoties uzsvēra, ka Latvijā valda ļoti liela nezināšana visos ar kultūras pieminekļu saglabāšanu, aizsardzību un izmantošanu saistītajos jautājumos, bet tāda situācija ir bīstama kultūras piemineklim. S. Cimermanis kā situācijas uzlabošanu ieteica rūpīgu izglītošanas un skaidrošanas darbu visos iedzīvotāju slāņos, kā arī palielināt zinātnisko un populārzinātnisko publikāciju daudzumu. Vēsturnieks A. Caune uzsvēra, ka starpkaru gados Pieminekļu valdei bija 4 inspektori, bet pieminekļa iznīcināšana bija valsts mēroga skandāls. Savukārt atjaunotajā republikā pieminekļi zūd viens pēc otra, jo aizsardzības dienestā strādā ierēdņi nevis speciālisti.⁵⁸

Kopējie secinājumi, pie kuriem sēde nonāca, bija:

1) jāveido ciešāka sadarbība starp VKPAI, zinātnisko iestāžu un sabiedrisko organizāciju darbiniekiem;

⁵⁵ Likuma nezināšana neatbrīvo no atbildības. *Izglītība*, 1992, 24. dec., 12. lpp.

⁵⁶ Privātpašnieks Rīgas vēsturiskajā centrā. Intervija ar RKPAI priekšnieku G. Baumanī. *Latvijas Vēstnesis: Privātpašums*, 1997, 12. dec., 1. lpp.

⁵⁷ Pīlādzis, M. Lats par muižu. *Literatūra. Māksla. Mēs.*, 1997, 9.10./16.10., 8.-9. lpp.

⁵⁸ Asaris, J., Dambis, J., Lejnietis, J. Kultūras pieminekļu problēmas jaunajā ekonomiskajā situācijā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1994, Nr. 4, 42.-46. lpp.

- 2) valstī ir jāpastiprina kultūras pieminekļu izpēte, kā arī masu informācijas līdzekļos jāpopularizē kultūras pieminekļu vērtības;
- 3) jāizveido no izpildvaras neatkarīga speciālistu kopa, kas varētu analizēt situācijas, izstrādāt ar kultūras mantojuma izpēti un saglabāšanu saistītos jautājumus, kā arī izšķirt konfliktsituācijas pieminekļu izmantošanas un saglabāšanas jomā;
- 4) jāizstrādā likums par kultūras mantojumu, kuram attiecīgi pakārtotu likumu par pieminekļu aizsardzību, nacionālo institūtu utt.;
- 5) nepieciešama valsts koncepcija par nacionālo kultūras mantojumu, nekavējoties jāsastāda neprivatizējamo kultūras pieminekļu saraksts;
- 6) rajonos un pilsētās jāveido pieminekļu aizsardzības sabiedrisko inspektoru kopa, kura informētu par pieminekļu stāvokli;
- 7) valsts saimnieciskā un kultūrpolitika ir jāveido tā, lai kultūras pieminekļa īpašniekam kultūras piemineklis būtu ekonomiski izdevīgs;
- 8) jāceļ kvalifikācija ierēdņiem, kas strādā pieminekļu aizsardzības sfērā;
- 9) valsts palīdzība jāsniedz Latvijas vecajiem parkiem, kuru izmantošana mūsdienās var dot lielu ekonomisko un ainavisko efektu;
- 10) Rīgas 800 gadu dibināšanas jubilejas pasākumu uzskatīt par valsts kultūrpolitikas veidošanas būtisku sastāvdaļu.⁵⁹

1994. gadā notika arī starptautiski nozīmīgs pasākums par pieminekļu aizsardzības problemātiku, kur piedalījās arī pārstāvji no Latvijas. Starptautiskā zinātniskā konference „Kultūras mantojuma saglabāšanas un aizsardzības pasākumi un metodoloģija Baltijas valstīs un Austrumeiropā mūsdienās” norisinājās maija beigās Viļņā. Konferencē diskusijas bija vairāk par konceptuālas dabas jautājumiem – atsevišķu objektu konservācijas vai restaurācijas lietām, kā arī kultūras mantojuma saglabāšanas pieeju. 20. gs. 90. gadu sākumā bijušās totalitārisma valstis meklēja savu kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanas modeli. Bija jūtama autoritāšu iekšējā cīņa starp iepriekšējo, totalitāro domāšanas veidu un apziņu, ka arī kultūras pieminekļu saglabāšanas sistēmas veidošanas process ir tikai mūsu apstākļiem jaunā procesa sastāvdaļa.⁶⁰

Latvijas pieminekļu aizsardzības institūcijas centās iesaistīties un veidot sadarbību ar Eiropas valstīm kultūras mantojuma aizsardzības jautājumos. Kopš 1995. gada Latvijā katru gadu notika Eiropas kultūras mantojuma dienas, kuras dibinātas 1991. gadā pēc Eiropas

⁵⁹ Asaris, J., Dambis, J., Lejnicks, J. Kultūras pieminekļu problēmas jaunajā ekonomiskajā situācijā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1994, Nr. 4, 42.-46. lpp.

⁶⁰ Radiņš, J. Kultūras mantojuma saglabāšanas problēmas Baltijas valstī un Austrumeiropā. *Izglītība un Kultūra: Kultūrvēstis*, 1994, 7. jūl., 5. lpp.

padomes iniciatīvas. Tās finansēja Eiropas padome un Karaļa Boduēna fonds (Beļģija), pasākumu koordinēja Eiropas Padomes Kultūras mantojuma departaments. Eiropas kultūras mantojuma dienu himna ir Bēthovena „Oda priekam”. Tikai vērtīgākajiem, sakoptākajiem, labās saimnieka rokas vadītiem kultūrvēsturiskajiem pieminekļiem ir gods kļūt par mantojuma dienu dalībniekiem. Ēku īpašniekiem izsniedz īpašo mantojuma dienu simbolu – karogu, kas plīvo pasākuma laikā.⁶¹ Katra dalībvalsts izvēlas savu tēmu kultūras mantojuma dienām.⁶² Latvijā pirmajā dalības gadā – 1995. – kā tēmu izvēlējās „Koka mantojums Latvijā”.⁶³ 1996. gadā tēma bija „1920.-1940. gadu arhitektūra Latvijā”.⁶⁴ 1997. gada kultūras mantojuma dienas Latvijā bija veltītas muižām un pilīm, jo tās atradās visnotaļ sliktā stāvoklī. Komunistiskā režīma laikā šajās ēkās bieži atradās dažādi klubi, skolas, kolhoza kantori un citas iestādes, bet režīmiem mainoties, daudzas ēkas tika pamestas, kas nāca tām tikai par sliktu.⁶⁵ Tā gada Eiropas kultūras mantojuma dienu laikā Latvijā notika arī seminārs žurnālistiem par mantojuma atspoguļošanu masu medijos. Mākslas vēsturniece E. Ruka-Birzule savā rakstā to atainoja šādi: „Tas bija divu dienu izbraukums uz Gulbenes rajonu, kur dabā varēja vērot visus mantojuma priekus un bēdas. Lieki piebilst, ka pēdējo izrādās vairāk. Pesimistiskā un žēlabainā nostāja uz vietām ir pirmais iemesls, kas žurnālistus atbaida. Nu, kāds tur prieks aprakstīt bēdu ieleju! Pretējā galējība vērojama dažu redaktoru uzskatos – kad tiek piedāvāts materiāls par tām pašām Mantojuma dienām, kas ir gada lielākais notikums kultūras pieminekļu aizsardzības sistēmā, tad atskan atbilde – nu tas jau tāds reprezentatīvs un birokrātu iniciēts pasākums, kas gan tur var būt interesants... Nav brīnums, ka arī semināra secinājumi necik optimistiski nebija – pārāk iesīkstējies ir uzskats, ka mantojuma aprakstīšana apstāstītā vai aprādītā formā neizbēgami ož pēc naftalīna. Redaktori to pacieš kā zobu sāpes, sponsoriem labāk ko tādu vispār nepieminēt...”⁶⁶

Nākamajos gados Eiropas kultūras mantojuma dienu tēmas bija „Latvijas pilskalni” (1998), „Eiropa – kopīgs mantojums. Latvijas baznīcas” (1999), „Eiropa – kopīgs mantojums. Latvijas lauku kultūrvēsturiskā ainava” (2000), „Pilsētu vēsturiskie centri” (2001).⁶⁷ Savu dalību Latvija ņēma arī kampaņā „Eiropa – kopīgs mantojums”. Iepriekš šāda Eiropas Padomes kampaņa norisinājās 1975. gadā, bet sagaidot jauno gadsimtu nolēma rīkot jaunu

---

⁶¹ Ruka-Birzule, E. Septembris apzelta mantojumu. *Vide un Laiks*, 1998, Nr. 3, 58.-61. lpp.

⁶² Kleinberga, A. Mantot un turpināt. *Talsu Vēstis*, 1996, 10. sept., 3. lpp.

⁶³ Kultūras mantojuma dienu vēsture. Pieejams: http://mantojums.lv/?cat=644&lang=lv&fulltext_id=1516 [skatīts 15.04.2015.]

⁶⁴ Kleinberga, A. Mantot un turpināt. *Talsu Vēstis*, 1996, 10. sept., 3. lpp.

⁶⁵ Girgensons, K. Kultūras mantojums brūk. *Literatūra. Māksla, Mēs*. 1997, 18.09./25.09., 9. lpp.

⁶⁶ Ruka-Birzule, E. Starp naftalīnu, ēnām un dzīves garšu – mantojums Latvijā. *Māksla Plus*, 1999, Nr. 6, 9.-11. lpp.

⁶⁷ Kultūras mantojuma dienu vēsture. Pieejams: http://mantojums.lv/?cat=644&lang=lv&fulltext_id=1516 [skatīts 15.04.2015.]

kampaņu. Kampanai kā noslēguma ceremonijas vieta tika izvēlēta Latvija.⁶⁸ No tā var secināt, ka Latvijas darbības starptautiskajā vidē tika veiksmīgi uzņemta un akceptēta.

1.2. Pieminekļu tiesiskās aizsardzības problēmas

1991. gadā kultūras pieminekļu aizsardzība darbojās vēl pēc vecajiem LPSR likumiem. Mainoties valsts iekārtām, kultūras pieminekļi ļoti cieta no nesakārtotās likumdošanas, piemēram, kā izteicās VKPAI vadītājs J. Dambis: „Iedomājaties, par muižas iznīcināšanu sods ir līdzvērtīgs viena kurpju pāra cenai!”⁶⁹ Privatizācijas process lika pārskatīt vecos likumus. Augstākās Padomes kultūras komisija izveidoja pagaidu nolikumu, kuram bija jābūt spēkā līdz galīgajam variantam.⁷⁰ Jaunie dokumenti par kultūras pieminekļu aizsardzību bija nepieciešami zemes komisijām. Pēc saskaņošanas ar VKPAI zemes gabalu, uz kura bija kultūras piemineklis, varēja saņemt nomā vai kļūt par tā īpašnieku. Tālāk īpašniekam bija jānoslēdz līgums ar VKPAI par noteiktā objekta saglabāšanu un par tā izmantošanu, kā arī par to, ka tiks veikti savlaicīgi pasākumi, lai novērstu tālāku pieminekļa bojāšanos vai sabrukšanu. Ja tas netiek nodrošināts, tad pieminekli var arī atsavināt tiesas ceļā.⁷¹ Šis pagaidu nolikums bija solis ceļā uz jauno likumu par kultūras pieminekļu aizsardzību.

Latvijas Republika bija pirmā no Baltijas valstīm, kura pieņēma likumu „Par kultūras pieminekļu aizsardzību”. Likums tika pieņemts 1992. gada 12. februārī un stājās spēkā 1992. gada 11. martā.⁷² Vēlāk likums gan tika atzīts par nepilnīgu un bija nepieciešami papildinājumi likumdošanā. Piemēram, VKPAI vēlējās, lai likumā ieraksta, ka kultūras pieminekļus var pārdot tikai Latvijas Republikas pilsoņiem, bet Augstākā Padome nobalsoja pret šo pantu.⁷³ Likumu nepilnības centās novērst ar noteikumiem, kurus 1992. gada novembrī pieņēma LR Ministru Padome. Arhit. J. Krastiņš uzskatīja, ka likumam nav nekādas nozīmes pieminekļu aizsardzības un saglabāšanas darbā. Kā piemēru varēja minēt 57. pantu, kurā rakstīts „kultūras pieminekļos var tikt veikti šādi restaurācijas darbi: a) remonts; b) konservācija; c) rekonstrukcija”. No šī piemēra varēja secināt, ka pieminekļi var tikt veikts viss, kam ar restaurāciju nav nekā kopīga. Likums par pieminekļu aizsardzību bija jāpārveido,

⁶⁸ Ūdris, J. Eiropa ir kopīga, un arī mūsu kultūras mantojums ir kopīgs. Intervija ar J. Dambi. *Latvijas Vēstnesis*, 2000, 8. dec.

⁶⁹ Vladimirovs, A. Pelnos apraktais zelts: kā likt iemirdzēties Latvijas vēsturei. Intervija ar J. Dambi, Meierovicu. *Atmoda*, 1991, 1. okt., 8.-9. lpp.

⁷⁰ Tannenberga, Ē. Kultūras mantojuma sardzē. Intervija ar Valkas rajona vēstures un kultūras pieminekļu inspektori Vinetu Skutāni. *Mūsu Zeme*, 1991, 9. jūl., 3. lpp.

⁷¹ Grīnberga, H. Zeme glabā pieminekļus. *Rīgas Balss*, 1991, 4. okt., 2. lpp.

⁷² Par kultūras pieminekļu aizsardzību. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/72551-par-kulturas-piemineklu-aizsardzibu> [skatīts 15.04.2015.].

⁷³ Olšteina, I. Kam pieder pilis un muižas. *Latvijas Jaunatne*, 1992, 6. maijs, 4. lpp. (intervija ar J. Dambi)

iekļaujot tajā punktu par speciālistu piesaistīšanu.⁷⁴ Likumu nesakārtotība un neefektivitāte radīja bīstamus apstākļus kultūras pieminekļiem, jo vietējās pārvaldes iestādes pieļāva vai pat akceptēja to nojaukšanu un pārveidošanu (Talsu raj. Kolkas pag. Košraga Tilmaču stallis, Ģibuļu pag. Līkumu dzīvojamā māja, Tukuma raj. Sēmes pag. Koršu dzīvojamo māja u.c.).⁷⁵

Likums „Par kultūras pieminekļu aizsardzību” noteica, ka atbildība par kultūras pieminekļa saglabāšanu principā gulstas uz īpašnieka pleciem, līdz ar to no īpašnieka godaprāta lielā mērā bija atkarīgs vēsturisko ēku liktenis. Sakārtotā sabiedrībā arī valstij būtu bijis jāuzņemas savas saistības- veicinot sabiedrības rūpes par kultūras mantojumu. Latvijas valsts likumdošanā netika noteikti atvieglojumi dzīvojamo ēku – kultūras pieminekļu-īpašniekiem. Dialogs starp valsti un sabiedrību nenotika. Ja īpašniekam bija godprātīga attieksme un līdzekļi, tad savukārt saņemt palīdzību no valsts par meistariem, materiāliem, tehnoloģijām, organizācijām u.tml. nebija iespējams. Vēsturisko ēku atjaunošanas process bieži bija konceptuāli diskutējams un bija nepieciešams speciālista viedoklis. Presē bija nepieciešams vairāk atspoguļot ne tikai sākumu un galu ēku atjaunošanā, bet pievērst arī uzmanību pašam ceļam, kāds ejams.⁷⁶

1992. gadā Latvijā stājās spēkā arī Eiropas kultūras konvencija. Konvenciju noslēdza jau 1954. gada 19. decembrī Parīzē, Francijā. Tās mērķis bija panākt lielāku vienotību starp Eiropas Padomes locekļiem, aizsargāt, īstenot ideālus un principus, kas ir to kopējs mantojums. Konvencijas darbība bija vērsta uz to, lai Eiropas valstu pilsoņi apgūtu citu valstu valodas, vēsturi un kultūru.⁷⁷

Pēc 3 gadiem 10. aprīlī Latvijā spēkā stājās UNESCO konvencija par pasaules kultūras un dabas mantojuma aizsardzību. Šī konvencija bija noslēgta 1972. gada 16. novembrī Parīzē, Francijā.⁷⁸ Kopš 1995. gada 10. februāra Latvija kļuva arī par Eiropas Padomes dalībvalsti. Sadarbība ar Eiropas Padomi bija veiksmīga, jo Latvijas pieminekļu aizsardzības institūcija bija atbilstoša citām līdzīgām institūcijām Eiropā.⁷⁹

Latvija salīdzinoši labi iekļāvās starptautiskajā pieminekļu aizsardzības vidē, bet VKPAI vēlējās ne tikai iekļauties kopējā Eiropas kultūras mantojumā, bet arī stiprināt nacionālās atšķirības. 1995. gadā VKPAI vadītājs J. Dambis uzsvēra, ka būtu jārunā arī par nacionālo kultūras mantojumu, kā arī jāveido likums par nacionālo kultūras mantojumu. Viņš

---

⁷⁴ Krastiņš, J. Arhitektūras un pilsēt būvniecības pieminekļu saglabāšana. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1994, Nr. 4, 31.-33. lpp.

⁷⁵ Asaris, J., Dambis, J., Lejnietis, J. Kultūras pieminekļu problēmas jaunajā ekonomiskajā situācijā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1994, Nr. 4, 42.-46. lpp.

⁷⁶ Dirveiks, I. Par godaprātu un attieksmi. *Būvēt*, 1999, Nr. 3, 70. lpp.

⁷⁷ Eiropas kultūras konvencijas 4.pants. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=71841> [skatīts 12.05.2013.]

⁷⁸ *Nozīmīgākie starptautiskie dokumenti par kultūras mantojuma aizsardzību*. SIA Mantojums, 2000. 8. lpp.

⁷⁹ Dambis, J. Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijai- desmit gadu. *Latvijas Arhitektūra*, 2000, Nr.1, 111.lpp.

uzskatīja, ka šāda likuma sagatavošana ir LR Kultūras ministrijas pārziņā. Pēc tam būtu jāizveido Nacionālā kultūras mantojuma padome, kurā ietilptu augsta līmeņa speciālisti, dažādu institūciju un sabiedrisko organizāciju pārstāvji. Padomes uzdevums būtu palīdzēt valsts institūcijām risināt būtiskās problēmas un ierosināt laikus ieviest nepieciešamās izmaiņas kultūras mantojuma saglabāšanas darbā.⁸⁰ Aplūkotajā laika posmā šāds likums netika pieņemts.

Pēc kultūras pieminekļu aizsardzības likuma pieņemšanas, iesaistīšanās starptautiskā sadarbībā kultūras mantojuma jomā svarīgi un ļoti nepieciešami bija sastādīt jaunu kultūras pieminekļu sarakstu, bet tā tapšanas laikā spēkā vēl bija 1983. gadā apstiprinātais pieminekļu saraksts.⁸¹ VKPAI kā galvenā atbildīgā valsts institūcija sagatavoja valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstu. Lai pieminekli iekļautu sarakstā nebija nepieciešama ne tā īpašnieka, ne pārvaldītāja vai pašvaldības piekrišana.⁸² Kopumā bija jāpārskata 14 000 objektu un tas prasīja laiku. Jaunā saraksta tapšanas laikā tas netika ne apspriests, ne publicēta tā sastādīšanas koncepcija un metode. No saraksta tika izņemti arī daudzi agrāk aizsargāti kultūras pieminekļi un to darīja nekonsultējoties ar zinātniekiem.⁸³ 1995. gadā bija jau sastādīti arheoloģijas un mākslas pieminekļu saraksti, bet arhitektūras, pilsētībūvniecības un vēstures pieminekļi vēl bija tapšanas stadijā.⁸⁴ Radās situācija, ka liela daļa kultūras pieminekļu 1995. gadā nogāja pagrīdē, jo papīri neapliecināja to piederību aizsargājamības statusam. Ar Ministru kabineta rīkojumu tika atcelts vietējas nozīmes kultūras pieminekļu saraksts un bija paredzēts, ka 2 nedēļu laikā apstiprinās jaunos sarakstu, bet gala rezultātā Ministru kabineti mainījās ātrāk, nekā tika apstiprināts sagatavotais saraksts.⁸⁵

Savdabīga doma tika pausta mākslas zinātnieka un Valmieras raj. inspektors J. Kalnača 1996. gada publikācijā. Viņš minēja, ka šajā laikā ekspertu apstiprināšanai bija ieteikti 20 115 objekti, no kuriem oficiāli apstiprināti 8 222. Tālāk viņš izsaka minējumu, ka šāds pieminekļu skaits ir par daudz tik nabadzīgai un nelielai valstij kā Latvija – laikā, kad ne valsts, ne pašvaldība, ne pieminekļu īpašnieki nespēj finansēt ēku uzturēšanu.⁸⁶

---

⁸⁰ Slava, L. Glābsim, kas vēl glābjams: Nepieciešams likums par nacionālo kultūras mantojumu. Intervija ar J. Dambi. *Diena*, 1995, 8. marts, 3. lpp.

⁸¹ Asaris, J., Dambis, J., Lejnieks, J. Kultūras pieminekļu problēmas jaunajā ekonomiskajā situācijā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1994, Nr. 4, 42.-46. lpp.

⁸² Stūre, I. *Kultūras un dabas mantojuma aizsardzība un attīstības plānošana*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2004. 59. lpp.

⁸³ Asaris, J., Dambis, J., Lejnieks, J. Kultūras pieminekļu problēmas jaunajā ekonomiskajā situācijā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1994, Nr. 4, 42.-46. lpp.

⁸⁴ Rumbēna, I. Ja īpašumā – kultūras pieminekļi. *Latvijas Zeme*, 1995, 7. martā, 7. lpp.

⁸⁵ Pīlādzis, M. Pilsonis Pieminekļi meklē aizsardzību. *Literatūra. Māksla. Mēs.*, 1997, 31. 07./7.08., 8.-9. lpp.

⁸⁶ Kalnačs, J. Pieminekļi laika ritumā. *Liesma*, 1996, 30. martā, 8. lpp.

1998. gada 29. oktobrī tika pieņemts Valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu saraksts, kas tika arī publicēts laikrakstā „Latvijas Vēstnesis”.⁸⁷

2001. gadā valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu saraksts tika pārskatīts, jo daļu no pieminekļiem vajadzēja svītrot laukā, piemēram, lielu daudzumu dzīvojamo ēku Jūrmalā, jo tās bija zaudējušas kultūras pieminekļa vērtību.⁸⁸ Lai gan kultūras pieminekļus aizsargāja likums “Par kultūras pieminekļu aizsardzību” un 38 citi normatīvie akti, kas skar kultūras mantojuma saglabāšanu, tomēr tas nespēja pasargāt kultūras pieminekļus no to izpostīšanas.⁸⁹ Ne visos gadījumos likums tika ievērots, piemēram, Rīgā netika ievērots pants, kas noteica, ka kultūras pieminekļu īpašnieki ir atbrīvoti no īpašuma nodokļa.⁹⁰

2000. gadā 23. un 24. oktobrī Rīgā notika Ziemeļaustrumeiropas reģionālā konference „Autentiskums un vēsturiskā rekonstrukcija kultūras mantojuma jomā”, kurā tika izstrādāts nozīmīgs dokuments, kas paredzēja stingru kontroli pār pilsētas vēsturiskās vides saglabāšanu. VKPAI vadītājs J. Dambis konferenci komentēja šādi: „Konferences galvenais mērķis bija izveidot kodolīgu dokumentu, kurš definētu to, kā vēlams un kā nevēlams restaurēt vēsturisko kultūras mantojumu – ēkas, pieminekļus, pilsētas vidi kopumā un kā veidot kopējo arhitektūras politiku.”⁹¹ Konferencē tika pieņemta Rīgas harta par autentiskuma un vēsturisko objektu atjaunošanu kultūras mantojuma kontekstā. Konferencē piedalījās Igaunijas, Latvijas, Lietuvas, Baltkrievijas un Ukrainas delegācijas, Starptautiskā kultūras mantojuma saglabāšanas un atjaunošanas pētījuma centra (ICCROM) pārstāvji, kā arī kultūras mantojuma speciālisti no Kanādas, ASV un Apvienotās Karalistes. Rīgas harta iestājas pret kultūras mantojuma atdarināšanu, jo tā nepareizi atspoguļo pagātnes liecības. Gadījumos, ja kultūras objektam konkrētajā reģiona vēsturē un kultūrā ir izcila mākslinieciska, simboliska vai ar vidi saistīta nozīme, atdarināšana tiek atļauta, bet ar nosacījumu, ka tie ir tikai atsevišķi gadījumi.⁹²

Kultūras pieminekļu finansēšana aplūkotajā laikā posmā nekad nav bijusi pietiekama. Likums “Par kultūras pieminekļu aizsardzību” paredzēja piešķirt finansu līdzekļus kultūras pieminekļu izpētei un valsts nozīmes pieminekļu restaurācijai no valsts budžeta, kā arī

---

⁸⁷ Valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu saraksts. *Latvijas Vēstnesis*, 1998, Nr. 369/372.

⁸⁸ Rupenheite, I. Kultūras pieminekļi gaida labākus laikus. *Diena*, 2001, 19. jūl., 1., 13. lpp.

⁸⁹ Rumbēna, I. Kultūras mantojums jā saglabā. Intervija ar J. Dambi. *Latvijas Vēstnesis: Privatizācija. Zeme. Nekustamais īpašums*, 2001, 21. marts, 2.-5. lpp.

⁹⁰ Turpat.

⁹¹ Neikens, L. Arhitekti atrod kopīgu valodu. *Jaunā Avīze*, 2000, 25. okt.

⁹² Mintauris, M. Materiālā kultūras mantojuma praktiskā saglabāšana: pasaules pieredze un Latvijas realitāte. Grām.:Gavriļins, A. (sast.). *Latvijas materiālās kultūras mantojuma saglabāšanas problēmas. Zinātnisko rakstu krājums*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008. 25.lpp.

vietējas nozīmes pieminekļu atjaunošanai no pašvaldības budžeta.⁹³ 1991. gadā bija aprēķināts, ka kultūras pieminekļiem nepieciešami 63 miljoni rubļu atjaunošanai, bet piešķīra 2 miljonus rubļu, kurus izdalot uz 14 000 kultūras pieminekļu iznāca ļoti neliela summa. Tas gan bija viens no pirmajiem apliecinājumiem, ka ir vismaz kaut kāda valsts politika kultūras pieminekļu aizsardzībā. Par šiem līdzekļiem plānoja palīdzēt Kokneses pilsdrupām, Iecavas ev. Lut. Dievnamam, Daugavpils cietoksnim, Jelgavas pareizticīgo dievnamam, Krāslavas, Ēdoles un Aizputes pilīm, Ādažu ev. Lut. Dievnamam, Rīgas Brāļu kapiem, Vārnu māju kalējsētai, Ventspils pilij.⁹⁴ 1992. gadam VKPAI pieprasīja 15 miljonus rubļu.⁹⁵ 1995. gadā kultūras pieminekļiem pieprasīja 200 tūkstošus latu⁹⁶, bet valsts atlicinātie pāris tūkstoši latu varēja noderēt tikai sīku avārijas darbu veikšanai, bet ne būtiskai pieminekļu stāvokļa maiņai. Kultūras pieminekļu īpašniekiem nebija līdzekļu, lai tuvākajā laikā veiktu pieminekļu atjaunošanu.⁹⁷ 2001. gadā kultūras mantojuma glābšanai atvēlētais valsts finansējums bija tikai desmitā daļa no aprēķinātā absolūtā minimuma, kas bija 2 miljoni latu. Uz to laiku avārijas stāvoklī bija 520 objekti.⁹⁸ Valsts amatpersonām nebija izpratnes, ka kultūras mantojums daudz pelna, tāpēc bija nepieciešams to pierādīts un saņemt kaut vai daļu no tā atpakaļ.⁹⁹

---

⁹³ Radiņš, J. Kultūras pieminekļu aizsardzības sistēma Latvijā. *Izglītība un Kultūra: Kultūrvēstis*, 1994, 27. janv., 4. lpp.

⁹⁴ Spertāle, D. Lai saglabātu veco labo Eiropu. *Neatkarīgā Cīņa*, 1991, 13. jūl.

⁹⁵ Olšteina, I. Kam pieder pilis un muižas. Intervija ar VKPAI vadītāju J. Dambi *Latvijas Jaunatne*, 1992, 6. maijs, 4. lpp.

⁹⁶ Vējš, V. Mans nams – mana pils. *Diena: Stils*, 1995, 7. apr., 6. lpp.

⁹⁷ Pīlādzis, M. Pilsonis Pieminekļiem meklē aizsardzību. *Literatūra. Māksla. Mēs.*, 1997, 31. 07./7.08., 8.-9.lpp.

⁹⁸ Rupenheite, I. Kultūras pieminekļi gaida labākus laikus. *Diena*, 2001, 19. jūl., 1., 13. lpp.

⁹⁹ Rumbēna, I. Kultūras mantojums jā saglabā. Intervija ar J. Dambi. *Latvijas Vēstnesis: Privatizācija. Zeme. Nekustamais īpašums*, 2001, 21. marts, 2.-5. lpp.

1.2. Īpašuma tiesību jautājumi

Mainoties valsts iekārtai, viena no būtiskākajām pieminekļu saglabāšanas problēmām bija privatizācija. Diskutējams jautājums bija, vai kultūras pieminekļus saglabāt pašvaldību pārziņā vai nodot privātpersonām. Praksē rīkojās abējādi. Saglabāt pašvaldību pārziņā kultūras pieminekļus vēl nebija atrisinājums, jo tās bija ļoti nabadzīgas un nespēja nodrošināt pieminekļa saglabāšanu. Kultūras pieminekļiem bija nepieciešams iedarbīgs likumdošanas atbalsts. Kultūras pieminekļiem bija jārada atsavināšanas un kompensācijas mehānisms, kā arī jāizveido neprivatizējamo pieminekļu saraksts.¹⁰⁰

Pašvaldības sākotnēji tiešām arī nodarīja lielu postījumu kultūras pieminekļiem. Tās, lai iegūtu savam nelielajam budžetam papildus līdzekļus, par nelielām summām iztirgoja savā īpašumā esošos kultūras pieminekļus. Tajā brīdī valstij arī nebija līdzekļu, lai šos pieminekļus pārpirktu.¹⁰¹ Ilgus gadus pieminekļu saglabāšana un restaurācija netika uzskatīta par tautas nepieciešamību, bet tas bija jāmaina, lai neatgriezeniski nezustu kultūras vērtības. Arhit. I. Bākule uzskatīja, ka pašvaldībām pieminekļi ir jānodrošina ar īpašniekiem, kuri par kultūras pieminekļiem rūpētos. Savukārt, pašvaldībai jāveicina tūrisms uz šiem pieminekļiem, lai iegūtu līdzekļus no tā, kā arī papildus finansējumu pieminekļa saglabāšanai. Pieminekļu īpašniekiem jāpiešķir nodokļu atvieglojumi, kā arī atlaides materiālu iegādei, kas domāti restaurācijai.¹⁰² Par kultūras pieminekļu privatizāciju iestājās arī LDPAB, jo tādējādi īpašums iegūst saimnieku, kurš būtu ieinteresēts apsaimniekot un atjaunot savu īpašumu. Tiesa gan, šādā veidā vairāk ieguva ūdensdzirnavas, vējdzirnavas, kuras bija vieglāk apsaimniekot nekā lielos objektus – muižu kompleksus, pilis, pilsdrupas, vēsturiskos parkus. LDPAB centās arī izglītēt jaunsaimniekus, rīkojot seminārus (piem. 1993. gadā notika seminārs Jelgavā), kur stāstīja par kultūrvēstures objektiem. Latvijas iedzīvotājiem ļoti trūka šādas informācijas, jo to nekur nemācīja. Piemēram, Vācijā bērniem skolā tika mācīts par kultūras mantojumu un tā nozīmi.¹⁰³

Nopietnas problēmas radīja arī tas, ka gan likumā par zemes piešķiršanu, gan citos likumos, kas saistīti ar privātīpašuma iegūšanu, netika ņemtas vērā kultūras pieminekļa saglabāšanas intereses. Piemēram, senkapu teritoriju iedalīja zemniekam lauksaimnieciski

---

¹⁰⁰ Asaris, J., Dambis, J., Lejnieks, J. Kultūras pieminekļu problēmas jaunajā ekonomiskajā situācijā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1994, Nr. 4, 42.-46. lpp.

¹⁰¹ Vladimirovs, A. Pelnos apraktais zelts: kā likt iemirdzēties Latvijas vēsturei. Intervija ar VKPAI vadītāju J. Dambi un Kultūras ministra vietnieku S. Meierovicu. *Atmoda*, 1991, 1. okt., 8.-9. lpp.

¹⁰² Bākule, I. Kāds būs Latvijas kultūras pieminekļu liktenis? *Diena*, 1991, 8. aug., Nr. 162, 2. lpp.

¹⁰³ Jūrmaliete, I. Pārdot par dolāriem vai sazāgēt malkā? Intervija ar M. Kravinsku. *Latvijas Jaunatne*, 1993, 6. apr.

apstrādājamajā zemē, lai gan šo teritoriju vajadzēja izrēķināt laukā un piešķirt vēl papildus zemi, bet likums to visu neparedzēja.¹⁰⁴

1993. gadā no 12.-16. maijam Igaunijas kultūras mantojuma biedrība rīkoja vēsturisko vērtību problēmām veltītu starptautisko konferenci ar Baltijas un citu valstu pārstāvju piedalīšanos. Apspiežamais temats bija vēsturiskās vides un arhitektūras pieminekļu saglabāšanas problēmas Baltijā patlaban uz pasaules kultūras mantojuma aizsardzības prakses fona. Pāreja no sociālistiskā īpašuma uz privātīpašumu, likumdošanas nesakārtotība, ekonomiskā krīze, kā arī sabiedrības izpratne par kultūras vērtību vietu tās ekonomiskajā un kultūras dzīvē – šie aspekti uzrādīja līdzīgas problēmas kultūras pieminekļu aizsardzībā visās Baltijas valstīs.¹⁰⁵ 1994. gadā notika vietēja mēroga pasākums, kurā tika skarti jautājumi arī par pieminekļu saglabāšanu un denacionalizāciju. Praktiskais seminārs VKPAI inspektoriem norisinājās Liepājā, un tajā tika analizēta situācija valstī saistībā ar kultūras mantojumu. Laikā, kad viss strauji mainījās, arī likumi tika pieņemti nesaskaņojot vienu ar otru, kas reizēm radīja pat pretrunas. Denacionalizācija, privatizācija, zemes īpašuma tiesību atzīšana, namu atgriešana bijušajiem īpašniekiem, telpu iznomāšana utt.- tas viss bija ļoti liela slodze kultūras pieminekļiem. Liepājas pilsētas domes priekšsēdētāja vietnieks un arhitekts G. Vīksna šajā reizē sacīja: „Kultūras pieminekli šodien apdraud divas galējas situācijas. Ja īpašniekam nav naudas, ar ko objektu savest kārtībā, remontēt, viņš ir spiests noskatīties, kā tas lēnām iet bojā. Un otra situācija, ja īpašniekam ir pārāk daudz naudas un viņš vēlas „vecā grausta” vietā uzbūvēt kaut ko pilnīgi jaunu un modernu, lai gan šo naudu varētu ieguldīt restaurācijā un iegūtu gan īpašnieks, gan pilsēta”.¹⁰⁶

1994. gadā VKPAI un LDPAB ierosināja likuma labojumus, lai īpašniekiem vairs nevarētu atsavināt pieminekli vai tā daļu. Turpmāk arī aizliedza ieķīlāt vai ar parādiem apgrūtināt kultūras pieminekli, jo šādā veidā notika slēpta privatizācija.¹⁰⁷ Šādā veidā varēja novērst situāciju, kad kultūras pieminekļa īpašnieks iegulda līdzekļus pieminekļa saglabāšanā, atjaunošanā, bet pēc laika piesakās kāds mantinieks un īpašumu atsavina. Šī likuma nepilnība apdraudēja kultūras pieminekļus, jo valsts iestādes un pašvaldības sargājās ieguldīt līdzekļus objektos, par kuriem nebija tālākas informācijas, vai tos privatizēs vai atdos mantiniekiem.¹⁰⁸ Tāpat arī vēsturisko ēku mantinieki, potenciālie pircēji un investori nevēlējās ieguldīt

---

¹⁰⁴ Tannenberga, Ē. Kultūras mantojuma sardzē. Intervija ar Valkas rajona vēstures un kultūras pieminekļu inspektori Vinetu Skutāni. *Mūsu Zeme*, 1991, 9. jūl., 3. lpp.

¹⁰⁵ Radiņš, J. Kultūras mantojuma problēmas Baltijā un pasaulē. *Izglītība*, 1993, 27. maijs, 17. lpp.

¹⁰⁶ Dille, I. Par kultūras pieminekļu aizsardzības problēmām. *Malienas Ziņas*, 1994, 2. nov.

¹⁰⁷ Plaudis, A. Tautas garīgā maize. Intervija ar Pieminekļu pētniecības centra Arhitektūras un mākslas nodaļas vadītāju R. Pētersonu. *Elpa*, 1994, 30. sept., 4. lpp.

¹⁰⁸ Vējš, V. Mans nams – mana pils. *Diena: Stils*, 1995, 7. apr., 6. lpp.

līdzekļus pieminekļu atjaunošanā, baidoties, ka pēc atjaunošanas tos atsavinās.¹⁰⁹ Šāda situācija izveidojās ar Mālpils muižu. Mālpils muiža bija viens no tiem kultūras pieminekļiem, kurš tika labi uzturēts arī pirms Latvijas Republikas atjaunošanas. 1969. gadā muižas trešo stāvu piešķīra Mālpils Meliorācijas un zemkopības muzejam, bet 1981. gadā arī muižas 2. stāvu. Pēc 3 gadiem – 1984. gadā – muzejs izremontēja 1. stāvu un 1986. gadā uzsāka visu muižas restaurāciju. Ēkai paspēja restaurēt trešo stāvu un daļēji otro, ieguldot ēkā vairākus miljonus rubļu. Tomēr 1992. gada rudenī ar Siguldas Tautas tiesas lēmumu Mālpils muižu atdeva tās kādreizējā īpašnieka Teodora Ķerseļa dēlam Andrim Ķerselim. A. Ķerselim bija dokuments, kas apliecināja, ka viņa tēvs šo muižu kādreiz nopircis, tāpēc tiesa muižu viņam piešķīra. Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētājs biedrs Romāns Apsīts sacīja, ka gadījumos, kad ēkā ieguldīti lieli līdzekļi, tā puse, kura līdzekļus ieguldījusi, var prasīt īpašniekam to kompensēt. Tikai pēc Mālpils muižas privatizācijas nāca likuma papildinājums, ka skolas, slimnīcas un muzejus nedrīkst likt laukā no ēkām.¹¹⁰

Lielu daļu kultūras pieminekļu iegādājās arī ārzemnieki, piemēram, divas trešdaļas namu Vecrīgā piederēja personām, kuras nebija Latvijas Republikas pilsoņi, kā arī šeit nedzīvoja, un lielākoties bija kādreizējo īpašnieku visai attāli mantinieki. Šie īpašnieki šajos namos saskatīja tikai peļņas avotu un nekas cits viņus neinteresēja. 20. gs. 90. gadu vidū uzradās daudzi masveida uzpircēji, piemēram, V. Levins, kurš nopirka ēkas, ātri tās izremontēja, lai pēc tam dzīvokļus izīrētu turīgiem klientiem. Namos bieži netika saglabātas vecās krāsnis, sienu vai griestu gleznojumi, kā arī netika veiktas ēku izpētes, un dzīvokļi tika izpārdoti pa vienam. Ēku izpārdošana pa dzīvokļiem bija satraucoša tendence, jo pašus dzīvokļus greznī pārbūvēja, bet ārdurvīm, kāpņu telpām un ēku izgaismošanai jaunie īpašnieki nepievērsa uzmanību. Lai gan likumā “Par pieminekļu aizsardzību” 8. pants noteica, ka “aizliegts atsavināt viena kultūras pieminekļa vai pieminekļu kompleksa atsevišķas daļa, kā arī sadalīt zemi, ja tādejādi tiek apdraudēta kultūras pieminekļu saglabāšana”, tomēr tas netika ievērots. Īpaši cieta, piemēram, jūgendstila ēkas, kur tieši kāpņu telpas pašas par sevi bija arhitektoniski un mākslinieciski vērtīgas.¹¹¹

1.3. Pieminekļu grupu aizsardzība

¹⁰⁹ Girgensons, K. Kultūras mantojums brūk. *Literatūra. Māksla, Mēs.* 1997, 18.09./25.09., 9. lpp.

¹¹⁰ Spertāle, D. Mālpils pils jeb muiža krustcelēs. *Izglītība: Kultūrvēstis*, 1993, 7. okt., 4.-5.lpp.

¹¹¹ Privātīpašnieks Rīgas vēsturiskajā centrā. Intervija ar RKPAI priekšnieku G. Baumanī. *Latvijas Vēstnesis: Privātīpašums*, 1997, 12. dec., 1. lpp.

1.3.1. Viduslaiku pilis, muižas un muižu parki

Lielākā daļa kultūras pieminekļu tika privatizēti, bet ne visi kultūras pieminekļu īpašnieki spēja atdot celtnēm to agrāko izskatu. Šajā ziņā arī valsts nespēja palīdzēt, jo arī tai nebija brīvu līdzekļu, ko ieguldīt kultūras pieminekļos. 1994. gadā Latvijas Zinātņu akadēmijā notika sēde, kurā runāja par kultūras pieminekļu stāvokli. Šajā sēdē tika secināts, ka vissmagāk apdraudēta ir tieši muižu arhitektūra pret kuru īpaši nesaudzīga bija Latvijas Republikas agrārā reforma.¹¹² Šajā pašā gadā notikušajā Kurzemes un Zemgales zonas pīļu un muižu apsaimniekotāju saietā mākslas vēsturnieks O. Spārītis sacīja: „Pašreiz nauda diktē vairāk nekā pašvaldības, un neviena īpašuma forma nav slikta, ja tā palīdz uzturēt objektu labā kārtībā”.¹¹³ Muižu ansambļu gadījumā tikai turīgs īpašnieks varēja nodrošināt, lai ansamblis tiktu saglabāts un atjaunots.¹¹⁴ Tādēļ ne vienmēr privatizācija bija glābiņš muižām, jo daudziem no šiem īpašniekiem nebija līdzekļu pat muižas uzturēšanai, kur nu vēl atjaunošanai.¹¹⁵ Protams, bija arī otra daļa turīgo un/vai enerģisko īpašnieku, kuri atjaunoja muižas, piemēram, Nogales, Mežotnes, Jaunmoku un Šlokenbekas muižas.¹¹⁶

Pagasti vieni paši pils nevarēja paglābt, bet reizēm tie nevēlējās ļaut privātai iniciatīvai vaļū. Kā labi piemēri minami Elejas pils un Blankenfelde, kā arī Svētes pils, kur, pateicoties dāņiem, atradās mācību centrs. Šādā veidā pils varēja tikt vismaz uzturēta, ja ne visos gadījumos atjaunota.¹¹⁷

Daļa no Latvijas muižām pārtapa par viesnīcām, restorāniem un konferenču telpām, tomēr ne visām muižām šāds variants derēja. Mākslas vēsturnieks I. Lancmanis par muižu izmantošanu izteicies šādi: „Kultūras pieminekļu aizsardzības noteikumi, draudi un sodi, visas šīs jebkuras valsts kultūrpolitikas neglābjamās sastāvdaļas tirgus ekonomikas apstākļos tomēr ir maz efektīvas, ja tās nepavada plaša informācija par šo pašu pieminekļu – dotajā gadījumā – muižu izdevīgāko izmantošanas veidu.”¹¹⁸

Savas grūtības muižu īpašniekiem radīja arī nesakārotā likumdošana. 1940. gadā ļoti nedaudzi muižu centri atradās privātpersonu īpašumā. Visbiežāk muižu īpašumi bija pašvaldību pārvaldībā, retāk valsts, bet īpašumu dokumentācijas trūkums radīja situāciju, ka

---

¹¹² Asaris, J., Dambis, J., Lejnieks, J. Kultūras pieminekļu problēmas jaunajā ekonomiskajā situācijā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1994, Nr. 4, 42.-46. lpp.

¹¹³ Sproģe, I. Pils ar spoku vai saimnieku? *Lauku Dzīve*, 1994, Nr. 9, 25. lpp.

¹¹⁴ Asaris, J., Dambis, J., Lejnieks, J. Kultūras pieminekļu problēmas jaunajā ekonomiskajā situācijā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1994, Nr. 4, 42.-46. lpp.

¹¹⁵ Lancmanis, I. Muiža Latvijā kādreiz un tagad. *Diena*, 1993, 23. maijā, 11. lpp.

¹¹⁶ Lancmanis, I. Muiža Latvijā kādreiz un tagad. *Diena*, 1993, 23. maijā, 11. lpp.

¹¹⁷ Stundiņš, J. Bagātība un tās mantinieki. *Zemgales Ziņas*, 1996, 7. maijā, 5. lpp.

¹¹⁸ Lancmanis, I. Muiža Latvijā kādreiz un tagad. *Diena*, 1993, 23. maijā, 11. lpp.

privatizācija nenotika likumīgi un apdraudēja pieminekļa saglabāšanu.¹¹⁹ Nesaudzīgā agrārā reforma ļoti būtiski apdraudēja muižu centrus un parkus, piemēram, Līvberzes muižas pagalmā atradās 4 īpašumu robežas. Mākslas vēsturnieks I. Lancmanis 1994. gadā ieteica šādus ieteikumus situācijas uzlabošanai:

1) izmaiņas likumdošanā attiecībā uz muižu pieminekļiem: atsavināšanas un kompensācijas mehānisma radīšana, izejot no katra pieminekļa perspektīvas izmantošanas programmas;

2) ātra un efektīvas centralizētās teritoriālās plānošanas atjaunošana (Vides un reģionālās attīstības ministrijā ciešā sadarbībā ar VKPAI);

3) dažādu sīku struktūru radīšana, kas būtu aizbildnes katram atsevišķam objektam;

4) programmu radīšana zemnieku saimniecībām, kas atrodas muižās, nolūkā orientēties uz tūrismu, ekoloģiski tīras pārtikas ražošanu utt.;

5) propaganda, tai skaitā īpaša nozīme varētu būt Latvijas Zinātņu akadēmijas autoritātei; jautājuma idejiskā puse: mazināt nevēlamo stereotipu pretmetu – zemnieks no vienas puses un muižas tradicionālais negatīvais tēls no otras puses.¹²⁰

Atsevišķu muižu stāvoklis laika gaitā mazliet uzlabojās, bet tāpat liela daļa objektu bija sliktā stāvoklī. No īpašnieka muiža prasīja daudz – jāmaksā nodokļi, jānodrošina ar sargu, jāuzliek pagaidu jumts, jāieliek durvis un jāsāk taisīt projekts, visbeidzot jārestaurē. Valsts šajā gadījumā nekādu lielu atbalstu nevarēja sniegt – VKPAI varēja iedot 1000 vai 500 LVL. Pat valsts īpašumā esošajai Rundāles pilij lielākā daļa finansējuma nāca no ziedojumiem. Daļu īpašumu VKPAI piedāvāja nopirkt par 1 LVL, lai tikai kāds to iegādātos un ieguldītu lielus līdzekļus, kurus ne vienmēr pēc tam varēja atpelnīt.¹²¹ Muiža par 1 latu. Šāda situācija pie pastāvošā muižu stāvokļa nebija retums. Piemēram, 1996. gadā mākslas zinātnieks P. Jankavs VKPAI uzdāvināja savā īpašumā esošo Valdgales muižu, bet VKPAI to tālāk nodeva pārdošanā par 1 LVL. Valdgales muiža bija avārijas stāvoklī un tai nebija ne logu, ne durvju, ne grīdu.¹²² 1987. gadā P. Jankavs muižu bija iegādājies, jo vēlējās to glābt no nojaukšanas, bet ekonomisko pārmaiņu rezultātā viņš vairs nebija spējīgs nodrošināt nedz muižas konservēšanu, nedz restaurāciju. 1997. gada muižā uzsāka glābšanas darbus, kurus saskaņā ar VKPAI veica firma „MN”. Ēkai veica neatliekamās konservācijas darbus – uzlika jumtu,

¹¹⁹ Lancmanis, I. Muiža Latvijā kādreiz un tagad. *Diena*, 1993, 23. maijā, 11. lpp.

¹²⁰ Lancmanis, I. Arhitektūras un mākslas pieminekļu pašreizējais stāvoklis. *Zinātnes Vēstnesis*, 1994, Nr. 8, 2. lpp.

¹²¹ Lancmanis, I. Civilizētās bagātības ietvars. *Rīgas Laiks*, 1998, Nr. 12, 22.-26. lpp.

¹²² Pīlādzis, M. Lats par muižu. *Literatūra. Māksla. Mēs.*, 1997, 9.10./16.10., 8.-9. lpp.

nostiprināja konstrukcijas, aizsita logus un durvis. Visus darbus finansēja VKPAI. Valdgaies muižai bija nepieciešams jauns īpašnieks, kurš būtu spējīgs atjaunot muižas kompleksu, saglabājot tā vēsturiskās kvalitātes.¹²³ Pēc principa muiža par 1 LVL izsolē nonāca arī Tukuma rajonā esošā Aizupes muiža. Šajā gadījumā muiža ieguva jaunu saimnieci, kura plānoja muižā veidot viesnīcu un attīstīt ar tūrisma industriju saistītus finansiāli izdevīgus darījumus.¹²⁴

VKAPAI arhitektūras un mākslas daļas vadītājs J. Zilgalvis muižu ansambļu stāvokli 1998. gadā raksturoja šādi: „Muižu pils, kungu mājas, staļļi, klētis un citas ēkas, kas padomju laikā lēnām gruva, turpina grūt arī tagad. Te jāatminas unikālas 17. un 18. gs. celtnes Neretā, Krāslavā, Nurmuižā, Aizputē, Kronvircavā, Stukmaņos, Vecapguldē, Rankā, Popervālē, Kaucmindē, bez nopietnas izmantošanas esošās kungu mājas Ziemeros, Liepupē. Tādā pašā stāvoklī atrodas 19. gadsimtam raksturīgās būves Mārcienā, Veizmaņos, Vecgulbenē, Vatrānē, Lāzbergī, Odzienā, Cirstos, Sējā, Preiļos. Sagales, Valles, Cīravas, Kandavas mācītājmuižā un citur.”¹²⁵ Līdzīgu viedokli pauda arī Rundāles pils muzeja vadītājs I. Lancmanis, uzskatot, ka pilīm un muižām klājas vēl grūtāk, nekā komunistiskā režīma laikā, jo tad ēkas vismaz apsaimniekoja un tajās dzīvoja cilvēki. Īpaši viņš vērsa uzmanību uz Rīgas pili, kas, būdama Latvijas pils numur viens, atrodas ļoti sliktā stāvoklī.¹²⁶

2000. gada vasarā norisinājās Latvijas piļu un muižu asociācijas rīkotā akcija “Apceļosim Latvijas pils!”. Akcijas mērķis bija popularizēt vēsturiskās vērtības un sniegt atbalstu piļu un muižu apsaimniekotājiem. Jaunpils pils pārvaldnieks K. Sīmanis komentēja: „Daudzās pilīs, kā stāstīja kāds piļu apceļotājs, nevarēja nopirkt ne suvenīrus, ne ieejas biļeti. Mēs nemākam paņemt naudu, un tā ir nopietna problēma daudzās pilīs.”¹²⁷

Jaunu muižu un piļu atjaunošanas projektu 2001. gadā uzsāka Preiļu rajons. Projekts saucās „Nodarbinātības problēmu risinājums un kultūrvēsturiskā mantojuma aizsardzība, palielinot to izmantošanas vērtību, veidojot jaunus izmantošanas mērķus, attīstot jaunus uzņēmējdarbības veidus – Holandes modelis Latgalei”. Aprīlī Rīgā projektu prezentēja Preiļu rajona domes attīstības plānošanas speciālists V. Stūris. Projektu finansēja Ziemeļvalstu ministru padome, piesaistot Latvijas valsts un pašvaldību institūciju līdzekļus. V. Stūris informēja, ka projekts ietver Preiļu rajona kultūrvēsturisko objektu (Preiļu un Riebiņu pils,

¹²³ Ruka-Birzule, E. Vai Valdgaies muižai būs jauna dzīve? *Diena*, 1997, 6. janv., 7. lpp.

¹²⁴ Lancmanis, I. Pils īpašumā par 1 latu. Kā šo latu atgūt ar uzviju. *Latvijas Vēstnesis: Privātīpašums*, 1999, 26. marts, 1. lpp.

¹²⁵ Zāģere, I. Vai Latvijas muižas sagaidīs labākus laikus? *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 1998, 19. jūnijs, 12. lpp.

¹²⁶ Biezā, L. Būt vai nebūt pilīm... *Vakara Ziņas*, 2000, 2. dec.

¹²⁷ Turpat.

Anspoku medību pils, Rušonas baznīcas klostera u.c.) restaurāciju, darbos iesaistot bezdarbniekus, līdz ar to ļaujot viņiem iegūt jaunu profesiju un iemaņas. Projekta ietvaros jau 2001. gada 7. maijā plānoja uzsākt Preiļu parka vārtu atjaunošana.¹²⁸

Veiksmīgi piesaistot ārvalstu līdzekļus, VKPAI 2001. gadā panāca, ka tiek uzsākta trīs kultūrvēsturisko pieminekļu atjaunošana – Rāmavas muižas, Ungurmuižas un Sabiles sinagogas. Rāmavas muiža bija izdemolēta un novesta līdz sabrukumam - to visu gan pašvaldība, kurai muiža pieder, varēja novērst. Muižā plānoja izveidot pirmsskolas vecuma bērnu aprūpes centru ar kultūras un mākslas novirzienu. Sabiles sinagoga arī pārtapa par kultūras centru. Visu trīs kultūras pieminekļu restaurācija bija apmācības projekti, kuru mērķis bija ne vien savest kārtībā objektus, bet no zviedriem pārņemt arī restaurācijas pieredzi. 2001. gada martā jau bija pabeigti sagatavošanas darbi un izstrādāti dokumenti. Darbus veica par Zviedrijas valdības naudu, ko piešķīra Zviedrijas nacionālā kultūras mantojuma pārvalde. Rāmavas muižai tika piešķirti 196 000 LVL, Sabiles sinagogai – 144 000 LVL, Ungurmuižai – 100 000 LVL. Latvijas finansiālā līdzdalība bija ļoti maza. Projektus kultūras pieminekļiem izstrādāja Latvijas speciālisti – Rāmavas muižai projektu izstrādāja a/s “Restaurators” arhit. I. Caunīte, Sabiles sinagogu atjaunos SIA “Velve”, kuru projektu izstrādāja arhit. M. Liepa, Ungurmuižas projektu izstrādāja arhit. I. Dirveiks.¹²⁹

Attiecībā uz viduslaiku pilīm un pilsdrupām situācija nebija labvēlīgāka kā muižu ansambļiem. Latvijā viduslaiku pilsdrupām saglabāšanās stāvokļi bija diezgan dažādi – gan pilsdrupas, kuras sagrautas jau vairākus gadsimtus atpakaļ, gan pilsdrupas, kuras jumtus zaudējušas tikai 20. gs. 2. pusē un līdz ar to vēl bija saglabājušas apmetuma un dekoratīvās apdares fragmentus, konstatējami daudzveidīgi mūrējuma veidi.¹³⁰ 1995. gadā Ventspilī norisinājās starptautiskais seminārs “Ventspils pils konservācijas un restaurācijas teorētiskie un praktiskie principi”, kurā tika spriests arī par citu viduslaiku piļu stāvokli. Arhit. I. Dirveiks savā lasījumā stāstīja, ka pils vairāk vai mazāk izmanto praktiski – kaut vai kā fona dekorāciju brīvdabas estrādei. Tomēr pilsdrupu bruksanas un drupšanas process turpinās. Latvijā no viduslaiku pilīm daļa nav drupu stāvoklī un tajās pakāpeniski norisinās rekonstrukcija, piemēram, Jaunpils pils, Lielstraupes pils, Krustpils pils. Rīgas pils bija atsevišķs gadījums, jo tā tika pārbūvēta, kas bija traktējams kā nopietna iejaukšanās pils organismā. Paralēli rekonstrukcijai tika veikti izpētes darbi, bet tomēr process kopumā bija

¹²⁸ Jonāne, E. T. Muižu un piļu atjaunošanu risinās nodarbinātības problēmas. *Latgales Laiks*, 2001, 20. aprīlis.

¹²⁹ Erta, I. Pēc VKPAI iniciatīvas tiks sākta trīs kultūrvēsturisko pieminekļu atjaunošana. *Dienas Bizness*, 2001, 20. marts, 10. lpp.

¹³⁰ Blūms, P. Mūra faktūru problēmas Latvijas vēsturisko celtnu konservācijā. *Vēsturisko drupu konservācijas problēmas*. Bauska, 2002. 67.-78. lpp.

saraustīts un tika pieņemti arī pārsteidzīgi lēmumi.¹³¹ Apjomīgāki restaurēšanas un rekonstrukcijas darbi norisinājās Bauskas pilsdrupās. Kā galvenais ziņu avots par pils sākotnējo izskatu tika izmantota informācija, ko ieguva no arheoloģisko izrakumu materiāliem. Vienīgais attēls, kas pils attēloja nesagrautā izskatā, bija gatavots 18. gs. sākumā.¹³² 1996. gada vasarā pilij tika veikta apmetuma konservācija. 1998. gadā veica oriģinālās virsmas restaurāciju un visas virsmas hidrofobizāciju, kad fasāde tika pārsegta ar hidrofobizējošu materiālu vai vielu, kas ļāva apmetumam elpot, bet neļāva tajā iesūkties mitrumam.¹³³ Visu aplūkoto laika posmu Bauskas pilsdrupās notika saglabāšanas darbi, bet tie turpinājās arī pēc aplūkotā laika posma. Jaunu etapu aizsāka 2002. gadā, saņemot atbalstu no Eiropas komisijas programmas „Kultūra 2000”.¹³⁴

Pilsdrupu stāvoklis Latvijas teritorijā bija ļoti atšķirīgs. Jāņem vērā, ka viduslaiku pils un pilsdrupas bojājas neatkarīgi no tā, vai tās tiek iekonservētas un restaurētas vai netiek, bet šīs darbības pavisam noteikti ļauj ietekmēt to, cik strauji šīs pārmaiņās notiek.

1.3.2. Sakrālās celtnes

Pirmajos gados pēc LR neatkarības atgūšanas sakrālo celtnu stāvoklis nebija labs, jo pēc komunistiskā režīma bija ierobežotas iespējas parūpēties par sakrālo celtnu stāvokli. 1991. gadā Valkas rajona pagastu un pilsētas izpildkomitejai bija uzdots atbilstoši likumam “Par reliģiskām organizācijām” un vietējām iespējām risināt jautājumus par draudžu īpašumu atdošanu un izmantošanu. Dievnami šajā laikā ļoti daudz tika apzagti, bet signalizācijas ierīkošana izmaksāja dārgi.¹³⁵ Piemēram, zādzības notika Limbažu, Daugavpils, Cēsu pareizticīgo dievnamos.

VKPAI sadarbojās gan ar luterāņu Konsistoriju, gan ar katoļu Kūriju. Laika gaitā aktīvākas kļuva arī draudzes, un uz to pieprasījumu VKPAI no valsts budžeta piešķīra līdzekļus objektu glābšanas programmai. Dievnami bija viens no arhitektūras pieminekļa tipiem, kam procentuāli tika piešķirts visvairāk finansu.¹³⁶ Salīdzinot ar citiem arhitektūras pieminekļiem, dievnamu ēkas laika gaitā bija labākā stāvoklī un galvenās grūtības bija finansiālās. Uz 1994. gadu veiksmīgi restaurētas bija Codes, Iecavas un Nurmuižas dievnami,

¹³¹ Sēle, L. Un laikmeta slāņi tik saglabāti... *Ventas Balss*, 1995, 4. okt., 2. lpp.

¹³² Muižniece, I. Kā iedot pilij dvēseli? *Rīgas Balss*, 1994, 15. augusts, 12.-13. lpp.

¹³³ Vanags, J. Bauskas pils pamazām atgūst savu kādreizējo krāšņumu. *Diena*, 1997, 28. augusts, 9. lpp.

¹³⁴ *Vēsturisko drupu konservācijas problēmas*. Bauska, 2002. 5. lpp.

¹³⁵ Tannenberga, Ē. Kultūras mantojuma sardzē. Intervija ar Valkas rajona vēstures un kultūras pieminekļu inspektori Vinetu Skutāni. *Mūsu Zeme*, 1991, 9. jūl., 3. lpp.

¹³⁶ Švītiņš, A. Piemineklim – latu mēnesī... Intervija ar VKPAI vadītāja vietnieku J. Asari. *Tava Pasaule*, 1995, 13./19. apr., 7. lpp.

bet Tērvetes, Remtes, Lestenes, Struteles, Mežotnes dievnami bija uz sabrukšanas robežas.¹³⁷ Pakāpeniski dievnamu stāvoklis uzlabojās – tika krāsotas fasādes, nomainīti logi u. tml.¹³⁸

Negatīvais aspekts sakrālo celtnu atjaunošanā bija reliģisko organizāciju ne vienmēr labprātīga kultūras pieminekļu aizsardzības normu ievērošana. Tas īpaši spilgti izpaudās Aglonas bazilikas atjaunošanas procesā.¹³⁹ Savukārt Puzes dievnamam par politiķa A. Lemberga privātziedojumu tika uzlikts jumts, bet tas netika saskaņots ar VKPAI. Tā rezultātā tika nojaukta dievnama izbūve un vietu un ēka šādā veidā zaudēja.¹⁴⁰ 1996. gadā Jelgavā Ģ. Eliasa muzejā notika konference “Baznīcu kultūra Jelgavas novadā”. Konferencē speciālisti runāja par to, ka draudzei un mācītājam tiek dota pārāk liela brīvība, lemjot par dievnamu atjaunošanu un dažādiem remontdarbiem. Tāpat arī nevajadzētu būt gadījumiem, kad “ziedotājs ziedoja tam un tam”, jo katrs prātīgs ziedotājs atbalstīs, ka viņa nauda tiek izlietota nopietnam mērķim speciālistu vadībā. Draudzēm vajadzētu izvirzīt cilvēku, kurš uzņemtos organizatoriski saimniecisko darbību restaurācijas un kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanas darbā.¹⁴¹

Pēc LR neatkarības atjaunošanas dievnamu stāvoklis bija diezgan slikts, bet, draudzēm atgūstot savus īpašumus, situācija mainījās. Lai gan visbiežāk draudzes nespēja finansēt liela apjoma darbus dievnamā, tomēr to centās izlīdzināt, piesaistot finansējumu no valsts programmām, ziedojumiem, kā arī pašiem iedzīvotājiem iesaistoties nepieciešamajos darbos. Šādā veidā tika sakopta liela daļa no sakrālajām celtnēm, jo bija cilvēki, kuriem tās rūpēja. Sliktāka situācija bija dievnamiem, kuros draudze neatjaunojās, jo līdz ar to nebija neviena, kurš tiešām uzņemtos rūpes par dievnama saglabāšanu.

*****

Pēc Latvijas Republikas neatkarības atgūšanas galvenais uzdevums kultūras mantojuma saglabāšanas jomā bija radīt jaunu sistēmu kultūras pieminekļu aizsardzībai. Galvenā kultūras pieminekļu aizsardzības institūcija –VKPAI- bija izveidojusies jau 1989. gadā un saglabājās

---

¹³⁷ Asaris, J., Dambis, J., Lejnieks, J. Kultūras pieminekļu problēmas jaunajā ekonomiskajā situācijā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1994, Nr. 4, 42.-46. lpp.

¹³⁸ Sēle, L. Ko ņemsim līdz un jauno laikmetu? Intervija ar VKPAI Ventspils rajona inspektoru U. Ābiķi. *Ventas Balss*, 1999, 11. nov., 4.-5. lpp.

¹³⁹ Asaris, J., Dambis, J., Lejnieks, J. Kultūras pieminekļu problēmas jaunajā ekonomiskajā situācijā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1994, Nr. 4, 42.-46. lpp.

¹⁴⁰ Sēle, L. Ko ņemsim līdz un jauno laikmetu? Intervija ar VKPAI Ventspils rajona inspektoru U. Ābiķi. *Ventas Balss*, 1999, 11. nov., 4.-5. lpp.

¹⁴¹ Pranka, M. Lai nesabruktu saudzējama. *Zemgales Avīze*, 1996, 16. maijs, 4. lpp.

arī pēc 1991. gada. VKPAI bija galvenā noteicēja tam, kā veidojās kultūras pieminekļu aizsardzība Latvijā. Inspekcija jau no pašiem pirmsākumiem centās veidot sadarbību arī Eiropas līmenī un mēģināja stiprināt Latvijas mantojumu kā Eiropas kultūras mantojuma daļu. Iekļaušanās notika veiksmīgi - kā viens no apliecinājumiem ir 2000. gadā Rīgā notikušajā konferencē Rīgas hartas par autentiskuma un vēsturisko objektu atjaunošanu kultūras mantojuma kontekstā pieņemšana. Kā negatīvais aspekts VKPAI darbībā bija tās apvienotās funkcijas, kas paredzēja gan nodrošināt kultūras pieminekļa aizsardzību, gan arī kontrolēt, kā tas tiek veikts.

Pieminekļu praktiskajā saglabāšanā kā viens no faktoriem, kas noteica, kā kultūras piemineklis tiks saglabāts, bija tas, kā tiek nokārtotas īpašuma tiesības. Daļa kultūras pieminekļu nonāca mantiniekiem, kuri nespēja finansiāli nodrošināt kultūras pieminekļa saglabāšanu un atjaunošanu. Ne mazāk problēmu sagādāja mantinieki, kuriem bija brīvi finansiālie līdzekļi, bet, veicot remontdarbus un pārbūves, nebija vēlmes saglabāt sava īpašumu kultūrvēsturiskās vērtības. Likums „Par pieminekļu aizsardzību” galveno atbildību par pieminekli uzlika kultūras pieminekļa īpašniekam. Tā rezultātā, piemēram, dievnami, kuriem bija draudze, ieguva, jo bija kāds, kas centās nodrošināt to saglabāšanu. Savukārt par muižām un viduslaiku pilīm ne vienmēr to īpašnieki pienācīgi rūpējās. Muižu ansambļi bija pietiekami liels īpašums, ko vienam īpašniekam bez veiksmīga projekta bija grūti uzturēt. Īpaši tas skāra pašvaldību īpašumos esošos muižu ansambļus, jo pašvaldībām nebija brīvu līdzekļu, par kuriem atjaunot muižu ansambļus.

2. ARHITEKTŪRAS MANTOJUMA SAGLABĀŠANA PILSĒTĀS

2.1. Rīgas vēsturiskais centrs

1989. gadā UNESCO sarakstam pieteikto Brīvības pieminekļa un Rīgas Brāļu kapu ansambli neapstiprināja.¹⁴² 1993. gadā no 26.-27. novembrim Rīgā norisinājās starptautiskā UNESCO konference ar nosaukumu “Rīgas centrs – pilsētbūvniecības piemineklis”. Konferences uzdevums bija noteikt pilsētas vēsturiskās apbūves centra robežas.¹⁴³ Rīga izcēlās ar to, ka tajā bija pasaulē lielākā vienkopus esošā jūgendstila apbūve. Rīgas centrā ir ap 500 jūgendstila celtni, kas ir 40 % no visas rajona apbūves. Priekšrocība bija tā, ka jūgendstils bija saglabājies vairāk vai mazāk nepārveidots.¹⁴⁴ Pēc konferences nolēma Rīgu kā pilsētbūvniecības pieminekli iesniegt UNESCO Pasaules aizsargājamo kultūras vērtību sarakstā.¹⁴⁵ Nākamais solis bija sagatavot starptautiskajām prasībām atbilstīgus dokumentus, kas pierādītu Rīgas jūgendstila vērtību. Materiāla sagatavošana bija dārgs pasākums. Turklāt nepieciešama bija arī Latvijas valsts pievienošanās Pasaules kultūras un dabas mantojuma konvencijai.¹⁴⁶

1995. gadā Latvijas pieminekļu aizsardzības speciālisti gatavoja Pasaules mantojuma sarakstam ieteicamo objektu sarakstu, izvirzot 6 kandidātus: Abavas ieleju, Grobiņas arheoloģijas pieminekļu kompleksu, lībiešu ciemu Košrags, Daugavpils cietoksni, Jūrmalas koka vasarnīcu apbūvi un Rīgas vēsturisko centru. Par primāro izvirzījās Rīgas vēsturiskais centrs, bet pārējie objekti tika iekļauti Pasaules mantojuma pagaidu sarakstā. Gadu gaitā bija izstrādāti kritēriji, kas noteica objekta atbilstību Pasaules mantojuma sarakstam. Pilsētām tie bija īpaši complicēti, tādēļ to skaits sarakstā bija samērā neliels. Iekļaušana sarakstā nav mūžīgs tituls. Ja nekas netiek darīts pieminekļa saglabāšanas un attīstības labā, to no saraksta izslēdz.¹⁴⁷ Sākotnēji VKPAI rosināja ieteikt mazāku teritoriju - tikai Vecrīgu un jūgendstila rajonu ap Alberta ielu, bet Rīgas dome rosināja ieteikt lielāku teritoriju.¹⁴⁸ 1996. gada jūnijā Latvijas Republikas Kultūras ministrija iesniedza UNESCO Rīgas vēsturiskā centra dosjē, kā

¹⁴² Ruka-Birzule, E. Rīgas starptautiskā intriga sākusies. *Jaunā Avīze*, 1998, 11. febr., 5. lpp.

¹⁴³ Šmate, Z. Rīgas centrs: pilsētbūvniecības piemineklis. *Latvijas Jaunatne*, 1993, 27. nov., 4. lpp.

¹⁴⁴ Krastiņš, J. Rīgas centrs – pilsētbūvniecības piemineklis. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1994, Nr. 1, 40.- 43. lpp.

¹⁴⁵ Šēnfelde, S. Rīga nav mazā Parīze, Rīga ir lielā Rīga. *Vakara Ziņas*, 1993, 30. nov., 2. lpp.

¹⁴⁶ Šmate, Z. UNESCO – Latvijas jūgendstila glābēja? *Labrīt*, 1994, 29. nov.

¹⁴⁷ Ruka-Birzule, E. UNESCO novērtē Rīgu. *Fokuss*, 1998, 9.02./15.02., 11. lpp.

¹⁴⁸ Ruka-Birzule, E. Rīgas starptautiskā intriga sākusies. *Jaunā Avīze*, 1998, 11. febr., 5. lpp.

arī valsts prezidenta G. Ulmaņa un Rīgas mēra M. Purgaiļa parakstītu pavadvēstuli. Dosjē novērtēšanu uzņēmās ICOMOS.¹⁴⁹ Gatavojot materiālus UNESCO bija ieraugāms, cik patiesībā sliktā stāvoklī atrodas arhitektoniski vērtīgas ēkas. Šī iemesla dēļ uzsāka arī projektu, lai namu īpašnieki līdz Rīgas 800. gadu jubilejai sakopj namu fasādes, jumtus, trošuārus.¹⁵⁰

UNESCO speciālisti izstrādāja projektu, kurā Dānija bija gatava risināt Vecrīgas problēmas, bet Francija orientējās uz krastmalas atjaunošanu. Realizācijas fāze bija no 1998. gada jūlija līdz 2000. gada decembrim.¹⁵¹ Dāņu ekspertiem, kuri vērtēja Rīgas izredzes iekļūt Pasaules kultūras mantojuma sarakstā, nepatika, ka neveidojas saikne starp vecpilsētu un Daugavu. Krastmalā esošā satiksme neļāva šai vietai veidoties par romantisku pastaigu vietu kā tas ir citviet Eiropā.¹⁵²

1997. gada 4. decembrī UNESCO Pasaules mantojuma komitejas plenārsēdē Neapolē tika pieņemts lēmums par Rīgas vēsturiskā centra iekļaušanu pasaules kultūras mantojuma sarakstā.¹⁵³ Atzītās vērtības Rīgas centrā ir vēsturiskā apbūves plānojuma struktūra, telpiskais izveidojums, ainava un tās mērogs, panorāma, siluets, apzaļumojumu sistēma utt. Pasaules kultūras mantojuma sarakstā iekļauta ir teritorija starp Hanzas, E. Melngaiļa, K. Valdemāra, Palīdzības, Blieķu, Tallinas, A. Čaka, Matīsa, Avotu, Lāčplēša, E. Birznieka - Upīša, Elizabetes, Satekles, Marijas, Gogoļa, Turgeņeva ielām, 11. novembra krastmala, Muitas, Cītales iela, pilsētas kanāls un Eksporta iela.¹⁵⁴

Par galvenajiem vājamajiem punktiem tika atzīti: informācijas un koordinācijas trūkums starp visām kultūras mantojuma saglabāšanas procesā iesaistītajām struktūrām, datorizētas pilsētbūvniecības datu bāzes trūkums.¹⁵⁵

Nākamais būtiskais solis bija izveidot speciālu projektēšanas grupu, kas varēja izstrādāt pilsētas vēsturiskā centra reģenerācijas projektu.¹⁵⁶ Tālāk jau bija nepieciešams veikt Rīgas

---

¹⁴⁹ Ruka-Birzule, E. Kā Latvijai iekļūt UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā. *Latvijas Vēstnesis*, 1997, 15. maijs, 6.-7. lpp.

¹⁵⁰ Kaufmanis, A. Slimība – kultūras piemineklis. *Diena*, 1996, 16. jūl., 8. lpp.

¹⁵¹ Ruka-Birzule, E. UNESCO eksperti piedāvā Rīgas vēsturiskā centra un krastmalas atjaunošanas projektu. *Diena*, 1997, 16. janv., 9. lpp.

¹⁵² Zālīte, R. Vai sērdienīte Rīga kļūs par mantinieci? *Rīgas Balss*, 1997, 17. janv., 29. lpp.

¹⁵³ Privātīpašnieks Rīgas vēsturiskajā centrā. Intervija ar RKPAI priekšnieku G. Baumanī. *Latvijas Vēstnesis: Privātīpašums*, 1997, 12. dec., 1. lpp.

¹⁵⁴ Gabre, A. Rīgas koka apbūve vieno gadsimtus. *Rīgas Balss*, 2000, 15. maijs, 12.-13. lpp.

¹⁵⁵ Ruka-Birzule, E. UNESCO novērtē Rīgu. *Fokuss*, 1998, 9.02./15.02., 11. lpp.

¹⁵⁶ Privātīpašnieks Rīgas vēsturiskajā centrā. Intervija ar RKPAI priekšnieku G. Baumanī. *Latvijas Vēstnesis: Privātīpašums*, 1997, 12. dec., 1. lpp.

vēsturiskā centra ietilpstošo ēku totālu uzskaiti, inventarizāciju un fiksāciju. Pēc vienotiem kritērijiem visas ievēribas cienīgās ēkas apskatīja, fotografēja un uzskaitīja.¹⁵⁷

Rīgas vēsturiskā centra iekļaušana UNESCO Pasaules kultūras mantojuma sarakstā bija kā pamudinājums cilvēkiem, lai viņi mācītos saskatīt vērtības sev apkārt un izturētos ar cieņu pret tām, koptu un saglabātu tās, jo ne jau jūgendstila pērlēm vai senajai koka arhitektūrai nepieciešams atgādinājums par tās nozīmīgumu.¹⁵⁸

1997. gadā pēc VKPAI vadītāja J. Dambja ierosinājuma tika izveidota Rīgas kultūras mantojuma attīstības koordinācijas padome. Līdz 1999. gada 1. februārim padomei bija jāveic Rīgas vēsturiskā centra ēku inventarizācija un fotofiksācija, bet līdz 1998. gada 31. decembrim jāizstrādā un jāpieņem vēsturiskā centra un tā buferzonas pagaidu aizsardzības režīms. Paredzēts bija izstrādāt arī konkrētu centra koka mantojuma saglabāšanas programmu.¹⁵⁹ 1999. gadā kampaņas „Eiropa – kopīgs mantojums” ietvaros novembrī Latvijā plānoja prezentēt Rīgas kultūrvēsturiskā centra inventarizācijas materiālus.¹⁶⁰

2001. gadā beidzot tika uzsākta Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības plāna izstrāde. Svarīgi bija saglabāt koka ēkas, jo Rīgas centrs bija unikāls tieši ar to, ka nekur pasaulē nav līdzīgu proporciju starp koka, jūgendstila un viduslaiku būvēm, tāpēc nevarēja zaudēt vienu no būtiskām Rīgas centra kvalitātēm – koka ēkas.¹⁶¹ Arhit. J. Krastiņš par to jau 1994. gadā rakstīja: „Pasaules lielpilsētu būvniecības skatījumā unikāla parādība ir vecas koka ēkas Rīgas centrā, kuras saglabājušās starp jūgendstilu un arī vēlāka laika celtnēm pietiekami lielā skaitā, un tieši lielpilsētu apbūvē kaut ko līdzīgu citur pasaulē atrast nevaram.”¹⁶² Latvijai bija svarīgi izstrādāt programmu, lai šīs unikālās vērtības nezustu.

---

¹⁵⁷ Žukova, Z. Pasaules mantojuma konvencijas paspārnē. Intervija ar VKPAI vadītāja vietnieku J. Asari. *Latvijas Vēstnesis*, 1998, 31. marts, 6. lpp

¹⁵⁸ Ruka-Birzule, E. UNESCO novērtē Rīgu. *Fokuss*, 1998, 9.02./15.02., 11. lpp.

¹⁵⁹ Ruka-Birzule, E. Vai mums būs harmoniska Rīga? *Fokuss*, 1998, 2.03./8.03., 11. lpp.

¹⁶⁰ Judina, D. Kultūras mantojums zem stikla kupola. *Rīgas Balss*, 1999, 20. okt., 14. lpp.

¹⁶¹ Rumbēna, I. Kultūras mantojums jā saglabā. Intervija ar J. Dambi. *Latvijas Vēstnesis: Privatizācija. Zeme. Nekustamais īpašums*, 2001, 21. marts, 2.-5. lpp.

¹⁶² Krastiņš, J. Arhitektūras un pilsēt būvniecības pieminekļu saglabāšana. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1994, Nr. 4, 31.-33. lpp.

2.2. Vecrīga

2.2.1. Vecrīgas apbūve

20. gs. 90. gadu sākumā Vecrīgas teritorija bija ļoti piegrūzota. Piemēram, 1991. gada publikācijā pēc pastaigas pa Vecrīgu tiek secināts, ka Vecrīgas ielas un pagalmi ir pilni ar lūžņiem un atkritumiem. Piemēram, Mārstaļu ielā atstāta vesela kaudze ar nevajadzīgām lietām – cements būdā, sarūsējušas metāla konstrukcijas, stikla vate, dēļi, lūžņi un draza.¹⁶³ Jāņem vērā, ka gada sākumā bija notikušas barikādes, bet materiāls publicēts jūnija sākumā, kad kopš barikādēm bija pagājuši jau vairāki mēneši.

1993. gadā deputāts J. Paegle publikācijā laikrakstā “Rīgas Balss” puda savu viedokli par Vecrīgas apbūvi. Viņš uzskatīja, ka jānojauc pirts “Varavīksne” un 3. vidusskolas ēka, un pēc tam jāatjauno būves seno ēku ārējā izskatā šajos graustu rajonos. J. Paegle puda, ka senatnē visi Rīgas klajumi bijuši apbūvēti un arī nākotnē tas būtu jādara, ja „gribam atgūt Vecrīgu – īstu, dzīvīgu, spožu un darbīgu – amatnieku un mākslinieku Vecrīgu, salonu, banku, vēstures pieminekļu kopumu, tad arī nākotnē vecpilsētai jābūt apbūvētai.”¹⁶⁴

Lai iegūtu nepieciešamo naudu šo darbu veikšanai, J. Paegle ierosināja veidot Vecrīgas atjaunošanas fondu, kurā ieskaitītu naudu, ko iegūst par ilgtermiņa zemes nomu Vecrīgā. Viņš aicināja arī izstrādāt nepieciešamo reglamentu un veidot abpusēji izdevīgu līgumu ar tiem ārvalstu pārstāvjiem, kuri vēlas Vecrīgā būvēt jaunu biroju, viesnīcu u.c. ēkas.¹⁶⁵

Arhit. A. Holcmanis atbalstīja J. Paegļa ierosinājumu par Vecrīgas atjaunošanas fondu. Rīgas pašvaldībai nebija līdzekļu ēku atjaunošanai, kā arī Latvijas Republika vairs nesaņēma centralizētos maksājumus arhitektūras pieminekļu restaurācijai, ko veica poļu firma “PKZ”. “PKZ” vairs arī nevēlējās saņemt atalgojumu rubļos, bet gan valūtā. Līdz ar to šādā veidā arhitektūras pieminekļus nevarēja turpināt atjaunot. Savukārt firmas centās iegūt ēkas un apbūves gabalus Vecrīgā, jo tai bija izdevīgs novietojums. Šos iegūtos līdzekļus vajadzēja novirzīt Vecrīgas atjaunošanai.¹⁶⁶

1992. gadā līdz ar kultūras pieminekļu aizsardzības noteikumu apstiprināšanu tika anulēta 1968. gadā dibinātā Rīgas viduslaiku daļas valsts aizsardzības zona. Līdz ar to Vecrīgai nebija juridiska pamata tās aizsardzībai. Vismaz tika uzsākts izstrādāt Vecrīgas būvnoteikumus, kuri Vecrīgai nebija kopš 1945. gada. Nepieciešams bija sākt veidot arī

¹⁶³ Kaspars, M. Rekvīems Vecrīgai netiks sacerēts! *Rīgas Balss*, 1991, 6. jūn., 5. lpp.

¹⁶⁴ Paegle, J. Nepieciešams Vecrīgas atjaunošanas fonds. *Rīgas Balss*, 1993, 22. apr., 2. lpp.

¹⁶⁵ Turpat.

¹⁶⁶ Holcmanis, A. Kāda varētu būt Vecrīgas nākotne. *Latvijas Vēstnesis*, 1993, 8. maijs, 2. lpp.

jaunu reģenerācijas plānu.¹⁶⁷ 1993. gadā tika izstrādāti un apstiprināti „Pilsētbūvniecības pieminekļa Vecrīgas apbūves noteikumi”. Noteikumu saturs un uzbūve tika aizgūti no pirmskara Rīgas būvnoteikumiem.¹⁶⁸ Rīgas būvnoteikumi vēl nebija izstrādāti un pieņemti – arī pēc Otrā pasaules kara tādi netika radīti.¹⁶⁹ Pieņemtie Vecrīgas būvnoteikumi bija vēl jāpilnveido, piemēram, nepieciešams bija reglamentēt jumtu izbūvi. Vecrīgai bija nepieciešams atgūt tai raksturīgos jumtu veidojumus un to pilnvērtīgus segumus. 1996. gadā tikai aptuveni 160 ēkām bija kārniņu jumti, bet pēc arhit. un Pilsētbūvniecības reģenerācijas sektora vadītāja E. Pučiņa (1924-2009) domām šādu namu varētu būt divas reizes vairāk.¹⁷⁰

Tā kā Rīgas pašvaldībai trūka līdzekļu, tad tā bieži izvēlējās vieglāko ceļu – ļāva Vecrīgā iekārtoties dažādām firmām un iestādēm, kas deva lielāku peļņu. No kultūras pieminekļu aizsardzības viedokļa pareizāk būtu bijis veikt ēku pilnīgu izpēti, tālāk saņemt arhitekta rekomendāciju turpmākiem darbiem un tikai tad nolemt, kāds būtu piemērotākais izmantošanas veids ēkai. Īpašuma tiesību maiņa arī paātrināja celtniecības darbus, kas apsteidza izpētes procesu. Situācija veidojās pilnīgi pretēja tam, ko paredzēja agrāk pieņemtais Vecrīgas reģenerācijas plāns – radīt Vecrīgā kultūras iestāžu centru, veidojot seno Rīgu par kultūras centru. Tas saskanēja arī ar poļu firmas “PKZ” darbību, kura veica ēku rūpīgu izpēti, un vienlaikus arī nodibinājās pašu izpētes grupa Restaurācijas institūtā P. Blūma vadībā.¹⁷¹ RKPAI speciālists un mākslas vēsturnieks Gunārs Ārmanis komentēja poļu speciālistus kā labus meistaros un to, ka pilsēta daudz ko atguva fiziski, bet iemantoja citu mentalitāti.¹⁷² Lai nu kā, pēc Latvijas Republikas neatkarības atgūšanas šis process pamazām apsīka.

VNĪA savā īpašumā esošos namus, kas agrāk bija piederējuši vāciešiem, izpārdeva un iznomāja īpašniekiem, kuri ne vienmēr saudzīgi izturējās pret arhitektūras pieminekļiem. Principā nevienu ēku bez saskaņošanas ar RKPAI nevarēja pārdot, bet to ne vienmēr ievēroja. Piemēram, ēkai 13. janvāra ielā 19 īpašnieki gaidīja, kad tā ātrāk sabruks, lai varētu ierīkot automašīnu stāvvietu, kas dotu vairāk peļņas, nekā veca ēka.¹⁷³ Vecrīgas ēku pirmspārdošanas procesā ļoti bieži nepieaicināja pieminekļu inspekcijas darbiniekus. Tomēr,

---

¹⁶⁷ Holcmanis, A. Kāda varētu būt Vecrīgas nākotne. *Latvijas Vēstnesis*, 1993, 8. maijs, 2. lpp.

¹⁶⁸ Holcmanis, A. Vecrīga laiku maiņās. *Jaunā Gaita*, 1995, Nr. 200, 55.-60. lpp.

¹⁶⁹ Holcmanis, A. Vecrīga – laikmeta vaibsti vai grimases. *Latvijas Vēstnesis*, 1994, 16. apr., Nr. 46, 1., 3. lpp.

¹⁷⁰ Pučiņš, E. No Pētertorņa. *Celtne*, 1996, Nr. 16, 5. lpp.

¹⁷¹ Holcmanis, A. Vecrīga – laikmeta vaibsti vai grimases. *Latvijas Vēstnesis*, 1994, 16. apr., Nr. 46, 1., 3. lpp.

¹⁷² Čivle, D. Rīgai jātop sakoptākai, labākai, skaistākai un gudrākai! Intervija ar RKPAI speciālistu G. Armani. *Rīgai 800*, 1998, marts, 8.-9. lpp.

¹⁷³ Dimenšteins, I. Vecrīga: audzēji uz šedevru fona. *Rīgas Balss*, 1997, 3. nov., 5. lpp.

ja pieaicināja, tad ne vienmēr likums ļāva rīkoties par labu piemineklim. Piemēram, ja līdz pirkšanai namam atklājās neapzinātas vērtības, tad VKPAI nemaz nebija atļaujas īpašumu pārņemt atkal valsts īpašumā. Savukārt īpašnieku attieksme bieži bija “mans īpašums un daru, ko gribu”. Piemēram, nams Audēju ielā 6 piederēja Austrālijas pilsonim Lorbergam. Šo ēku ar Audēju ielas Nr. 4 ēku caur ugunsdzēsības apvienoju logi. Arhit. A. Holcmanis ieteica logus paturēt, bet Lorbergs pateica „nē” un aizbrauca. Iespējams, ka iekšējās bijuši gleznojumi, apdares elementi uz sienām, bet to nevarēja vairs uzzināt, jo jaunais īpašnieks bez inspekcijas ziņas visu nobalsināja. Neskaitot pirmo stāvu, ēkā atjaunošanas darbi notika bez projekta.¹⁷⁴

1997. gadā no Vecrīgas aptuveni 500 namiem tikai 80 oficiāli tika uzskatīti par kultūras pieminekļiem, lai gan pēc arhit. A. Holcmaņa domām to bija jābūt vairāk, jo 20. gs. 60. gados pieņemtais saraksts neatbaidīja reālo situāciju.¹⁷⁵

Kopš 1998. gada VKPAI vadītājs J. Dambis sāka pievērst sabiedrības uzmanību tam, ka ir nepieciešams izstrādāt Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas plānu.¹⁷⁶ Bez šī saglabāšanas un attīstības plāna Rīgas vēsturiskais centrs nebija pasargāts no jaunu būvju celtniecības un vecu arhitektoniski nozīmīgu celtnu nojaukšanas. Plāna izstrādei bija nepieciešami 200 000 LVL. J. Dambis uzskatīja, ka līdz 2001. gada septembrim plānu vajadzētu pieņemt, bet pats arī apšaubīja, vai tas notiks.¹⁷⁷

Pēc LR neatkarības atjaunošanas Vecrīga veidojās par nelielu vietu, kur koncentrējās daudz prasības un līdz ar to problēmsituācijas. Vecrīga bija vieta, kur ne tikai koncentrējās liels skaits kultūras pieminekļu, bet tā nostiprinājās arī kā politiskais, ekonomiskais un administratīvais centrs pilsētā. Līdz ar to bija jāmeģina sabalansēt visu šajās jomās iesaistīto cilvēku vēlmēs, bet to ne vienmēr veiksmīgi īstenoja, vismaz attiecībā uz kultūras pieminekļiem.

2.2.2. Rātslaukuma kompleksa atjaunošana

Rātslaukuma apbūve cieta Otrā pasaules kara laikā un pēckara gados drupas tika iznīcinātas. 1990. gadā Latvijas Kultūras fonda paspārnē tika nodibināta Melngalvju nama atjaunošanas kopa.¹⁷⁸ Veco Rātslaukumu plānoja atjaunot pakāpeniski, sākot ar Melngalvju

¹⁷⁴ Žukoba, Z. Pastaiga pa mazās Parīzes „melnajiem kvadrātiem”. *Jaunā Avīze*, 1998, 26. febr., 6. lpp.

¹⁷⁵ Dimenšteins, I. Vecrīga: audzēji uz šedevru fona. *Rīgas Balss*, 1997, 3. nov., 5. lpp.

¹⁷⁶ Eglīte, R. Atkal par Vecrīgu – ar vērienīga brokera piezīmēm. *Māksla Plus*, 2000, Nr. 5, 34.-37. lpp.

¹⁷⁷ Cīrule, J. Rīgas vēsturisko centru vajag saglabāt un attīstīt. *Rīgas Balss*, 2000, 21. jūn., 4. lpp.

¹⁷⁸ Pučiņš, E. Rātslaukumā reiz bija Melngalvju nams... *Rīgas Balss*, 1995, 27. jūn.

namu un tam pieguļošo Švābes namu, bet pēc Tehniskās universitātes laboratorijas korpusa nojaukšanas arī Rātsnamu. Atjaunot plānoja arī Rolanda statuju. Melngalvju nama atjaunošanu varēja vērtēt tikai kā butaforiju, jo veidojot īstu kopiju būtiski sadārdzinātos visi darbi.¹⁷⁹

1991. gada 29. jūnijā Rīgas Sv. Pētera dievnamā tika atklāta izstāde “Melngalvju nams Rīgā”. Izstādi sagatavoja Rīgas Galvenās arhitektūras plānošanas pārvaldes Tehniskais arhīvs un Kultūras fonda Melngalvju nama atjaunošanas kopa,¹⁸⁰ kuru pārstāvēja E. Pučiņš, V. Caune, A. Holcmanis, J. Graudonis, J. Freimanis, G. Baumanis u.c.¹⁸¹ 1991. gadā tika iesniegti 5 Melngalvju nama kompleksa atjaunošanas koncepcijas projekti, kas ļāva izprast, ka Rātslaukuma atjaunošana jāsāk ar Melngalvju namu. Viens no priekšlikumiem paredzēja, ka nams atjaunojams tāda izskatā, kāds tas bija 17.-18. gs., bet vairums priekšlikuma autoru piekrita, ka nams atjaunojams tāds, kāds tas bija pirms bojā ejas.¹⁸²

LKF “Melngalvju nama atjaunošanas kopa” sakārtoja izejas materiālus Melngalvju nama kompleksa atjaunošanas projektēšanai. LKF ietvaros tika atvērts arī ziedojumu fonds.¹⁸³

Melngalvju nama atjaunošanai 1992. gada vasarā izveidoja konsultatīvo padomi. Tās uzdevums bija izvērtēt zinātniskās izpētes, projektēšanas, restaurācijas un celtniecības darbu jautājumus. Padome savās kompetences robežās bija tiesīga sniegt padomus, rekomendācijas, priekšlikumus darbu pasūtītājiem, izpildītājiem, pašvaldībām.¹⁸⁴ Melngalvju nama atjaunošana bija ietverta kā viens no pasākumiem Rīgas 800 gadu jubilejas programmā.¹⁸⁵

Pirms būvniecības uzsākšanas Melngalvju nama vietā bija jāveic arheoloģiskie izrakumi. Šajā vietā arheoloģiskie izrakumi iepriekš nebija veikti, tāpēc nebija izslēgts, ka varētu būtu kādi jauni atklājumi vēl bez Melngalvju nama pagrabiem.¹⁸⁶ 1993. gadā notika Melngalvju nama pagrabu atsegšana. Līdz gada beigām vajadzēja atsegt pagrabus, uzmērīt, veikt pamatu izpēti un izstrādāt visa atjaunošanai paredzētā apbūves kompleksa

---

¹⁷⁹ Krapāne, L. Melngalvju nams – rota vai nepieciešamība? *Diena*, 1993, 4. dec., 9. lpp.

¹⁸⁰ Rikveile, I. Ja man kādreiz vajadzētu sabrukt, tad taču atkal uzbūvējiet mani! *Neatkarība*, 1991, 3.07./9/07., 4. lpp.

¹⁸¹ Spārīts, O. Dažas pārdomas Melngalvju nama atdzimšanas, funkcionēšanas un kultūrpolitikas sakarā Grām.: *Dabas un vēstures kalendārs 2001. gadam*. Rīga, 2000. 186.-191. lpp.

¹⁸² Pūciņš, E., Holcmanis, A. Kādam jābūt Melngalvju namam. *Rīgas Balss*, 1993, 13. apr., 8.-9. lpp.

¹⁸³ Caune, V. Darbu uzsākusi konsultatīvā padome. *Rīgas Balss*, 1992, 28. okt., 3. lpp.

¹⁸⁴ Turpat.

¹⁸⁵ Melngalvju nams tiks atjaunots. *Celtne*, 1993, 22. dec., Nr. 1, 2. lpp.

¹⁸⁶ Jansons, G. Melngalvju Nama pirmie gadsimti. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1993, Nr. 1, 29.-34. lpp.

priekšprojektu.¹⁸⁷ Gala rezultātā arheoloģisko izpēti arheologa A. Caunes vadībā pabeidza 1994. gadā. Šajā gadā arī pabeidza Melngalvju nama kompleksa atjaunošanas projektu un par turpmāko atjaunošanas darbu pasūtītāju un organizētāju iecēla SIA “Rīgas nami”¹⁸⁸, kuru dibināja 1993. gadā pie Rīgas domes, lai racionāli un mērķtiecīgi apsaimniekotu pašvaldības nekustamos īpašumus.¹⁸⁹ Izpētes materiāli un koncepcijas projektu izvērtējums bija pamats lēmumam – atjaunot Melngalvju namu un tā galvenās telpas pirmskara izskatā, kas atspoguļoja visus nama veidošanas posmus un ieguva simbola nozīmi.¹⁹⁰

1995. gada 29. jūnijā Pēterdienā Melngalvju nama pamatos tika iemūrēta kapsula ar vēstījumu: “Šeit sāks celt Rīgu. Šobrīd mēs esam šeit, lai iesākto darbu turpinātu. Ir pagājuši 54 gadi kopš brīža, kad 1941. gada 28. jūnijā kara liesmās gāja bojā Melngalvju nams. Rātslaukums, kas atradās tuvu viduslaiku Rīgas ģeogrāfiskajam centram, ir saglabājis savu vēsturisko vērtību un, apzinoties to, mēs uzsākām tā arhitektoniskā veidola atjaunošanu. Tuvojoties Rīgas astoņsimtgadei, mēs sākam īstenot to zīmīgo novēlējumu, kurš bija norādīts Melngalvju nama portālā, - Ja man kādreiz sagrūt būs, mani atkal celiet jūs!”¹⁹¹

Lai saglabātu pagraba sienas, pagraba pārseguma izbūve bija jāpabeidz līdz 1995./1996. gada ziemai. Būvinženieru žurnālā “Celtne” Melngalvju nama pagrabi tika raksturoti šādi: „Vēsturiskā kodola pagraba lielākajā daļā ir bijis koka siju pārsegums, kurš nav saglabājies. Vairākas mazās telpas pārsegtas ar ķieģeļu velvēm, dažām telpām gadsimtu mijā izbūvēts metāla siju un ķieģeļu velvju pārsegums. Abu šo velvju tipu pārsegumi ir saglabājušies, tomēr ievērojami bojāti; velvēs ir plaisas, un metāla sijas ir rūsas bojātas. Būvkonstrukciju sadaļas projektā ir paredzēts šīs velves atslogot un atjaunot.”¹⁹²

1996. gadā tika organizēta akcija “Es uzcēlu Melngalvju namu”, kur, noziedojot minimums 5 LVL, varēja iemūrēt Melngalvju nama sienā ķieģeli. Akcijā piedalījās daudzi cilvēki, tajā skaitā arī daudzas ģimenes.¹⁹³ Līdz 1996. gada septembrim Melngalvju namam kopumā bija saziēdoti tikai 30 000 LVL. SIA “Rīgas nami” bija līdzekļi pirmajai būvdarbu kārtai, bet visas nepieciešamās naudas nebija.¹⁹⁴ Līdz 1997. gadam SIA “Rīgas nami” līdzekļu namu atjaunošanai pietika, bet pēcāk jau vajadzēja palīdzību no valsts.¹⁹⁵

¹⁸⁷ Pūciņš, E., Holcmanis, A. Kādam jābūt Melngalvju namam. *Rīgas Balss*, 1993, 13. apr., 8.-9. lpp.

¹⁸⁸ Pučiņš, E. Rātslaukumā reiz bija Melngalvju nams... *Rīgas Balss*, 1995, 27. jūn.

¹⁸⁹ Lācis, A. Paliekošs devums Rīgai. *Nekustamais Īpašums Latvijā*, 1998, Nr. 2, 4.-5. lpp.

¹⁹⁰ Pučiņš, E. Rātslaukumā reiz bija Melngalvju nams... *Rīgas Balss*, 1995, 27. jūn.

¹⁹¹ Āboliņa, D. Melngalvju nama pamatos iemūrēts vēstījums nākamajās paaudzēm. *Diena*, 1995, 30. jūn., 3. lpp.

¹⁹² Celmiņš, V. Melngalvju nama vēsturiskā kodola pazemes būvkonstrukciju atjaunošana. *Celtne*, 1995, Nr. 15, 5. lpp.

¹⁹³ Kāla, L. Es iemūrēju ķieģeli Melngalvju nama sienā. *Rīgas Balss*, 1996, 8. sept., 3. lpp.

¹⁹⁴ Turpat.

Melngalvju nama atjaunošana notika pa posmiem – atkarībā no tā, cik līdzekļu tika piešķirti. Ēkas atjaunošanai tika izlietota nauda no SIA “Rīgas nami” saimnieciskās darbības. Par nama atjaunošanas sponsorēšanu runāja arī ar banku “Parex”, kura bija uz viena no Vecrīgas namu sienām izvietojusi reklāmu, ka ziedojusi Melngalvju nama atjaunošanai, lai gan šāda darbība nebija notikusi. 3 000 LVL lielu ziedojumu veica arī vācu uzņēmējs Huboters, kurš atjaunoja Konventa sētu.¹⁹⁶

Melngalvju nama pamatu izbūve vien bija izmaksājusi 150 000 LVL. 1996. gadā plānoja uzmūrēt sienas gan Melngalvju namam, gan Švābes namam, kā arī uzlikt jumtu. Darbi bija jāizpilda firmai “Bilde”, kura bija uzvarējusi konkursā aptuveni starp 6 firmām. SIA Rīgas nami direktors A. Lācis uzskatīja, ka jāatjauno ir viss Rātslaukums: „Rīgas domes budžetā būs jāatrod līdzekļi būvniecībai. Rīga ir Eiropas pilsēta. Nav nevienas Eiropas pilsētas, kurā nebūtu rātsnama un rātslaukuma. Tas, ka mēs tagad cenšamies Rīgā tos atjaunot, būtībā ir Otrā pasaules kara seku likvidācija.”¹⁹⁷ 1997. gadā abiem namiem paredzēja uzlikt kārniņu jumtus, logus, durvis un veidot komunikāciju pievadus. Melngalvju un Švābes namu plānoja pabeigt līdz 1998. gadam.¹⁹⁸

Melngalvju nama kompleksa atjaunošana bija SIA “Rīgas nami” nozīmīgākais projekts. Komplekss sastāvēja no 4 ēkām – Melngalvju nama, Švābes nama, Svaru un Zilās gvardes ēkām. Visas 4 ēkas plānoja pabeigt līdz 1999. gadam.¹⁹⁹ Melngalvju nama kompleksu pabeidza 1999. gada vasarā ar svinīgu Rolanda statujas atklāšanu. Līdz 1999. gadam SIA “Rīga nami” bija jāsāk Rātsnama būvniecības darbi, bet tos pabeigt plānoja līdz 2001. gada pirmajam ceturksnim. Rātsnamu plānoja atjaunot uz esošajiem pamatiem kā trīsstāvu ēku ar nedaudz paaugstinātu jumtu un torni.²⁰⁰

Rātsnama atjaunošanas projekts bija izstrādāts saskaņā ar RKPAI izsniegtajiem arhitektūras un plānošanas noteikumiem. Rātsnamu ieplānoja agrākajā vietā un savā vēsturiskajā izskatā.²⁰¹ Spītējot arhitektu sabiedrības lielākās daļas viedoklim un VKPAI atteikumam saskaņot Rīgas Rātsnama atjaunošanas projektu, darbi tā realizācijā sāka ritēt pilnā sparā.²⁰²

---

¹⁹⁵ Tihonovs, J. Jau rudenī uzsliesies Melngalvju nama sienas. *Diena*, 1996, 21. maijs, 5. lpp.

¹⁹⁶ Āboliņa, D. Atjaunos viduslaiku Rīgas apbūvi. *Diena*, 1996, 12. aug., 3. lpp.

¹⁹⁷ Turpat.

¹⁹⁸ Tihonovs, J. Jau rudenī uzsliesies Melngalvju nama sienas. *Diena*, 1996, 21. maijs, 5. lpp.

¹⁹⁹ Lācis, A. Paliekošs devums Rīgai. *Nekustamais Īpašums Latvijā*, 1998, Nr. 2, 4.-5. lpp.

²⁰⁰ Vanzovičs, S. Melngalvju nams – prezentācijai. *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 1999, 22. janv., 4. lpp.

²⁰¹ Āre, G. Divu gadu laikā atjaunos Rātsnamu un Rātslaukumu. *Jaunā Avīze*, 1999, 21. janv., 2. lpp.

²⁰² Eglīte, R. Atkal par Vecrīgu – ar vērienīga brokera piezīmēm. *Māksla Plus*, 2000, Nr. 5, 34.-37. lpp.

Paralēli Melngalvju nama būvēšanas procesam norisinājās diskusijas par Strēlnieku pieminekli un Okupācijas muzeja ēku. Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments uzskatīja, ka Strēlnieku piemineklis ir jāpārvieto un Okupācijas muzeja ekspozīcijai ir jāatrod cita vieta.²⁰³ Vara sprieda no praktiskā viedokļa – zeme Vecrīgā dārga, bet Okupācijas muzejs naudu neienes.²⁰⁴ 1995. gada decembrī Pilsētas attīstības komiteja un pilsētas būvniecības padome pat pieņēma lēmumu nojaukt Okupācijas muzeja ēku.²⁰⁵ Savukārt Kultūras ministrija uzskatīja, ka „priekšlikums pārvietot pieminekli un ekspozīciju, paredzot ēkas nojaukšanu, diemžēl vienlaikus likvidē telpiskos pierādījumus veselam laikmetam”.²⁰⁶ Kā Rātslaukuma svešķermeņi tika uzverti – RTU laboratorijas korpuss (1965), Okupācijas muzejs (atklāts 1970. g.), Strēlnieku piemineklis (atklāts 1971. g.). Vispirms gan Rātslaukumam bija nepieciešams konceptuālais risinājums, Rātsnama priekšprojekta un projekta izstrādāšana uz atklātā konkursa bāzes. Tikai pēc tam varētu spriest par būvju nojaukšanu un novākšanu.²⁰⁷

Diskutēja arī par Kamarina nama atjaunošanu, bet speciālisti to vērtēja pretrunīgi, jo ēkai nepiemita būtiska vēsturiska vērtība. Zeme uz kuras agrāk atradās Kamarina nams kopš ~1999. gada piederēja privātfirmai SIA “Domuss”, bet pirms tam zemesgabalu varēja atpirkt Rīgas dome, kas netika veikts, lai gan vietai bija stratēģiska nozīme, jo Vecrīga pēc 20. gs. 90. gados vairāk nostiprinājās kā politiskais, kultūras un ekonomikas centrs.²⁰⁸

2001. gadā vēl nebija tapis Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības plāns. Plāna izstrādāšana bija krietni novēlota, jo līdz tam Vecrīgā jau bija tapuši daži diskusijas vērti objekti – tajā skaitā pazemes autostāvietas, Melngalvju nams un t.s. Kamarinu nams.²⁰⁹

Attiecībā uz Rātslaukuma ansambļa atjaunošanu izvērtēs plašas diskusijas. Gan Melngalvju nams, gan Rātsnams bija objekti, kuriem starp speciālistiem bija gan piekritēji, gan pretinieki. Viedokļu dažādību atspoguļo dažādu personu izteikumi par Melngalvju nama atjaunošanu:

- 1991. gadā kultūras ministra vietnieks un būvinženieris S. Meierovics uzskatīja, ka Melngalvju nama atjaunošana ir nelietderīga.²¹⁰

²⁰³ Āboliņa, D. Melngalvju nams nesader ar Strēlnieku pieminekli. *Diena*, 1995, 9. jūn., 6. lpp.

²⁰⁴ Eglīte, R. Atkal par Vecrīgu – ar vērienīga brokera piezīmēm. *Māksla Plus*, 2000, Nr. 5, 34.-37. lpp.

²⁰⁵ Kāla, L. Melngalvju nams – gribētais un negribētais. *Rīgas Balss*, 1996, 12. jūn., 4. lpp. (intervija ar SIA „Rīgas Nami” direktoru Andri Lāci.)

²⁰⁶ Āboliņa, D. Melngalvju nams nesader ar Strēlnieku pieminekli. *Diena*, 1995, 9. jūn., 6. lpp.

²⁰⁷ Freimanis, J. Celsim arī Rātsnamu! *Literatūra. Māksla. Mēs.*, 1997, 22.05./29.05., 4. lpp.

²⁰⁸ Egle, M. Kamarina romance. *Aija*, 2001, Nr. 34, 12.-13. lpp.

²⁰⁹ Turpat.

²¹⁰ Atklātā vēstule Rīgas pilsētas izpildkomitejai. *Rīgas Balss*, 1991, 15. nov., 6. lpp.

- RKPAI speciālists A. Holcmanis Melngalvju namu izteicās: „Nav jau jāatjauno viss nams līdz pēdējai detaļai, bet ārējo veidolu vajadzētu gan. Citādi tas nebūs Melngalvju nams”.

²¹¹ A. Holcmanis uzskatīja, ka bez Rātslaukuma Vecrīga nevar būt kā ansamblis pilnīga. Par labu nama pilnīgai atjaunošanai minēti tika šādi piemēri – Gētes dzimtas nams Frankfurtē pie Mainas, kaulu izcirtēja amata nams Hildesheimā, Drēzdenes dievnams *Frauenkirche*.²¹²

- Mākslas vēsturnieks O. Spārītis Melngalvju nama būvniecību komentēja šādi: „Pašiem rietumniekiem, atzīstot šī nama māksliniecisko un arhitektonisko vērtību, nemaz tā nekārojas redzēt šo namu atjaunojam, jo restaurācijas koncepcija šķiet pretēja tādai rekonstrukcijai, kāda tiek veikta ar karā sagrauto Rostoku un Varšavu. Tāda totāla vēstures vides rekonstrukcija tiek uzskatīta par butaforiju, par Disnejlenda taisīšanas”.²¹³

1999. gadā par Melngalvju namu un Švābes namu O. Spārītis sacīja: “Melngalvju nams un Švābes nams ir ar augstvērtīgu celtnieciskā un mākslinieciskā jaundarinājuma raudzi. Tomēr Melngalvju nams ir 20 gs. beigu jaundarinājums un par arhitektūras un arheoloģijas pieminekli var uzskatīt tikai autentisko pagrabstāvu ar 14.-19. gs. celtniecības kultūras liecībām.”²¹⁴

- Arhit. J. Lejnīeks uzskatīja, ka “Rātslaukums jāatjauno, lai būtu pareizā Telpas un Masu attiecība viduslaiku pilsētām”, kā arī, lai laikos, kad krievu celtnieki kontrolē būvniecību, līdzsvaram būtu vāciskais Melngalvju nams.²¹⁵

- RKPAI vadītājs Georgs Baumanis: „Ja Melngalvju nama atjaunošana būtu tikai pašmērķis, butaforija butaforijas dēļ, tad diez vai es būtu par šo projektu. Bet tā kā mērķis ir visa Rātslaukuma atjaunošana tālākā nākotnē, tad esmu par to.”²¹⁶

- SIA “Rīgas nami” direktors A. Lācis 1997. gadā izteicās, ka “savu viedokli pēkšņi ir mainījuši vairāki Melngalvju nama atjaunošanas entuziasti. Tie paši speciālisti, pēc kuru izstrādātā projekta tiek būvēts Melngalvju nams.”²¹⁷

- VKPAI protestēja pret Rātslaukuma apbūvi, jo pilsētībūvniecībā nav pieļaujamas replikas. Tomēr Rīgas dome reizēm neņem vērā inspekcijas kolektīvo viedokli, kā tas bija gadījumā ar Rātslaukuma apbūvi.²¹⁸

²¹¹ Krapāne, L. Melngalvju nams – rota vai nepieciešamība? *Diena*, 1993, 4. dec., 9. lpp.

²¹² Holcmanis, A. Vēlreiz par Melngalvju namu. *Diena*, 1994, 5. janv., 5. lpp.

²¹³ Krapāne, L. Melngalvju nams – rota vai nepieciešamība? *Diena*, 1993, 4. dec., 9. lpp.

²¹⁴ Spārītis, O. Melngalvju nams – laika zīme senās un rītdienas Rīgas sejā. *Latvijas Vēstnesis*, 1999, 12. nov.

²¹⁵ Lejnīeks, J. Vai atjaunosim Melngalvju namu par spīti melngalvjiem? *Diena*, 1991, 8. aug., Nr. 162, 2. lpp

²¹⁶ Kaufmanis, A. Slimība – kultūras piemineklis. *Diena*, 1996, 16. jūl., 8. lpp.

²¹⁷ Lācis, A. Kaislības Melngalvju nama pagalmā. *Rīgas Balss*, 1997, 25. jūn., 4. lpp.

²¹⁸ Matīsa, K. Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības vadītājs Juris Dambis. *Neatkarīgā Rīta Avīze: Mēs*, 2001, 6. okt., 3. lpp.

- VKPAI vadītāja J. Dambja viedoklis par Rātsnama ansambļa atjaunošanu tika izteikts vairākkārt: „Ar Rātsnamu ir pilnīgi salaists dēlī. Visu to teritoriju vajadzētu risināt ar pilsētbūvniecisku konkursu vai nopietnu plānošanas projektu visai teritorijai. Tas nav izdarīts un redzamas sekas. (..) Mums ir jā saglabā oriģināli, kurus ir iespējams saglabāt, bet tukšajās vietā jānāk modernajai arhitektūrai – tādai, kas respektē vidi gan ar materiālu, gan formu, bet nākotnes kvalitātē.. (..) Katrs laiks nāk ar savu iezīmi, atdarinājumus nevajag veidot. Varbūt tieši šie atdarinājumi atspoguļo šodienas domāšanu. Protams. Taču jāpaskatās vēsturē, kad rodas doma kaut ko atdarināt – tad, kad ir tukšums galvās, kad pats laiks nedod kaut ko citu.” (..)Otra galēja pieeja varēja būt kopijas veidošana, bet mācoties un pētot, kā tas tika būvēts senāk, ar kaļķa javu, ķieģeļiem un tā tālāk, uz vietas kaļot dekoratīvos apdares elementus ar to laiku darbarīkiem – tad jā.”²¹⁹

Šie viedokļi ilustrē dažādu speciālistu uzskatu atšķirību. Katram bija savs pamatojums, kāpēc vajadzēja vai nevajadzēja būvēt Melngalvju namu. Šajā gadījumā to, vai pareizi vai nepareizi bija celt no jauna Melngalvju namu, var izvērtēt no dažādiem skatu punktiem. Piemēram, līdz ar Melngalvju un Švābes namu būvniecību tika sākta atjaunot izpostītā pilsētbūvnieciskā struktūra.²²⁰ Tomēr uzceltie nami bija 20. un 21. gs. mijas jaundarinājumi un nevarēja tikt uztverti kā vēsturiskas ēkas, bet tikai kopijas.

Attiecībā uz Rātsnama būvi speciālistu viedoklis nebija tik krasi atšķirīgs. Lielākā daļā atzina, ka Rātsnama atjaunošana uz vecajiem pamatiem nav nepieciešama. Uzsvērti tika dažādi aspekti. Arhit. J. Lejnieku neapmierina pretruna starp ēkas iekšējo mūsdienīgo saturu un tās ārējo veidolu – veca Rātsnama kopiju. Savukārt, VKPAI vadītājs J.Dambis pievienojos viedoklim, ka Rīgas domes ēkai nevajadzētu atrasties Vecrīgā. Turklāt, ka visas Rātslaukuma teritorijas apbūves risinājums uzsākts nepareizi un neprofesionāli.²²¹

Rātslaukuma apbūves atjaunošana izvērtās par vienu no diskutablākajām tēmām kultūras mantojuma jomā aplūkotajā laika posmā. Nav iespējams sniegt vienu pareizo viedokli par Rātslaukuma apbūves atjaunošanas pareizību vai nepareizību. No galvenās pieminekļu aizsardzības institūcijas viedokļa Rātslaukuma apbūves atjaunošana netika atbalstīta, jo nesakrita ar pastāvošo praksi Eiropā kultūras mantojumā. Savukārt daļa speciālistu un sabiedrības raudzījās labvēlīgi uz to, ka Rātslaukumam atjaunoja tā apbūvi ar

²¹⁹ Zirnīs, E. Nečurāt jūrā. Intervija ar J. Dambi. *Diena:Sestdiena*, 2000, 28. okt., 4.-6. lpp.

²²⁰ Spārīts, O. Dažas pārdomas Melngalvju nama atdzimšanas, funkcionēšanas un kultūrpolitikas sakarā Grām.: *Dabas un vēstures kalendārs 2001. gadam*. Rīga, 2000. 186.-191. lpp.

²²¹ Spertāle, D. Rātsnams. Rātslaukums. Kādiem būt? *Literatūra un Māksla Latvijā*, 2000, 6. apr., 1., 8.-9. lpp.

vēsturisko būvapjomu. Pavisam noteikti Rātslaukuma apbūves atjaunošana būtiski izmainīja Vecrīgas tēlu.

2.2.3. Rīgas pils

1993. gada 7. jūnijā ar Ministru Padomes lēmumu Rīgas pilij atjaunoja Latvijas Valsts prezidenta rezidences statusu. Pils atjaunošanai bija nepieciešams projekts, bet pats projekts vai tā autors vēl nebija zināms.²²² 1993. gadā Rīgas pils bija ļoti sliktā stāvoklī, jo iekštelpās bija vērojamas plaisas sienās, ielīkušas sijas, atlūzt draudošas karnīzes un papīram līdzīgas ūdens kanalizācijas caurules. Rīgas pilij bija nepieciešams kapitālais remonts. Pils pieticīgai atjaunošanai bija nepieciešami 600 000 LVL, bet valstij nebija pat šo līdzekļu. Ilgu laiku strādnieki pilī savu darbu veica, nesaņemot atalgojumu. Kā izteicās “Latvijas restaurators” direktors un būvinženieris S. Meierovics, tad pils kādu laiku ir kalpojusi un tagad tā jālabo.²²³ Pils ēka bija izšķobīta, ceļot blakus esošo Vanšu tiltu un mainoties gruntsūdens līmenim. Jāatjauno bija gan vietējā apkures sistēma, gan visas komunikācijas. Līdz tam pilij tika veikti tikai kosmētiskie remontu, bet netika novērsti cēloņi, kuru dēļ pils bojājās.²²⁴

Rīgas pili nolēma atjaunot pēc 20. gs. 30. gadu parauga. Racionāli bija nepieciešams pārplānot iekštelpas, lai tās atbilstu vajadzīgajām funkcijām. Darbam piesaistīja “Restaurācijas institūtu”, “Komunālprojektu”, kā arī privātos arhitektu birojus.²²⁵ Piemēram, arhit. P. Blūms pils atjaunošanu redzēja tā, lai tās izskatā varētu nolasīt viduslaiku apbūvi.²²⁶ Pils pārvaldnieks D. Fārts plānoja, ka sākumā pilij būs nepieciešams vairāk remontdarbu un mazāk restaurācijas.²²⁷

1994. gada septembrī plānoja pabeigt pils jumta remontu. Pils atjaunošanas darbiem konstanti pietrūka līdzekļu, lai darbus segtu. Valsts pamatoja to ar naudas trūkumu – valstij nav naudas, ko pensijas izmaksāt, kur nu vēl pils atjaunošanai.²²⁸ 1995. gadā Rīgas pils pārvalde un VKPAI saskaņā ar Kultūras ministriju un Valsts prezidenta kanceleju izsludināja Rīgas pils kompleksa reģenerācijas projektu konkursu. Tajā uzaicināja piedalīties „Arhitekta J. Gertmaņa biroju”, biroju „Konvents” un „AIG”. Žūrijā tika pieaicināti eksperti no Latvijas,

---

²²² Smiļģe, S. Rīgas pils: prezidenta rezidence vai komunālais dzīvoklis. *Diena: Sestdiena*, 1993, 24. jūl.

²²³ Kaufmanis, A. Rīgas pils, ubaga zēns un galma spēles. *Diena*, 1993, 30. okt., 9. lpp.

²²⁴ Fārts, D. Arī durvju kliņķis rāda valsti. *Latvijas Vēstnesis*, 1993, 17. aug., 3. lpp.

²²⁵ Fārts, D. Arī durvju kliņķis rāda valsti. *Latvijas Vēstnesis*, 1993, 17. aug., 3. lpp.

²²⁶ Vēvere, I. Kādā pilī dzīvos prezidents? *Rīgas Balss*, 1993 10. aug., 8. lpp.

²²⁷ Fārts, D. Arī durvju kliņķis rāda valsti. *Latvijas Vēstnesis*, 1993, 17. aug., 3. lpp.

²²⁸ Kaminska, I. Vai Rīgas pils jau gatava? *Neatkarīgā Cīņa*, 1994, 15. aug., 8. lpp.

Lietuvas un Zviedrijas.²²⁹ Par pils ģenerālprojektētāju kļuva “Gertmaņa birojs”, kas atjaunoja arī Operu, un 1995. gadā no valsts budžeta pils atjaunošanai piešķīra 1 260 000 LVL.²³⁰ Šī paša gada janvārī izveidoja Rīgas pils atjaunošanas padomi, kurai bija jāveido prezidenta rezidence.²³¹ Pils atjaunošanas procesā lielāko uzmanību pievērsa Ziemeļrietumu korpusam, kur atradās Valsts prezidenta rezidence, bet pārējās pils stāvoklis neuzlabojās. Piemēram, 1998. gadā pils fasāde pat bija bīstama garāmgājējiem, jo ik pa laikam zemē krita apmetuma atlūzas. Tāpat zem Trīszvaigžņu torņa esošā pilsētas transformatoru apakšstacija atradās avārijas stāvoklī. Staciju bija nepieciešams likvidēt, lai varētu turpināt remontdarbus pagrabstāvā un pirmā stāvā.²³²

Laika posmā no 1993. gada līdz 2001. gadam presē regulāri Rīgas pils stāvoklis tiek raksturots kā avārijas stāvoklis. 1999. gadā pils pārvaldnieks P. Saks atzina, ka pilij savestās kartībā ir tikai reprezentācijas telpas, kas bija visai niecīga daļa no visa ansambļa. Pils pamati tajā laikā nebija nostiprināti un tā turpināja sēsties.²³³ 2001. gadā pilī notika remonts tajā daļā, kas bija avārijas stāvoklī. Tikmēr “J. Gertmaņa birojs” strādāja pie projektēšanas darbu organizēšanas. Pirms restaurācijas uzsākšanas vēl bija jāpārbūvē apkure un jāuzlabo ūdensapgādes sistēma, elektroinstalāciju pārbūve.²³⁴

Pēc ilgajiem ekspluatācijas gadiem Rīgas pils tehniskais stāvoklis bija slikts. Lai to novērstu, bija nepieciešams veikt apjomīgus konservācijas un restaurācijas darbus, bet aplūkotajā laika posmā Rīgas pilij netika piešķirts tik daudz līdzekļu, cik būtu nepieciešams darbu veikšanai. Pa gabaliņam pils tika remontēta un restaurēta, bet viss process bija ļoti sadrumstalots. Tā rezultātā Rīgas pils veidojās kā sliktais piemērs tam, kā atjaunojama viduslaiku pils.

2.2.4. Jēkaba kazarmas

1994. gadā Jēkaba kazarmu atjaunošanai Rīgas pilsētas valde rīkoja slēgtu konkursu, kurā uzaicināja piedalīties P. Blūmu, V. Bestu, J. Pogu, V. Sarmu, V. Zilgalvi un Olborgas grupu, kā arī ārpus konkursa projektu iesniedza Darmštates Volkfanga Berta birojs. Konkursa noteikumos bija ietverti iespējamie kazarmas izmantošanas veidi – mākslas galerija, biroji,

²²⁹ Holcmane, V. Rīgas pils nākotne projektos. *Latvijas Arhitektūra*, 1996, Nr. 5.

²³⁰ Fārts, D. Rīgas pils kļūst par Prezidenti pili. *Vakara Ziņas*, 1995, 17. marts, 6.-7. lpp.

²³¹ Medenis, D. Rīgas pils un tās saimnieks. *Vakara Ziņas*, 1997, 1. marts, 16.-17. lpp.

²³² Antoņeviča, S. Brūk Prezidenta pils. *Rīgas Balss*, 1998, 27. jūl., 12.-13. lpp.

²³³ Gabre, A. Prezidenta pils iet bojā. *Rīgas Balss*, 1999, 26. jūl., 12.-13. lpp.

²³⁴ Vizbulis, O. Rīgas pilij šonedēļ būs jauns jumts. *Vakara Ziņas*, 1994, 27. sept., 6.-7. lpp.

viesnīca un viesnīcas tipa dzīvokļi, bāri, veikali, bet nebija ietverts, ka objektam ir arhitektūras pieminekļa statuss un ka tas pirmām kārtām restaurējams un rekonstruējams. Konkursu izvērtēja žūrijas komisija, kurā ietilpa arhitekti, pašvaldības darbinieki. Tālāk tika izveidotas divas ekspertu grupas projektu izvērtēšanai. Noslēguma sēdē žūrijas komisija noklausījās ekspertu ziņojumu un izvērtēja labākos projektus, izvirzot Olborgas arhitektu un V. Zilgalvja projektus. Rīgas pilsētas valde savā sēdē žūrijas lēmumu izskatīja un nolēma, ka par līdzvērtīgiem atzīstami arī P. Blūma un V. Sarmas grupu izstrādātie projekti. Tomēr gala secinājums bija, ka neviens priekšlikums nedeva galīgo atbildi – kā tad īsti kazarmas izmantot.²³⁵

1995. gadā firma „InterSource International, Inc.” bija vienīgā firma, kura piekrita veikt Jēkaba kazarmu pilnīgus arhitektūras pētījumus un tās identiski atjaunot. Namiem tika atjaunoti kārnīņu jumti, kā arī uzcelts papildus stāvs, jo agrāk kazarmas bija trīsstāvēgas. Par kazarmām firma ar pilsētu uz 20 gadiem noslēdza nomas līgumu ar iespēju pagarināt. Ēkās plānoja izvietot dzīvokļus, biroja telpas, restorānus, aptieku, veikalus utt.²³⁶

Jēkaba kazarmas bija viens no tiem objektiem, kuru atjaunošana atdzīvināja Vecrīgu. Pirms šī objekta atjaunošanas Torņa iela bija neizteiksmīgāka. Savukārt pēc Jēkaba kazarmu atjaunošanas atdzīvojās šī vecpilsētas daļa. Kā kultūras piemineklim kazarmām tika atjaunots to vēsturiskais izskats, bet jauno funkciju rezultātā piemineklis ieguva jaunu tēlu, kas neļāva ēkā vizuāli tik labi saskatīt tā sākotnējo nozīmi.

2.2.5. Dannenšterna nams

1993. gadā Dannenšterna namā uzsāka lielākus restaurācijas darbus, kurus uzticēja poļu firmai “PKZ”. Ēka pirms darbu uzsākšanas bija ļoti sliktā tehniskā stāvoklī. Restaurāciju uzraudzīja VKPAI un Latvijas arhitekti.²³⁷

1996. gada 8. jūnijā Dannenšterna nams aizdegās, bet degšanas cēlonis netika atklāts. Klīda baumas gan par to, ka speciāli dedzināts, gan par strādnieku neuzmanību. Rīgas pilsētas Kultūras pieminekļu inspekcijas vadītājs G. Baumanis sacīja, ka bēniņos tikušas atrastas viegli uzliesmojoša šķīduma paliekas, bet vaininieks netika noskaidrots. Savukārt strādnieki sacīja, ka degšanas dienā strādājuši pagrabā un metināšana nav notikusi. “PKZ” bija noslēguši apdrošināšanas līgumu un par iegūto naudu ēkas jumtu varēja atjaunot. Tomēr restaurācijas

²³⁵ Holcmanis, A. Ko darīsim ar Jēkaba kazarmu? *Literatūra un Māksla*, 1994, 10. jūn.

²³⁶ Kārklīņa, L. Par Jēkaba kazarmu restaurāciju un citām iecerēm. Intervija ar S. N. Bukingolts. *Nekustamais Īpašums Latvijā*, 1995, Nr. 4,

²³⁷ Zāģere, I. Vai Dannenšterna nams kādreiz atdzims. *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 1997, 15. dec., 12. lpp.

darbi Dannenšterna namā netika pabeigti, jo tika uzteikts “PKZ”. 1997. gadā ēku nodeva VNĪA. Namam bija nepieciešama apsaimniekošana, lai tas neietu bojā.²³⁸

Dannenšterna nama restaurācijas uzraugs par namu sacīja: „Ārzemju tūristi Rīgu atceras kā vietu, kur ir „Pūt, vējiņi”, Lielais Kristaps un Doma baznīca, bet kāpēc mūsu galvaspilsēta nevarētu asociēties arī ar Dannenšterna namu?” Rīgai pietrūkst savdabīga akcenta, caur kuru to varētu identificēt tūristi”.²³⁹

Dannenšterna nama restaurēšana tika uzsākta veiksmīgi, bet finansiālo līdzekļu trūkuma dēļ visi darbi apstājās. Nams kļuva par vienu no sliktākajiem piemēriem Vecrīgā tam, kā tiek saglabāts kultūras piemineklis. Pēc 1997. gada namā vairs netika atjaunoti restaurācijas darbi vai kā citādi risināts ēkas saglabāšanas jautājums. Tā rezultātā nams neizbēgami iet bojā un zaudē savas kultūrvēsturiskās vērtības.

2.2.6. Konventa sēta

Idejas par Konventa sētas izmantošanu parādījās jau 20. gs. 80. gadu otrajā pusē. Šī iemesla dēļ Polijas zinātniskās arhitektūras restaurācijas firma „PKZ” veica nopietnu arhitektonisku un arheoloģisku izpēti.²⁴⁰ Situācija mainījās un kopš 1989. gada Konventa sēta, kas sastāvēja no 9 ēkām, stāvēja tukša un vieta bija iesaukta par “mirušo pilsētu”.²⁴¹ Kwartāls bija izdemolēts, izlaupīts un vēl pāris gadus šādi paliekot, to vairs nevarētu glābt.²⁴² 1992. gadā Rīgas pilsētas Dome izsludināja starptautisku konkursu par „Konventa sētas atjaunošanu”. Visaugstāko novērtējumu saņēma kāds dāņu uzņēmums, bet viņiem neizdevās iegūt līdzekļus projekta īstenošanai.²⁴³

1995. gadā Latvijas un Vācijas kopuzņēmums “Reho” uzsāka rekonstrukcijas darbus Konventa sētā. Tās plānoja nodot ekspluatācijā jau 1996. gada beigās.²⁴⁴ 1995. gadā namiem saveda kārtībā jumtus un tika uzsākta pagraba velvju restaurācija, kā arī saglabāti 13. gs. mūri.²⁴⁵ Darbus Konventa sētā veica, izmantojot Brēmenes Zemes bankas kredītu. Rēķināja, ka kopumā rekonstrukcija varētu izmaksāt apmēram 7 miljonus vācu marku.²⁴⁶ Atjaunošanas

²³⁸ Zāģere, I. Vai Dannenšterna nams kādreiz atdzims. *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 1997, 15. dec., 12. lpp.

²³⁹ Zāģere, I. Vai Dannenšterna nams kādreiz atdzims. *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 1997, 15. dec., 12. lpp.

²⁴⁰ Vecumnieks, E. Viesnīca „Konventa sēta”. *Latvijas Arhitektūra*, 1993, Nr. 3.

²⁴¹ Bērziņš, D., Jermoloviča, V. Konventa sētas jaunā dzīve. *Nekustamais Īpašums Latvijā*, 1995, Nr. 4.

²⁴² Andersons, U. „Mirusajā pilsētā” atgriežas dzīvība. *Rīgas Balss*, 1995, 24. aprīlī.

²⁴³ Vecumnieks, E. Viesnīca „Konventa sēta”. *Latvijas Arhitektūra*, 1993, Nr. 3.

²⁴⁴ Bērziņš, D., Jermoloviča, V. Konventa sētas jaunā dzīve. *Nekustamais Īpašums Latvijā*, 1995, Nr. 4.

²⁴⁵ Zvirbule, I. Konventa sēta: sirdsdarbība atjaunojusies. *Rīgas Balss*, 1995, 16. okt.

²⁴⁶ Andersons, U. „Mirusajā pilsētā” atgriežas dzīvība. *Rīgas Balss*, 1995, 24. aprīlī.

būvdarbi un darbu projektēšana noritēja paralēli, tāpēc liela nozīme bija regulārai uzraudzībai no institūciju puses. Šo pienākumu veica arhit. I. Bākule, G. Baumanis, A. Holcmanis, A. Cinis, arheoloģe D. Svarāne.²⁴⁷

1997. gadā Konventa sēta bija gatava un tajā izvietojās “Hotel de Rome” meitas uzņēmuma viesnīca “Konventa sēta”. Kopā tika atjaunotas 10 ēkas.²⁴⁸

Konventa sētu iznomāja firmai “Reho” līdz 2006. gadam un pēc tam tā kļuva par pilsētas īpašumu.²⁴⁹

Konventa sētas piemērs parādīja, ka var veidot veiksmīgu sadarbību ar citu valstu uzņēmējiem un speciālistiem, lai saglabātu kultūras pieminekli. Apvienojoties Latvijas un Hanoveras arhitektiem, tika paveikts samērā veiksmīgs projekts, kas uzlaboja nozīmīga Vecrīgas ēku kompleksa stāvokli. Sadarbība veidojās ne tikai starp arhitektiem, bet arī atbildīgajām institūcijām, kas uzraudzīja kultūras pieminekļa atjaunošanu. No kultūras pieminekļu aizsardzības viedokļa šajā projektā bija izvērsta veiksmīga sadarbība no abām pusēm – nomnieka un VKPAI.

2.2.7. Rīgas Doms

Rīgas Doms pēc LR neatkarības atjaunošanas atradās katastrofālā stāvoklī, piemēram, velvu sijas visas bija izpuvušas, jāpievērš uzmanība bija tornim, zvaniem, jumtam un dievnama mikroklimata un apkures sistēmai. Doms atradās valsts īpašumā, bet bija Rīgas Vēstures un kuģniecības muzeja bilancē un apsaimniekošanā. Jau kopš 1959. gada dievnams kā patstāvīgs objekts izzuda no visiem likumiem un lēmumiem. Savukārt Augstākā Padome lēmumā par “Īpašumu atdošanu reliģiskajām organizācijām” iestrādāja pantu, ka denacionalizācija neattiecas uz īpaši svarīgiem objektiem, piemēram, Pēterbaznīcu un Rīgas domu, kuru statusu un pakļautību tad noteiktu ar atsevišķu likumu. 2001. gadā tas vēl aizvien nebija pieņemts.

Lai labotu situāciju, tika izveidota darba grupa, kurā strādāja Rīgas Vēstures un kuģniecības muzeja direktore K. Radziņa, Kultūras, Tieslietu un Finanšu ministrijas, LELB pārstāvji un Rīgas Doma vadītāja A. Pantele. Tālāk nolēma, ka dievnams vai nu jāatstāj valsts īpašumā vai jāatdod vēsturiskajam īpašniekam LELB. LELB arhibīskaps J. Vanags uzskatīja, ka, atgūstot dievnamu, būtu ar valsti jāvienojas, lai tā sedz uzturēšanās izdevumus, bet ne kapitālieguldījumus. To pamatoja ar faktu, ka Eiropā ievērojamākās katedrāles pilnīgi vai daļēji tiek uzturētas no valsts budžeta.

²⁴⁷ Vecumnieks, E. Viesnīca „Konventa sēta”. *Latvijas Arhitektūra*, 1993, Nr. 3.

²⁴⁸ Aļohins, A. Gaivoronskis, K. Uz zobenbrāļu pils drupām. *Business&Baltija*, 1997, 4. marts, Nr. 9, 24. lpp.

²⁴⁹ Zvirbule, I. Konventa sēta: sirdsdarbība atjaunojusies. *Rīgas Balss*, 1995, 16. okt.

„Rīgas Doma vadītāja A. Pantele mēģināja naudu iegūt arī īpašas akcijas veidā – lai uzsāktu ērģeļu prospekta rekonstrukciju, 13 Latvijas labākie ērģelnieki piekrita Domā spēlēt bez atlīdzības un visu iekasēto naudu atvēlēt varenā mūzikas instrumenta rekonstrukcijai. A. Pantele izsūtīja 180 vēstules Saeimas deputātiem, ministriem, politiķiem ar lūgumu atnākt uz labdarības koncertu un ziedot kādu summu kokgriezumu restaurācijai. “Kā jūs domājat: cik cilvēku atsaucās? Viens – Silvija Dreimane, kura, kaut ko pārpratusi, piezvanīja uz baznīcu un pavaicāja, kas tas īsti ir par pasākumu. Sapratusi, par ko ir runa, viņa pateicās par informāciju un... uz koncertu tā arī neatnāca.”²⁵⁰

Savā ziņā situācija ar koncertu parādīja, cik ļoti valsts vadošās amatpersonas bija ieinteresētas kultūras mantojuma saglabāšanā, jo uzaicināts tika pietiekami daudz cilvēku, lai kāds no tiem izrādītu interesi par šo akciju.

2.2.8. Lielā Ģilde un Mazā Ģilde

1998. gadā Lielā Ģilde tika iznomāta uz 50 gadiem Latvijas Nacionālajam simfoniskajam orķestrim. Ēka atradās valsts īpašumā. Lai gan vairākkārt Kultūras ministrijai tika lūgta nauda ēkas restaurēšanai, to nepiešķīra. 1999. un 2000. gada Valsts investīciju programmā Lielā ģilde netika iekļauta un tikai 2001. gadā to iekļāva programmā. Pa to laiku jau 1999. gadā Lielajā Ģildē bija plīsis maģistrālais ūdensvads un applūduši visi pagrabi.²⁵¹

Veiksmīgāk izvērsās Mazās Ģildes renovācijas un restaurācijas projekts, kuru aizsāka 1998. gadā. Rīgas domes Kultūras pārvalde organizēja izsoli par iespēju veikt renovācijas un restaurācijas darbus. Tiesības veikt paredzētos darbus ieguva firma „Re&Re”. 1999. gada septembrī uzsāka pirmās kārtas darbus, bet paralēli izstrādāja projektu 2. kārtai. Tā kā Mazā Ģilde kļuva par vienu no objektiem, kurā plānoja Eiropas un Rekonstrukciju attīstības bankas (ERAB) pasākumus, tad restaurācijas procesā izdevās piesaistīt papildus līdzekļus. Par darbu pasūtītāju kļuva SIA „Birojs 2000” un tika veikta arī darbu 2. kārtā.²⁵²

Mazās un Lielās Ģildes piemēri parāda, ka divu kultūras pieminekļu situācija var ļoti dažādi izvērsties pat, ja tie atrodas viens otram līdzās. Mazās Ģildes atjaunošana veiksmīgi sakrita ar politiskajiem notikumiem, kas ļāva piesaistīt vairāk finansējuma un paveikt nepieciešamos darbus.

Otrs kultūras piemineklis, kurš arī ieguva no ERAB, bija Arsenāls. ERAB Pilnvarnieku sanāksmes Rīgā koordinācijas centrs „Birojs 2000” sadarbībā ar Mākslas muzeju apvienību

²⁵⁰ Veģe, I. Atrasties Rīgas Domā kļūst bīstami. *Jaunā Avīze*, 2001, 13./19. okt., 8.-9. lpp.

²⁵¹ Spertāle, D. Lielā Ģilde krustcelēs. *Literatūra un Māksla Latvijā*, 2000, 18. maijs, 13. lpp.

²⁵² Lapiņš, A. Mazā Ģilde. *Latvijas Arhitektūra*, 2000, Nr. 4.

bija sagatavojis Arsenāla restaurācijas un rekonstrukcijas projekta pieteikumu iesniegšanai finansēšanai no valsts budžeta finansētajiem projektiem Valsts investīciju projekta ietvaros. Kopumā projektam vajadzēja apmēram 2 miljoni latu.²⁵³

2.2.9. Citi objekti Vecrīgā

Kā labu piemēru nama atjaunošanai Vecrīgā var minēt Mencendorfa namu Grēcinieku ielā 8. Pirms atjaunošanas ēka bija gandrīz grausts, bet atjaunošanas procesā tas izveidojās par greznu namu ar barokālu fasādi. Sākotnēji namā vēlējās izvietot birojus, bet pēc kārtīgas nama izpētes nolēma tajā novietot Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja filiāli.²⁵⁴ Tas ir piemērs, kā pareizi būtu jāapietas ar kultūras pieminekli – vispirms jāizpēta un atkarībā no izpētes rezultātiem jāizvēlas piemērotāko funkciju namam.

1999. gadā pēc firmas “InterVeiksme” pasūtījuma atjaunoja Ziedu namu, kas atradās Mazajā Jaunavu ielā. Nams 15 gadus bija stāvēja pamests un neizmantots, līdz 1998. gadā tika uzsākta tā rekonstrukcija. “InterVeiksme” noslēdza līgumu ar VNĪA. Ēkas svarīgākās arhitektūras un mākslas detaļas un proporcijas tika saglabātas un restaurētas.²⁵⁵ 2000. gadā “Rīgas restaurācijas birojs” veica restaurācijas darbus ēkās Torņa ielā 3 un 5. Ēkās vēl bija īrnieki, tāpēc darbu veikšana vēl ieilga, jo šiem iedzīvotājiem bija jāatrod atbilstoša dzīvojamā vieta. Atjaunotajās ēkās plānoja izvietot apmēram 50 Saeimas darba kabinetus.²⁵⁶

Līdzās veiksmīgajiem piemēriem Vecrīgā bija arī ēkas, kurām mazāk paveicies. Piemēram, pamesti un nedzīvi nami bija Vecpilsētas, Alksnāju, Peitavas, 12. janvāra ielās, bet turpat blakus no jauna cēla Melngalvju namu. Šo situāciju labi raksturo citāts no 1997. gada publikācijas: „Mazā zemes pleķītī - seši miruši nami ar plāksnīti „Arhitektūras pieminekli”. Aklām logu acīm raugās, kā no nebūtības mostas to veiksmīgākais brālis Melngalvju nams. Un gluži saprotami vaicā: kāda velna pēc tā? Mums ir gan mūri, gan jumti, akmeņi, kas atceras Pētera laiku mortīru šāviņu... Nekā, visu ceļ no pamatiem, turklāt aizņemtā vietā.”²⁵⁷

Smagā situācijā atradās arī ēka Peldu ielā 23. Nams Peldu ielā 23 bija avārijas stāvoklī. Tas piederēja namu pārvaldei „Vecrīga”, bet bija skaidrs, ka tā šo ēku nespēj uzturēt. Izpētes grupa ēkai bija sagatavojusi fasādes variantus visiem laikmetiem – gotisko,

---

²⁵³ Bujāne, I. Krievu arhitektūras perle Rīgas centrā: Arsenāla restaurācijai nepieciešami gandrīz divi miljoni. *Birojs 2000*, 1999, Nr.5, 2.-3. lpp.

²⁵⁴ Holcmanis, A. Vecrīga – laikmeta vaibsti vai grimases. *Latvijas Vēstnesis*, 1994, 16. apr., Nr. 46, 1., 3. lpp.

²⁵⁵ Pāpārde, I. Mazajā Jaunavu ielā atjaunots Ziedu nams. *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 1999, 15. janv., 10. lpp.

²⁵⁶ Pilsums, A. Rīga atgūs arhitektūras pieminekli. *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 2000, 12. martā, 4. lpp.

²⁵⁷ Aļohins, A. Gaivoronskis, K. Kungu ielas grausti. *Business&Baltija*, 1997, 4. marts, Nr. 9, 24. lpp.

renesanses, baroka un klasicisma. Ieteikums bija atjaunot baroka vai klasicisma stilā. Šajā ēkā bija saglabājušies viduslaiku ēkas mūri.²⁵⁸ Tikai 2001. gadā tika veikta ēkas rekonstrukcija.²⁵⁹

A.I.G. direktore B. Eglāja Vecrīgas sakoptību 2000. gadā komentēja tā, ka Vecrīgā vēl esot daudz nesakoptu vietu un arī tādu vietu, par kuru eksistenci zina tikai retie. Vēl joprojām Vecrīgā bija ļoti daudz pamestu ēku, kurām būtu jānodrošina apkure un apsardze, lai tās saglabātos. Oficiāli sakārtotas vietas bija tikai neliela daļa no visas Vecrīgas, un B. Eglāja uzskatīja, ka tās lielā mērā bija zaudējušas to vēsturisko informāciju, kas tur bija rodama pirms visiem restaurācijas darbiem, piemēram, viņa uzskatīja, ka „Konventa sētā” restaurācijas rezultātā zaudēja ļoti daudz no tā, ko varēja atjaunot un saglabāt.²⁶⁰

Kopumā 20. gs. 90. gados Vecrīgas ēku sakopšanai un atjaunošanai sāka pievērst pastiprinātāku uzmanību, ko veicināja arī īpašuma tiesību izmaiņas.

2.3. Pieminēti ārpus Vecrīgas

2.3.1. Vērmanes parks

Vērmanes parks laika gaitā bija mainījis savu vizuālo izskatu un tam bija nepieciešama rekonstrukcija. Pirmie gadi pēc LR neatkarības atjaunošanas Vērmanes dārzam nenesa pārmaiņas. 1992. gadā izveidoja pašvaldības uzņēmumu „Vērmanes dārzs”, kuram bija jāizveido Kultūras komplekss Tērbatas ielā 2a, kā arī jālabiekārto Vērmanes dārzs un jāizremontē estrāde. Uzņēmums nespēja tikt galā ar savu uzdevumu un to likvidēja, pievienojot uzņēmumam „Rīgas dārzi un parki”.²⁶¹ 1993. gadā Vērmanes parkā bija mēģinājums nozagt strūklakas augšdaļā izvietoto 250 kg smago skulpturālo veidojumu – divus zēnus, bet, iespējams, tehnisko iemeslu dēļ krāsaino metālu zagļi nevarēja skulpturālo veidojumu aiztransportēt un paslēpa parka krūmos, kur to pēcāk atrada. Šāda veidā tika paglābts viens no Vērmanes dārza dekoratīvajiem elementiem.²⁶² 1994. gadā Rīgas dome pieņēma lēmumu par Rīgas apstādījumu attīstības koncepciju, kura paredzēja līdz 2001. gadam savest kārtībā pilsētas apstādījumus.²⁶³

²⁵⁸ Žukoba, Z. Pastaiga pa mazās Parīzes „melnajiem kvadrātiem”. *Jaunā Avīze*, 1998, 26. febr., 6. lpp.

²⁵⁹ Viesu nams Peldu ielā. Pieejams: <http://blog.aigsia.lv/2014/06/viesu-nams-peldu-iela/> [skatīts 22.04.2015.].

²⁶⁰ Bērziņš, K. Sakārtoti nekārīgā Vecrīgā. *Domas*, 2000, 13. okt., 9. lpp.

²⁶¹ Gabre, A. Vērmanes dārzs: paradīzes stūrītis Rīgas centrā? *Rīgas Balss*, 1997, 16. dec.

²⁶² Kurmis, A. Vai Rīga atgūs mazās Parīzes titulu? *Latvijas Vēstnesis*, 1993, 18. maijs, 2. lpp.

²⁶³ Gabre, A. Vērmanes dārzs: paradīzes stūrītis Rīgas centrā? *Rīgas Balss*, 1997, 16. dec.

1997. gadā Rīgas dome nolēma līdz 2001. gadam sakopt ļoti sliktā stāvoklī esošo Vērmanes parku. Parks pēdējos 50 gadus nebija rekonstruēts. Finansējums, ko parka uzturēšanai piešķīra, arī bija tikai kādi 30-50 % no nepieciešamās summas.²⁶⁴ Projektus parka sakopšanai izstrādāja firma „Man-Tess” (arhit. J. Lejnieks) un „Lido” (arhit. A. Purviņš). Parkā bija iecerēta augu kolāža, kas sāktos ar Cigra, Kūfalta laika augiem un beigtos ar 21. gs. stūrīti. Žoga konstrukciju paredzēja atjaunot vēsturiskajā izskatā. Cilvēki uztraucās, ka „Man-Tess” projekta realizācijas gadījumā samazināsies zaļā zona, kā arī iebilda pret žoga celtniecību, atrakciju raksturu parka teritorijā. „Man-Tess” atbalstīja bijušās minerālūdeņu ēkas celtniecību, kurā plānoja izvietot kultūras un atpūtas iestādi Vernisāža.²⁶⁵ Savukārt, firma „Lido” savas ieceres vairāk koncentrēja uz konkrētu Vērmanīša teritoriju – estrādi Tērbatas un Elizabetes ielas rajonā. „Lido” nevēlējās apsaimniekot visu parka teritoriju, bet tikai daļu un bija gatavi dalīt parka apsaimniekošanu ar vēl kādu citu firmu. Vēlāk „Lido” izstājās no iespējas apsaimniekot Vērmanes parku un iegādājās teritoriju Krasta masīvā.²⁶⁶

Līdz atjaunošanai parks bija nolaists un daudzi apstādījumi bija zuduši, atstājot tukšumu. No parka izzudis bija rozārijs, krāšņo puķu parters, kas kādreiz parkā atradās. Parku plānoja nodot SIA Raimonda Paula muzikālā centra Vernisāža apsaimniekošanā. Parku plānoja iznomāt uz 25 gadiem. Līdztekus visiem citiem plāniem, projektā bija ieplānots arī atjaunot apstādījumus. Tomēr projekts vairāk koncentrējies uz atraktīvajiem elementiem un mazāk uz parka kultūrvēsturiskās vides atjaunošanu.²⁶⁷ „Man-Tess” prezidents J. Krūmiņš plānoja, ka līdz 1998. gada jūnija sākumam pabeigs Vernisāžas būvi, pavasarī varēs dēstīt kokus un likt žogu, tādējādi līdz 2001. gadam pabeidzot rekonstrukciju. „Man-Tess” tikai finansēja rekonstrukciju, bet ar to nodarbojās SIA „Vernisāža”.²⁶⁸

RKPAI galvenais arhitekts A. Holcmanis uzskatīja, ka parka saglabāšanai būtu nepieciešams žogs ap parku, sargs un parka slēgšana naktī – tas nodrošinātu, ka parka apstādījumi netiek naktīs postīti. Arhit. J. Lejnieks arī atbalstīja žoga būvi ap parku, jo šādā veidā saglabātos Vērmanes parka vēsturiskais izskats, kā arī parks tiktu pasargāts no vandāļiem.²⁶⁹

Ainavu arhitekti un Latvijas zaļā partija iestājās pret vērienīgajiem projektiem Vērmanes dārzā. Lai to visu realizētu, būtu jāizcērt ļoti daudz koku. Arhit. A. Holcmanis uzskatīja, ka projekta skices nav pietiekami izstrādātas, lai visi tās saprastu, piemēram,

²⁶⁴ Gabre, A. Vērmanes dārzs: paradīzes stūrītis Rīgas centrā? *Rīgas Balss*, 1997, 16. dec.

²⁶⁵ Rupenheite, I. Vērmaņdārzu par Mantesdārzu vai Lidoparku? *Diena*, 1997, 13. dec., 8.-9. lpp.

²⁶⁶ Gabre, A. Vērmanes dārzs: paradīzes stūrītis Rīgas centrā? *Rīgas Balss*, 1997, 16. dec.

²⁶⁷ Āboliņa, D. Vērmanes dārzu grib nodot *Vernisāžas* apsaimniekošana. *Diena*, 1998, 22. okt., 1., 9. lpp.

²⁶⁸ Vanzoīcs, S. Vērmaņdārzam – viens rekonstruētājs. *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 1998, 20. janv.

²⁶⁹ Gabre, A. Vērmanes dārzs: paradīzes stūrītis Rīgas centrā? *Rīgas Balss*, 1997, 16. dec.

fasādēm bija atvēlēta otršķirīga loma. Viņš pieļāva, ka ieplānotās būves Vērmanes dārzam būtu pārlietu liela slodze, tāpat vajadzīgs būvju nepieciešamības pamatojums. Konkursa kārtībā „Vernisāža” 1998. gadā ieguva nomas tiesības uz 25 gadiem.²⁷⁰

2000. gadā tika apstiprināts projekts parka apstādījumu un komunikāciju rekonstrukcijai, bet kopīgā parka attīstības koncepcija vēl nebija izstrādāta.²⁷¹

Vērmanes parka rekonstrukcija ļoti lielā mēra bija saistīta ar pilsētas un uzņēmēju ekonomiskajām interesēm. Parka atjaunošana bija nepieciešama, jo tas atradās stratēģiski svarīgā vietā pilsētā un lielā mēra veidoja pilsētas tēlu. Tomēr šim parkam jāmainās, jo atrašanās vieta pilsētas centrā nosaka, ka tam ir jāpielāgojas mūsdienu dzīves prasībām un nepieciešamībai.

2.3.2. Arkādijas parks

Arkādijas parks, lai gan neatrodas pilsētas centrā, bijis nozīmīgs jau no 19. un 20. gs mijas kā nozīmīga kultūras vieta tuvējā Pārdaugavā. Laika gaitā parks kļuva nekoptāks un tajā vairs nebija dažādas izklaides iestādes, kas agrāk piesaistīja līdzekļus un cilvēkus. Ilgu laiku “Rīgas dārzi un parki” meklēja nomnieku parkā esošajam vasaras kinoteātrim. Kinoteātri plānoja izīrēt un iegūto peļņu ieguldīt parka rekonstrukcijā.²⁷² 1995. gada 24. augustā Rīgas dome pieņēma lēmumu parku nodot privatizācijā. Uz konkursu par labāko parka apsaimniekošanas projektu atsaucās tikai viens pretendents - Jelgavā pazīstamais kultūras darbinieks Ivars Morozs. Tajā laikā tas bija vienīgais Rīgas parks, kurš tika nodots privatizācijā. Nodošanas laikā parks bija diezgan nekopts un tajā esošajām koka ēkām bija nepieciešama restaurācija, kas prasītu lielu līdzekļu ieguldījumu.²⁷³ Parks tomēr netika privatizēts, jo cilvēki vairāk vēlējās gūt peļņu, nevis parku saglabāt.²⁷⁴

1998. gadā Arkādijas parks vēl aizvien atradās sliktā stāvoklī. Lai gan parkā tika atjaunota gan estrāde, gan daļa floras, to visu izpostīja vandāļi, kas estrādi izlaupīja, un ziedu tirgotāji, kuri izraka daļu no augiem. Bijušajā restorāna ēkā atradās Vides aizsardzības kluba

²⁷⁰ Lācis, M. Vernisāžas lielos rekonstrukcijas plānus uztver ar aizdomām. *Diena*, 1999, 23. dec., 9. lpp.

²⁷¹ Tukiša, A. Vērmanēdārza paredzamā nākotne. *Vides Vēstis*, 2000, Nr. 4, 18. lpp.

²⁷² Kurmis, A. Vai Rīga atgūs mazās Parīzes titulu? *Latvijas Vēstnesis*, 1993, 18. maijs, 2. lpp.

²⁷³ Grīnvalde, I. Vai Arkādija atdzims? *Rīgas Balss*, 1997, 29. apr., 12.-13. lpp.

²⁷⁴ Rupenheie, I. Arkādija jeb Simtgadīgā ganu zeme. *Diena*, 1998, 25. apr., 12.-13. lpp.

apvienība „Arkādija”, kurai nebija līdzekļu ēkas atjaunošanai, un arī Rīgas dome tos nevēlējās piešķirt.²⁷⁵

Arkādijas parks un tā rekonstrukcija netika uzlūkots kā kultūras piemineklis, kurš būtu jāatjauno. Parks bija iekļauts kā kultūras piemineklis valsts aizsargājamo pieminekļu sarakstā, bet attiecībā uz uzturēšanu tas tika uztverts kā pilsētas teritorija, kura kādam ir jāuztur un jāsakopj. Attiecībā uz Vērmanes dārzu publikācijās parādījās viedokļi par parka vēsturisko izskatu, bet Arkādijas parka gadījumā uzmanība pievērsta apsaimniekošanai, nevis tā vēsturiskā izskata rekonstrukcijai.

2.3.3. Latvijas Nacionālā opera

Latvijas Nacionālās operas rekonstrukciju aizsāka institūta „Pilsētprojekts” speciālisti projekta galvenā arhitekta I. Jākobsona vadībā, kurš savus pienākumus veica līdz pat savai nāvei 1993. gadā. Tālāk darbus pārņēma „A. G. birojs” ar projekta galveno arhitektu Juri Gertmani.²⁷⁶ Uzsākts realizēt Operas ēkas rekonstrukcijas projekts. Rekonstrukciju vada Jura Gertmaņa birojs. Nolēma, ka veco ēku faktiski saglabās tās iepriekšējā izskatā, bet sarežģītāka situācija veidojās ar piebūves daļu. Domstarpības izveidojās arī par Nacionālās operas fasādes krāsojumu. Celtne tapusi 19. gs. otrajā pusē – eklektikas periodā, un tās sienas attiecīgi krāsotas šim laikam raksturīgajos toņos – brūnganos un sarkanīgos toņos. Tomēr daudzu vēlāko paaudžu apziņā Operas nams ieguva savu balto fasādi.²⁷⁷ Rekonstrukcijas gaitā nolēma saglabāt operai tās balto fasādi. Šo lēmumu pieņēma RKPAI vadītājs G. Baumanis un VKPAI vadītāja vietnieks J. Asaris.²⁷⁸ Nopietni darbi bija jāveic, lai stiprinātu ēkas pamatus, jo laika gaitā tie bija zaudējuši hidroizolācijas īpašības. Kā būtisks trūkums rekonstrukcijas gaitā parādījās neizstrādātā dokumentācija – vispirms tika izpildīts darbs un tikai pēc tam par šo darbu tika iesniegta projektu dokumentācija.²⁷⁹

Operas atjaunošanas posmā bija arī situācijas, kad firmas, kas veica atjaunošanas darbus, atalgojumu nesaņēma vairākus mēnešus. Tā firma „MaRK” piedalījās operas atjaunošanā no 1993. gada līdz 1997. gadam, bet 1995. gadā bija situācija, ka samaksa par darbu nebija saņemta vairākus mēnešus, bet strādnieki darbu turpināja. Firmai bija arī citi

---

²⁷⁵ Rupenheie, I. Arkādija jeb Simtgadīgā ganu zeme. *Diena*, 1998, 25. apr., 12.-13. lpp.

²⁷⁶ Rozeniece, A. Latvijas Nacionālās operas nams. *Latvijas Vēstnesis*, 1997, 15. marts.

²⁷⁷ Alksnītis, I. Jaunais Baltā nama tēls. *Rīgas Balss*, 1993, 2. apr., 3. lpp.

²⁷⁸ Latvijas Nacionālās operas attīstība. Intervija ar J. Gertmani. *Latvijas Arhitektūra*, 1995, Nr. 1.

²⁷⁹ Raubiško, E. Latvijas Nacionālā opera. Kā notiek rekonstrukcija. *Celtne*, 1994, Nr.3, 5. lpp.

projekti bez Operas, līdz ar to no šiem iegūtos līdzekļus viņi varēja izmaksāt strādniekiem kā daļēju algu.²⁸⁰

Operas galvenā ēka ekspluatācijā tika nodota 1995. gada novembrī. Tā paša gada septembrī „A.G. birojs” projektēšanu līdzekļu dēļ pārtrauca un būvlaukumu iekonservēja.²⁸¹

1996. gada 31. maijā Latvijas Nacionālās operas kompleksa celtniecības priekšlikumu nodeva apspriešanai Rīgas pilsētībūvniecības padomei. Projekta priekšlikumu pieņēma 1997. gadā un nolēma atteikties no idejas par brīvdabas skatuvi un amfiteātra izbūvi pilsētas kanāla abās pusēs, kā arī atlika pazemes autostāvietas projektēšanu. 1998.-1999. gadā notika izmaiņas – Rīgas domes kapitālās celtniecības pārvalde kļuva par jauno pasūtītāju Kultūras ministrijas vietā. 1998. gadā par operas nama īpašnieku kļuva Rīgas pilsēta. 1999. gadā pie samazinātā operas piebūves projekta sāka strādāt firma „G Birojs”. Piebūvi plānoja nodot ekspluatācijā 2001. gada sākumā.²⁸² 2001. gadā atklājās, ka kolonnām virs galvenās ieejas nepieciešama atkārtota restaurācija, jo krāsojums bija sācis nolūpt. 2001. gada vasarā fasādi atjaunoja firma „Restaurators”.²⁸³

Latvijas Nacionālās operas atjaunošana uzlaboja Rīgas vizuālo tēlu. Izvērtējot darba procesu, rodas iespaids, ka operas atjaunošanas darbi netika pietiekami kontrolēti un virzīti, bet tie vairāk sekoja apstākļu izmaiņām. Būtisks trūkums bija nesakārtotā dokumentācija, kas neatbilst tam, kā būtu jāveic darbi kultūras pieminekļi. Finanšu trūkums un haotiskā darbu organizācija paildzināja visu operas atjaunošanas procesu.

2.3.4. Vārnu māju Kalēja sēta

1994. gadā aizsākas tiesas process ap Vārnu māju Kalēju sētu (Jaunciema gatve 23, Rīga). Ilgus gadus unikālā lauku sēta stāvēja pamesta un nevienam nevajadzīga, bet pēc tam, kad VKPAI ēku restaurēja, tai uzradās it kā mantinieks Miervaldis Breihs, kurš vēlējās ēku privatizēt. Savā laikā Kalēju sēta tikusi pārdota Latvijas Etnogrāfiskajam muzejam, bet faktu nevarēja pierādīt, jo pazudis oficiālais pirkšanas dokuments. 1970. gada pavasarī māju „Vārnu” īpašnieks E. Šlesers nolemj pārdot vienu daļu no mājām (Kalēja sētu) Latvijas Etnogrāfiskajam muzejam. Pārdošanas process sācies un par ēkām ticis samaksāts, bet tā paša gada vasarā E. Šlesers nomiris. Viņa testamentā ticis norādīts, ka Vārnu māju apbūves kompleksa Zvejnieku sētu manto O. Breihs. To apliecina arī 1970. gadā izdotā Nekustamā īpašuma vērtēšanas biroja inventarizācijas lieta. Kalēju sēta ilgus gadus stāvēja pamesta, līdz

²⁸⁰ Viļuma, A. MaRK- Operas iekšējā un ārējā apdare. *Latvijas Arhitektūra*, 1995, Nr.1., 36.lpp.

²⁸¹ Rozeniece, A. Latvijas Nacionālās operas nams. *Latvijas Vēstnesis*, 1997, 15. marts.

²⁸² Lācis, M. Baltā nama būvdarbi strupceļā. *Diena*, 2001, 15.maijs.

²⁸³ Lācis, M. Atkal restaurē Operas kolonnas. *Diena*, 2001, 19.jūlijs.

1989. gadā ēku nodeva VKPAI, kura uzsāka objekta restaurāciju un vides sakopšanu. 1992. gadā objektam piešķīra arī īpaši aizsargāja dabas objekta un valsts nozīmes kultūras pieminekļa statusu.²⁸⁴

Kalēja sēta bija viens no tiem daudzajiem kultūras pieminekļiem, kura saglabāšanu ietekmēja mantošanas un privatizācijas process. Juridiskie jautājumi būtiski apgrūtināja ēkas saglabāšanu, jo neviens nevēlējās ieguldīt līdzekļus īpašumā, kas pēc tam ir kādam citam jāatdod.

2.3.5. Brāļu kapu ansamblis

1991. gada decembrī izstrādāja Rīgas Brāļu kapu apsaimniekošanas programmas tehniski ekonomisko pamatojumu, kas ieteica izveidot vienotu zinātniskās pētniecības un ražošanas uzņēmumu. No 1988. gada līdz 1992. gadam restaurācijas darbus veica Zinātniskās restaurācijas pārvalde. Kā negatīvi vērtējams aspekts šajā restaurācijas darbā bija amatnieku darba samaksa pēc gabaldarba principa, jo akmens darbam svarīgi tieši kvalitāte.²⁸⁵ Rīgas Brāļu kapu ansamblis bija avārijas stāvoklī un bija nepieciešams aktivizēt aizsākto apjomīgo un finansiāli dārgo ansambļa restaurāciju un konservāciju. Ansambļa akmens ļoti strauji bruka un bija nepieciešami steidzami darbi, lai situāciju uzlabotu.²⁸⁶

1993. gada 3. februārī LR Augstākā padome pieņēma lēmumu, kas noteica, ka Brīvības pieminekļa un Brāļu kapu uzturēšanas un restaurācijas darbi finansējami no valsts budžeta.²⁸⁷ Tā paša gada decembrī tika izveidota Brīvības pieminekļa un Rīgas Brāļu kapu pārvalde, kas rūpējās par abiem pieminekļiem. Brāļu kapos tika uzsākti atjaunošanas darbi, atjaunojot centrālos vārtus, krusta zīmes, Latvijas ģerboni un krustu Mātes Latvijas pakājē, kā arī pašu tēlu.²⁸⁸ Brīvības pieminekļa un Rīgas Brāļu kapu pārvaldei paredzēja nodot Allažu šūnakmens atradnes un akmens apstrādes un tēlnieku darbnīcas. Nepieciešams bija pārāpbedīt boļševiku partijas veterānu mirstīgās atliekas.²⁸⁹ Tas izsauca diezgan plašu rezonansi presē. Situācija tika ļoti dažādi interpretēta, piemēram, ka karavīri tiek šķiroti pēc principa mūsējais,

---

²⁸⁴ Bluķe, D. Kas kals Vārnu sētā? *Rīgas Balss*, 1997, 10. janv., 5. lpp.

²⁸⁵ Stepiņa, K. Vai Brāļu kapu liktenis izlemts? *Diena*, 1993, 2. febr., 3. lpp.

²⁸⁶ Aide, R. Brīvības simbolu sāpe. *Neatkarīgā Cīņa*, 1991, 6. dec., 1. lpp.

²⁸⁷ Saltums, Ē. Brīvības pieminekļi un Brāļu kapi sagaidījuši LR AP lēmumu. *Diena*, 1993, 4. febr., 1., lpp.°

²⁸⁸ Kārklīņa, G. Brāļu kapi –svētvieta, kas prasa rūpes. *Rīgas Balss*, 1996, 8. nov., 8. lpp.

²⁸⁹ Saltums, Ē. Brīvības pieminekļi un Brāļu kapi sagaidījuši LR AP lēmumu. *Diena*, 1993, 4. febr., 1., lpp.°

jūsējais, lai gan patiesībā pārapsedīt plānoja ceļa malā apglabātos boļševiku partijas vecbiedrus, kuri nebija karavīri.²⁹⁰

1993. gada Brāļu kapu rekonstrukcijai tika piešķirti 18 000 LVL, kas bija diezgan neliela summa, ņemot vērā nepieciešamos rekonstrukcijas darbus. Tā iemesla dēļ veica tikai konservācijas darbus. Procesu apgrūtināja arī nesistemātiskā līdzekļu piešķiršana, kas traucēja darbu veikt sekmīgi un kvalitatīvi. Brāļu kapu rekonstrukcijas veikšanai bija nepieciešams vēl 1 miljons latu, kā arī apsardze. Piemēram, 1993. gadā kapos tika notverti zagļi, kuri centās no sienām nozagt vara un skārda segumu.²⁹¹

Kopš 1994. gada Brāļu kapi no Rīgas budžeta saņēma konstantu summu, kas bija paredzēta objekta uzturēšanas izdevumu segšanai, bet tā nenosedza visus izdevumus. Savukārt restaurācijas darbiem tika piešķirta mainīga summa, kas arī nenedza visus izdevumus.²⁹²

1995. gadā Brāļu kapu un Brīvības pieminekļa pārvaldes direktors E. Upmanis izteica pārliedību, ka līdz 1996. gada 11. novembrim restaurācijas darbus pabeigs. Tajā gada kapu un pieminekļu sistemātiskai restaurācijai bija vēl nepieciešami vismaz 237 000 LVL, bet, kā atzina E. Upmanis, tad reālie maksātāji bija privātfirmas un organizācijas, nevis valsts.²⁹³ Brāļu kapu atjaunošana bija grūts darbs. Jau ansambļa būvēšanas laikā bija pieļautas atsevišķas konstruktīvas nepilnības vai pat kļūdas. Vēlākos komunistiskā režīma gados ansamblis tika uzturēts diezgan pavirši. Savukārt jau pēc Latvijas Republikas atjaunošanas darbus apgrūtināja līdzekļu trūkums un grūtības atrast kvalitatīvu materiālu, jo Latvijā šūnakmens bija reti sastopams.²⁹⁴

Brāļu kapu ansamblis ir kultūras piemineklis, kura atjaunošanai ir jāpievērš īpaša uzmanība un turklāt regulāri, jo tā materiāls Latvijas apstākļos ātri bojājas. Pēc komunistiskā režīma gadiem, kad Brāļu kapu ansambļa atjaunošana politisku iemeslu dēļ nebija iespējama, kultūras pieminekļa stāvoklis nebija labs. Tomēr kā nozīmīgs un vēsturisks simbols tas bija svarīgs neatkarību atguvušajai Latvijas valstij, bet tā simboliskā nozīme nenodrošināja to, ka pieminekļa atjaunošana būs prioritāte. Līdzīgi kā citiem kultūras pieminekļiem, arī Brāļu kapiem bija jācīnās par finansējuma iegūšanu, kas bieži nebija pietiekams. Atšķirībā no citiem

---

²⁹⁰ Šteins, V. Vēstules: Vēlreiz par Brāļu kapiem. *Diena*, 1991, 9. augusts, 3. lpp.

²⁹¹ Andersons, U. Kāpēc tik gausa Brāļu kapu rekonstrukcijas gaita? *Rīgas Balss*, 1993, 26. nov., 5. lpp.

²⁹² Upmanis, E. Rīgas Brāļu kapu restaurācija prasīs vēl vairākus miljonus latu. *Dienas Bizness*, 1999, 20. janv., 12.-13. lpp.

²⁹³ Zebris, O. Brāļu kapi drīz atgūs savu vēsturisko seju. *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 1995, 28. nov., 7. lpp.

²⁹⁴ Upmanis, E. Rīgas Brāļu kapu restaurācija prasīs vēl vairākus miljonus latu. *Dienas Bizness*, 1999, 20. janv., 12.-13. lpp.

pieminekļiem Brāļu kapu ansamblim varēja būt lielākas cerības iegūt plašāku atbalstu no ziedotājiem.

2.3.6. Lielie kapi

Lielie kapi 20. gs. 90. gados bija ļoti sliktā stāvoklī, jo ilgus gadus tie tika postīti, deklasēti cilvēki bija demolējuši sakrālās celtnes. Komunistiskā režīma laikā tika izrakti pieminekļi un tos meta kaudzēs vai sabīdīja kopā un brauca tiem pāri ar buldozeru. Šajā laikā kapi tika apzināti postīti un lielā mēra iznīcināti.

1994. gadā Brīvības pieminekļa un Brāļu kapu pārvaldes direktors, Brāļu kapu komitejas priekšsēdētājs E. Upmanis uzskatīja, ka jāizveido Lielo kapu komiteja no vēsturniekiem, mākslas vēsturniekiem, arhitektiem un draudžu locekļiem, lai meklētu konceptuālu pieeju, kapus atjaunot. Viņš iestājās pret to, ka Lielos kapus izveido par „bērnu un suņu parku”. Viņš uzskatīja, ka kapiem būtu jāatjauno kapu funkcija, jāatjauno žogs un jānosaka režīms, slēdzot šo teritoriju naktīs.²⁹⁵

1997. gada Rīgas ev. Augšāmcelšanās dievnamam Lielajos kapos tika apturēts sabrukšanas process, uzliekot jumtu, aizmūrējot izdrupumus sienās un logiem pieliekot metālkaluma režģi. No visiem atjaunošanas darbiem šajā gadā bija paveikta viena ceturtdaļa. Atjaunošanas darbus uzsāka dievnama draudze, kura līdzekļus saņēma gan no valsts budžeta (700 LVL gadā), gan no trimdas latviešiem ārvalstīs. Apkārtnes sakopšanu veica pašvaldības uzņēmums Rīgas dārzi un parki. Objektam bija gan nepieciešami vēl līdzekļi, lai varētu pilnībā veikt atjaunošanas darbus.²⁹⁶

Rīgas Lielo kapu situācija ir palikusi neatrisināta. Diskusijas par Lielo kapu koncepciju bijušas daudz, bet neviena no tām nav novesta līdz gala rezultātam. Rodas iespaids, ka no pilsētas teritoriālās pārvaldes puses ir pietrūkusi interese atrisināt Lielo kapu izmantošanas jautājumu. Rīgas ev. Augšāmcelšanās draudzes darbība labvēlīgi ietekmēja dievnama saglabāšanu Lielajos kapos, bet ne visiem Lielo kapu kultūras pieminekļiem bija cilvēki, kas nodrošinātu to saglabāšanu.

---

²⁹⁵ Upmanis, E. „Tur, kur izzūd visas sāpes elpā” *Skola un Ģimene*, 1994, Nr. 8, 48. lpp.

²⁹⁶ Līce, A. Nav labāka pieminekļa. *Diena*, 1997, 14. jūn., 12. lpp.

2.4. Rīgas koka mantojums

1989. gadā iesāka Rīgas bijušo priekšpilsētu koka apbūvju saglabāšanas kampaņu. 1990. gadā izstrādāja apjomīgu apzināšanas darbu – „Rīgas Centra rajona koka apbūve”. Tika veiktas apmēram 150 fotofiksācijas un vēsturisko ziņu apzināšana arhīvā. Restaurācijas institūtā tika izveidota datubāze IBM PC. Praktiskas izmaiņas tomēr 1991. gadā vēl nebija notikušas. Koka ēkas bija jāsargā no nojaukšanas, jo pilsētā esošā zeme bija dārga un daļa no īpašniekiem vēlējās celt ietilpīgākus īres namus. Lai glābtu situāciju, bija nepieciešams izstrādāt nopietnu programmu valdībai vai atbilstošu pieminekļu aizsardzības iestādēm, kas būtu vērsta uz attiecīgo Rīgas teritoriju iesaistīšanu kultūras un tūrisma aprītē.²⁹⁷

1994. gada publikācijā tika pausta cerība, ka zemes un privātīpašuma atdzimšana stimulēs vecā Āgenskalna atdzimšanu, sakopšanu. Tomēr tikai uzturēšana, izmantošana un rekonstrukcijas reglamentācija nevarēja palīdzēt saglabāt koka ēkas, jo bija nepieciešamas arī īpašniekiem dot dotācijas vai atvieglojumus, lai palīdzētu restaurēt un saglabāt vecās koka ēkas.²⁹⁸

1995. gadā Latvijā notika pirmās Eiropas kultūras mantojuma dienas, kuru tēma bija „Koka mantojums Latvijā” un ar šādu tēmu tika rīkots arī starptautisks seminārs. Kultūras mantojuma dienas organizēja VKPAI un EP Kultūras mantojuma departaments, Beļģijas karaļa Boduēna fonds. Semināra apakštēmas bija koka nozīme latviešu mentalitātē, koka mantojuma apzināšana, pētniecība, uzskaitē un kopšana. Pirmo kultūras dienu atklāšana notika Liepājas Sv. Annas dievnamā, kur uzrunu teica Latvijas kultūras ministrs J. Dripe un tika atskaņota EP himna Liepājas simfoniskā orķestra un kora „Latvija” izpildījumā.²⁹⁹ Latvijā bija saglabājusies neatkārtojama koka arhitektūra un ainava, kāda nav pat somiem vai zviedriem. Latvijā bija vēl iespēja saglabāt lielāko daļu koka arhitektūras, ne tikai Rīgā un Jūrmalā. Svarīgi bija, lai arī mantinieki spētu novērtēt savā īpašumā nonākušo koka ēku.³⁰⁰

Ļoti neliela daļa Rīgas koka ēku tika atjaunotas. Labā stāvoklī bija Švarca muiža Pārdaugavā, kur jau kopš 20. gs. 90. gadu sākuma norisinājās atjaunošanas darbi. Tos organizēja Latvijas Valsts arhīva ģenerāldirekcija par saviem līdzekļiem. Līdz tam muiža stāvēja tukša un bija sliktā stāvoklī. Nordeķu muiža arī ilgu laiku – 10 gadus – stāvēja tukša.

²⁹⁷ Cinis, A. Rīgas koka apbūve – grausti vai kultūras mantojums? *Vide*, 1991, Nr. 5, 21. lpp.

²⁹⁸ Pučiņš, E. Vecais Āgenskalns – priekšpilsētas relikts Pārdaugavā. *Neatkarīgā Cīņa*, 1994, 14. dec., 4. lpp.

²⁹⁹ Amats, J. Kultūras mantojums. *Jēkabpils Vēstnesis*, 1995, 13. sept., 1. lpp.

³⁰⁰ Bluķe, D. Kas grib dzīvot koka mājā? *Rīgas Balss*, 1997, 12. sept., 12.-13. lpp.

³⁰¹ Muiža bija vairākkārt dedzināta un izlaupīta, jo bija atstāta bez apsardzes, bet tas ļoti pasliktināja ēkas stāvokli. 1994. gadā Rīgas Kurzemes rajona valde pieņēma lēmumu pārņemt pašvaldības īpašumā līdz tam nevienam nepiederošo Nordeķu muižu. Tomēr arī pašvaldībai nebija līdzekļu, lai muižu saglabātu un atjaunotu. Kādu laiku muiža bija nodota SIA „Rigonda” apsaimniekošanā, kura solīja veikt nepieciešamos restaurācijas darbus, bet tā arī to nepaveica. ³⁰²1998. gadā SIA „Nordeķu muiža” plānoja atjaunot muižu un veica arī projekta saskaņošanu ar arhit. J. Paegli. Muiža nebija labā stāvoklī un tai steidzami bija vajadzīga jumta atjaunošana. ³⁰³

1991. gadā Depkina muiža atradās ļoti sliktā stāvoklī un tās parks bija pārpurvojies un aizaudzis. Tajā pašā gadā eksperimentālā izmēģinājumu stacija „Rāmava” pasūtīja muižai plašu pirmsprojekta izpēti, paredzot muižā izvietot Garlība Merķeļa muzeju. Speciālisti bija domājuši, kā ēku izmantot, un no ēkas tikuši izlikti pat visi neoficiālie īpašnieki, bet tālāk process neturpinājās un muiža tika pamesta likteņa vara. ³⁰⁴ 1992. gada 21. jūlijā Rāmavā notika tikšanās ar LR Kultūras ministrijas, Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas un Ķekavas pagasta pašvaldības pārstāvjiem, lai izlemtu muižas likteni. ³⁰⁵

Vēl 1997. gada rudenī arhit. N. Bukovskai pagasts pasūtījis „Kultūras ainavas aizsardzības projektu teritorijai starp Olektes upi, Daugavu un Doles salu”, bet pēc pusgada šo pašu teritoriju pagasts paredzēja rūpnieciskai apbūvei, ignorējot aizsargzonu likumu. Savukārt VKAPI objektam ierīkoja slēdzenes, aiznagloja durvis un logus, izvietoja informāciju par objekta kultūrvēsturisko vērtību un sodu postīšanas gadījumā. VKPAI bija nolēmusi saukt pie atbildības Ķekavas pagasta padomi par kultūras pieminekļa tīšu novešanu katastrofas stāvoklī. ³⁰⁶

Labā stāvoklī bija Hartmaņu muižiņa, kuru kopš 1989. gada apsaimniekoja firma „Gandrs”. Muiža piederēja valstij, bet „Gandrs” direktors A. Kļaviņš muižu vēlējās privatizēt. A. Kļaviņš arī bija nodrošinājis, ka muiža tiek restaurēta. ³⁰⁷

Tomēr virkne Rīgas muižu, kuras atradās pašvaldības īpašumā, bruka kopā, jo nebija neviena, kurš par tām parūpētos, piemēram, Volleru muiža, Hartviga jahtklubs. Liela daļa

---

³⁰¹ Upleja, S. Dažas Rīgas muižas atgūst krāšņumu. *Diena*, 1998, 10. febr., 13. lpp.

³⁰² Antoņeviča, S. Nordeķu muižas jaunam saimniekam nav naudas. *Vakara Ziņas*, 1994, 3. okt., 9. lpp.

³⁰³ Upleja, S. Dažas Rīgas muižas atgūst krāšņumu. *Diena*, 1998, 10. febr., 13. lpp.

³⁰⁴ Ruka-Birzule, E. Depkina muižas bēdīgā slava. *Fokuss*, 1998, 06.04./12.04., 15. lpp.

³⁰⁵ Raslavs, A. Vai saglabāsim Rāmavā Depkina muižu un tās parku? *Diena*, 1992, 11. jūl., 5. lpp.

³⁰⁶ Ruka-Birzule, E. Depkina muižas bēdīgā slava. *Fokuss*, 1998, 06.04./12.04., 15. lpp.

³⁰⁷ Landorfā, S. Muižiņa ar spoku. *Rīgas Balss*, 1997, 12. sept., 13. lpp.

Rīgas muižu atradās pašvaldības īpašumā, jo pēc vācbaltiešu īpašnieku repatriācijas īpašumi nonāca valsts pārziņā un tur palika arī pēc Otrā pasaules kara.³⁰⁸

1998. gada februārī notika pasākumi kultūras mantojuma saglabāšanas jomā. To visu organizēja VKPAI un arī Norvēģijas pieminekļu pārvaldes speciālisti, kā arī plānoja tālāku savstarpējās sadarbības uzsākšanu. Norvēģi pauda nožēlu par to, kādā stāvoklī Rīgā atrodas koka arhitektūra. Lai ne tikai runātu, bet arī darītu – norvēģi izraudzījās ēku, kuru par saviem līdzekļiem kā paraugrestaurāciju atjaunoja. Noteikumi bija, ka ēkai jābūt valsts īpašumā un saistītai ar kultūru. Restaurācijai izvēlējās Kultūras akadēmijas Teātra fakultātes apsaimniekoto „Zirga pasta” ēku Dzirnau ielā 46. Darba procesa norisi organizēja kā atvērtās darbnīcas, lai paplašinātu arī Rīgas speciālistu zināšanas.³⁰⁹

Koka mantojuma stāvoklim Rīgā uzmanību pievērsa arī UNESCO. 1999. gadā no UNESCO tika saņemta kritiska vēstule par pārkāpumiem Rīgas vēsturiskajā centrā. Piemēram, par to, ka VKPAI nepaguva apturēt divu vērtīgu koka namu nojaukšanu Tērbatas ielā. Līdztekus tam kritika tika izteikta par Melngalvju nama un Rātsnama celtniecību, jo vērtība ir oriģinālam, nevis no jauna uzbūvētai kopijai.³¹⁰

2000. gadā arhit. P. Blūms rakstīja, ka katru nedēļu uz kultūras mantojuma iestādēm atnāk vismaz 1 īpašnieks, kas vēlas nojaukt Rīgas centrā koka ēku. Veco koka māju tiesības uz atzīšanu un pastāvēšanu bija aksiomas pierādījuma stadijā. Skandināvijas valstis to saprata pēdējā brīdī pirms nojaukšanas pirms 25 gadiem. Vecās koka ēkas ir konkrētās pilsētas, valsts un visas civilizācijas kultūras daļa. Tās ir kaut kas vairāk nekā grausti. Visas Ziemeļiropas pilsētas sākas ar koka arhitektūru, bet tikai retās to ir spējušas saglabāt. Pamazām arī Latvijā sāka notikt pārmaiņas. Parādījās pirmās atziņas par koka ēku restaurāciju, sakopšanas, remonta veiksmeš un kļūdām. Tādas Rīgas teritorijas kā Rīgas centrs, Maskavas forštate, Pārdaugava, Čiekurkalns, Torņakalns, Grīziņkalns saglabājušas koka arhitektūru, kura ne vienmēr tiek novērtēta.³¹¹

Latvijai bija būtiski iesaistīties kā starptautiskās pieminekļu aizsardzības organizācijas „Europa Nostra” atzaram, jo Rīgā bija bagāts koka arhitektūras mantojums un katra atjaunotā celtne bija kā dāvana nākamajām paaudzēm un koka celtnu rekonstrukcijai bija nepieciešams sabiedrības atbalsts. „Europa Nostra” kā nevalstiska kultūras mantojuma aizsardzības organizācija tika dibināta 20. gs. 60. gados un tās prezidents bija Dānijas princis konsorts Henriks. Priekšlikumu dibināt „Europa Nostra” nodaļu Latvijā saņēma pēc tam, kad

³⁰⁸ Upleja, S. Dažas Rīgas muižas atgūst krāšņumu. *Diena*, 1998, 10. febr., 13. lpp.

³⁰⁹ Ruka-Birzule, E. Vai mums būs harmoniska Rīga? *Fokuss*, 1998, 2.03./8.03., 11. lpp.

³¹⁰ Judina, D. Kultūras mantojums zem stikla kupola. *Rīgas Balss*, 1999, 20. okt., 14. lpp.

³¹¹ Blūms, P. Par koka Rīgu un vecām koka mājām. *Būvēt*, 2000, Nr. 5, 65.-69. lpp.

organizācijas vadītāji bija apciemojuši Dānijas Kultūras institūta direktori Rikki Helmsu, kura viņus iepazīstināja ar Rīgu. Pēc šī Rīgas apmeklējuma Latvija saņēma uzaicinājumu pievienoties „Europa Nostra”. R. Helmsa, arhit. Z. Gaile, Berga Bazāra centra vadītāja I. Laukers nodibināja „Latvija Nostra”. Līdz ar sadarbības uzsākšanu aizsākās arī starptautisks projekts – Rīgas Lietišķās mākslas koledžas koka ēkas atjaunošana. Tā bija vecākā skolas ēka pilsētas centrā, kas 1820. gada būvēta tieši šim nolūkam. Ēkas restaurācijas projektu izstrādāja arhit. Z. Gaile. Projekta mērķis bija parādīt, ka vecās koka ēkas ir vērtīgas un izmantojamas. Z. Gaile koka ēku stāvokli Rīgā komentēja šādi: „Rīgā joprojām ik gadu nojauc 20 līdz 40 koka ēkas, un baidos, ka tām sāpīgu sitienu var dot arī ar Rīgas jubileju saistītais graustu nojaukšanas plāns. Šādās masveida akcijās līdz ar citiem objektiem var iznīcināt arī dažu labu vērtīgu kultūras pieminekli. Jo precīzu sarakstu un apsekojuma par Rīgas vēsturisko koka mantojumu vēl arvien nav. Protams, veco koka ēku atjaunošana ir problemātiska, jo vairāk tādēļ, ka nav noteiktas politikas nedz valsts, nedz galvaspilsētas mērogā.”³¹²

Koka ēku stāvoklis Rīgā bija neapskaužams. Pat ēku īpašniekiem vai tiem, kas vēlējās tās iegādāties, nebija nekādu priekšrocību. „Europa Latvia”, meklējot ēku, kuru varētu atjaunot, noskaidroja, ka Rīgā valsts kultūras pieminekļu sarakstā bija iekļauta tikai viena koka ēka – Jēzus baznīca. Rīgas Lietišķās mākslas koledžas ēka bija avārijas stāvoklī un to gatavojās nojaukt. Aizsargājamo pieminekļu sarakstā tā arī nebija iekļauta, bet šī situācija deva iespēju ar ēku diezgan brīvi rīkoties un paglābt no bojāejas. „Europa Nostra” koka arhitektūras eksperts no Somijas Marks Bernuli pēc ēkas apsekošanas bijis ļoti pārsteigts par tās saglabāšanās pakāpi un kultūrvēsturisko vērtību. Līdzekļus ēkas restaurācijai gādāja ar dažādu starptautisko fondu palīdzību, jo pati „Europa Nostra” bija sabiedriska organizācija.

313

2001. gadā no 7. līdz 9. septembrim norisinājās divi nozīmīgi pasākumi – Eiropas kultūras mantojuma dienas un „Europa Nostra” rīkotais forums „Koka arhitektūra pilsētās”. Presē abi pasākumi bieži tika savienoti it kā viens pasākums, bet tie noritēja atsevišķi.³¹⁴ Konferencē piedalījās 250 delegātu no vairāk nekā 200 kultūras mantojuma organizācijām, kas iesaistījušas šajā starptautiskajā Eiropas federācijā. Pirmo reizi šī konference norisinājās bijušajā PSRS teritorijā.³¹⁵ Foruma dalībnieki un referenti īpaši atzīmēja, ka Rīgas un Jūrmalas koka arhitektūra ir unikāla. Koka arhitektūra ir viens no Baltijas reģiona

³¹² Luksa, M. Koka arhitektūras nākotnei – „Latvia Nostra”. *Baltijas Koks*, 2001, Nr.3, 8.-9. lpp.

³¹³ Luksa, M. Koka arhitektūras nākotnei – „Latvia Nostra”. *Baltijas Koks*, 2001, Nr.3, 8.-9. lpp.

³¹⁴ Naudiša, A. Apspriež koka arhitektūru. *Jūrmalas Ziņas*, 2001, 2. okt., 3. lpp.

³¹⁵ Stillers, A. „Europa Nostra” – šogad Latvijā. *Baltijas Koks*, 2001, Nr. 10, 62.-63. lpp.

būtiskākajiem ieguldījumiem pasaules kultūras mantojumā.³¹⁶ Konferences noslēgumā pieņēma rezolūciju ar aicinājumu Eiropas Savienības struktūrvienībām un atsevišķām valstīm pievērt lielāku uzmanību koka arhitektūras mantojuma saglabāšanai.³¹⁷ Savukārt pats „Europa Nostra” fonds realizēja projektu – restaurēja tējas namiņu Lāčplēša ielā.³¹⁸

Rīgas koka mantojums reizē bija viena no nozīmīgākajām Rīgas vērtībām, bet tajā pašā laikā arī visapdraudētākā. 20. gs. 90. gados pēc komunistiskā režīma gadiem cilvēki savā vidē vēlējās pārmaiņas, kā rezultātā reizēm netika novērtētas vērtīgas lietas un tās iemainītas pret mazvērtīgām. Rīgas koka ēkas bija viena no šīm vērtībām, ko nespeciālisti neredzēja. Ne tikai nespeciālisti, bet arī Rīgas pilsēta, jo koka ēku īpašniekiem netika sniegti nekādi atvieglojumi, bet tajā pašā laikā tieši koka ēkas bija viens no elementiem, kas palīdzēja Rīgas vēsturiskajam centram iekļūt Pasaules mantojuma sarakstā. Iepriekš aplūkoti pasākumi arī atspoguļo speciālistu ieinteresētību par koka mantojumu, bet tajā maz parādās vispārējā sabiedrības ieinteresētība.

---

³¹⁶ Naudiša, A. Apspriež koka arhitektūru. *Jūrmalas Ziņas*, 2001, 2. okt., 3. lpp.

³¹⁷ Stillers, A. „Europa Nostra” – šogad Latvijā. *Baltijas Koks*, 2001, Nr. 10, 62.-63. lpp.

³¹⁸ Zilgalvis, J. Koka Rīgai veltīta konference. *Izglītība un Kultūra*, 2001, 30. aug., 13. lpp.

2.5. Arhitektūras mantojuma aizsardzība Latvijas pilsētās

Līdzīgi kā Latvijas galvaspilsētā, arī citās pilsētās iezīmējas atsevišķi kultūras pieminekļi, kuri izceļas, jo par tiem vairāk prese raksta un tie ir populārāki.

Par Jūrmalu prese visplašāk rakstīja saistībā ar koka arhitektūru, kas bija viena no skaistākajām pilsētas vērtībām, bet saistībā ar privatizācijas procesu arī diezgan apdraudēta. Jūrmalas arhitektūras koka ēkas tika vērtētas kā diezgan nolaistas. Komunistiskā režīma laikā Jūrmalas vasarnīcu iedzīvotāji tika pārvietoti uz Kauguriem, lai vasarnīcu ēkās iekārtotu režīmam tuvāk stāvošas personas. Pēc Latvijas Republikas neatkarības atgūšanas jaunie namīpašnieki prasītu saglabāt koka ēku līdzšinējo izskatu uzskatīja par iegrožojošu slogu. Tas radīja situāciju, ka koka ēkas steigā tika pārdotas, it kā nejauši aizdegās, un tas viss tādēļ, ka ēku nevarēja pielāgot reālajām dzimtas vajadzībām, tāpat arī īpašniekam nepieņemamu kultūrvēsturisko vērtību aizsardzības prasību un augsto izmaksu dēļ. Vairāk jāorientējas bija uz tiem cilvēkiem, kuri vēlējās savas dzimtas īpašumu saglabāt. Kultūras vērtību aizsardzības līmenis bija jāpatur vismaz līdzšinējā augstumā, bet pilsētas pašvaldības politika un tās administratīvā aparāta praktiskā darbība bija jāpārorientē uz cilvēku vajadzībām, kultūras vērtību saglabāšanas idejas un tās realizēšanas praktisko sabalansēšanu, izslēdzot ierēdņu patvaļu.³¹⁹ Arhitekts un Jūrmalas arhitektu un būvmeistaru firmas „Pamats” īpašnieks un dibinātājs Ģ. Āminis 1994. gada publikācijā situācijas risināšanai ieteica 7 punktus:

1) jāizstrādā pamatota pilsētas aizsargājamo zonu kultūras vērtību saglabāšanas koncepcija; praksē tas nozīmē paplašināt vecas ēkas atbilstoši vajadzībām, bet tikai izmantojot vecos būvniecības paņēmienus un vadoties no konkrētā ēkas tipa telpiskās attīstības loģikas; neļaut palielināt apjomu var tikai, tad, ja īpašums vairs nav mantotājas dzimtas rokās;

2) jāpārskata arhitektūras pieminekļu saraksts – tas jāabalansē ar pilsētas budžetu; katram saraksta kultūras piemineklim jānodrošina no pilsētas budžeta nepieciešamie papildlīdzekļi to uzturēšanai; jaunus objektus sarakstā iekļaut bez budžeta nodrošinājuma var tikai tad, ja tos izlaiž no mantotājas dzimtas rokām;

3) stimulēt būvfirmu darbību; ieinteresētās firmas jāstimulē ar nomas maksas un nodokļu atvieglojumiem, garantētiem ilglaicīgiem pasūtījumiem utt.;

4) veidot sabiedrisko domu; pilsētas administratīvajām struktūrām mērķtiecīgi jāvada arī sabiedriskās domas;

---

³¹⁹ Āminis, Ģ. Namīpašumiem jāpaliek jūrmalnieku dzimtu rokās! *Jūrmala*, 1994, 14. apr., 12.-13.lpp.

5) ierobežot pilsoņu patvaļu; jānosaka ierēdņu kompetences robežas un lēmumu pieņemšanas maksimālie termiņi;

6) dot tiesības lemt ieinteresētajiem; lai ieinteresētās personas var piedalīties lēmumu pieņemšanas procedūrā;

7) jāapkopo iedzīvotāju viedokļi.³²⁰

1994. gada 27. decembrī tika apstiprināts jaunais Jūrmalas arhitektūras pieminekļu saraksts. Lai to varētu izdarīt, pirms tam tika veikta detalizēta arhitektūras mantojuma izpēte lielākajā daļā pilsētas, un papildus Jūrmalas pilsēta tika virzīta kā pilsētbūvniecības piemineklis. Ēku īpašnieki informāciju par ēkas vēsturi saņēma līdz ar denacionalizācijas dokumentiem. Šajā gadā par ēku pārveidošanu pie VKPAI bija vērsušies divreiz vairāk īpašnieku kā 1993. gadā – pēc tā var spriest, ka pamazām koka ēku atjaunošana notika.³²¹ Tomēr ne vienmēr koka ēku atjaunošanas process noritēja raiti. To mazliet ieskicē situācija ar Aspazijas māju 20. gs. 90. gadu sākumā. Jau 1987. gadā Aspazijas māju ieguva Jūrmalas muzejs. Muzejs centās ēku nenolaist un pamazām, vācot līdzekļus, to atjaunot. Firmai „Beverīna” uzticēja veikt zinātniskās restaurācijas projektu, bet tas aizkavējās. Ap 1988. gadu darbā arī pieņēma Paulu Čimuru, kurš veica zinātnisko izpēti. Zinātniskās restaurācijas pārvalde piekrita atjaunot māju, taču tolaik viņu apjomiem objekts bija par mazu. Problēma nebija, ka nevar dabūt naudu, bet gan nevarēja dabūt nepieciešamos materiālus, jo visiem materiāliem pastāvēja limiti. 1990. gadā darbu veikšanu uzsāka firma „Roma”, bet ar to līgumu lauza, jo viņi ilgā laikā maz padarīja un nebija arī tie priekšzīmīgākie. Darbus uzsāka kooperatīvs „Christmas”, bet neizņēma būvatļauju, līdz ar to darbojās nelikumīgi. „Beverīna” vēl aizvien nebija izstrādājusi dokumentāciju. „Christams” darbību apturēja. Ar pilsētas vadības palīdzību atrada jaunu sponsoru, ASV dzīvojošu latvieti Uldi Raiskumu. Viņš pārskaitīja 5 000 dolāru. Ēku sagatavoja pieslēgšanai ūdensvadam, kanalizācijai un apkures sistēmai. 1993. gadā Raiskums finansēšanu apturēja, jo bija krities dolāra kurss un dārgas bija restaurācijas pārvaldes noteiktās izmaksas.³²²

Pastiprināta uzmanība Jūrmalas arhitektūrai un tās pieminekļu sarakstam tika pievērsta atkal 1997. gadā, kad 25. un 26. septembrī Jūrmalā norisinājās konference „Kultūrvides un jaunā arhitektūra”, kurā tika apspriesta kultūras mantojuma vieta pilsētas attīstībā. Jūrmalas kultūrvide ieņem savu vietu Latvijas un Eiropas kultūrainavas sastāvdaļā. Laika gaitā attieksme pret Jūrmalas kultūrvēsturisko mantojumu būtiski mainījies. 1971. gadā attīstības ģenerālplānā bija rakstīts, ka vecā apbūve ir morāli un fiziski nolietojusies, bet 1995. gada tika

³²⁰ Adminis, Ģ. Namīpašumiem jāpaliek jūrmalnieku dzimtu rokās! *Jūrmala*, 1994, 14. apr., 12.-13.lpp.

³²¹ Pētersone, A. Pieminekļus apzina gan valsts, gan pašvaldības inspekcija. *Jūrmala*, 1995, 31. janv., 13. lpp.

³²² Apinīte, V. Aspazijas māja: stāsts ar laimīgām beigām? *Jūrmala*, 1993, 29. aprīli, 13. lpp.

apstiprināta Jūrmalas pilsētībūvniecības pieminekļa teritorija. 1997. gadā 22 % no apbūves teritorijas bija aizsargājamās teritorijas statusā.

Jūrmalas pilsētas Arhitektūras un plānošanas pārvaldes vadītāja G. Lukstiņa Jūrmalas attīstības iezīmes saskatīja zem jēdzieniem – jūra, kāpas, priežu meži, kultūrvēsturiskais mantojums un ģeogrāfiskais izvietojums. Konferencē par būtisku jautājumu tika izvirzīts – kā veidot jauno apbūvi, lai tā respektētu apkārtējās vides esošo struktūru, mērogu un materiālus. Konferencē diskusijas raisīja ieteikums pārskatīt arhitektūras pieminekļu sarakstu un to vēsturisko zonējumu. Piemēram, VKPAI inspektors R. Pētersons bija pret pārskatīšanu, jo tad viss jāsāk no jauna, bet L. Alksnis uzskatīja, ka saraksti nekavējoties būtu jāpārskata. Arhit. J. Krastiņš izteicās diezgan nesaudzīgi par Jūrmalas arhitektūru: „Jūrmalā par vērtīgām tiek uzskatītas tādas [ēkas], kas no būvtehniskā viedokļa ir gaužām nevērtīgas, - ja vien kāds izcakots dēlītis ir tās fasādē”.³²³ Konferencē noslēgumā tika pieņemta rezolūcija, kuru iesniedza pilsētas Domei. Dokumentā akcentēja kūrortpilsētas Jūrmalas kultūrvides nozīmību Latvijas un Eiropas kultūrainavā. Viens no svarīgākajiem ieteikumiem bija izstrādāt detālplānojumu pilsētībūvniecības pieminekļu teritorijās. Prioritāti dodot vēsturiskajai koka arhitektūrai.³²⁴

Jūrmalas pilsētvide ļoti strauji mainījās, it īpaši tas attiecās uz kultūras pieminekļiem un to zonās esošajām ēkām. Daudzi īpašnieki atgūtās vasarnīcas centās tālāk pārdot jaunbagātņiem, bet viņi savukārt neprata novērtēt vēsturiskās vides vērtību un ēkas centās nojaukt, pārbūvēt un pat iznīcināt, lai vietā varētu uzcelt jaunu ēku.³²⁵ Šo situāciju ilustrē notikumi Jūras ielā. 1992. gadā mantinieki denacionalizēja īpašumu Jūras ielā 50. 1997. gada šo un vēl blakus ēku – Nr. 48, iegādājās Soldatenko ģimene. Viņi vēlējās ēku Nr. 50 nojaukt un būvēt vietā divstāvu mūra dzīvojamo ēku. 1993. gada Jūrmalas pilsētas Dome apstiprināja Majoru izpētes materiālus, nosakot, ka mājas Nr. 50 un Nr. 48 ir arhitektoniski un pilsētībūvnieciski vērtīgas un tārad saglabājamās un rekonstruējamas. Atziņa iekļauta arī 1996. gadā apstiprinātajā Jūrmalas attīstības plānā. Kopš 1996. gada Jūras ielas apbūve bija valsts nozīmes pilsētībūvniecības piemineklis. Ēkas īpašnieces viedoklis par ēkas kultūrvēsturisko vērtību bija savādāks. Anastasija Soldatenko sacīja: „Skaista ir arī viena no nopirktajām ēkām, bet, ja jūs redzētu, kāds mums ir projekts! (..) Zeme Jūrmalā dārga, un es negribu atjaunot tādu pašu zemē ieaugušu būdu, kurai augšā kaut kāda detaļa.”³²⁶

³²³ Priede, M. No apbūves līdz arhitektūrai - kā reņģei līdz lasim. *Jūrmala*, 1997, 10./16. okt., 8.-9. lpp.

³²⁴ Priede, M. Vecā un jaunā Jūrmala grib sadzīvot. *Jūrmala*, 1997, 3.10./9.10., 5. lpp.

³²⁵ Šmate, Z. Laika rotaļa Jūrmalas vidē. *Vide un Laiks*, 1998, Nr. 3, 34.-36. lpp.

³²⁶ Pētersons, R. Jūras ielas apbūve: divkauja starp vēsturisko tradīciju un jauno „šiku”. *Jūrmala*, 1997, 14./20. nov., 8.-9. lpp.

1999. gadā no 18 000 Jūrmalas ēku tikai 4 000 bija tā dēvēto vēsturisko namu statusā. No tiem 428 bija valsts aizsardzībā ņemti pieminekļi. 950 bija tādas ēkas, kur tikai jā saglabā kopējā stilistika, tās bija atļauts pārbūvēt, mainot vērtību. Vēl 900 ēkām jā saglabā bija tikai vērtības principi.³²⁷ Liela daļa no šīm ēkām bija koka arhitektūra un tai arī Jūrmalas gadījumā tiek pievērsta preses uzmanība, bet atsevišķos gadījumos publikācijas ietvēra arī citus kultūras pieminekļus. Piemēram, 1999. gada publikācijā uzmanība tika vērsta uz bijušo Majoru pasta ēku, kas bija sliktā stāvoklī un gāja bojā, jo tā nebija apdzīvota un atjaunota. Jūrmalas Lienes ielas 7 ēku 1992. gadā pieprasīja sakaru ministrija, jo vēsturiski tā piederēja pasta resoram – Majoru pasta vecā ēka. 1997. gada pieņēma lēmumu par ēkas nodošanu likumīgajam īpašniekam. Īpašnieki, atgūstot īpašumu, rūpīgi aiznagloja pirmā stāva logus un atstāja ēku. Latvijas pasts sacīja, ka kultūras pieminekļa atjaunošanai nepieciešami vismaz 200 000 latu. Pastam šādas summas nebija, tāpēc tika meklēts nomnieks. Jūrmalas VKPAI inspektore A. Pētersone sacīja: „Mēs taču redzam, kā valsts ēkas gatavo privatizācijai – tas ilgst vismaz divus vai divarpus gadus”. Tikmēr ēka stāv neapdzīvota, investorus piesaistīt nevar, jo zemes grāmatā ēka nav ierakstīta.³²⁸

2001. gada septembrī uzmanība atkal tika vērsta uz Jūrmalas koka arhitektūru, jo „Europa Nostra” rīkotā foruma ietvaros konferences dalībnieki apmeklēja arī Jūrmalu un iepazinās ar Jūrmalas pilsētas kultūras mantojumu, īpaši ar Dzintaru vasarnīcu rajonu, Morberga namu, Dzintara koncertzāli, kāpu apbūvi Majoros, Aspazijas māju un bijušo J. Dāvja vasarnīcu.³²⁹

Līdzīgi kā Jūrmala, arī Liepāja bija ievērojama ar savu koka arhitektūru. Liepājā bija saglabājušās daudzas 17. un 18. gadsimtā celtas ēkas, no kurām 90 % bija koka ēkas, bet no tām ļoti liela daļa bija avārijas stāvoklī.³³⁰ Liepājā vairākus gadus strādāja restauratoru izpētes grupa arhitekta P. Blūma vadībā, kas apzināja arhitektūras vērtības. Lai gan Liepājā bija daudz labu arhitektu, tomēr viņus vecā apbūve neinteresēja. Savukārt tas tikai pastiprināja uzskatu, ka, ja ēka ir sliktā stāvoklī, tad tā tik jājauc nost un jābūvē jauna ēka. Piemēram, vēl ap 1984. gadu Liepājā ostmalā bija saglabājusies Vecpilsēta, bet ap 1994. gadu bija palikušas tikai dažas ēkas, kuras īpašnieki centās sakopt. Pēc LR neatkarības atjaunošanas pilsēta atdeva ēkas privātīpašumā, bet nespiedza palīdzību ēku atjaunošanai. Liepājā par kultūras pieminekļu stāvokli rūpējās viens cilvēks, VKPAI inspektors Gunārs Silakaktiņš. Līdz ar to vēsturisko

³²⁷ Ruzina, J. Neveiksmīgā „jubilāra” likstas. *Rīgas Balss: Jūrmala*, 1999, 2. sept.

³²⁸ Ruzina, J. Neveiksmīgā „jubilāra” likstas. *Jūrmala*, 1999, 2. sept., 7. lpp.

³²⁹ Naudiša, A. Apspriež koka arhitektūru. *Jūrmalas Ziņas*, 2001, 2. okt., 3. lpp.

³³⁰ Lapiņa, A. Vecs nams ceļ īpašnieka prestižu. Intervija ar arhit. U. Maisiņu. *Labrīt*, 1995, 25. janv., 7. lpp

ēku īpašniekiem nav iespējams sniegt visu nepieciešamo informāciju, piemēram, informācijas prospektus, kas pamācītu atjaunot logu rāmjus, atjaunot koka konstrukciju elementus. Daudzas vērtīgas ēkas gāja lēnām bojā, jo tās stāvēja tukšas un neatjaunotas. Neiekonservējot ēkas, tās dažu gadu laikā varēja pazust. Lai ēku īpašnieki varētu uzzināt vēsturisko informāciju par savu īpašumu, kā arī uzzinātu kā var ēku atjaunot, vajadzēja Liepājā veidot savu inspekciju.³³¹

1994. gadā Liepājā norisinājās VKPAI inspektoru praktiskais seminārs, kas ilga 3 dienas. Šajās dienās tika risinātas arī citas steidzamas lietas saistībā ar kultūras mantojumu. Liepāja bija nesen atguvusi armijas pilsētiņu, tāpēc bija jāpanāk valsts nozīmes pieminekļu statusa piešķiršana 20. gs. sākumā celtajam ēku kompleksam kara hospitāļa teritorijā. Tā kā pilsēta gatavojās izstrādāt jaunu pilsētas ģenerālplānu, tad bija jāizvērtē arī Ezermalas vēsturiskā apbūve. Arhit. V. Rinkēviča Ezermalu novērtēja kā pilsētbūvnieciski vērtīgu rajonu, bet tā saglabāšanas koncepciju noteiks finansiālās iespējas. Saglabāšana kā primārais, nevis atjaunošana, tika izvirzīta arī seminārā.³³²

Vislielāko uzmanību publikācijās vērta uz Jūras virsnieku sapulces namu. Līdz 1994. gadam Karostas Jūras virsnieku sapulces namā atradās kara slimnīca, bet pēc tam ēka nonāca Aizsardzības ministrijas pārvaldībā. 1995. gadā Liepājas Karostas Virsnieku sapulces nams bija sliktā stāvoklī, tāpēc septembrī VKPAI sadarbībā ar Jūras spēku mācību centru rīkoja koncertakciju „Celies, nogrimusi pils!”. Akcijas mērķis bija pievērst plašākas sabiedrības un instanču uzmanību. Līdz tam Jūras spēku mācību centrs bija izdarījis visu, lai sapostu savā pārvaldībā esošo ēku kompleksu, bet nama glābšanai bija nepieciešami ievērojami līdzekļi.³³³ 1995. gadā 5000 LVL palīdzību publiski apsoltāja toreizējais aizsardzības ministrs M. Gailis un aizmirsa..³³⁴

Nākamajā gadā -1996. gadā- Arhitekta I. Gertmaņa birojs atzina, ka nams atrodas vēl apmierinošā stāvoklī, bet, ja drīzumā netiks uzsākta atjaunošana, tad bojājumi graujoši palielināsies. Nama restaurācijai būtu bijuši nepieciešami vismaz 4 miljoni latu. Jau 1995. gada maijā VKPAI solīja Virsnieku sapulču namu iekļaut valsts nozīmes aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā, bet vēl 1996. gadā bija jāgaida Ministru kabineta apstiprinājums.³³⁵ 1995. gada 18. maijā VKPAI dokumentā rakstīts, ka Virsnieku pils ir iekļauta valsts nozīmes saraksta projektā un ir jāgaida, līdz tas tiks apstiprināts. 1996. gada

³³¹ Kārklā, D. Jumti tek, pakši brūk un pāri paliek „čiks”. *Kurzemes Ekspresis*, 1994, 19. janv., 8.-9. lpp.

³³² Mariņina, M. Katram kultūras piemineklim „ielāps” par Ls 13, 6 gadā. *Labrīt*, 1994, 19. okt., 7. lpp.

³³³ Lapiņa, A. Celies, mosties, karostas virsnieku pils! *Kursas Laiks*, 1995, 15. sept., 2. lpp.

³³⁴ Vītola, R. Kam jārupējas par Virsnieku pili? *Jaunā Avīze*, 1998, 8. jūn., 6. lpp.

³³⁵ Dejus, S. Vai Jūras virsnieku saietā nams atdzims? *Kurzemes Ekspresis*, 1996, 7. febr., 8.-9. lpp.

20. 01. no VKPAI pienāca vēstule, ka piemineklis ir iekļauts valsts nozīmes pieminekļu sarakstā, kuru 1996. gadā iesniegs apstiprināšanai Ministru kabinetā. Tomēr 1997. g. mācību centra priekšnieks majors A. Pauris atkal vēršas pie VKPAI un saņem atbildi, ka līdz „š.g. beigām ar LR Ministru kabineta lēmumu paredzēts apstiprināt kultūras pieminekļu saraksta projektu”. Kamēr pils nebija iekļauta sarakstā, tikmēr mācību centram bija jāmaksā nodokļi bez atvieglojumiem.³³⁶ Tikmēr Jūras spēku Liepājas mācību centrs centās glābt ēku, piemēram, namā tika izveidota bibliotēka un muzejs, kurā varēja iepazīties ar Latvijas jūras spēku vēsturi (1921.1940.g.).³³⁷ Aizsardzības ministrija ēkai finansēja apkuri, kas arī bija liels ieguldījums. 2001. gadā, komentējot kopējo Karostas situāciju, bijušais VKPAI inspektors G. Silakaktiņš izteicās: „Ja kādam pietiks prāta un zem cara laika ēkām tiks iemērīta zeme, bet pašas ēkas pasludinātas par privatizējamām – kaut vai par vienu latu, savukārt, pašvaldība ieguldītu savu līdzekļus, komunikācijās, tad varbūt kaut ko varētu glābt.” Tomēr arī G. Silakaktiņam nebija ilūziju, ka pašvaldībai pietiekami rūp Karostas arhitektūra.³³⁸

Ar militārā mantojuma saglabāšanu Liepājā gāja sarežģīti, jo bija grūti piesaistīt finansiālos līdzekļus, kas bija nepieciešami, lai veiktu apjomīgo saglabāšanas darbu. Labākā situācijā atradās Liepājas Sv. Trīsvienības dievnams, jo, piesaistot līdzekļus no Vācijas, to bija iespējams atjaunot. Liepājas Sv. Trīsvienības dievnams bija viens no tiem, kas atradās sliktā stāvoklī. 1997. gada septembrī dievnama grimšanu, svēršanos un brukšanu sāka novērst. Pēdējos 40 gados dievnama sienās bija izveidojušās bīstamas un platas plaisas un dievnama austrumu daļa bija par vairākiem centimetriem iegrimusi un nosvērussies. Dievnama atjaunošanu veica par Vācijas Iekšzemes ministrijas piešķirtajiem finansiālajiem un tehniskajiem līdzekļiem (~30 000 LVL). Pirms darbu uzsākšanas dievnamā veica izpēti un daļēji izstrādāja glābšanas projektu. Atjaunošanas darbus veica Šveices būvfirma „SIKA”.³³⁹

Jāsecina, ka kopumā Liepāja neizceļas ar ļoti lielu aktivitāti kultūras pieminekļu atjaunošanā aplūkotajā laika posmā. Toties ļoti tiek aktualizēti jautājumi par konkrētu kultūras pieminekļu saglabāšanas nepieciešamību.

Tāpat kā Liepājā, arī Daugavpilī publikācijās tika izcelti dažāda tipa kultūras pieminekļi. No sakrālajiem pieminekļiem vairāk uzmanību pievērša Aleksandra Ņevska pareizticīgo dievnamam, no sabiedriskajām celtnēm Vienības namam, bet no militārajām - Daugavpils cietoksnim un tā apbūvei. Aleksandra Ņevska pareizticīgo dievnamam uzmanība

³³⁶ Vītola, R. Kam jārupējas par Virsnieku pili? *Jaunā Avīze*, 1998, 8. jūn., 6. lpp.

³³⁷ Dejus, S. Vai Jūras virsnieku saietas nams atdzims? *Kurzemes Ekspresis*, 1996, 7. febr., 8.-9. lpp.

³³⁸ Tišheizere, E. Arhitektūras perle draud nogrimt nebūtības dzelmē. *Liepājas Acis*, 2001, 27. apr., 8.-9. lpp.

³³⁹ Driķe, N. Glābj grimstošo Svētās Trīsvienības baznīcu. *Diena*, 1998, 21. sept., 16. lpp.

tika pievērsta tā sliktā stāvokļa dēļ. Dievnams atradās samērā tālu no pilsētas transporta ceļiem, tāpēc to reti apmeklēja, bet zagļi un dauzoņas to izmantoja, postot dievnamu. 1994. gadā dievnamam tikai pamati bija labā tehniskā stāvoklī. Pirms tam draudzes locekļi mēģināja restaurēt dievnamu un nomainīja daļēji jumta segumu. Dievnamu vēlējās pārvest no Garnizona kapiem uz Borisa un Gļeba katedrālei piederošu teritoriju, lai to paveiktu bija nepieciešams sagatavot tehnisko dokumentāciju demontēšanai. Arī VKPAI piekrita dievnama pārņemšanai.³⁴⁰ Tomēr tas netika realizēts. Arī pārējie divi kultūras pieminekļi bija sliktā stāvoklī. Vienības namam 20. gs. 70. gados veica ēkas izpēti un jau tad atzina, ka ēka ir avārijas stāvoklī. 1995. gadā ministru prezidents M. Gailis solīja, ka iespējams 1996. gadā būs iespējas piešķirt līdzekļus nama rekonstrukcijai.³⁴¹ Tomēr arī tas netika realizēts. Arī Daugavpils cietoksnis pamazām gāja bojā, ēkām novecojot un sabrūkot. Komunistiskā režīma laikā Daugavpils cietoksnī atradās kara aviācijas skola, bet pēc tam cietoksnī daudz ko izzaga un sagrāva. 2000. gadā cietokšņa teritorijā bija izvietots zonālais arhīvs, narkomānu un alkoholiķu rehabilitācijas fonds, kā arī automobiļu un motociklu muzejs. Cietokšņa teritorija bija apsargāta un sakopta, kā arī bija izdevies restaurēt Mihailova vārtus. 2000. gadā kāda entuziastu grupa nosūtīja vēstuli VNĪA ar lūgumu palīdzēt atjaunot Daugavpils cietoksni. VNĪA piešķīra naudu cietokšņa būvju un objektu pārbaudei un inventarizācijai, bet vēl bija nepieciešams biznesa plāns, lai cietoksni tiešām varētu atdzīvināt.³⁴²

Daugavpilij un Liepājai abām bija jārisina jautājums par to, kā apsaimniekot un saglabāt atstāto militāro mantojumu, kas ietvēra arī kultūras pieminekļus. No kultūrvēsturiska viedokļa šie pieminekļi bija interesanti un vērtīgi Latvijas kultūras mantojumam, bet no praktiskā viedokļa bija grūti atrast, kā finansiāli nodrošināt šo pieminekļu saglabāšanu. Apskatītajā laika posmā šis jautājums tā arī netika atrisināts.

No Jelgavas kultūras pieminekļiem apskatāmajā laikā publikācijās parādījās Jelgavas pils, Trīsvienības baznīcas tornis. 1993. gadā izvērtējot Jelgavas pils stāvokli secināja, ka ēka atrodas sliktā stāvoklī, jo tās sienas bojāja mitrums, daudzas krāsainā metāla apdares detaļas bija nozagtas un apkaimē bija sabūvētas sakņu dārzu mājiņas.³⁴³ Jau kādus 20 gadus pilij

---

³⁴⁰ Gavare, A. Kā teiksmainajos Kižos. *Neatkarīgā Cīņa*, 1993, 17. janv.

³⁴¹ Valtere, E. Sarežģītākā Latvijas kultūrceltne – Daugavpils Vienības nams atrodas uz sabrukšanas sliekšņa. *Vakara Ziņas*, 1995, 13 febr., 8. lpp.

³⁴² Krilovs, A. Daugavpils cietoksni iznīcina laiks, nabadzība un vienaldzība. *Latgales Laiks*, 2000, 26. maijs, 6. lpp.

³⁴³ Lejnietis, J. Eiropas padomes eksperti Jelgavā. *Izglītība* (piel. *Kultūrvēstis*), 1993, 7. okt., 5. lpp.

vairs nedarbojās drenāžas sistēma, akas bija aizbīrušas un ūdensapgādes, ugunsdzēsības sistēma bija nolietojusies. Jumts arī bija bojāts un no tā bojājās jumta konstrukcijas.³⁴⁴

Tā gada pavasarī pili apmeklēja Eiropas padomes Kultūrvēsturiskā mantojuma nodaļas ekspertu grupa. Jau pirms gadiem pēc LLU iniciatīvas Latvija bija Eiropas padomei iesniegsi lūgumu sniegt tehnisku palīdzību Jelgavas pilij. Par pils telpu izmantošanu bija vairākas hipotēzes – viesnīca, starptautiskais konferenču centrs, telpas firmām, kā arī augstskolai.³⁴⁵ Arhit. O. Spārītis uzskatīja, ka pilī vajadzētu rīkot komercpasākumus, gadatirgus u.tml., jo ideja par pili kā kultūras centru, viņaprāt, bija pārāk augstu tēmēta.³⁴⁶ 1994. gadā uzsāka pils restaurācijas procesu, ko pārzināja pils ekspluatācijas vadītājs N. Asarītis. Jau ilgstošu laiku pilij - apmēram no 20. gs. 50. gadiem - bija likti tikai tādi ielāpi, bet nopietna labošana nebija veikta. Tā kā līdzekļi bija visai mazi, lai pili restaurētu, tad darbus plānoja veikt pašu spēkiem un pirmajā restaurācijas kārtā plānoja atjaunot tikai nelielu daļu no pils. Savukārt, Eiropas Padomes pārstāvis M. Tīss bija ierosinājis, lai pilij izveido arī dokumentu apkopojums par autentiskumu un piederību Rastrelli.³⁴⁷ Materiāli tika sagādāti un nodoti Eiropas Padomei. Ar to tika pierādīts, ka Jelgavas pils ir Rastrelli celtnie un līdz ar to Eiropas Padome atzina pils restaurāciju par nepieciešamu. Padome izstrādāja pils nākotnes plānu un tika nolemts, ka jāveido pils saglabāšanas padome.³⁴⁸ Mākslas vēsturnieks I. Lancmanis uzskatīja, ka pilī varētu izvietot Eiropas Padomes biroju. Savukārt, Rastrelli piļu fondam būtu jārada apakšfonds – Jelgavas pils glābšanas fonds.³⁴⁹

1997. gadā pils vēl aizvien bija sliktā stāvoklī. Valsts nevarēja piešķirt nepieciešamo finansējumu ēkas atjaunošanai, tāpēc bija jāizlīdzas ar sponsoru devumu. Vajadzību pilij bija daudz - elektro, sakaru, drenāžas, lietus kanalizācijas, ārējās kanalizācijas komunikācijas bija jāatjauno, kā arī bojāts bija pils jumts un ārsienu apmetumam bija nepieciešama pilnīga restaurācija.³⁵⁰

Līdzīgi kā pili, arī Svētās Trīsvienības dievnama torni Jelgavā aizsāka atjaunot 1994. gadā. Dievnams bija cietis Otrajā pasaules karā un 1954. gadā to padomju karavīri sāka spridzināt. Lai gan tornis 1958. gadā tomēr tika no ārpuses atjaunots, gadu gaitā tas bija nonācis ļoti sliktā stāvoklī. Lai dievnama torni atturētu no tālākas sabrukšanas, to bija

---

³⁴⁴ Kālis, J. Jelgavas pils nākotne. *Lauku Avīze*, 1995, 4. aug., 25. lpp.

³⁴⁵ Lejnīeks, J. Eiropas padomes eksperti Jelgavā. *Izglītība* (piel. *Kultūrvēstis*), 1993, 7. okt., 5. lpp.

³⁴⁶ Kālis, J. Jelgavas pils nākotne. *Lauku Avīze*, 1995, 4. aug., 25. lpp.

³⁴⁷ Pakalns, D. Par to, kā latvieši pili noslēpuši. *Latvija – Baltijas valsts*, 1994, Nr. 2, 22.-26. lpp.

³⁴⁸ Zēberga, J. Jelgavas pils grib izdzīvot. *Vakara Ziņas*, 1994, 8. sept., 14. lpp.

³⁴⁹ Kālis, J. Jelgavas pils nākotne. *Lauku Avīze*, 1995, 4. aug., 25. lpp.

³⁵⁰ Laizāne, M. Par Jelgavas pili Eiropas kontekstā. *Zemgales Ziņas*, 1997, 12. febr., 7. lpp.

nepieciešams restaurēt. Par to iestājās arī Jelgavas Latviešu biedrības pārstāvji, kuri arī nodibināja fondu Svētā Trīsvienības dievnama torņa atjaunošanai.³⁵¹ 1993. gadā dievnama tornis tika pārņemts pašvaldības īpašumā³⁵² un tika noslēgts līgums, kas noteica, ka pašvaldība torni apsaimniekos, luterāņu Baznīcas konsistorija ēku izmantos laicīgām vajadzībām. Tornī plānoja izvietot Jelgavas civilstāvokļa aktu reģistrācijas kantori.³⁵³ Jau 1994. gadā torni sakopa un gatavoja rekonstrukcijai. Rīgas tehniskās universitātes Būvniecības fakultātes diplomands R. Lazda arhitektūras nodaļas uzdevumā izstrādāja diplomprojektu „Jelgavas Sv. Trīsvienības baznīcas torņa rekonstrukcija”. Tornim apkārt uzcēla sienu un sāka tās atjaunošanu. Gada nogalē tornim veidoja pagaidu nojumus, kas torni nosedza. Uzsākot restaurāciju, netika izteiktas nekādas prognozes, cik ilgi torņa atjaunošana varētu norisināties.³⁵⁴ 1995. gadā SIA „Avars” I. Laša personā pabeidza rekonstrukcijas projektu un to saskaņoja ar VKPAI, kas paredzēja dievnama torņa atjaunošanu sākotnējā izskatā. 1995. gada jūnijā SIA „JCA” (Jelgavas celtnieku apvienība”) veica pamatu ierīkošanas darbus zem kolonnām torņa iekšpusē. Tika plānots sagādāt vara skārdu jumta segumam par līdzekļiem, ko savācis Vācijā dzīvojošs pensionēts mācītājs Klauss fon Aderkass. Līdz 1995. gada beigām strādnieki plānoja pabeigt stāvu pārseguma izbūvi torņa iekšpusē.³⁵⁵

Tornis veiksmīgi tika atjaunots un 1999. gadā bija paveiktas jau daudzas lietas, bet vēl nepieciešams bija atrisināt jautājumu par jumtu. Torņa atjaunošanas ideja bija iemantojusi lielu popularitāti Jelgavā.³⁵⁶

Jelgavas pilsēta vairāk asociējas ar Jelgavas pili, jo tas bija visā Latvijā ievērojams kultūras piemineklis, tomēr tā atjaunošanai līdzekļus bija grūti atrast. Apjomā mazāko Sv. Trīsvienības dievnama torni līdzekļu trūkuma dēļ arī bija grūti atjaunot, bet gala rezultātā to izdevās panākt. Jelgavas pils piemērs parāda, ka liels, vērtīgs kultūras piemineklis reizē var būt gan ieguvums, gan liels apgrūtinājums, ja nav iespējas nodrošināt tā pilnvērtīgu saglabāšanu.

Tukums bija viena no pirmajām pilsētām, kur pašvaldība pievērsa uzmanību ne tikai atsevišķām kultūrvēsturiski vērtīgām ēkām, bet sāka sekmīgi stimulēt privātīpašniekus sakārtot arī ēku fasādes. 1991. gadā Tukumā sākās ēku fasāžu atjaunošana. Dome brīdināja

---

³⁵¹ Šķerbergs, R. Vai Jelgavā atjaunos torni? *Neatkarīgā Cīņa*, 1994, 21. jūl., 6. lpp.

³⁵² Riekstiņš, K. Sv. Trīsvienības baznīcas torņa restaurācijas hronika. *Zemgales Ziņas*, 1995, 14. okt., 7. lpp.

³⁵³ Pempers, A. Jelgavā atjauno Sv. Trīsvienības baznīcas torni. *Vakara Ziņas*, 1995, 21. apr., 14. lpp.

³⁵⁴ Zēbergs, J. Jelgavnieki dziedādami dziesmas, ziedo tornim. *Vakara Ziņas*, 1994, 25. aug., 14. lpp.

³⁵⁵ Riekstiņš, K. Sv. Trīsvienības baznīcas torņa restaurācijas hronika. *Zemgales Ziņas*, 1995, 14. okt., 7. lpp.

³⁵⁶ Kravishka, M. Lielā uzdrīkstēšanās. *Zemgales Ziņas*, 1997, 4. nov., 5. lpp.

īpašniekus par iespējamām sankcijām, ja to nedarīs. 1995. gada dome īpašniekiem piešķīra arī bezprocentu aizdevumu, kas deva rezultātu- fasādes tika krāsotas. Tukumam bija raksturīga koka apbūve. Visi vēsturisko ēku pārbūves vai remontdarbi bija jāaskaņo ar Tukuma rajona VKPAI, kuru vada V. Mašnovskis. Vēsturiskās ēkas ne vienmēr bija jāatjauno pilnīgi tādas kā agrāk, bet gan jāaglabā vēsturiskais rokraksts. Tomēr īpašnieki bieži vien nerēķinājās ar inspekcijas prasībām un labāk samaksāja sodu. Inspektors V. Mašnovskis cīnījās, lai tiktu veikta vēsturisko fasāžu restaurācija, ieinteresējot pieminētā īpašnieku saglabāt to. Viņš bija pārliecināts, ka vienmēr var atrast kompromisu ar īpašnieku. Piemēram, vienā no Pils ielas ēkām notika veiksmīga restaurācija, tāpat Tukuma 3. vidusskolā, kur par pašvaldības līdzekļiem tika restaurēta vēsturiskā fasāde, balkons. Inspektors uzskatīja, ka pilsētas centrā vēsturiskā čaula ir jāaglabā. Piemēram, E. Banders Pils ielā uzcēla pilnīgi no jauna ēku, bet pēc vēsturiskajiem metiem, un uzbūvēja precīzu vēsturiskā apjoma kopiju. Čaula paliek vecā, bet iekšā veidots viss no jauna, izmantoti arī mūsdienu materiāli.³⁵⁷

Kā atpazīstams kultūras piemineklis Tukumā bija Durbes pils, kas kopš 1991. gada augusta tika nodota Tukuma muzeja rīcībā. Jau 1992. gadā muižā uzsāka remontdarbus un vēsturisko izpēti. Pēc Otrā pasaules kara muižā bija izvietota sanatorija un pēc tam slimnīca. 20. gs. 90. gadu sākumā muiža jau bija sliktā stāvoklī, jo bojāts bija jumta stiprinājums, vietām no pārplūdušajām tualetes un slimnīcas mazgājamajām telpām bija sapuvuši griesti, kā arī apkure un kanalizācijas remonts nebija veikts. 1992. gadā muiža plānoja veikt pašus nepieciešamākos darbus un kosmētisko remontu, bet darbu paildzināja naudas un materiālu sagādes problēmas. Restaurācijas darbu uzdevumu izstrādāja Restaurācijas institūta arhitekti P. Blūms un A. Marinska. Saskaņā ar reģenerācijas projektu tika uzsākta arī parka kopšana, ko veica dārznieks.³⁵⁸ Tukuma mākslas un novadpētniecības muzeja pārziņā Durbes muižas stāvoklis uzlabojās.³⁵⁹

Ne visās pilsētās muižu saglabāšana tik veiksmīgi atrisinājās. Piemēram, 1991. gadā Krāslavas pilī rekonstrukcijas darbi bija apstājušies un pils bija iekonservēta. Ēkai tika uzlikts jumts, kas to pasargāja no pilnīgas iznīcības, bet tas nesargāja pili no vietējiem iedzīvotājiem, kuri lauza laukā loga rāmjus un pat grāva ārsienas.³⁶⁰ 2001. gadā Ministru kabinets gatavoja dokumentāciju, lai pili nodotu Krāslavas pilsētas domes īpašumā. Pilsētas mērs uzskatīja, ka

---

³⁵⁷ Rūsiņa, L. Tukuma būvniecības kompromisi. *Būvēt*, 2000, Nr. 5, 5.-13. lpp.

³⁵⁸ Ozola, A. Kas Tukums būtu bez Durbes pils? *Tukuma Ziņotājs*, 1992, 7. janv., 2. lpp.

³⁵⁹ Radziņš, K. Ceļvedis pa Latvijas pilīm. *Latvijas Jaunatne*, 1992, 14. okt., 3. lpp.

³⁶⁰ Baranovska, I. Pils ar princesi, bet ar nezināmu nākotni. *Latgales Laiks*, 2001, 13. jūl.

pili var glābt tikai turīgs investors.³⁶¹ No tā var secināt, ka laika posmā no 1991. līdz 2001. gadam Krāslavas pilij netika veikti nepieciešamie saglabāšanas darbi.

2000. gadā sliktā stāvoklī bija arī Preiļu pils, kura atradās pilsētas pārziņā. Preiļu pilsētai nebija līdzekļu nedz pils un parka atjaunošanai, nedz arī to sakopšanai. Parkam bija izstrādāts projekts un ar VKPAI palīdzību daļēji iekonservētas tika zirgu staļļu drupas – darbus plānoja 2001. gada turpināt, kā arī papildus atjaunot parka dienvidos esošos sagruvušos vārtus.³⁶² Kultūrkapitāla fonds bija piešķīris naudu (1281 LVL) parka atjaunošanas projekta izstrādei, kā arī kopā ar pilsētas domi finansēja pils vārtu restaurāciju.³⁶³ Paralēli darbiem pilij tika meklēts pircējs.³⁶⁴ Pils parku centās sakopt, bet apjomīgākiem darbiem bija nepieciešamas lielākas investīcijas. Parka atjaunošanu apgrūtināja arī komunistiskā režīma laikā parkā sabūvētās ēkas, kuras pēc LR neatkarības atgūšanas tika arī privatizētas.³⁶⁵

Preiļu pilij bija jāatrod rentabla ideja, lai būtu vērts ieguldīt līdzekļus un to atjaunot. Viens no veidiem, kā plānoja atjaunot kultūras pieminekļus Preiļos, bija pēc Zviedrijas pilsētas Hallandes piemēra. Ideja bija tāda, ka tos līdzekļus, kurus valsts piešķirusi pieminekļu atjaunošanai un bezdarbnieku apmācībai, novirza vietējo arhitektūras pieminekļu atjaunošanai. Pieminekļu atjaunošanas darbam izmanto bezdarbniekus, īpaši jau tos, kuriem bija specializācija celtniecībā. Šādā veidā bezdarbnieki tika apmācīti un ieguva darbu, bet kultūras pieminekļi tika atjaunoti.³⁶⁶

Ļoti sliktā stāvoklī atradās Vecgulbenes, Varakļānu muižas. Vecgulbenes muižā 1995. gadā apdzīvoti vēl bija divi dzīvokļi, bet muiža jau bija ļoti sliktā tehniskā stāvoklī. Muižai no 20. gs. 80. gadiem līdz 1994. gadam tika veikts parka un arhitektoniskā ansambļa restaurācijas projekts. No Latvijas valsts budžeta tika iedalīta neliela summa, par kuru varēja tikai ēkai uzlikt papes jumtu. Pilij tuvākajos gados bija nepieciešama atjaunošana vai vismaz iekonservēšana, lai tā pavisam neaizietu bojā.³⁶⁷ Līdzīga situācija bija arī Varakļānu muižai, kura tikai daļēji tika apdzīvota – telpas, kurās dzīvoja cilvēki un tās, kurās atradās

---

³⁶¹ Turpat.

³⁶² Stūris, V. Vēlreiz par pili un parku. *Novadnieks*, 2000, 25. maijs, 5. lpp.

³⁶³ Rancāne, A. Bezdarbnieki palīdzēs atjaunot pili. *Diena*, 2001, 20. febr., 8. lpp.

³⁶⁴ Stūris, V. Vēlreiz par pili un parku. *Novadnieks*, 2000, 25. maijs, 5. lpp.

³⁶⁵ Rancāne, A. Bezdarbnieki palīdzēs atjaunot pili. *Diena*, 2001, 20. febr., 8. lpp.

³⁶⁶ Turpat.

³⁶⁷ Dundure, S. Baltā pils tuvplānā. Intervija ar VKPAI inspektori S. Dunduri. *Dzirkstele*, 1995, 25. febr., 4.-5.lp..

darbmācības telpas, bet visa pārējā ēka stāvēja tukša. Atšķirībā no Vecgulbenes muižas Varakļānu muižai pat nebija logi aiznagloti.³⁶⁸

Daļa Latvijas pilsētu saistījās ar savā teritorijā labākā vai sliktākā stāvoklī esošām muižām. Līdzīga situācija bija arī saistībā ar viduslaiku pilīm un pilsdrupām. Tādas pilsētas kā Limbaži, Cēsis, Ventspils, Bauska, Turaida, Krustpils un Ēdole preses publikācijās plašāk parādījās tieši saistībā ar savām viduslaiku pilīm.

Par primāro saglabājamo kultūras pieminekli Limbažos apskatāmajā laikā izvirzījās Limbažu viduslaiku pilsdrupas. 1989. gadā Restaurācijas institūts bija izstrādājis pils restaurācijas un konservācijas projektu ar visiem uzmērījumiem, fotoattēliem, vēsturiskās izpētes datiem un pat darba tāmi. Tomēr darbi pilsdrupās tā īsti pat neiesākās.³⁶⁹ 1992. gadā pilsdrupas jau bija avārijas stāvoklī un tika uzsākti darbi, lai šo stāvokli novērstu un pilsdrupas neapdraudētu garāmgājējus. Tomēr bija nepieciešams piesaistīt līdzekļus, lai avārijas stāvokli tiešām novērstu.³⁷⁰ Firma SIA „Kore” pilsdrupās nostiprināja ar cementa saistvielu vairākus metrus mūra. 1996. gadā pilsdrupu stāvoklis vēl aizvien bija slikts. VKPAI limbažniekiem iesaka meklēt kādus finansējuma avotus, jo valstij diez vai būs līdzekļi Limbažu pils glābšanai. VKPAI Limbažu raj. speciāliste uzskata, ka šobrīd reālāka būtu pils konservācija, nevis celšana no jauna.³⁷¹ Tomēr 1999. gadā Limbažu dome saņēma Valsts Kultūrkapitāla fonda finansējumu 3900 LVL. Par līdzekļiem tika veikti veco pilsmūru nostiprināšana un saglabāšana. Pilsdrupu konservācijas, teritorijas labiekārtošanas un izmantošanas koncepcijas projektu izstrādāja arhit. P. Blūma birojs „Konvents”, bet to vadīja Limbažu pilsētas galv. arhit. I. Jekale. Daļai pilsdrupu tika uzlikts jumts. Pēc tam plānoja, ka vajadzētu atjaunot galvenos vārtus, kur vēl aizvien bija redzami vārtu pacelšanas un nolaišanas mehānismi. Plānoja arī atsegt 18.-19. gs. bruģi un kopumā atjaunot vides estētiku, kā arī piesaistīt tūristus un ekskursantus.³⁷² Pilsdrupām bija saglabājušies arī divi pagraba līmeņi, kurus bija nepieciešams attīrīt no sakritušajiem akmeņiem.³⁷³

2000. gadā pilsdrupās ritēja otrā konservācijas darbu sezona. Arhit. P. Blūms apstiprināja, ka pilī pamatuzdevums ticis izpildīts – pils sabrukšana pārtraukta. Līdz 2000. gada novembrim bija iekonservēti arī oriģinālie ziemeļu fasādes ieejas vārti, attīrīta ieejas telpa un tai pieguļošā austrumu telpa. Līdztekus konservācijas darbiem tika veidota arī

---

³⁶⁸ Grīnbergs, A. Varakļānu pili nevienam nevajag? *Labrīt*, 1995, 14. martā, 9. lpp.

³⁶⁹ Paegle, L. Vai Limbažu pils kādreiz augšāmcelsies? *Auseklis*, 1996, 28. nov., 5. lpp.

³⁷⁰ Tamane, R. Vai Limbažu sirds kādreiz būs dzīva? *Auseklis*, 1992, 25. jūl., 3. lpp.

³⁷¹ Paegle, L. Vai Limbažu pils kādreiz augšāmcelsies? *Auseklis*, 1996, 28. nov., 5. lpp.

³⁷² Ozoliņa, G. Sakops XIII gs. pilsdrupas. *Diena*, 1999, 29. marts, 11. lpp.

³⁷³ Tamane, R. Arī drupām var būt pilnvērtīga dzīve! *Auseklis*, 1999, 4. febr., 4. lpp.

ilgtermiņa attīstības koncepcija, kas ietvēra ne tikai konservāciju, bet arī pils izmantošanu un labiekārtošanu.³⁷⁴

Līdzīgi kā Limbažos, arī Cēsīs par galveno kultūras pieminekli, kuram publikācijās pievērsa uzmanību, izvirzījās pilsdrupas – Cēsu viduslaiku pilsdrupas. 1993. gadā pilsdrupas bija sliktā stāvoklī un no tām regulāri bruka akmeņi. Pilī nekādi saglabāšanas darbi netika veikti, tomēr jaunieši un bērni pils bīstamo stāvokli neņēma vērā un līda iekšā kāpelēt. Kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas pilsdrupās bija gājuši bojā jau divi cilvēki. 1993. gadā Cēsu rajona valde pils restaurācijai iedalīja 3 miljonus latu, bet Cēsu muzeja vēstures nodaļas vadītājs D. Lasmanis uzskatīja, ka par šo summu varētu uzcelt tikai sastatnes, bet neko vairāk. Viņš uzskatīja, ka restaurēt nevajag, jo ar sasteigtu restaurēšanu pasaulē pieļautas daudzas kļūdas. Kopš 1997. gada tika uzsākti Cēsu pils konservācijas darbi, lai likvidētu avārijas situāciju un saglabātu oriģinālkonstrukcijas pilsdrupu viskritiskākajās vietās. Pagalmu plānoja attīrīt līdz bruģa līmenim, kā arī nostiprināt un iekonservēt kapitula zāles mūrus. Finansiālo atbalstu darbu veikšanai sniedza gan rajona padome, gan Cēsu dome.³⁷⁵

2001. gadā Cēsu pili varēja vērtēt kā vienu no vislabāk saglabātajām Livonijas perioda būvēm Baltijā, lai gan atsevišķas pils vēl aizvien bija bīstamas cilvēkiem tehniskā stāvokļa dēļ. Pils atjaunošanas darbus plānoja paveikt līdz 2006. gadam, kad Cēsis atzīmēja 800. jubileju. Līdz tam vēl bija jāveic pils iekšpagalma sienu un rietumu torņa konservācijas darbi, kuru paveikšanai no Cēsu domes bija nepieciešami 14 000 LVL. Plānoja piesaistīt arī sabiedrisko organizāciju un privātstruktūru finansējumu.³⁷⁶

Ventspils pilsētā galvenā uzmanība tika veltīta Ventspils viduslaiku pilij. Jau 1985. gadā padomju robežsargi nodeva Ventspils pili pilsētas pārvaldībā, jo paši pārcēlās uz citām telpām. Tajā gadā tika aizsākti restaurācijai nepieciešamie darbi, bet projekts sakarā ar autora arhit. G. Erdmaņa (1927.-1990.) nāvi netika realizēts. 1995. gadā pils lieta tika atkal aktualizēta. Tika nolemts pasūtīt arhit. P. Blūmam pils koncepcijas projektu funkcionālai tās izmantošanai, jo iepriekšējais projekts jau bija novecojis³⁷⁷ un speciālisti rezultātu novērtēja pretrunīgi.³⁷⁸ Saistībā ar pils restaurāciju tika organizēts arī starptautiskais seminārs „Ventspils pils konservācijas un restaurācijas teorētiskie un praktiskie principi”. Seminārā

---

³⁷⁴ Ozoliņa, G. Apturēta Lemiseles pils sabrukšana. *Diena*, 2000, 30. nov., 10. lpp.

³⁷⁵ Feldmane, S. Cēsu pils jāgatavo pilsētas astoņsimtgadei. *Druva*, 1999, 10. sept., 3. lpp.

³⁷⁶ . Liepiņa, G. Cēsīs stiprinās ordeņpils mūrus. *Diena*, 2001, 30. okt., 4. lpp

³⁷⁷ Grīnbergs, A. Varbūt kādreiz Ventspils pilī būs biznesa un kultūras centrs. *Neatkarīgā*, 1995, 18. maijs, 10. lpp.

³⁷⁸ Ruka-Birzule, E. Ventspils uzdrīkstas. *Fokuss*, 1998, 23.02./1.03., 13. lpp.

pedalījās eksperti no Latvijas, Zviedrijas, Somijas, Vācijas un Igaunijas. Mērķis bija veidot diskusiju par pils restaurēšanu, lai šādā veidā atrastu labāko risinājumu. Piemēram, prof. O. Hidemarks no Zviedrijas ieteica respektēt visus gadsimtus, kā tas ir pieņemts Eiropā, un ievērot vēsturisko kvalitāti un svešķermeņus, kas tajā ienāk.³⁷⁹ Pili plāno atjaunot un izvietot tajā novadpētniecības un mākslas muzeju, kā arī piedāvāt telpas reprezentācijas vajadzībām. Nākamajiem pils saimniekiem pašiem bija jāprot nopelnīt līdzekļus pils uzturēšanai- tā uzsvēra pilsētas domes priekšsēdētāja vietnieks.³⁸⁰

Pils restaurāciju plānoja sākt 1996. gada pavasarī.³⁸¹ Plānotais nepiepildījās un restaurācijas darbus uzsāka 1997. gada martā. Pirms tam tika veikti izpētes darbi un restaurācijas projekta izstrādāšana, ko veica arhit. P. Blūma vadītais birojs „Konvents” Rīgā, bet uzraudzību veica arhi. Z. Gaile. Pašvaldības pasūtījumu veica restaurācijas sabiedrība „Velve” no Rīgas un Ventspils firma „Variants”. Līdz 1997. gada rudenim bija nepieciešams labiekārtot pagalmu, atjaunot ēku un restaurēt pils fasādi. Pilsētas dome tam atvēlēja vairāk kā pusmiljonu latu. Vienlaikus bija jāveic arī iekštelpu restaurācijas projekta izstrāde.³⁸²

1998. gada 30. maijā tika atvērta pirmā tūrisma taka Ventspilī. Plānoja, ka pils piedāvājumu klāstu vēl papildinās izstāžu un koncertzāles, semināru telpas, muzeju fondi un vēsturiskās ekspozīcijas. Līdz tam pilij bija atjaunota ārpusē un iekopta teritorija, bet vēl bija nepieciešama droša kāpņu izbūvēšana, jumta konstrukciju nostiprināšana.³⁸³

Bauskas pilsētai par atpazīstamāko kultūras pieminekli bija nostiprinājušās Bauskas pilsdrupas. 1991. gadā tika nodibināts Bauskas pils muzejs, kas par Bauskas budžeta līdzekļiem uzsāka atjaunot pils ziemeļu korpusu. Ņemot vērā arheoloģisko izrakumu un 17. gs. inventarizācijas aktu izpēti, tika veikta pils agrākā izskata atjaunošana. Materiāli arī tika izvēlēti atbilstoši izpētei. Bauskas pils muzejs plānoja pilskunga (ziemeļu) korpusā virs pagrabiem izvietot stalli ar zirgiem, funkcionējošu virtuvi, zāli, pilskunga dzīvokli, sardzes telpas un blakus ratnīcu. Trešajā stāvā plānoja izvietot bibliotēku un istabu Baltijas piļu asociācijas rīkotajām jauniešu nometnēm un tūristiem, savukārt muzeja telpas plānoja izvietot A korpusā.³⁸⁴ Presē kā ievērojams kultūras piemineklis Bauskā parādījās arī Dreņģeru iebraucamā sēta, kurai 1989. gada arhit. I. Bākule bija izstrādājusi restaurācijas projektu.

³⁷⁹ Dieziņa, S. Starptautisks seminārs par Ventas pili. *Kurzemes Ekspresis*, 1995, 30 sept., 11. lpp.

³⁸⁰ Trops, J. Augšām celsies Ventas pils. *Diena*, 1995, 4. okt., 5. lpp.

³⁸¹ Dieziņa, S. Starptautisks seminārs par Ventas pili. *Kurzemes Ekspresis*, 1995, 30 sept., 11. lpp.

³⁸² Trops, J. Sāk restaurēt Ventas pili. *Diena*, 1997, 12. jūn., 12. lpp.

³⁸³ Ruka-Birzule, E. Ventspils uzdrīkstas. *Fokuss*, 1998, 23.02./1.03., 13. lpp.

³⁸⁴ Bušmanis, I. Hercogs guļ izdedžos, mūzika jau skan. *Latvijas Jaunatne*, 1993, 18. jūnijs, 10. lpp.

1995. gada sēta bija apsaimniekota un apdzīvota, jo tajā atradās veikals un dzīvokļi. Līdz ar to iebraucamās sētas stāvoklis bija salīdzinoši labs.³⁸⁵

Līdzīgi kā Bauskas pilij, arī Ēdoles pilij jau kopš LR neatkarības atgūšanas pašiem pirmajiem gadiem tika pievērsta pastiprināta uzmanība. Līdz 1992. gadam Ēdoles pils kā republikas nozīmes piemineklis no valsts budžeta saņēma līdzekļus, bet tik un tā nebija kārtīgi apsaimniekota. Piemēram, jumts bija gadu gadiem labots, bet līdz galam tā arī nebija salabots. 1992. gadā izveidoja pašvaldības uzņēmumu „Ēdoles pils” ar uzdevumu apsaimniekot ēku. Pilij tika veikts kosmētiskais remonts un tika plānots salabot jumtu.³⁸⁶ Lieliem laukumiem ēkai nebija jumta un daudzas no ēkas telpām stāvēja tukšas.³⁸⁷ Tomēr līdzekļu jumta salabošanai nebija nedz uzņēmuma „Ēdoles pils”, nedz pašvaldībai, tāpēc tika lūgta valdības palīdzībai, kā arī tika veicināta ziedojumu vākšana.³⁸⁸

1992. gada vasarā notika arī tikšanās ar bijušajiem, esošajiem un topošajiem Ēdoles viduslaiku pils īpašniekiem. Visiem dalībnieki tika lūgts komentēt to, kam viņi vairāk uzticas - VKPAI, valsts uzņēmuma „Latvijas Restaurators” firmai „Kuldīga” vai pagasta valdei. Lielākā neuzticamība tika izteikta VKPAI, jo tie visu izsaimniekojuši un pēc tam aizbraukuši. Mazliet vairāk uzticamības bija „Latvijas restauratoram”, bet lielāko uzticamību saņēma pagasta valde, jo tie vismaz kaut ko praktiski dara un, ja būs līdzekļi, tad jau arī darīs. Kultūras fonda pārstāvji pilī vēlējās izvietot nelielu restauratoru skolu un tādā veidā pili atjaunot. Nesaskaņas par pili veidojās arī ar Ēdoles pils pārvaldnieci, kura restauratoriem prasījusi lielu samaksu par dzīvošanu pilī, kā arī nav laidusi iekša vietējo skolotāju ar bērniem – tā par pils pārvaldnieci atsaucās vietējie iedzīvotāji.³⁸⁹

1993. gadā pilij jumts jau bija salabots un atjaunotas tika arī dažas iekštelpas.³⁹⁰ Pils tika uzturēta no līdzekļiem, ko tā pati nopelnīja, un pamazām tika arī atjaunota. Barons Ulrihs fon Bērs (dz. 1923) arī sniedza nelielu materiālo atbalstu pils atjaunošanai.³⁹¹ 1995. gadā arī VKPAI piešķīra 750 LVL pils uzturēšanai, kā arī pašvaldība nedaudz palīdzēja. Pili plānoja veidot par kultūras centru.³⁹² Pils direktors N. Zernis 1998. gadā atzina, ka, lai pili un parku

---

³⁸⁵ Putniņa, M. Dreņģeru iebraucamā seta *Bauskas Dzīve*, 1995, 2. sept., 4. lpp.

³⁸⁶ Zernis, N. Ēdoles pils. *Ventas Balss*, 1993, 8. jūlijā, 3. lpp.

³⁸⁷ Salmgrieze, V. Uz svētkiem ar akmeni azotē. *Kurzemnieks*, 1992, 16. jūnijā, 3. lpp.

³⁸⁸ Zernis, N. Ēdoles pils. *Ventas Balss*, 1993, 8. jūlijā, 3. lpp.

³⁸⁹ Salmgrieze, V. Uz svētkiem ar akmeni azotē. *Kurzemnieks*, 1992, 16. jūnijā, 3. lpp.

³⁹⁰ Šēnfelde, S. Ēdoles pils, kas glabā zelta vārpstiņas noslēpumu. *Vakara Ziņas*, 1994, 10. okt., 16.-17. lpp.

³⁹¹ Bendrāte, S. Ēdoles pili rūķīši nogremdēs. *Lauku Avīze*, 1996, 26. janv., 31.lpp.

³⁹² Zēberliņa, L. Ēdoles pilij ir nākotne. *Kurzemnieks*, 1996, 2. martā, 3. lpp.

sakārtotu, vēl padsmiit gadi būs cītīgi jāstrādā. Pils jau bija iztīrīta un ar kosmētisko remontu sakārtota, lai būtu pieejama apmeklētājiem. Līdzekļu iegūšanai tika veidotas gan akcijas, gan saeima bija piešķīrusi 12 000 LVL. Parkā arī notika sakopšanas darbi un vēsturisko parku ainavu speciāliste I. Janelis izstrādāja pils parka atjaunošanas projektu. Vēl bija jāatjauno ēkas fasāde, galerijas jumts, bet 1998. gada jūlijā cerēja atklāt parādes pagalmu.³⁹³

Ar maziem līdzekļiem cenšoties paveikt nepieciešamos darbus, virzījās uz priekšu ne tikai Ēdoles pils, bet arī Jēkabpilī esošā Krustpils, kas 1994. gadā tika nodota Jēkabpils Vēstures muzeja pārvaldē. Objektam tika veikta arhitektoniski-mākslinieciskā izpēte, ko veica SIA „LDU” speciālisti I. Dirveiks un J. Zviedrāns. Parka izpēti veica I. Janelis. Līdzekļi pils atjaunošanai bija nelieli, tāpēc veica pašus nepieciešamākos darbus – nomainīja jumta segumu, nojauca mazvērtīgās piebūves un atjaunoja vēsturisko ieeju³⁹⁴, veica ūdensvada rekonstrukciju, ierīkoja centrālapkuri pils daļā, kur plānoja izvietot pils administrāciju, kā arī izstrādāja projektu vārtu torņa un tā jumta remontam.³⁹⁵ Darbi bija jāturpina, jo 1995. gadā vairāk bija redzams Padomju armijas atstātais objekts nevis vēsturiskā pils.³⁹⁶ Pēc Padomju armijas aiziešanas Krustpils pils bija atstāta diezgan kritiskā stāvoklī. Pašvaldība palīdzēja pilī veikt nepieciešamākos darbus. Kopumā rajona padome pils atjaunošanā ieguldīja 48 tūkstošus latu. Pilij vēl bija nepieciešami vismaz 160 tūkstoši latu, lai veiktu nepieciešamo torņa remontu, ierīkotu siltumapgādes sistēmu, nomainītu C korpusa kārnījumus, pabeigtu ūdensvadu izbūvi un veiktu pils fasāžu remontu. Pieminekļa izcelšanai bija nepieciešama lielāka ieinteresētība no Vides un reģionālās attīstības ministrijas un VKPAI puses.³⁹⁷

1996. gadā Krustpils pilī jau norisinājās fasādes atjaunošana un apdarināšana. Tikmēr pagalmā un pagrabos notika arheoloģiskie izrakumi. Krustpils pili apmeklēja arī pēdējā barona fon Korfa dzimtas pēcteča Nikolā fon Korfa atraitne baronese Juta fon Korfa, kura arī atveda dzimtas un pils hroniku.³⁹⁸

Par Krustpili visplašāk rakstīja saistībā ar Jēkabpils kultūras pieminekļiem, bet nedaudz tika skarts arī kāds sakrālais piemineklis Jēkabpils pilsētā. 1992. gadā uzsāka atjaunot Jēkabpils uniātu dievnamu. Dievnams bija diezgan sliktā stāvoklī, jo ilgu laiku bija izmantots

---

³⁹³ Fogelmane, K. Atdzimst „Lāču pils” Kurzemē. *Jaunā Avīze*, 1998, 15. jūlijs, 6. lpp.

³⁹⁴ Berķe, I. Krustpils senākās celtnes šodien. *Brīvā Daugava*, 1995, 10. janv.

³⁹⁵ Berkina, V. Armija aizgājusi. Ar „mantojumu” jātiek galā pašvaldībai. *Jēkabpils Vēstnesis*, 1996, 3. jūl., 2. lpp.

³⁹⁶ Berķe, I. Krustpils senākās celtnes šodien. *Brīvā Daugava*, 1995, 10. janv.

³⁹⁷ Berkina, V. Armija aizgājusi. Ar „mantojumu” jātiek galā pašvaldībai. *Jēkabpils Vēstnesis*, 1996, 3. jūl., 2. lpp.

³⁹⁸ Grīnberga, M. Krustpils pils divos gados atgūs seno godu. *Diena*, 1996, 29. okt.

saimnieciskām vajadzībām, piemēram, mēbeļu veikala telpas, konservu rūpnīcas noliktava. 1991. gadā ar Jēkabpils rajona izpildkomitejas lēmumu dievnamu nodeva Jēkabpils Romas katoļu draudzei, kura uzsāka dievnama atjaunošanu. Jau 1980. gadā dievnamam bija veikta vēsturiskā izpēte. Dievnamam bija jāatjauno jumts un ēkas ārējā fasāde. Plānotos darbus bija uzdots veikts lietuviešu restauratoriem no Birži.³⁹⁹

Valkas pilsētas gadījumā arī tika publicēti raksti par tās sakrālo pieminekli. 1991. gadā Valkā tika atjaunots Lugažu ev. luteriskā dievnama tornis. Pirms atjaunošanas tornis bija bīstami sasvēries, jumts tecēja un koka konstrukcijas bija stipri bojātas. Tā kā ilgu laiku torņa atjaunošanu nevarēja atļauties, tad tas bija sastutēts ar dažām koka stutēm. Dievnama varā kaltais un apzeltītais gailis un lode pēc kara tika izmantots kā mērķis šaušanai dažādās orgijās Valkas milicijā. Tā rezultātā tika sašauts arī stikla trauks, kurā bija ievietots vēstījums no 1910. gada, bet vairs tas nebija izlasāms, jo bija samircis un gājis bojā. 1991. gadā lodi un gaili noņēma, lai restaurētu. Darbus vadīja arhitekti Gints un Gunta Vaivari. Jūlijā Vaivari uzsāk sarežģītos atjaunošanas darbus pie torņa.⁴⁰⁰

*****

Attiecībā uz Rīgu pilsētas vidi ļoti labi parādās tas, cik veiksmīgi vai neveiksmīgi kultūras piemineklis sadzīvo ar biznesa interesēm. Uzņēmēji ir ieinteresēti kultūras pieminekļos izvērst savu darbību, bet ne vienmēr viņi ir gatavi ievērot ierobežojumus, ko uzliek kultūras pieminekļa statuss. Savā ziņā kultūras piemineklis iegūst, ja fiziska vai juridiska persona iegulda savus līdzekļus un to apsaimnieko, bet zaudē tajā brīdī, kad biznesa intereses tiek liktas augstāk par kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanu.

Latvijas pilsētām bija noteikti kultūras pieminekļi, ar kuriem tās bija atpazīstamākas. Visbiežāk tās bija muižas un viduslaiku pilis, pilsdrupas, bet atsevišķos gadījumos pilsētas izcēlās ar plašāku savas apbūves daļu. Kopīga iezīme daudziem kultūras pieminekļiem pilsētās bija to divējāda stāvoklis. No vienas puses kultūras piemineklis bija ieguvums un vērtība pilsētai, bet no otras puses tas bija liels apgrūtinājums, ja nebija līdzekļu, ar ko šo pieminekli uzturēt un atjaunot. Kamēr kultūras piemineklis nav saremontēts, restaurēts un nespēj nodrošināt savu uzturēšanu, tikmēr tā bija liela atbildība kultūras pieminekļa pārvaldītājam. Daudzi no pieminekļiem bija apjomīgi un salīdzinoši nelielajām pilsētām to uzturēšana varēja būt liels slogs.

---

³⁹⁹ Erts, L. Īsokta Jākubpiļš uniatu bazneicas restaurācija. *Katōļu Dzeive*, 1992, Nr. 6/7, 46. lpp.

⁴⁰⁰ Vaivars, G. Kad gailis dziedās? *Mūsu Zeme*, 1991, 15. jūn.

Lai gan liela daļa no šiem pieminekļiem bija nozīmīgi visai Latvijai, ne tikai konkrētajai pilsētai, rajonam, tomēr nebija iespējams gūt finansiālu atbalstu no valsts, lai kultūras pieminekli atjaunotu. Būtiski trūkst atbalsts no valsts puses pieminekļu īpašniekiem. Būtībā viss slogs par kultūras pieminekļa uzturēšanu, saglabāšanu gulstas tikai uz kultūras pieminekļa īpašnieka pleciem. Praktiskajā ziņā valsts neuzņemas nekādu atbildību par kultūras pieminekļu saglabāšanu.

3. ARHITEKTŪRAS PIEMINEKĻI LATVIJAS RAJONOS

Pēc 1992. gada likuma „Par kultūras pieminekļu aizsardzību” kultūras pieminekļa īpašnieks ir atbildīgs par kultūras pieminekļa uzturēšanu un saglabāšanu. Līdz ar to īpašnieks kļūst par vienu galvenajiem faktoriem, kas nosaka, kā piemineklis tiks saglabāts. Pamatā kultūras pieminekļu īpašnieki bija pašvaldība, fiziska vai juridiska persona, draudze.⁴⁰¹

3.1. Draudzes īpašumā esoši kultūras pieminekļi

Pēc Latvijas Republikas neatkarības atgūšanas draudzes atguva savā īpašumā sakrālās celtnes. Lai gan komunistiskā režīma laikā daudzu dievnamu stāvoklis bija slikts, tomēr tieši sakrālās celtnes kopš 1991. gada visātrāk uzlaboja savu stāvokli.

1991. gadā sava dievnama atjaunošanai pievērsās Aizkraukles rajonā esošā ev. lut. Vietalvas draudze, kura ļoti aktīvi iesaistījās procesā. Draudzes nozīmi pieminekļa saglabāšanā parāda salīdzinājums ar Vietalvas pagastā esošo Odzienes muižu. Muižas situācija bija neatrisināma, jo pagastam finansiālo līdzekļu tās saglabāšanai nebija un līdz ar to muiža gāja bojā. Vietējie iedzīvotāji cerēja, ka nāks kāds bagāts ārzemnieks, kurš situāciju atrisinās. Savukārt, dievnama glābšanā paši vietējie iedzīvotāji – draudze – aktīvi iesaistījās.

⁴⁰²

Ne vienmēr visu draudze tā uzreiz varēja pati nodrošināt. To parāda Vecpiebalgas ev. lut. dievnama atjaunošanas process. 1944. gadā dievnama tornis gāja bojā un pēc tam nākamajos gadus stāvēja ne nojaukts, ne atjaunots. Līdz 1989. gadā notika talka drupu novākšanai. Dievnama restaurācijai pievērsās arhit. A. Skujiņa.⁴⁰³ Dievnama atjaunošana izvērsās par garu procesu. 2001. gada dievnams bija daļēji atjaunots, bet vēl bija jāprojektē un jābūvē jauns dievnama tornis, kā arī jāparūpējas ar dievnama apkures sistēmu. Visu

⁴⁰¹ Stūre, I. *Kultūras un dabas mantojuma aizsardzība un attīstības plānošana*. LU Akadēmiskais apgāds, 2004.

⁴⁰² Celmiņa, M. Odzienes pilij vajadzīgs saimnieks. *Staburags*, 1991, 2. nov., Nr. 13, 1. lpp.

⁴⁰³ Cālīte, A. Baznīca aug no grīdas. *Neatkarīgā Cīņa*, 1994, 2. nov., 5. lpp.

atjaunošanas laiku dievnamā strādāja arhitekte A. Skujiņa.⁴⁰⁴ 2001. gada 7. un 8. jūlijā dievnamam tika rīkots 660 gadu atceres pasākums.⁴⁰⁵

Pateicoties draudzes aktivitātei tika saglabāts arī Vērgales dievnams, kad tā vietā plānoja celt jaunu, draudze lūdza tā vietā atjaunot veco dievnamu. 1992. gadā norisinājās Liepājas rajonā esošās Vērgales ev. lut. dievnama atjaunošana, ko veica ar ārvalstu ziedojumu, Kultūras ministrijas, vietējo iedzīvotāju palīdzību, kā arī paju sabiedrības „Vērgale” līdzdalību. Izdevumā „Kursas Laiks” tika publicēts lūgums palīdzēt ar ziedojumiem, jo dievnama atjaunošanas izmaksas nemitīga pieauga.⁴⁰⁶ Dievnams 1967. gadā tika slēgts, bet 1985. gada ar buldozeru un vietējās izpildkomitejas ziņu tika nograuta viena dievnama siena. Vēlākos gados, kad Vērgalē plānoja celt jaunu dievnamu kapu teritorijā, tad draudze un vietējie iedzīvotāji protestēja, lūdzot atjaunot veco dievnamu. Kultūras ministrija bija to respektējusi un piešķīra 300 000 Latvijas rubļu. Līdz 1994. gadam dievnamam bija uzcelta nograutā siena un uzlikts jums, bet līdzekļu trūkuma dēļ pārējie darbi apstājās.⁴⁰⁷ 1996.gadā dievnama atjaunošanas darbus pabeidza.⁴⁰⁸

Stāmerienas Sv. Aleksandra Ņevska pareizticīgo dievnamu mēģināja atjaunot jau 20. gs. 80. gadu beigās, bet atjaunošanas darbi apstājās, un tieši draudzes atjaunošana un piesaiste dievnamam veicināja tā atjaunošanas darbu atsākšanu un pabeigšanu. 1988. gadā Stāmerienas Svēta Aleksandra Ņevska pareizticīgo dievnamam uzsāka atjaunot jumtu, bet 1991 gadā darbi vēl pat nebija pabeigti. Jumta atjaunošana finansējumu bija devis Kultūras fonds, bet tā piešķirtās naudas nepietika, jo laika gaitā auga izmaksas. Līdz 1991. gadam bija jau restaurēta dievnama koka daļa, augšējie kupoli atjaunoti. Tomēr visi darbi palika nepabeigti un vietējie iedzīvotāji arī nevēlējās dot savu finansiālo atbalstu. Pareizticīgo Baznīca pati vēlējās atgūt šo īpašumu un restaurēt.⁴⁰⁹ Iesāktie restaurācijas darbi apstājās uz vairākiem gadiem. No 1995. gada dievnamā atsāka darboties draudze un regulāri notika dievkalpojumi.⁴¹⁰ Pateicoties Kultūras mantojuma dienām, Stāmerienas dievnamam tika uzsākta atjaunošana. Baznīcām veltītā Eiropas kultūras mantojuma diena bija piesaistījusi kāda pāra uzmanību Stāmerienas dievnamam un viņi nolēma palīdzēt to atjaunot. 2001. gadā nolīga Cēsu firmu „Melnā dzilna”, kura pilnībā atjaunoja dievnama jumtu, kupolu segumu. Dievnamam tika no

---

⁴⁰⁴ Feldmane, S. Vecpiebalgas baznīcas atjaunošana turpinās. *Druva*, 2001, 9. janv.

⁴⁰⁵ Hiršs, J. Svētkos lepojas ar Vecpiebalgas baznīcas izaugsmi. *Madonnas Ziņas*, 2001, 17. jūl.

⁴⁰⁶ Mīzēna, A. Vērgales dievnams: pagātne un šodien. *Kursas Laiks*, 1992, 6. aug., 2. lpp.

⁴⁰⁷ Ruicēna, I. Vai Vērgales baznīca dzīvos? *Kurzemes Ekspresis*, 1994, 19. janv., 7. lpp.

⁴⁰⁸ Vērgales draudze. Pieejams: http://www.lslb.lv/lv/?ct=draudzes_lv&fu=i&id=282 [skatīts 03.05.2015.].

⁴⁰⁹ Odumiņa, D. Stāmerienas muižās lepnāko ēku liktenis. *Dzirkstele*, 1991, 1.okt., 4.-5. lpp.

⁴¹⁰ Odumiņa, D. Stāmerienas baznīcā uzstādīs zvanu. *Dzirkstele*, 2001, 3. aprīlī.

Baltkrievijas atvests arī jauns zvans. Dievnama atjaunošanā iesaistījās gan minētais pāris, kuri savu vārdu nevēlējās publiski atklāt, gan vietējie iedzīvotāji, gan vietējie uzņēmumi.⁴¹¹

Pavisam atsevišķs stāsts bija par Aglonas bazilikas atjaunošanu. Par godu pāvesta Jāņa Pāvila II vizītei tika uzsākta Aglonas bazilikas atjaunošana. VKPAI piekrita koku izciršanai, dažām piebūvēm un pārbūvēm, bet kategoriski iebilda pret žoga un vārta nojaukšanu, ko vēlējās darīt dievnama vadība. 1992. gada ziemā notika tikšanās Garīgā semināra telpās, kur piedalījās Baznīcas pārstāvji, pieminekļu un vides sargātāji, Latvijas-Zviedrijas-Somijas-Igaunijas projektēšanas firmas pārstāvji – Igaunijas arhit. L. Lapins un viņa latviešu kolēģis, kurš studē Helsinkos. Prof. Aija Melluma aizstāvēja Aglonas bazilikas neatkārtojamo novietojumu lauku ainavā. Arhit. L. Lapins arī aizstāvēja, ka lauku ainava jā saglabā, bet VKPAI J. Dambis aizstāvēja to, ka jā saglabā žogs, jo tas ir kā vidi veidojošs elements, kā arhitektūras pieminekļa sastāvdaļa. Pastāvot, ka žogu neviens neļaus nojaukt.

Viss beidzas ar to, ka darbi pēdējās nedēļās sasteigti tika veikti. Laukumam projekta vispār nebija, bet dievnama paplašinājumam un klostera piebūvei projekts bija, bet nebija attiecīgi saskaņots. Dekāns A. Aglonietis sacīja, ka inflācija naudu „apēdot” un nav laika ņemties ar projektiem. Polijas kultūras pieminekļu galvenais restaurators Tadeušs Zelnevičs teica, ka pasaulē ir simtiem arhitektūras pieminekļu, kur ļaužu masas pulcējas dažas reizes gadā, bet tādēļ netiek pārbūvēts arhitektūras piemineklis”.⁴¹²

Viedokļi par Aglonas bazilikas rekonstrukciju bija dažādi. Viena daļa to uzskatīja par vienu vienīgu ārprātu, otra daļa ar mērenāku viedokli uzskatīja, ka rekonstrukcija bija vajadzīga, bet ne jau tālab jāpārveido ainava un jāķeras pie arhitektūras pieminekļa kā tāda, piemēram, žoga, kas, bija pieminekļa sastāvdaļa. Nevajadzēja norakt uzkalniņu, taisīt mākslīgus uzbērumus, atkailināt pamatus, izgrābt pagraba velves, jaukt stilus utt. Oficiālais viedoklis no Kultūras ministrijas VKPAI bija, ka darbi jāpārtrauc, jo no paša sākuma esot pārkāpti likumi, noteikumi un instrukcijas, projekti palikuši nesaskaņoti ar daudzām organizācijām, oficiālas būvatļaujas nemaz nebija. Savukārt bazilikas dekāns A. Aglonietis pamatoja, ka darbi bija jāveic līdz pāvesta vizītei. Gads paiet kamēr projektē, pēc tam vēl gads, kamēr visu saskaņo – tik daudz laika nav bijis. A. Aglonietis saka, ka bijusi jūtama birokrātiska vilcināšanās un inflācija ļoti strauji augusi un visu sadārdzinājusi.⁴¹³

Izdevumā „Katoļu Dzeive” 1994. gadā bija nosaukti visi, kas ziedoja Aglonas bazilikai, kā arī paskaidrojums, kādos apstākļos dievnams atjaunots: „Mūžīgais laika deficīts, vēl no stagnācijas laikiem iesīkstējies birokrātisms un neizdarība no dažu izpildītāju puses,

⁴¹¹ Odumiņa, D. No baznīcas zvana torņa redz pili. *Dzirkstele*, 2001, 7. aprīlī.

⁴¹² Kipere, Z. Vai pāvests būs apmierināts? *Diena*, 1992, 14. okt., 5. lpp.

⁴¹³ Gavare, A. Balto torņu gaismā. *Neatkarīgā Cīņa*, 1993, 5. martā, 2. lpp.

pastāvīgais materiālu un naudas deficīts, rajona varas iestāžu pasīvā attieksme pret pārbūvi – tādus apstākļos tapa atjaunotā Aglonas bazilika”.⁴¹⁴

Aglonas Bazilikas atjaunošanas gadījums parāda, ka ne tikai atbildīgās institūcijas nosaka kultūras pieminekļu saglabāšanu un atjaunošanu, bet pēc Latvijas Republikas likumdošanas un reālās prakses diezgan liela nozīme bija kultūras pieminekļa īpašnieka attieksmei pret kultūras mantojumu. Aglonas bazilikas gadījumā par primāro izvirzīja tās reliģiskās funkcijas, bet ne vēsturisko vērtību saglabāšanu.

Pārsvārā draudžu attieksme pret kultūras pieminekļiem bija atbildīga un tās centās pieminekli gan uzturēt, gan atjaunot pēc iespējām. Sliktāk klājās dievnamiem, kuros draudze neatjaunojās.

3.2. Fiziskas vai juridiskas personas īpašumā esoši kultūras pieminekļi

Atjaunojoties uz privāto īpašumu balstītajai tirgus ekonomikai, lielāka daļa kultūras pieminekļu nonāca juridisku vai fizisku personu privātīpašumā. Tādējādi katrs kultūras piemineklis ieguva īpašnieku, kurš bija atbildīgs par tā uzturēšanu un saglabāšanu. Kultūras pieminekļiem ar atbildīgiem īpašniekiem tas nāca par labu, jo pieminekli centās pēc iespējām saglabāt, bet bija kultūras pieminekļu īpašnieki, kuri nerūpējās par savā īpašumā esošā kultūras pieminekļa saglabāšanu.

Īpašuma tiesību atjaunošana par labu nāca Elejas muižas ansamblim. Elejas muižas ansamblis 20. gs. 90. gados atdzima pamazām. Lai gan no pašas kungu ēkas bija palikušas tikai drupas, tomēr pārējās ansambļa ēkas varēja atjaunot. 1990.-1993. g. Elejas muižu un parku apsaimniekoja firma „Interserviss – Baltija”. Šajā laikā parkā iztīrīja grāvjus, dīķus, izveidoja ceļus un laukumus, veica parka meliorācija. 1993. g. par muižas īpašnieku kļuva firmas „Opel” oficiālās dīlerfirmas „Fassko” prezidents J. Fokrots⁴¹⁵, bet parks piederēja citiem īpašniekiem. 1994. gadā izveidojās neskaidra situācija par to, kam parks piederēs. Tikmēr J. Fokrots organizēja pārvaldnieka ēkas restaurēšanu. Elejas pili bija iespējams atjaunot par visiem 99 %, jo arhīvos bija saglabājušies visi dokumenti, skices, plānu projekti, apraksti, pat fotogrāfijas. Elejas pils rekonstrukcija izmantoja autentiskus uzziņu avotus.⁴¹⁶ Teātra ēkā pilnībā saveda kārtībā apkures sistēmu, viesu namam nomainīja šifera jumtu pret nerūsējošo skārda jumtu un līdz 1994. gadam plānoja pabeigt atjaunot piebraucamos ceļu un

⁴¹⁴ Višķers, J. *Basilica Agonensis. Katōļu Dzeive*, 1994, Nr. 1, 20.-23. lpp.

⁴¹⁵ Terzena, D. *Atdzimšana. Lauku Avīze*, 1994, 3. sept., 24. lpp.

⁴¹⁶ Šēnfelde, S. *Latvijai sava vēsture nav jāpērk. Vakara Ziņas*, 1994, 7. jūl., 17. lpp.

laukumus.⁴¹⁷ Nākamajos gados domstarpības radīja muižas ansambļa apsaimniekošana. Muižas ēku ansamblis piederēja J. Fokrotam, bet pils parks pašvaldībai. Šī situācija radīja domstarpības, jo parks un pils bija jāapsaimnieko kompleksi, nedalot kultūras pieminekli. Pagasts vēlējās, lai Fokrots sakopj arī parku, bet tajā pašā laikā ar pagasta domi bija vēl palikušas nenokārtotas īpašuma un pārvaldījuma apsaimniekošanas lietas. J. Fokrots vēlējās parku vai nu iegūt īpašumā vai noslēgt nomas līgumu. Savukārt pagasts vēlējās, lai viņiem tiek kompensēta saimniecības ēka Indrās (muižas māja), atstāta estrāde pagasta īpašumā un pārziņā, kā arī kopīgi izstrādāti noteikumi parka apmeklēšanai un izmantošanai.⁴¹⁸

Nesaskaņas, kas izcēlās starp J. Fokrotu un pagastu, traucēja ātri atjaunot Elejas muižas ansamblī, bet pats par sevi muižas ansamblis bija ieguvis no tā, ka tam bija īpašnieks, kuram rūpēja Elejas muižas ansambļa liktenis.

Kultūras piemineklim par labu nāca arī, ja tas nonāca ne tik ļoti turīga, bet aktīva un rūpīga saimnieka rokās. Vairāk varēja panākt, ja bija lieki finansiālie līdzekļi, ko ieguldīt kultūras piemeklī, bet tam par labu nāca arī, ja īpašnieks to uzturēja un atjaunoja pamazām, cik to ļāva iespējas. Piemēram, Alūksnes rajonā esošā Zvārtavas pils jau kopš 1981. gada bija Mākslinieku savienības īpašumā. Ēku apsaimniekoja Māras un Ģirta Kārkliņu ģimene. Ēka tika uzturēta un pamazām remontēta. 1995. gadā ēkai bija jau iztīrīti pagrabi, ievilkts ūdensvads, salaboti jumti un vitrāžas. Pils atjaunošanai palīdzību sniedza arī fon Ferzenu dzimta, kura vēlējās sev atjaunot kādu nelielu ēkas daļu, kur varētu atbraukt uz pāris nedēļām vasarā. Tomēr ēkai bija nepieciešams veikt arī kopējo remontu un veidot apsaimniekošanas stratēģiju.⁴¹⁹ 1996. gada namā plānoja izvietot viesnīcu⁴²⁰, bet laika gaitā pils tomēr izveidojās par mākslinieciskās jaunrades jeb radošās atpūtas namu⁴²¹.

Pēc savām jaunajām funkcijām par līdzīgu radošās darbības centru Zvārtavas pilij kļuva Pedvāles komplekss. Pedvāles komplekss (Firkspedvāle, Briņķpedvāle, Sabiles mācītājmuiža) nonāca tēlnieka Ojāra Feldberga rokās, kurš mēģināja veidot kultūras centru šajā vietā. Līdzekļu, lai ēkas pilnībā atjaunotu nebija, bet pamazām tās mēģināja labot un par labu nāca arī tas, ka tās bija apdzīvotas un par tām iespēju robežās rūpējās.⁴²² Pedvāles muižu O. Felsbergs vēlējās veidot par tēlnieka darbnīcu, izstāžu zāli un par tēlnieku simpoziju, plenēra bāzi. Ideju par Pedvāles brīvdabas mākslas muzeja projektu O. Felsbergs iesniedza Latvijas

---

⁴¹⁷ Terzena, D. Atdzimšana. *Lauku Avīze*, 1994, 3. sept., 24. lpp.

⁴¹⁸ Stundiņš, J. Elejas pils jaunie laiki. *Labrīt*, 1995, 21. marts, 12. lpp.

⁴¹⁹ Ruka-Birzule, E. Mans nams-mana pils. *Izglītība un Kultūra: Kultūrvēstis*, 1995, 23. nov., 4. lpp.

⁴²⁰ Kārkliņa, M. Māja, kurā dzīvo laimība. *Malienas Ziņas*, 1996, 29. aug.

⁴²¹ Zilbers, A. Pils ar kārtīgu saimnieku un spoku. *Lauku Avīze*, 1998, 24. okt., 8. lpp.

⁴²² Pīlādzis, M. Lats par muižu. *Literatūra. Māksla. Mēs.*, 1997, 9.10./16.10., 8.-9. lpp.

Republikas Kultūras ministrijai un 1992. gada rīkotajā Kultūras projektu konkursā, kurā tika pie atbalsta un līdzekļiem.⁴²³

Par vietējo kultūras centru plānoja veidot arī Ziemerpili. 1999. gada vasarā privātīpašumā nonāca Alūksnes rajonā esošā Ziemerpils, kas tika nodota Felsbergu ģimenes pārvaldījumā. Līdz tam muižā saimniekoja Alūksnes mežniecība. Jaunie īpašnieki vēlējās, lai muiža kalpotu vietējiem iedzīvotājiem. Īpašnieks G. Felsbergs savas cerības saistīja ar nevalstisko organizācijas fondu „Kultūrprojekts-Ziemerpils”. Felsbergi vēlējās pili saglabāt, bet pašu vajadzībām to neplānoja izmantot.⁴²⁴

Veiksmīgi tika saimniekots arī Aizkraukles rajonā esošajā Pilskalnes muižā. Tās saimnieks V. Tomsons muižas ansablī jau 1995. gadā bija izdarījis daudz – iztīrījis parku, sakojis stalli un klēti. Nākotnē viņš plānoja atjaunot muižas ansambļa ēkas. Tomēr šī muiža bija viena no retajām, kura Aizkraukles rajonā atradās labā stāvoklī, jo apmēram puse no kultūras pieminekļiem atradās graustu stāvoklī vai bija pilnīgi pamestas, piemēram, Neretas un Steinfeldes muižu kungu ēkas bija ļoti sliktā stāvoklī.⁴²⁵

Cirstu muiža arī bija viena no tām, kas atdzima, tieši pateicoties rūpīgiem saimniekiem. Vēl 1992. gadā Cirstu muiža atradās sliktā stāvoklī, jo līdzīgi, kā citas muižas, tā pēckara gados piedzīvoja drupas, pamestību un dražas.⁴²⁶ Ilgus gadus muiža tā arī pamesta stāvēja, līdz 1998. gadā sāka atdzimt savā sākotnējā veidolā. Par muižas īpašniekiem kļuva Sanita un Egils Griķi. Līdz 2000. gadam bija izremontētas jau divas no astoņām istabām. Pilī īpašnieki plānoja izvietot nelielu viesnīciņu un viņu mērķis bija, lai muiža, ja ne gluži atpelna ieguldīto, tad lai vismaz spēj pati no ieņēmumiem sevi uzturēt.⁴²⁷

Komunistiskā režīma laikā iegūtās funkcijas saglabāja Cēsu rajonā esošā Raiskuma muiža, kura arī pēc Latvijas Republikas neatkarības atgūšanas saglabājās kā dzīvojamā ēka. 2000. gada oktobrī muižas saimnieki apvienojās dzīvokļu īpašnieku un īrnieku biedrībā „Dzelme”. Muiža par 7 sertifikātiem varēja privatizēt dzīvokli un 2001. gada muižā bija privatizēti 18 dzīvokļi. Privatizācija noslēdzās decembrī. Kopumā objekta stāvokli varēja vērtēt kā apmierinošu, jo tas tika apdzīvots un tā iedzīvotāji bija ieinteresēti saglabāt ēkas kultūrvēsturisko vērtību. Muižai bija nepieciešams salabot skārda jumtu un nokrāsot ēkas fasādi.⁴²⁸

⁴²³ Kārkluvalka, I. Pats, pats sākums. *Talsu Vēstis*, 1992, 14. nov., 1. lpp.

⁴²⁴ Plaude, D. Pārmaiņu laiks Ziemerpilī. *Malienas Ziņas*, 1999, 16. sept., 6. lpp.

⁴²⁵ Zilgalvis, J. Arhitektūras mantojums Aizkraukles rajonā. *Labrīt*, 1995, 22. jūn., 8.-9. lpp.

⁴²⁶ Dirveiks, I. Cirstu muiža. *Izglītība*, 1993, 25. marts, 13. lpp.

⁴²⁷ Biezā, L. Būt vai nebūt pilīm... *Vakara Ziņas*, 2000, 2. dec.

⁴²⁸ Dzērve, L. Neobaroks ar daudziem saimniekiem. *Diena*, 2001, 20. jūn., 5. lpp.

Laucienas muižas komplekss arī nonāca privātīpašumā, bet tā apsaimniekošanas forma nenāca par labu kultūras piemineklim. Jaunais ēkas īpašnieks Valentīns Ozols pēc īpašuma atgūšanas atbrauca no Vācijas uz tēva mājām un izplānoja vērienīgus darbus, bet 1996. gada nomira. Māju mantoja viņa sieva, kura to sadalīja saviem 4 dēliem, kuri dzīvo Vācijā. Muižas kompleksam tika atrasts pārvaldnieks, kurš par niecīgo summu, ko viņam sūtīja, centās izdarīt nepieciešamos darbus, bet šādos apstākļos muižas bojā iešanu nevarēja novērst.⁴²⁹

Saistībā ar nekvalitatīvu muižas apsaimniekošanu un privātīpašuma iespējamu atsavināšanu 20. gs. 90. gadu vidū ap Dikļu pili izvērās skandaloza situācija. 1994. gada Augstrozes draudzes neordinētā mācītāja I. Ceijere un valdes priekšsēdētājs noslēdza pirkšanas un pārdošanas līgumu par Dikļu pili. Līgumā tika ietverts, ka I. Ceijerei ir jāsedz visi parādi, kas pagastam radušies saistībā ar pili – nenomaksāts rēķins par apkures sezonu 1993.-1994. gadam. I. Ceijerei personisku iemeslu dēļ nācās pili iznomāt Vides aizsardzības klubam. Pils netika apsaimniekota tik labi, kā vajadzētu, jo I. Ceijere nevarēja izdarīt visu nepieciešamo. Tā rezultātā pagasts vēlējās Dikļu pili nacionalizēt, neskatoties uz to, ka Valmieras rajonā bija arī citi tikpat sliktā un vēl sliktākā stāvoklī esoši pieminekļi.⁴³⁰

VKPAI sastādītie akti liecināja, ka pilī bija pārplīsušas siltuma sistēmas un ūdens caurules nekurināšanas dēļ. Pēc tam no caurulēm applūdušas vairākas telpas un tā rezultātā iebrukuši griesti. I. Ceijere centās novērst tikai būtiskākos trūkumus. Pils remontam bija nepieciešami ļoti lieli līdzekļi, kuri diez vai I. Ceijerei bija. Pārceļot uz pili pašvaldības padomes sēdekli, bibliotēku un vēl kādu vietējo iestādi, būtu atrisināts jautājums par pils apkuri un tiktu veikti neatliekamie remonta darbi.⁴³¹ Šis gadījums presē plaši izskanēja, jo tas bija viens no retajiem gadījumiem, kad par kultūras pieminekļa neapsaimniekošanu to vēlējās atsavināt. Vienīgi netapa skaidrs, kādēļ tieši šo kultūras pieminekli pēkšņi vēlas atsavināt, ja bija vēl citi pieminekļi, kas atradās kritiskā situācijā.

Viduslaiku pils, muižas un to parki bija galvenie kultūras pieminekļi ārpus pilsētām, kuriem publikācijās tika pievērsta uzmanību, bet līdztekus šiem pieminekļiem parādās arī piezīmes par dzirnavām. Piemēram, 1996. gadā Bauskas rajonā esošie visi 11 tautas celtniecības objekti (dzirnavas, lauku dzīvojamās un saimniecības ēkas) bija privātīpašumā. Par veiksmīgi apsaimniekotām varēja uzskatīt Grienvaldes ūdensdzirnavas Iecavas pagastā,

---

⁴²⁹ Pīlādzis, M. Lats par muižu. *Literatūra. Māksla. Mēs.*, 1997, 9.10./16.10., 8.-9. lpp.

⁴³⁰ Ozoliņa, G. Kaislības ap Dikļu pili. *Diena*, 1996, 19. sept., 7. lpp.

⁴³¹ Pīlādzis, M. Dikļu pils maina īpašnieku. *Literatūra. Māksla. Mēs.*, 1996, 26.09./3.10., 11. lpp.

Ķīru vējdzirnavas Stelpes pagastā. Bēdīga situācija bija Munču vējdzirnavās Codē – restaurācijas darbi nepabeigti, īpašniekam nebija līdzekļu, lai pabeigtu.⁴³²

1972. gadā tika uzsākta Munču dzirnavu restaurācija – atjaunoja jumtu, sānsienu apdari, nomainīja logus un durvis, atjaunoja starpsienu konsoles, sijas, grīdas un citas dzirnavu konstrukcijas. Dzirnavu spārnus tā arī neuzstādīja un restaurāciju nepabeidza. Privatizācija un īpašuma tiesību atdošana mantiniekiem 1995. gadā viesa cerības. Dzirnavas atradās netālu no Bauskas-Rīgas šosejas – novietojums varēja kļūt par pamatu atjaunošanai un jaunas funkcijas atrašanai.⁴³³

Saimnieciskie īpašumi visbiežāk bija nodot privātīpašumā, bet jaunie īpašnieki ne vienmēr interesējās par pieminekļa saglabāšanu. Vējdzirnavu specifika kā kultūras piemineklim bija tāda, ka tās visbiežāk vairs nepildīja sākotnējās funkcijas, bet jaunu funkciju pielāgošanai traucēja specifiskā būvforma.

Tomēr dzirnavu saglabāšanas situācijas izvērsās dažādi, piemēram, Kalnamuižas kompleksā ietilpa gan muiža, gan dzirnavas, kuras kopš 1974. gada bija atradušās sovhoztehnikuma pārziņā. Sovhoztehnikuma direktors 1987. gadā bija atradis līdzekļus, lai sāktu muižas kompleksa glābšanu, bet sākoties atmodai darbi pārtrūka. M. Vaivads un Z. Megnis dzirnavas vēlējās iegādāties, bet pašvaldība atteica, jo dzirnavām bija mantinieki, kuri gan nebija pieteikušies. Dzirnavas palika neapsaimniekotas, jo 1991. gada nomira arī pēdējā melderā atraitne. Dzirnavām bija nepieciešams uzlikt jumtiņu izbūvei, lai lietūs ūdeņi netecētu telpās, kā arī jānoslēdz ieeja dzirnavās, lai zagļi netiktu iekšā.⁴³⁴ Kamēr dzirnavas neapsaimniekoja, no tām nozaga elektroģeneratoru, graudu vētījamo mašīnu un bīdeļmiltu sijāšanas iekārtu. Tomēr dzirnavu ēkas mūri un koka daļas visu apskatāmo laika posmu bija samēra labi saglabājušās un tās bija iespējas atkal atjaunot.⁴³⁵ Šīs dzirnavas varēja veiksmīgi apsaimniekot, bet nesakārtotie īpašuma tiesību jautājumi bija iemesls kultūras pieminekļa lēnai bojā ejai.

---

⁴³² Putniņa, M. Kultūras pieminekļi. *Bauskas Dzīve*, 1996, 8. febr., 5. lpp.

⁴³³ Putniņa, M. Codes Munču vējdzirnavas. *Bauskas Dzīve*, 1995, 9. sept., 6. lpp.

⁴³⁴ Vītols, V. Kalnamuižas arhitektūras ansamblim nav saimnieka. *Tukuma Ziņotājs*, 1992, 27. okt., 3., 4. lpp.

⁴³⁵ Dzenis, A. Kalnamuižas vēsturiskā izpēte. Kandava: 2011. Pieejams: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ggGTS5p81KoJ:www.kalnmuizaspils.lv/kalnmuizaspils/img/Kalnmuižas-vesturiska-izpete.pdf+&cd=12&hl=lv&ct=clnk&gl=lv> [skatīts 02.05.2015.].

3.3. Pašvaldības īpašumā esoši kultūras pieminekļi

Pašvaldību īpašumā esošie kultūras pieminekļi bija dažādos stāvokļos, jo to noteica pašvaldības attieksme pret kultūras mantojuma saglabāšanu un ieinteresētība uzturēt un saglabāt kultūras pieminekļus.

Ne visos gadījumos pašvaldība pati spēja uzturēt kultūras pieminekli, tad risinājums bija laba nomnieka piesaistīšana. Viens no šiem gadījumiem bija Bīriņu pils. 1993. gadā publicētajā rakstā Bīriņu pils tika minēta saistībā ar SIA „Turaidas muiža” zirgu izjādes nomas punktu – kā vieta, kur var apmesties un nodoties zirgu izjādēm. No publikācijas varēja secināt, ka Bīriņu pils tiek uzturēta un apdzīvota, bet detalizētāks pils stāvoklis rakstā neparādījās.⁴³⁶ 1993. gadā Bīriņu pils ieguva jaunu nomnieku – Jāni Vimbu. Pils tika iznomāta uz 5 gadiem. Jaunais saimnieks vēlējās, lai pils nebūtu tikai viesnīca, bet tās telpas izmantot arī dažādām pieņemšanām.⁴³⁷ J. Vimba bija a/s Ādaži padomes priekšsēdētājs un nomas līgumu slēdza ar Labklājības ministrijas Kūrorta direkciju. Līdz ar nomas līgumu viņš izpirka arī visu kustamo īpašumu. Vēlāk pils no Kūrorta direkcijas nonāca Vidridžu pagasta bilancē. 1996. gadā J. Vimba vēlējās uzsākt parka labiekārtošanas darbus un ar laiku plānoja uzsākt ēkas restaurāciju.⁴³⁸ Vecās vējdzirnavas arī tika apsaimniekots un īpašnieki vēlējās nākotnē iztīrīt un uzpludināt dzirnavu dīķi. Pilī izvietoja arī muzeju par pils vēsturi. Kopumā pils apkārtnē bija ļoti saposta.⁴³⁹ Bīriņu pils bija viena no retajām vietām, kur pēc iepriekšējā uzņēmuma likvidācijas viss netika izdemolēts un izvazāts. Vimbu dzimtas piesaistīšana pilis atjaunošanai nāca par labu.⁴⁴⁰

Līdzīgi kā Bīriņu pili, arī Stāmerienas pašvaldība muižu bija izīrējus firmai SIA „Zeltaleja 1”, bet šajā gadījumā sadarbība nebija tik sekmīga. 1991. gadā gan Stāmerienas muiža, gan pareizticīgo dievnams bija sliktā stāvoklī un pamazām gāja bojā. Pašvaldība bija uzsākusi sarunas ar kādu Holandes firmas starpnieku, kurš vēlējās muižu nomāt un ierīkot viesnīcu, golfa un tenisa laukumu.⁴⁴¹ 1999. gada situācija ap muižu vēl nebija sakārota. Muiža atradās kādas likvidējamās padomju saimniecības bilancē, tāpēc to nevarēja iegūt privātīpašumā. Savukārt, zeme piederēja vietējai pašvaldībai un, ja pašvaldība nolemtu muižu zemes grāmatā reģistrēt kā savu īpašumu un pēc tam pārdod, tad pirmpirkuma tiesības būtu

⁴³⁶ Auziņš, Ē. Atdzimst vēl viena Latvijas pils. *Atmoda Atpūtai*, 1993, 13. okt., 16.-17. lpp.

⁴³⁷ Šēnfelde, S. Trīs mīklas jāatmin un pils būs Tava. *Vakara Ziņas*, 1994, 3. jūn., 16.-17. lpp.

⁴³⁸ Ozoliņa, G. Bīriņu pils atkal pulcina ļaudis. *Diena*, 1996, 2. janv., 1., 4. lpp.

⁴³⁹ Daiņa, Ī. Bīriņos – jauna ekspozīcija. *Auseklis*, 1997, 27. sept., 3. lpp.

⁴⁴⁰ Preimane, G. ...un sievietē radīja pili. *Una*, 2001, Nr. 7, 36.-39. lpp.

valstij. Kopš 1998. gada muiža tika izīrēta firmai SIA „Zeltaleja 1”, kuras īpašnieks bija A. Vīcups. Viņš bija arī Latvijas Kultūras mantojuma saglabāšanas fonda prezidents. 1999. gadā muiža bija labā stāvoklī un tās sakopšanai tika rīkots talka, kurā piedalījās gan vietējie iedzīvotāji, gan atbraucēji. Rīgas firmas „Unijum” direktors A. Pētersons bija solījis sponsorēt jumta pārbaudi un pielabošanu. Ainavu arhitekte A. Neilande vadīja parka atjaunošanas projektu.⁴⁴²

- 2001. gada martā tika lemts par to, kā īpašumā atstāt Stāmerienas muižu. 29. martā trešo reizi pagasta deputāti lēma par Stāmerienas pils palikšanu pašvaldības īpašumā. Atklāts jautājums bija, vai pils tiks saglabāta valsts īpašumā, ēkas ierakstot zemes grāmatā uz valsts vārda Finanšu ministrijas personā. Stāmerienas pašvaldība varēja pili atstāt savā īpašumā ar noteikumu, ka pils nekad netiks atsavināta – tikai iznomāta. Stāmerienas pagasta padomes deputāts A. Aizpuriētis sacīja, ka pils iekonservēta tikai trešajā gadā, kopš A. Vīcups nomāja pili. Tas radījis bojājumus pilī. Vīcups nesot izpildījis 3 gadu laikā solīto –radīt darba vietas, un arī netika pildīts līgumā noteiktais par nomas maksu. Deputāti un daļa vietējo iedzīvotāju uzskatīja, ka Vīcups nav darījis pietiekami pils saglabāšanā, ka 3 gadu laikā varēja vairāk izdarīt. Aizpuriētis uzskatīja, ka labāk, lai pils nonāk valsts īpašumā, kura to labāk varēs saglabāt.⁴⁴³ Vietējo iedzīvotāju viedoklis bija līdzīgs:

- E. Siļķēna: „Paldies Dievam, ja A. Vīcupam gar pili vairāk nebūs nekādas daļas, jo līdz šim nekāda labuma no tā nav bijis”.

- Indriksone: „Tomēr būs labāk, ja pils paliks mums pašiem.”⁴⁴⁴

Nomnieks A. Vīcups uzskatīja, ka viņš ir daudz darījis, lai pili sakoptu un sāktu tās atjaunošanu. Šī iemesla dēļ viņš uzskatīja, ka muižu nevajadzētu nodot valsts īpašumā. Muiža bija iekonservēta un apsargāta, bet parkā bija veikti uzmērījumi – nospraustas takas, ceļi, kas agrāk bijuši un būtu jāatjauno.⁴⁴⁵ Aplūkotajā laika posmā situācija ar Stāmerienas muižas īpašuma tiesībām netika atrisināta un 2002. gadā pat aizsākās tiesvedības process.⁴⁴⁶

Nesakārtotu juridisku jautājumu dēļ sarežģīta situācija izveidojās arī Aumeisteres muižas gadījumā. Valkas rajonā esošā Aumeisteres muiža 1991. gadā bija ļoti nolaista. Muiža

---

⁴⁴² Odumiņa, S. Kā pamodināt apburto princesi? *Dzirkstele*, 1999, 2. sept., 11. lpp.

⁴⁴³ Odumiņa, D. Pagasta deputāti lems par Stāmerienas pils palikšanu pašvaldības īpašumā. *Dzirkstele*, 2001, 22. maijs, 3. lpp.

⁴⁴⁴ Odumiņa, D. Stāmerienas pils iespējamo saglabāšanu valsts īpašumā nevērtē viennozīmīgi. *Dzirkstele*, 2001, 10.febr.

⁴⁴⁵ Turpat.

⁴⁴⁶ Īrnieks: Jautājumā par Stāmerienas pili redzu pozitīvu atrisinājumu. Pieejams: <http://www.diena.lv/tautas-policija/tautas-policija/irnieks-jautajuma-par-stamerienas-pili-redzu-pozitivu-atrisinajumu-13933772> [skatīts 09.05. 2015.].

atradās kopsaimniecības „Grundzāle” īpašumā. 20. gs. 70. gados kopsaimniecība bija uzsākusi muižas rekonstrukciju, bet 1991. gadā nonāca finansiālās grūtībās. Līdz tam veiktā rekonstrukcija nebija paveikta kvalitatīvi un pareizi, piemēram, parketa grīda bija izlauzta, telpas pārveidotas, neatbilstoši sākotnējam arhitektoniskajam risinājumam. „Grundzāle” bija nolēmusi muižu pārdot Rīgas firmām „Viktors” un „Krasts” par 2, 5 miljoniem rubļu. Savukārt vietējie iedzīvotāji sapulcējās uz diskusiju par muižu. Pēc diskusijas viņi nolēma realizēt Latvijas Republikas Augstākās padomes deputātes A. Seiles ierosinājumu Aumeistarienes muižas ēkas nodot no kopsaimniecības bilances pagasta bilancē bez maksas un pils kompleksu noformēt kā Grundzāles pagasta pašvaldības uzņēmumu ar juridiskas personas statusu. Vietējie iedzīvotāji vēlējās, lai muiža kļūst par pagasta īpašumu, bet viņiem nebija ideja par tālāko uzturēšanu.⁴⁴⁷

1998. gadā salīdzinot ar citām Latvijas muižām Aumeisteres muiža bija labā stāvoklī. Tomēr īpašuma tiesību neatrisināties jautājumi traucēja muižu uzturēt un saglabāt. Muižas komplekss pilnībā nepiederēja pagastam Pie vainas bija likumdošanas nesakārtotība.⁴⁴⁸ No kultūras pieminekļa saglabāšanas viedokļa bija veikta kļūdaina darbība – kultūras piemineklis sadalīts vairākās daļās.

Pagasts savā īpašumā bija ieguvis kungu ēku, pārvaldnieka māju, magazīnu un citas apkārtējās ēkas, vietējā draudze ieguva kroga ēku, bet kāda I. Upmale ratnīcu, manēžu, kučiera ēku un stalli. Muižas kompleksa labiekārtošanai bija nepieciešamas lielas summas, bet, tā kā muiža atradās diezgan patālu no Rīgas, tad nevarēja gaidīt lielu potenciālo apmeklētāju skaitu.⁴⁴⁹ 1998. gadā pagasts nolēma pārdot sev piederošās ēka SIA „Aumeisteri”.⁴⁵⁰

Arī Daugavpils rajonā esošā Baltmuiža bija viena no tām pilīm, kas cieta, mainoties pastāvošajam režīmam, kas nesa izmaiņas gandrīz visās dzīves jomās. Pēc kolhoza likvidācijas muiža tika pamesta. Vietējie jaunieši ēku izdemolēja, parks aizauga. 20. gs. 90. gados muiža bija nonākusi paju sabiedrības īpašumā, bet vēlāk pašvaldības, kurai nebija līdzekļu pat muižas uzturēšanai. 1997. gadā pilī izcēlās ugunsgrēks un tā rezultātā iebruka pirmā stāva griesti. 2001. gadā muiža jau bija avārijas stāvoklī.⁴⁵¹

---

⁴⁴⁷ Zilbers, A. Kam paliks pils? *Mūsu Zeme*, 1991, 7. nov., 2. lpp.

⁴⁴⁸ Šeit, Jaunmoku pilī. *Tukuma Ziņotājs*, 1991, 16. nov., 5. lpp.

⁴⁴⁹ Dubļāns, A. Bez ilūzijām par Aumeisteriem. *Ziemeļlatvija*, 1998, 15. aug., 4. lpp. (intervija ar VKPAI Valkas raj. inspektore V. Skutāne)

⁴⁵⁰ Dubļāns, A. Piliļ jauns saimnieks. *Ziemeļlatvija*, 1998, 15. aug., 4. lpp.

⁴⁵¹ Ancāne, K. Baltās pils melnais liktenis. *Latgales Laiks*, 2001, 4. sept., 4. lpp.

Salīdzinoši labs piemērs muižas atjaunošanai bija Stukmaņu muiža. Tās atjaunošana bija uzsākta jau 20. gs. 80. gados. Līdz 1997. gadam muiža jau bija restaurēta, bet bez konkrēta mērķa. Sienas bija kārtībā un jumti salaboti, bet ēka bija tukša. Pagasta īpašumā esošai ēkai bija nodrošināts, lai tā nebruktu, bet nebija atrasts veids kā ēku izmantot, lai tā pati varētu arī nopelnīt un sevi uzturēt.⁴⁵² 2000. gada Stukmaņu muiža no pašvaldības īpašuma tika nodota privatizācijai.⁴⁵³

Daudzas no muižām, kuras piederēja vietējām pašvaldībām, netika pienācīgi aprūpētas. Piemēram, Ventspils rajonā esošā Popes muiža bija sliktā stāvoklī. Jau kopš 1940. gada muižā atradās skolas telpas, bet tās neaizņēma visas muižas telpas. Komunistiskā režīma laikā bija uzsākta muižas restaurācija pēc tam, kad rajonā nodibināja restauratoru brigādi. Vēlāk veidojās paju sabiedrība „Pope”, kura veicināja muižas atjaunošanu, bet viss ansamblis netika atjaunots. Līdz 2000. gadam bija atjaunota muižas zāles, kuru varēja atjaunot par sponsoru finansējumu, bet visa ansambļa atjaunošanai pašvaldībai līdzekļu nebija.⁴⁵⁴ Šajā gadījumā pašvaldībā bija vismaz centusies muižu atjaunot. Savukārt Ventspils rajonā esošā Rindas mācītājmuiža piederēja Ances pagasta vadībai, kura laika posmā no 1995. gada līdz 2000. gadam nebija neko darījusi, lai uzlabotu ēkas stāvokli. Mācītājmuižai bija nepieciešams salabot jumtu un sienas. Lai gan ēka bija ļoti sliktā stāvoklī, tajā joprojām dzīvoja cilvēki.⁴⁵⁵

Arī Durbes pagastā esošajā Līgotu muižā joprojām 2000. gadā dzīvoja dažas ģimenes, lai gan ēka bija ļoti sliktā stāvoklī. Ēkas jumts bija bojāts – lietus laikā pa to iekšā gāzās lietus ūdens. Ēkas vidusdaļā jumts bija pagalam un griesti otrajā stāvā bija iegruvuši. Muižas ēka jau kopš 1992. gada bija Durbes pašvaldības īpašumā, bet pašvaldība ēku necentās glābt. Pašvaldība vēlējās ēku nodot izolē uz privatizāciju.⁴⁵⁶

Jelgavas rajonā esošajā Svētes muižā līdz 1994. gada pirmajam ceturksnim saimniekoja Krievijas armija, bet pēc telpu pamešanas ēka stāvēja tukša. Nevienām durvīm nebija atslēgas un iekštelpas tika izdemolētas. Iekštelpās apmetums bija nokritis un vietām jau sākās pūšana, kā arī jums bija sabojāts, strauji veicinot ēkas bojā eju. Jelgavas rajona VKPAI inspektors D. Grasmanis vainu par jumtu uzvēla iepriekšējam pagasta valdes priekšsēdētājam G. Zariņam, kurš solījis jumtu salabot, bet nav to veicis, kā arī nebija iesniedzis Kultūras ministrijai pat iesniegumu par pils remonta nepieciešamību. Nākotnē Svētes pagasts plānoja pilnībā izvietot pagasta padomes telpas. 1995. gadā pilij tika veikta arhitektoniskā izpēte un tajā viesojās

---

⁴⁵² Grīnvalde, I. Stukmaņmuiža vairs nesagrūs. *Rīgas Balss*, 1997, 23. sept., 12.-13. lpp.

⁴⁵³ Privatizācija. *Latvijas Vēstnesis*, 2000, 20. okt.

⁴⁵⁴ Andersons, A. Zem zilā karoga. *Ventas Balss*, 2000, 25. nov., 5. lpp.

⁴⁵⁵ Sēle, L. Reiz bija... Vai turpinās būt? *Ventas Balss*, 2000, 26. janv.

⁴⁵⁶ Čikute, I. Bijušajā muižā valda panīkums. *Kursas Laiks*, 2000, 25. febr., 3. lpp.

dāņu speciālisti. Viņi plānoja veikt iekštelpu remontu, jumtu un fasādes izbūvi, izdevumus sedzot Dānijas valdībai.⁴⁵⁷

Pašvaldības ēkas apsaimniekošanai labāks piemērs ir Liepupes muižas ansamblis, kas 1999. gadā bija neapdzīvots, bet labi saglabājies. Liepupes muižas smēdi pagasts bija atjaunojis un izvietojis bērnu mākslas skolu. Savukārt, klēti atjaunoja vietējie uzņēmēji Anda un Māris Alsbergi. Līdz tam muižas ansambļa potenciālos izmantotājus atbaidīja degradētā vide, kas apņēma parku un muižas ēku kompleksu. Tomēr pašvaldība šo situāciju centās risināt. Plānoja veikt muižas ēkas inventarizāciju un sakopšanu. Tā kā arī šim pagastam nebija daudz lieku līdzekļu, tad tas plānoja paveikt vismaz to, kas neprasīja lielus līdzekļus.⁴⁵⁸ Saprotams, ka nevienai pašvaldībai nav daudz lieku līdzekļu, ko ieguldīt kultūras mantojuma saglabāšanā. Tomēr ir atšķirība, vai pašvaldība nav vispār ieinteresēta saglabāt kultūras mantojumu un pat necenšas meklēt veidu, kā to izdarīt, vai arī pašvaldība ar iespējamajiem finansu un cilvēku resursiem cenšas izdarīt to, ko var, lai uzlabotu savā pārvaldībā esošu kultūras pieminekli.

Pašvaldības īpašumā atradās arī viens no apdraudētākajiem kultūras pieminekļiem – Kokneses viduslaiku pils drupas, bet pašvaldība centās uzlabot Kokneses pilsdrupu stāvokli kā vien varēja. Visu aplūkoto laika posmu Kokneses pilsdrupu stāvoklis un to saglabāšana bija sarežģīta un raisīja satraukumu. Jautājums ar Kokneses pilsdrupu saglabāšanu tika sākts risināt jau 20. gs. 80. gadu beigās. Aizkraukles rajona galvenais arhitekts M. Valdmanis uzskatīja, ka šajā laikā uztraukumam bija pamats, bet situāciju sāka risināt. Restaurācijas institūts izstrādāja rekomendācijas darbam. Institūta arhitektu grupa: A. Rībenis, A. Bertuss, H. Rībenis veica nepieciešamos darbus. 1991. gadā no Kokneses budžeta saglabāšanas darbiem tika iedalīti 22 tūkstoši rubļu un 150 tūkstoši no arhitektūras pieminekļiem paredzētajiem republikas līdzekļiem. 30 tūkstošus ziedoja organizācija „Latvenergo”. Pilsdrupām bija nepieciešams nostiprināt pamata daļas mūrus, kā arī veikt mūru konservāciju. Darbi negāja viegli un ātriem tempiem, tāpēc 1991. gadā prognozēja, ka tiks 10 gados galā. Arhitekts A. Rībenis uzsvēra, ka svarīgi iekonservēt ziemeļu sienu tādā stāvoklī, kāda tā ir. Rudenī plānoja samazināt ūdens līmeni, vienojoties ar Daugavas HES kaskādi.⁴⁵⁹

Kopš 1991. gada veiktie mūru konservācijas darbi neatrisināja problēmas ar Kokneses pilsdrupu apdraudēto stāvokli, jo mūri ik gadu kļuva nedrošāki un irdenāki. Pilsdrupas ļoti būtiski ietekmēja apkārtējās vides faktori, jo īpaši Daugavas ūdeņi un vējš. 1997. gada jūnijā

⁴⁵⁷ Antoņeviča, S. Mūsu mājās ir kultūras pieminekļi. *Vakara Ziņas*, 1995, 28. apr., 16.-17. lpp.

⁴⁵⁸ Ozoliņa, G. Liepupes sakopšanu sāk ar muižu. *Diena*, 1999, 30. nov., 9. lpp.

⁴⁵⁹ Cīrulis, V. Pēc desmit gadiem. *Izglītība*, 1991, 2. aug., 9. lpp.

beigās Pļaviņu HES ūdenskrātuvē atkal pazemināja ūdens līmeni, lai varētu atjaunot Kokneses pilsdrupu mūru daļu, kas atradās zem ūdens. Savukārt pilsdrupu iekšpusē plānoja atjaunot veco bruģi un aku pils pagalmā.⁴⁶⁰ 1999. gadā pie pils pamatiem Pērses upes pusē paredzēja ieliet betonu, lai veidotu tādu kā aizsargslāni. Vēl aizvien kritiskā stāvoklī atradās pamati Daugavas pusē, bet to nostiprināšanai nepietika līdzekļu.⁴⁶¹

Kokneses pilsdrupas visu aplūkoto laiku uzskatāmas par vienu no vissliktākajā stāvoklī esošajiem kultūras pieminekļiem, lai gan darbi to glābšanai norisinājās. Kokneses pilsdrupu gadījums parāda, ka ne vienmēr pie kultūras pieminekļu avārijas stāvokļa ir vainīga cilvēku nolaidība. Kokneses pilsdrupu galvenais apdraudētājs ir apkārtējā vide, ar kuras radītajām sekām ir grūti cīnīties, bet konservācijas darbi, kas norisinājās visu laiku, tikai nedaudz glāba Kokneses pilsdrupas. Savlaicīgā glābšanas darbu uzsākšana un lielāks finansējums būtu palīdzējis vairāk Koknese pilsdrupām, bet apdraudējumu pilnībā nenovērstu.

3.4. Valsts īpašumā esošie kultūras pieminekļi

Valsts īpašumā esošie pieminekļi tika pārvaldīti no dažādam iestādēm. Igates un Mežotnes pils atradās a/s „Valsts nekustamā īpašuma aģentūra” īpašumā. Savukārt, Šlokenbekas muiža bija valsts īpašumā, bet to pārvaldīja uzņēmums SIA „Šlokenbeka”. Rundāles pili pārvaldīja aģentūra „Rundāles pils muzejs”, bet ministriju pārziņā bija Īles muižas ansamblis (Labklājības ministrija) un Jaunmoku pils (Meža ministrija).

1996. gadā Igates pils nonāca A/S „Valsts nekustamā īpašuma aģentūra” īpašumā. Līdz tam pils piederēja Zemkopības ministrijai. Lai savestu pili kārtībā, bija nepieciešams ieguldīt lielus līdzekļus. Pils kompleksu apsaimniekoja SIA „Igates pils”, kuru vadīja G. Preimane. 1998. gadā pilī jau bija ierīkota artēziskā aka, uzlikts jauns jumts, labiekārtota un sakopta pils apkārtnē. Nākotnē cerēja nopirkt arī barona staļļus, darbojošās ūdensdzirnavas.⁴⁶² 2000. gada VNĪA uzsāka Igates pils rekonstrukciju. Projektu izstrādāja Limbažu arhitektu birojs „Trīs labas lietas”. Pili plānoja veidot par sporta un atpūtas kompleksu.⁴⁶³

VNĪA 2001. gadā pavasarī uzsāka rekonstruēt un restaurēt otru savā īpašumā esošo muižu – Mežotnes pili. Darbus veica firma „RBS SKALS”, bet projektu izstrādāja arhitektūras birojs „Kubs”. Pils atjaunošanai VNĪA piešķīra 600 000 LVL, bet kopējie ieguldījumi, paredzot atjaunot arī pārvaldnieka ēku un staļļu māju, bija apmēram 1 000 000

⁴⁶⁰ Grīnberga, M. Kokneses pilsdrupas iznirst no ūdens. *Diena*, 1998, 29. jūn., 1., 11. lpp.

⁴⁶¹ Kalniņa, D., Sproģis, A. Staburagu vairs neredzēt? *Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijai*, 1998, 29. jūl., 1., 4. lpp.

⁴⁶² Auziņš, Ē. Saglabāsim to, kas vēl ir saglabājams. *Jaunā Balss*, 1998, Nr. 37, 12. lpp.

⁴⁶³ Erta, I. Atjaunos Igates pili. *Dienas Bizness*, 2000, 19. sept., 3. lpp.

LVL. Restaurācijas un rekonstrukcijas darbus paveica 5 mēnešos un no kopējā pils atjaunošanas būvprojoma viena trešdaļa bija restaurācijas darbi. Lai atpelnītu ieguldītos līdzekļus, pili plānoja iekļaut tūrisma aprītē un izīrēt tās telpas dažādiem pasākumiem.⁴⁶⁴

Par abām VNĪA īpašumā esošajā pilīm varēja teikt, ka tās tika ļoti labi uzturētas un atjaunotas. VNĪA iespējas noteica to, ka abos kultūras pieminekļos varēja ieguldīt nepieciešamos līdzekļus un tāda veidā veicināt to saglabāšanu.

Labā stāvoklī saglabāta tika arī Šlokenbekas muiža, kuras atjaunošanu gan bija uzsākta jau 1975. gadā, kad Tukuma raj. 5. ceļu būves raj. galv. inženieris Ē. Akmentiņš ierosināja par ceļinieku līdzekļiem uzspodrināt Šlokenbekas muižas kompleksu. 1994. gadā sadarbībā ar zinātniskās restaurācijas pārvaldes ļaudīm atjaunoja visu kompleksu. Visām kompleksa sastāvdaļām paredzēti mūsdienīgi izmantošanas un apsaimniekošanas veidi, kas ļāva muižu ne vien uzturēt, bet arī pabeigt iekšējo apdari un visu restaurāciju. Šlokenbeka bija valsts īpašums, bet to pārvalda Latvijas un ASV kopuzņēmums SIA „Šlokenbeka” direktors M. Paiders. Par apsaimniekošanu, restaurācijas darbu pabeigšanu visatjautīgāko koncepciju izsludināja arī slēgtu konkurss, kas paredzēja, ka uzvarētājs varēs muižu apsaimniekot.⁴⁶⁵

Kultūras pieminekļiem, kuri atradās ministriju pārvaldībā, stāvoklis bija dažāds, atkarībā no tā, cik ļoti ministrija centās palīdzēt pieminekļa uzturēšanā. Dobeles rajona Īles muižas piemērs parāda, ka bija labi, ja muiža tika apdzīvota, bet apsaimniekotāji ne vienmēr spēj nodrošināt arī kultūras pieminekļa atjaunošanu. Īles muižā no 1992. gada atradās sociālās un psiholoģiskās rehabilitācijas centrs „Īle”. 1998. gadā gan darbinieki, gan klienti īpašu uzmanību pievērta muižas parka saglabāšanai. Palīgā nākot arī Īles pamatskolas skolēniem, tika uzsākta parka sakopšana – vecajās kontūrās atjaunoja celiņus, noņēma lieko uzkrāto virskārtu. LLU docents Verners Banders veica parka inventarizāciju un secināja, ka parks no ainavu arhitektūras viedokļa ir unikāls un to projektējis, veidojis ir ļoti augstas klases profesionāls meistars. Centrs „Īle” vēlējās saglabāt savā apsaimniekošanā esošos kultūras pieminekļus, bet atzina, ka VKPAI prasības par to, kā darbi veicami valsts nozīmes kultūras pieminekļos, apgrūtinā visu procesu, jo „Īle” to nevarēja atļauties. Jāveic bija kultūras pieminekļu vēsturiskā izpēte, kompleksa elementu inventarizācija un izvērtējums vēsturiskās izpētes kontekstā. Šiem darbiem nepieciešami finansiālie līdzekļi, kurus plānoja iegūt no valsts budžeta.⁴⁶⁶

---

⁴⁶⁴ Andersons, U. Mežotnes pils durvis vērs jau šoruden. *Dienas Bizness*, 2001, 10. sept., 14. lpp.

⁴⁶⁵ Žukova, Z. Šlokenbekai meklē jaunu baronu. *Labrīt*, 1994, 28. apr., 7. lpp.

⁴⁶⁶ Kočāne, S. Atjaunots parks – labāka rehabilitācija. *Diena*, 1998, 28. maijs, 10. lpp.

Ar grūtībām finansiāli uzturēt pili sastapās arī Meža ministrija, kuras pārziņā bija Jaunmoku pils. Jaunmoku pils saglabāšanas pasākumi tika aizsākti jau pirms 1991. gada. Kopš 1976. gada Jaunmoku pils bija Mežsaimniecības un mežrūpniecības ministrijas pārziņā. Tā uzsāka pils atjaunošanu. Vēlāk pils nonāca Meža ministrijas pārziņā, kas turpināja pili uzturēt un veikt saglabāšanas pasākumus. Piemēram, 1994. gadā Jaunmoku pils apkārtnes sakopšanai rīkoja talku, kurā piedalījās Meža biedrības aktīvisti. Līdztekus šīm aktivitātēm zirgu stallī notika restaurācija. Stallim bija Latvijā unikāls interjers ar īpatnēji velvētiem griestiem, kurus balstīja daudzas lielas metāla kolonnas, darinātas cariskās Pēterpils lietuvēs. Zirgu stallī bija laba akustika un tāpēc tur plānoja rīkot koncertus un saviesīgus pasākumus. Jaunmokas plānoja veidot par meža darbinieku kultūras centru un ienākuma avotu pils kompleksa un tās apkārtnes uzturēšanai un sakopšanai. Līdztekus tam pilī bija iespējams apmesties un nodoties medībām, ko īpaši izmantoja ārzemju viesi.⁴⁶⁷ Pils izmantošanas konceptu Jaunmoku pilij bija jāmaina pēc 1991. gada, kad tā nonāca finansiālu problēmu priekšā, līdzīgi kā daudzas citas muižas Latvijā. Lai problēmu risinātu, bija jādomā, kā izvērst darbību pilī, lai tā nestu peļņu.⁴⁶⁸

Kultūras ministrijas pārvaldē esošais Rundāles pils muzejs Rundāles pils uzturēšanu un saglabāšanu veica sekmīgi. Tomēr kultūras ministrijas nopelns šajā ziņā bija mazāks nekā muzeju darbinieku un ziedotāju ieguldījums Rundāles pils atjaunošanas procesā. Rundāles pils, kuras restaurācija bija uzsākta jau 1972. gadā, bija, salīdzinot ar citām muižām, labā stāvoklī, jo tā bija aprūpēta. 1991. gadā Rundāles pilij uzsāka parka atjaunošanu. Parkā vēlējās izvietot strūklakas, dīķi un baseinu. 1993. gada par Ministra kabineta piešķirtajiem līdzekļiem pilij varēja salabot jumtu.⁴⁶⁹ 1994. gada pilij tika piešķirti 25 000 LVL, bet tās normālai strādāšanai bija nepieciešami vismaz 70 000 LVL. Papildus 20 000 LVL piešķīra banka „Baltija”.⁴⁷⁰ Nepieciešamos papildus līdzekļus pils centās ar dažādiem pasākumiem sapelnīt pati, lai varētu sekmīgi turpināt restaurācijas procesu.⁴⁷¹ 20. gs. 90. gadu sākumā pils restaurācijas process strauji mainījās. Valsts piešķirtais finansējums un Rundāles pils muzeja sapelnītais gada nebija pietiekams, lai veiktu visus nepieciešamos darbus. Finansējums, ko piešķīra valsts, aizgāja darba algām, nodokļiem un minimāliem ēkas uzturēšanas izdevumiem, tāpēc atjaunošanas darbu veikšanai muzejam pašam bija jāmeklē finansējums. Papildus visu procesu apgrūtināja arī atbilstošas kvalitātes materiālu atrašana

---

⁴⁶⁷ Žukova, Z. talcinieki poš Jaunmoku pilī. *Labrīt*, 1994, 3. maijs, 7. lpp.

⁴⁶⁸ Šeit, Jaunmoku pilī. *Tukuma Ziņotājs*, 1991, 16. nov., 5. lpp.

⁴⁶⁹ Rjabiņina, A. Vecajā pilī. *Latvijas Zeme*, 1994, 9. aug., 8. lpp.

⁴⁷⁰ Kokareviča, D. ... un kāzu valsis pils Baltajā zālē. *Lauku Avīze*, 1994, 17. maijs, 27. lpp.

⁴⁷¹ Rjabiņina, A. Vecajā pilī. *Latvijas Zeme*, 1994, 19. jūl., Nr. 19, 8. lpp.

restaurācijas darbiem. 2000. gadā bija restaurēti apmēram 70 % no pils. Īpaši sliktā stāvoklī bija pils fasāde, kas gadu no gada bija bojājusies. Sliktākā stāvoklī vēl aizvien bija pils parks, jo no kopējā parka bija atjaunoti tikai kādi 10 %. Parkā bija atjaunotas visas alejas, daļēji atjaunota celiņu sistēma, iztīrīts meža parka centrālais celiņš un taciņas, kā arī dīķi un kanāli. Pamazām jau parks tika kopts un atjaunots, bet tā kā tam apkārt nebija sētas, tad ik pa laikam bija jāsaskaras arī ar zagļiem.⁴⁷²

*****

Ārpus pilsētām esošie kultūras pieminekļi atradās nomaļākās vietās, tāpēc to stāvokļa uzlabošanas vai pasliktināšanas sabiedrība ievēroja mazāk, nekā pilsētās esošajiem kultūras pieminekļiem. Līdz ar to no pieminekļa īpašnieka attieksmes pret kultūras pieminekli bija pamatā atkarīgs tas, cik ļoti piemineklis tiks saglabāts. Lai gan pamatā kultūras pieminekļu saglabāšanu noteica īpašnieka iespējas un ieinteresētība, tomēr lielāku atbildību par pieminekļiem uzņēmās draudzes un valsts. 20. gs. 90. gadu sākumā dievnamu stāvoklis bija samēra sliktā, bet, atjaunojoties draudžu darbībai, dievnamu stāvoklis uzlabojās. To atjaunošana lielākā daļā gadījumu notika, saskaņojot ar VKPAI, bet atsevišķos gadījumos Baznīca vēlējās izvērst savu darbību plašāk, nekā to noteica kultūras pieminekļa statusa ierobežojumi.

Valsts īpašumā esošie pieminekļi kopumā bija labi kopti un uzturēti, bet to skaits no kopējā pieminekļu skaits bija neliels.

Pašvaldības un privātpašumā esošie kultūras pieminekļi bija dažādā stāvoklī. Gan pašvaldības, gan juridiskās vai fiziskās personas īpašumos bija gan kultūras pieminekļi, kuri tika uzturēti ļoti labi, gan novārtā pamesti kultūras pieminekļi. Daudziem ārpus pilsētām esošajiem pieminekļiem pēc LR neatkarības atjaunošanas mainījās līdzšinējās funkcijas un bija jāmeklē jauni veidi, kā funkcionēt, lai tie paši spētu nodrošināt savu uzturēšanu. Kultūras pieminekļi pēc LR neatkarības atjaunošanas nonāca biznesa vidē, kur tiem bija jāspēj nest peļņu. Attiecībā uz muižu kompleksiem, daļā no tiem tika izvietotas viesnīcas vai pieņemšanas telpas, kas varēja nodrošināt pieminekļa uzturēšanu. Tomēr palika vēl daudzi kultūras pieminekļi, kuriem bija īpašnieki, bet tie atstāja pieminekli novārtā un ļāva tam iet bojā, bet atbildīgās institūcijas ne vienmēr to centās vai spēja novērst.

---

⁴⁷² Andersons, U. Rundāles pils uz nabadzības sliekšņa. *Dienas Bizness*, 2000, 27. dec., 14.-15. lpp.

SECINĀJUMI

Pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas mainījās arī kultūras pieminekļu aizsardzības sistēma. Kultūras pieminekļu aizsardzības institūcija – VKAPI izveidojās jau 1989. gadā. Visu aplūkoto laika posmu tā arī saglabājās kā galvenā institūcija, kas atbildēja par kultūras pieminekļu saglabāšanu. Kā negatīvais aspekts VKPAI darbībā vērtējams, ka tā pati gan uzraudzīja kultūras pieminekļu saglabāšanu, gan arī kontrolēja, kā pieminekļi tiek saglabāti. Likums “Par kultūras pieminekļu aizsardzību” no Baltijas valstīm pirmais tika pieņemts Latvijā. Tomēr 1992. gadā pieņemtais likums bija ar daudzām nepilnībām, ko vēlākos gados ar papildus likumiem centās novērst. Novēršot būtiskākās kļūdas, var secināt, ka likums nebija slikts, bet bieži netika kontrolēta tā ievērošana. Aplūkotajā posmā ir ļoti maz gadījumu, kad presē parādās informācija par to, ka kultūras pieminekļa īpašniekam tiek piemērotas sankcijas par nolaidību pret arhitektūras pieminekli.

Būtībā likums “Par pieminekļu aizsardzību” visu atbildību uzlika pieminekļa īpašniekam un valsts no savas puses uzņēmas ļoti mazu atbildību. Tā rezultātā sanāca, ka arhitektūras pieminekļa īpašnieks visas sabiedrības un valsts interesēs uzņemas atbildību rūpēties par kultūras pieminekli, bet atbalsts no valsts ir ļoti niecīgs. Salīdzinoši citās valstīs (Francija, Zviedrija u.c.) no valsts puses atbalsts kultūras pieminekļu īpašniekiem bija krietni lielāks. Latvijā pat pašai VKPAI par kultūras pieminekļa apsaimniekošanu Rīgas pašvaldība nepiemēroja nodokļu atvieglojumus. Tajā pašā laikā daļa no tūrisma balstījās uz Latvijā esošajiem kultūras pieminekļiem, bet no tūrismā iegūtajiem līdzekļiem nekas netika novirzīts arhitektūras pieminekļu saglabāšanai.

Attiecībā uz likumiem, kas regulēja īpašuma tiesību maiņu, tajos bija ļoti daudz nepilnību, īpaši attiecībā uz kultūras pieminekļu saglabāšanu. Preses publikācijās analizēti vairāki raksturīgi gadījumi. Piemēram, kultūras piemineklis tika sadalīts vairākiem īpašniekiem, kas nāca par sliktu tā saglabāšanai. Gadījumi, kad atjaunotu pieminekli pēkšņi nodeva tā mantiniekiem un iepriekšējais apsaimniekotājs neko nevarēja darīt, ja nu vienīgi pieprasīt kompensāciju. Tāpat arhitektūras pieminekļi bieži nokļuva mantinieku īpašumā, kuri tos finansiāli nespēja uzturēt un nevēlējās arī pārdot. Šādos gadījumos gan pašvaldībai, gan mantiniekiem arhitektūras piemineklis nāca īpašumā kā lieka nasta, kuru tie nespēja uzturēt. Piemēram, Jūrmalas koka arhitektūras ēku gadījumā daļa no ēkām tika pārdotas un tās nonāca jauno īpašnieku rokās, kas tās pārveidoja, pat nekonsultējoties ar VKAPI. Tā rezultātā daļu no Jūrmalas koka dzīvojamām ēkām nācās 2001. gadā svītrot no valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu saraksta.

No arhitektūras pieminekļiem pilsētās visvairāk aprakstīti tika tie, kas atrodas Rīgā. Turklāt, no Rīgas pieminekļiem tika aprakstīts tas, kas, salīdzinot ar citiem objektiem, bija visattālāk no kultūras pieminekļa statusa – Rātslaukuma apbūves atjaunošana. Par to visā aplūkotajā laika posmā nacionālajos laikrakstos parādījās publikācijas. Tikmēr citu kultūras pieminekļu atjaunošana tik plaši presē netika atspoguļota. Pēc 1991. gada vairāk uzmanības tika pievērsta Vecrīgai, lai gan jau iepriekš poļu firmas “PKZ” darbība bija pievērsusi uzmanību Vecrīgas ēku atjaunošanai. Līdztekus Rātslaukuma atjaunošanai prese uzmanību pievērsa arī citiem kultūras pieminekļiem, kuros norisinājās atjaunošanas darbi, vai arī tie bija steidzami nepieciešami, bet tas parādījās epizodiskāk. Kopumā skatoties publikācijas par Vecrīgas kultūras pieminekļiem, var secināt, ka aplūkotajā posmā tika pievērsta pastiprināta uzmanība Vecrīgai, jo tā veidojās gan par jauno kultūras, gan politisko un ekonomisko centru, līdz ar to tajā koncentrējās dažādu sabiedrības grupu intereses.

Savukārt citās Latvijas pilsētās uzmanība vairāk tika pievērsta atsevišķiem arhitektūras pieminekļiem, kas bija atpazīstamāki Latvijā. Visbiežāk par pilsētās presē populārāko arhitektūras pieminekli izvirzījās viduslaiku pils vai pilsdrupas, muiža. Tad arī par šo pieminekļu saglabāšanu un uzturēšanu plašāk tika rakstīts. Pilsētu teritorijās esošajiem arhitektūras pieminekļiem tika pievērsta lielāka sabiedrības uzmanība nekā rajonos esošajiem, jo tie bija ikdienā pamanāmāki. Attiecībā uz Latvijas pilsētām vairāk ievēroti tika arhitektūras pieminekļi, kas jau ar savu ārieni norādīja uz savu statusu, kā tas bija viduslaiku piļu un muižu gadījumā, bet, piemēram, dzīvojamās ēkas, kas atzītas par kultūras pieminekļiem, ne vienmēr tika ievērotas un pievērsta uzmanība to saglabāšanai.

Saskaņā ar likumu “Par kultūras pieminekļu aizsardzību” galveno atbildību par kultūras pieminekļu uzturēšanu, atjaunošanu un saglabāšanu kopumā uzņemas kultūras pieminekļa īpašnieks. Līdz ar to VKPAI funkcijas ir tikai uzraudzīt, konsultēt un nepieciešamības gadījumā piemērot sankcijas. Atšķirībā no arhitektūras pieminekļiem, kas atrodas pilsētās, rajonos esošie pieminekļi bieži atradās nomaļus, tāpēc sabiedrība ne vienmēr pamanīja, ka arhitektūras piemineklis iet bojā, jo par to nerūpējās. Tieši tāpēc rajonos esošajiem kultūras pieminekļiem bija svarīgi, lai tiem būtu atbildīgs īpašnieks. Pamatā kultūras pieminekļu īpašnieki bija draudze, valsts, pašvaldība, juridiskā vai fiziskā persona.

Draudze kā kultūras pieminekļa īpašnieks izturējās atbildīgi pret savā īpašumā esošo kultūras pieminekli. Pēc komunistiskā režīma gadiem, kad reliģija netika atbalstīta un daudziem dievnamiem tika mainīta funkcija, dievnamu stāvoklis bieži bija sliktā tehniskā stāvoklī. Tomēr draudzes centās atgūt savu īpašumu un pēc tam par to parūpēties. Līdzīgi kā citiem kultūras pieminekļu īpašniekiem, arī viņiem nebija lieku līdzekļu dievnama atjaunošanai, tāpēc centās piesaistīt ziedotājus gan no Latvijas, gan ārzemēm, kā arī piedalījās

projektos, kur bija iespēja saņemt finansējumu dievnama atjaunošanai. Šādā veidā pamazām dievnamus varēju atjaunot. Attiecībā uz dievnama atjaunošanu parasti tas tika veikts, saskaņojot ar VKPAI prasībām. Tomēr atsevišķos gadījumos garīdzniecība rīkojās pēc saviem ieskatiem, nekonsultējoties vai neņemot vērā VKPAI viedokli par labāko risinājumu. Aplūkotajā laika posmā šāds spilgtākais piemērs bija Aglonas bazilikas atjaunošana, kura bija steidzami jāpagatavo pāvesta Jāņa Pāvila II vizītei, neņemot vērā Aglona bazilikas kā kultūras pieminekļa vajadzības. Tas bija atpazīstamākais gadījums, bet bija arī citi mazāki, kuri neieguva tik plašu rezonansi. Daļā dievnamu pēc komunistiskā režīma gadiem draudze neatjaunojās un līdz ar to dievnama stāvoklis netika uzlabots, bet tas tikai gāja bojā.

Valsts īpašumā esošie kultūras pieminekļi pārsvarā tika uzturēti labi, īpaši tas attiecās uz SIA "Valsts Nekustamo īpašumu aģentūru", kas bija atbildīga par Mežotnes un Igates pili. Šis pils aplūkotajā laika posmā tika veiksmīgi restaurētas un rekonstruētas, kā arī centās nodrošināt, lai tās pašas spētu sevi uzturēt. Īpašumi, kas atradās ministriju pārziņā, bija dažādā stāvoklī. Labklājības ministrijas pakļautībā esošais Īles muižas ansamblis netika atjaunots, jo tajā esošais rehabilitācijas centrs to nespēja atļauties. Savukārt, Meža ministrija Jaunmoku pili rīkoja sakopšanas talkas un centās veidot pili par mezsaimniecības darbinieku centru. Šādā veidā pils stāvoklis pamazām uzlabojās.

Arhitektūras pieminekļu stāvoklis, kuri atradās pašvaldības vai juridiskās/privātpersonas īpašumā bija dažāds, atkarībā no īpašnieka attieksmes pret kultūras pieminekli. Lielākoties nevienai pašvaldībai nebija lieku līdzekļu, par kuriem atjaunot arhitektūras pieminekli, bet bija pašvaldības, kas centās pēc iespējām uzturēt un pamazām atjaunot arhitektūras pieminekli un pašvaldības, kas atklāti ļāva savā īpašumā esošajam kultūras pieminekli iet bojā. Līdzīgi bija ar kultūras pieminekļiem, kuri atradās fiziskas vai juridiskās personas privātpašumā. Daļa īpašnieku, kuriem bija finansiālie līdzekļi, izvērsa plašus atjaunošanas darbus, piemēram, Elejas muižas ansamblī. Daļa īpašnieku, kuri bija mazāk turīgi, centās pēc savām iespējām uzturēt un atjaunot arhitektūras pieminekli. Tikmēr bija arī arhitektūras pieminekļu īpašnieki, kuri pat nemēģināja savā īpašumā esošo arhitektūras pieminekli saglabāt un atjaunot. Šie gadījumi visvairāk kaitēja kultūras piemineklim, jo arī VKPAI reti kad šādiem īpašniekiem piemēroja sankcijas.

Pamatā tieši no īpašniekiem bija atkarīgs, kā tiks saglabāti arhitektūras pieminekļi rajonos. Reizēm rajona VKPAI inspektori savās publikācijās pieminēja nolaistos arhitektūras pieminekļus, bet nekādas sankcijas, kas būtu piemērotas pret to īpašniekiem, netika minētas.

Tādējādi maģistra darbā izmantotais preses publikāciju klāsts visai detalizēti raksturo arhitektūras pieminekļu praktiskās saglabāšanas problēmas Latvijā pirmajos desmit gados pēc valsts neatkarības atjaunošanas. Publikācijas ļauj rekonstruēt situāciju pieminekļu

aizsardzības sistēmā, tās attiecības ar pieminekļu īpašniekiem, sniedz priekšstatu par vēsturisko celtnu tehnisko stāvokli un pasākumiem tā uzlabošanai.

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

Publicētie avoti

1. Aide, R. Brīvības simbolu sāpe. *Neatkarīgā Cīņa*, 1991, 6. dec., 1. lpp.
2. Alksnītis, I. Jaunais Baltā nama tēls. *Rīgas Balss*, 1993, 2. apr., 3. lpp.
3. Aļohins, A. Gaivoronskis, K. Kungu ielas grausti. *Bizness&Baltija*, 1997, 4. marts, Nr. 9, 24. lpp.
4. Aļohins, A. Gaivoronskis, K. Uz zobenbrāļu pils drupām. *Bizness&Baltija*, 1997, 4. marts, Nr. 9, 24. lpp.
5. Amats, J. Kultūras mantojums. *Jēkabpils Vēstnesis*, 1995, 13. sept., 1. lpp.
6. Ancāne, K. Baltās pils melnais liktenis. *Latgales Laiks*, 2001, 4. sept., 4. lpp.
7. Andersons, U. Kāpēc tik gausa Brāļu kapu rekonstrukcijas gaita? *Rīgas Balss*, 1993, 26. nov., 5. lpp.
8. Andersons, U. Mežotnes pils durvis vērs jau šoruden. *Dienas Bizness*, 2001, 10. sept., 14. lpp.
9. Andersons, U. Rundāles pils uz nabadzības sliekšņa. *Dienas Bizness*, 2000, 27. dec., 14.-15. lpp.
10. Andersons, A. Zem zilā karoga. *Ventas Balss*, 2000, 25. nov., 5. lpp.
11. Andersons, U. „Mirusajā pilsētā” atgriežas dzīvība. *Rīgas Balss*, 1995, 24. aprīlī.
12. Antoņeviča, S. Brūk Prezidenta pils. *Rīgas Balss*, 1998, 27. jūl., 12.-13. lpp.
13. Antoņeviča, S. Mūsu mājās ir kultūras pieminekļi. *Vakara Ziņas*, 1995, 28. apr., 16.-17. lpp.
14. Antoņeviča, S. Nordeķu muižas jaunam saimniekam nav naudas. *Vakara Ziņas*, 1994, 3. okt., 9. lpp.
15. Apinīte, V. Aspazijas māja: stāsts ar laimīgām beigām? *Jūrmala*, 1993, 29. aprīli, 13. lpp.
16. Asaris, J., Dambis, J., Lejnieks, J. Kas notiek ar Latvijas kultūras pieminekļiem? *Izglītība un Zinātne: Kultūrvēstis*, 1994, 9. jūn., 5. lpp.
17. Asaris, J., Dambis, J., Lejnieks, J. Kultūras pieminekļu problēmas jaunajā ekonomiskajā situācijā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1994, Nr. 4, 42.-46. lpp.
18. Atklātā vēstule Rīgas pilsētas izpilddomijai. *Rīgas Balss*, 1991, 15. nov., 6. lpp.
19. Auziņš, Ē. Atdzimst vēl viena Latvijas pils. *Atmoda Atpūtai*, 1993, 13. okt., 16.-17. lpp.

20. Auziņš, Ē. Saglabāsim to, kas vēl ir saglabājams. *Jaunā Balss*, 1998, Nr. 37, 12. lpp.
21. Āboliņa, D. Atjaunos viduslaiku Rīgas apbūvi. *Diena*, 1996, 12. aug., 3. lpp.
22. Āboliņa, D. Melngalvju nams nesader ar Strēlnieku pieminekli. *Diena*, 1995, 9. jūn., 6. lpp.
23. Āboliņa, D. Melngalvju nama pamatos iemūrēts vēstījums nākamajās paaudzēm. *Diena*, 1995, 30. jūn., 3. lpp.
24. Āboliņa, D. Vērmanes dārzu grib nodot *Vernisāžas* apsaimniekošana. *Diena*, 1998, 22. okt., 1., 9. lpp.
25. Ādminis, Ģ. Namīpašumiem jāpaliek jūrmalnieku dzimtu rokās! *Jūrmala*, 1994, 14. apr., 12.-13.lpp.
26. Āre, G. Divu gadu laikā atjaunos Rātsnamu un Rātslaukumu. *Jaunā Avīze*, 1999, 21. janv., 2. lpp.
27. Baranovska, I. Pils ar princesi, bet ar nezināmu nākotni. *Latgales Laiks*, 2001, 13. jūl.
28. Bākule, I. Kāds būs Latvijas kultūras pieminekļu liktenis? *Diena*, 1991, 8. aug., Nr. 162, 2. lpp.
29. Bendrāte, S. Ēdoles pili rūķīši nogremdēs. *Lauku Avīze*, 1996, 26. janv., 31.lpp.
30. Berkina, V. Armija aizgājusi. Ar „mantojumu” jātiek galā pašvaldībai. *Jēkabpils Vēstnesis*, 1996, 3. jūl., 2. lpp.
31. Berķe, I. Krustpils senākās celtnes šodien. *Brīvā Daugava*, 1995, 10. janv.
32. Bērziņš, D., Jermoloviča, V. Konventa sētas jaunā dzīve. *Nekustamais Īpašums Latvijā*, 1995, Nr. 4.
33. Bērziņš, K. Sakārtoti nekārtīgā Vecrīga. *Domas*, 2000, 13. okt., 9. lpp.
34. Bluķe, D. Kas grib dzīvot koka mājā? *Rīgas Balss*, 1997, 12. sept., 12.-13. lpp.
35. Bluķe, D. Kas kals Vārnu sētā? *Rīgas Balss*, 1997, 10. janv., 5. lpp.
36. Biezā, L. Būt vai nebūt pilīm... *Vakara Ziņas*, 2000, 2. dec.
37. Blūms, P. Par koka Rīgu un vecām koka mājām. *Būvēt*, 2000, Nr. 5, 65.-69. lpp.
38. Bujāne, I. Krievu arhitektūras pērle Rīgas centrā: Arsenāla restaurācijai nepieciešami gandrīz divi miljoni. *Birojs 2000*, 1999, Nr.5, 2.-3. lpp.
39. Bušmanis, I. Hercogs guļ izdedžos, mūzika jau skan. *Latvijas Jaunatne*, 1993, 18. jūnijs, 10. lpp.

40. Caune, V. Darbu uzsākusi konsultatīvā padome. *Rīgas Balss*, 1992, 28. okt., 3. lpp.
41. Cālīte, A. Baznīca aug no grīdas. *Neatkarīgā Cīņa*, 1994, 2. nov., 5. lpp.
42. Celmiņš, V. Mengalvju nama vēsturiskā kodola pazemes būvkonstrukciju atjaunošana. *Celtne*, 1995, Nr. 15, 5. lpp.
43. Celmiņa, M. Odzienes pilij vajadzīgs saimnieks. *Staburags*, 1991, 2. nov., Nr. 13, 1. lpp.
44. Cinis, A. Rīgas koka apbūve – grausti vai kultūras mantojus? *Vide*, 1991, Nr. 5, 21. lpp.
45. Cīrulis, V. Pēc desmit gadiem. *Izglītība*, 1991, 2. aug., 9. lpp.
46. Cīrulle, J. Rīgas vēsturisko centru vajag saglabāt un attīstīt. *Rīgas Balss*, 2000, 21. jūn., 4. lpp.
47. Čikute, I. Bijušajā muižā valda panīkums. *Kursas Laiks*, 2000, 25. febr., 3. lpp.
48. Čivle, D. Rīgai jātop sakoptākai, labākai, skaistākai un gudrākai! Intervija ar RKPAI speciālistu G. Armani. *Rīgai 800*, 1998, marts, 8.-9. lpp.
49. Daiņa, Ī. Bīriņos – jauna ekspozīcija. *Auseklis*, 1997, 27. sept., 3. lpp.
50. Dambis, J. Kā ietikt braucošā vilcienā? *Izglītība*, 1993, 25. marts, 13. lpp.
51. Dambis, J. Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijai- desmit gadu. *Latvijas Arhitektūra*, 2000, Nr.1, 111.lpp.
52. Dejus, S. Vai Jūras virsnieku saieta nams atdzims? *Kurzemes Ekspresis*, 1996, 7. febr., 8.-9. lpp.
53. Dieziņa, S. Starptautisks seminārs par Ventas pili. *Kurzemes Ekspresis*, 1995, 30 sept., 11. lpp.
54. Dille, I. Par kultūras pieminekļu aizsardzības problēmām. *Malienas Ziņas*, 1994, 2. nov.
55. Dimenšteins, I. Vecrīga: audzēji uz šedevru fona. *Rīgas Balss*, 1997, 3. nov., 5. lpp.
56. Dirveiks, I. Cirstu muiža. *Izglītība*, 1993, 25. marts, 13. lpp.
57. Dirveiks, I. Par godaprātu un attieksmi. *Būvēt*, 1999, Nr. 3, 70. lpp.
58. Driķe, N. Glābj grimstošo Svētās Trīsvienības baznīcu. *Diena*, 1998, 21. sept., 16. lpp.
59. Dubļāns, A. Bez ilūzijām par Aumeisteriem. Intervija ar VKPAI Valkas raj. inspektore V. Skutāni. *Ziemeļlatvija*, 1998, 15. aug., 4. lpp.
60. Dubļāns, A. Pilij jauns saimnieks. *Ziemeļlatvija*, 1998, 15. aug., 4. lpp.

61. Dundure, S. Baltā pils tuvplānā. Intervija ar VKPAI inspektori S. Dunduri. *Dzirkstele*, 1995, 25. febr., 4.-5.lp..
62. Dzērve, L. Neobaroks ar daudziem saimniekiem. *Diena*, 2001, 20. jūn., 5. lpp.
63. Egle, M. Kamarina romance. *Aija*, 2001, Nr. 34, 12.-13. lpp.
64. Eglīte, R. Atkal par Vecrīgu – ar vērienīga brokera piezīmēm. *Māksla Plus*, 2000, Nr. 5, 34.-37. lpp.
65. Erta, I. Atjaunos Igates pili. *Dienas Bizness*, 2000, 19. sept., 3. lpp.
66. Erta, I. Pēc VKPAI iniciatīvas tiks sākta trīs kultūrvēsturisko pieminekļu atjaunošana. *Dienas Bizness*, 2001, 20. marts, 10. lpp.
67. Erts, L. Īsōkta Jākubpiļš uniatu bazneicas restaurācija. *Katōļu Dzeive*, 1992, Nr. 6/7, 46. lpp.
68. Fārts, D. Arī durvju kliņķis rāda valsti. *Latvijas Vēstnesis*, 1993, 17. aug., 3. lpp.
69. Fārts, D. Rīgas pils kļūst par Prezidenti pili. *Vakara Ziņas*, 1995, 17. marts, 6.-7. lpp.
70. Feldmane, S. Cēsu pils jāgatavo pilsētas astoņsimtgadei. *Druva*, 1999, 10. sept., 3. lpp.
71. Feldmane, S. Vecpiebalgas baznīcas atjaunošana turpinās. *Druva*, 2001, 9. janv.
72. Fogelmane, K. Atdzimst „Lāču pils” Kurzemē. *Jaunā Avīze*, 1998, 15. jūlijs, 6. lpp.
73. Freimanis, J. Celsim arī Rātsnamu! *Literatūra. Māksla. Mēs.*, 1997, 22.05./29.05., 4. lpp.
74. Gabre, A. Rīgas koka apbūve vieno gadsimtus. *Rīgas Balss*, 2000, 15. maijs, 12.-13. lpp.
75. Gabre, A. Vērmanes dārzs: paradīzes stūrītis Rīgas centrā? *Rīgas Balss*, 1997, 16. dec.
76. Gavare, A. Balto torņu gaismā. *Neatkarīgā Cīņa*, 1993, 5. martā, 2. lpp.
77. Gavare, A. Kā teiksmainajos Kižos. *Neatkarīgā Cīņa*, 1993, 17. janv.
78. Girgensons, K. Kultūras mantojums brūk. *Literatūra. Māksla. Mēs.* 1997, 18.09./25.09., 9. lpp.
79. Grīnberga, M. Krustpils pils divos gados atgūs seno godu. *Diena*, 1996, 29. okt.
80. Grīnberga, M. Kokneses pilsdrupas iznirst no ūdens. *Diena*, 1998, 29. jūn., 1., 11. lpp.

81. Grīnbergs, A. Varbūt kādreiz Ventspils pilī būs biznesa un kultūras centrs. *Neatkarīgā*, 1995, 18. maijs, 10. lpp.
82. Grīnberga, H. Zeme glabā pieminekļus. *Rīgas Balss*, 1991, 4. okt., 2. lpp.
83. Grīnvalde, I. Stukmaņmuiža vairs nesagrūs. *Rīgas Balss*, 1997, 23. sept., 12.-13. lpp.
84. Grīnvalde, I. Vai Arkādija atdzims? *Rīgas Balss*, 1997, 29. apr., 12. -13. lpp.
85. Grīnbergs, A. Varakļānu pili nevienam nevajag? *Labrīt*, 1995, 14. martā, 9. lpp.
86. Hiršs, J. Svētkos lepojas ar Vecpiebalgas baznīcas izaugsmi. *Madonnas Ziņas*, 2001, 17. jūl.
87. Holcmanis, A. Ko darīsim ar Jēkaba kazarmu? *Literatūra un Māksla*, 1994, 10. jūn.
88. Holcmanis, A. Kāda varētu būt Vecrīgas nākotne. *Latvijas Vēstnesis*, 1993, 8. maijs, 2. lpp.
89. Holcmane, V. Rīgas pils nākotne projektos. *Latvijas Arhitektūra*, 1996, Nr. 5.
90. Holcmanis, A. Vecrīga – laikmeta vaibsti vai grimases. *Latvijas Vēstnesis*, 1994, 16. apr., Nr. 46, 1., 3. lpp.
91. Holcmanis, A. Vecrīga laiku maiņās. *Jaunā Gaita*, 1995, Nr. 200, 55.-60. lpp.
92. Jansons, G. Melngalvju Nama pirmie gadsimti. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1993, Nr. 1, 29.-34. lpp.
93. Judina, D. Kultūras mantojums zem stikla kupola. *Rīgas Balss*, 1999, 20. okt., 14. lpp.
94. Jonāne, E. T. Muižu un piļu atjaunošanu risinās nodarbinātības problēmas. *Latgales Laiks*, 2001, 20. aprīlis.
95. Jūrmaliete, I. Pārdot par dolāriem vai sazāgēt malkā? Intervija ar M. Kravinsku. *Latvijas Jaunatne*, 1993, 6. apr.
96. Kaminska, I. Vai Rīgas pils jau gatava? *Neatkarīgā Cīņa*, 1994, 15. aug., 8. lpp.
97. Kalnačs, J. Pieminekļi laika ritumā. *Liesma*, 1996, 30. martā, 8. lpp.
98. Kalniņa, D., Sproģis, A. Staburagu vairs neredzēt? *Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijai*, 1998, 29. jūl., 1., 4. lpp.
99. Kaspars, M. Rekviēms Vecrīgai netiks sacerēts! *Rīgas Balss*, 1991, 6. jūn., 5. lpp.
100. Kaufmanis, A. Slimība – kultūras piemineklis. *Diena*, 1996, 16. jūl., 8. lpp.
101. Kāla, L. Es iemūrēju ķieģeli Melngalvju nama sienā. *Rīgas Balss*, 1996, 8. sept., 3. lpp.

102. Kāla, L. Melngalvju nams – gribētais un negribētais. Intervija ar SIA „Rīgas Nami” direktoru Andri Lāci. *Rīgas Balss*, 1996, 12. jūn., 4. lpp.
103. Kālis, J. Jelgavas pils nākotne. *Lauku Avīze*, 1995, 4. aug., 25. lpp.
104. Kārkla, D. Jumti tek, pakši brūk un pāri paliek „čīks”. *Kurzemes Ekspresis*, 1994, 19. janv., 8.-9. lpp.
105. Kārkliņa, G. Brāļu kapi –svētvieta, kas prasa rūpes. *Rīgas Balss*, 1996, 8. nov., 8. lpp.
106. Kārkliņa, M. Māja, kurā dzīvo laimība. *Malienas Ziņas*, 1996, 29. aug.
107. Kārkliņa, L. Par Jēkaba kazarmu restaurāciju un citām iecerēm. Intervija ar S. N. Bukingolts. *Nekustamais Īpašums Latvijā*, 1995, Nr. 4,
108. Kārkluvalka, I. Pats, pats sākums. *Talsu Vēstis*, 1992, 14. nov., 1. lpp.
109. Kaufmanis, A. Rīgas pils, ubaga zēns un galma spēles. *Diena*, 1993, 30. okt., 9. lpp.
110. Kipere, Z. Vai pāvests būs apmierināts? *Diena*, 1992, 14. okt., 5. lpp.
111. Kleinberga, A. Mantot un turpināt. *Talsu Vēstis*, 1996, 10. sept., 3. lpp.
112. Kočāne, S. Atjaunots parks – labāka rehabilitācija. *Diena*, 1998, 28. maijs, 10. lpp.
113. Kokareviča, D. ... un kāzu valsis pils Baltajā zālē. *Lauku Avīze*, 1994, 17. maijs, 27. lpp.
114. Krapāne, L. Melngalvju nams – rota vai nepieciešamība? *Diena*, 1993, 4. dec., 9. lpp.
115. Krastiņš, J. Arhitektūras un pilsētībūvniecības pieminekļu saglabāšana. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 1994, Nr. 4, 31.-33. lpp.
116. Kravinska, M. Lielā uzdrīkstēšanās. *Zemgales Ziņas*, 1997, 4. nov., 5. lpp.
117. Krilovs, A. Daugavpils cietoksni iznīcina laiks, nabadzība un vienaldzība. *Latgales Laiks*, 2000, 26. maijs, 6. lpp.
118. Kurmis, A. Vai Rīga atgūs mazās Parīzes titulu? *Latvijas Vēstnesis*, 1993, 18. maijs, 2. lpp.
119. Laizāne, M. Par Jelgavas pili Eiropas kontekstā. *Zemgales Ziņas*, 1997, 12. febr., 7. lpp.
120. Lancmanis, I. Arhitektūras un mākslas pieminekļu pašreizējais stāvoklis. *Zinātnes Vēstnesis*, 1994, Nr. 8, 2. lpp.
121. Lancmanis, I. Civilizētās bagātības ietvars. *Rīgas Laiks*, 1998, Nr. 12, 22.-26. lpp.
122. Lancmanis, I. Muiža Latvijā kādreiz un tagad. *Diena*, 1993, 23. maijā, 11. lpp.

123. Lancmanis, I. Pils īpašumā par 1 latu. Kā šo latu atgūt ar uzviju. *Latvijas Vēstnesis: Privātīpašums*, 1999, 26. marts, 1. lpp.
124. Lapiņa, Landorfa, S. Muižiņa ar spoku. *Rīgas Balss*, 1997, 12. sept., 13. lpp.
125. Celies, mosties, karostas virsnieku pils! *Kursas Laiks*, 1995, 15. sept., 2. lpp.
126. Lapiņš, A. Mazā Ģilde. *Latvijas Arhitektūra*, 2000, Nr. 4.
127. Lapiņa, A. Vecs nams ceļ īpašnieka prestižu. Intervija ar arhit. U. Maisiņu. *Labrīt*, 1995, 25. janv., 7. lpp.
128. Latvijas Nacionālās operas attīstība. Intervija ar J. Gertmani. *Latvijas Arhitektūra*, 1995, Nr.1.
129. Lācis, M. Atkal restaurē Operas kolonnas. *Diena*, 2001, 19.jūlijs.
130. Lācis, M. Baltā nama būvdarbi strupceļā. *Diena*, 2001, 15.maijs.
131. Lācis, A. Kaislības Melngalvju nama pagalmā. *Rīgas Balss*, 1997, 25. jūn., 4. lpp.
132. Lācis, A. Paliekošs devums Rīgai. *Nekustamais Īpašums Latvijā*, 1998, Nr. 2, 4.-5. lpp.
133. Lācis, M. Vernisāžas lielos rekonstrukcijas plānus uztver ar aizdomām. *Diena*, 1999, 23. dec., 9. lpp.
134. Lejnieks, J. Eiropas padomes eksperti Jelgavā. *Izglītība* (piel. *Kultūrvēstis*), 1993, 7. okt., 5. lpp.
135. Lejnieks, J. Vai atjaunosim Melngalvju namu par spīti melngalvjiem? *Diena*, 1991, 8. aug., Nr. 162, 2. lpp
136. Liepiņa, G. Cēsīs stiprinās ordeņpils mūrus. *Diena*, 2001, 30. okt., 4. lpp
137. Likuma nezināšana neatbrīvo no atbildības. *Izglītība*, 1992, 24. dec., 12. lpp.
138. Līce, A. Nav labāka pieminekļa. *Diena*, 1997, 14. jūn., 12. lpp.
139. Luksa, M. Koka arhitektūras nākotnei – „Latvia Nostra”. *Baltijas Koks*, 2001, Nr.3, 8.-9. lpp.
140. Mariņina, M. Katram kultūras piemineklim „ielāps” par Ls 13, 6 gadā. *Labrīt*, 1994, 19. okt., 7. lpp.
141. Matīsa, K. Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības vadītājs Juris Dambis. *Neatkarīgā Rīta Avīze: Mēs*, 2001, 6. okt., 3. lpp.
142. Medenis, D. Rīgas pils un tās saimnieks. *Vakara Ziņas*, 1997, 1. marts, 16.-17. lpp.
143. Melngalvju nams tiks atjaunots. *Celtne*, 1993, 22. dec., Nr. 1, 2. lpp.
144. Mizēna, A. Vērgales dievnams: pagātne un šodiena. *Kursas Laiks*, 1992, 6. aug., 2. lpp.

145. Muižniece, I. Kā iedot pilij dvēseli? *Rīgas Balss*, 1994, 15. augusts, 12.-13. lpp.
146. Naudiša, A. Apspriež koka arhitektūru. *Jūrmalas Ziņas*, 2001, 2. okt., 3. lpp.
147. Neikens, L. Arhitekti atrod kopīgu valodu. *Jaunā Avīze*, 2000, 25. okt.
148. Odumiņa, S. Kā pamodināt apburto princesi? *Dzirkstele*, 1999, 2. sept., 11. lpp.
149. Odumiņa, D. Pagasta deputāti lems par Stāmerienas pils palikšanu pašvaldības īpašumā. *Dzirkstele*, 2001, 22. maijs, 3. lpp.
150. Odumiņa, D. Stāmerienas pils iespējamo saglabāšanu valsts īpašumā nevērtē viennozīmīgi. *Dzirkstele*, 2001, 10. febr.
151. Odumiņa, D. Stāmerienas muižās lepnāko ēku liktenis. *Dzirkstele*, 1991, 1. okt., 4.-5. lpp.
152. Olšteina, I. Kam pieder pils un muižas. Intervija ar J. Dambi. *Latvijas Jaunatne*, 1992, 6. maijs, 4. lpp.
153. Ozoliņa, G. Apturēta Lemiseles pils sabrukšana. *Diena*, 2000, 30. nov., 10. lpp.
154. Ozoliņa, G. Bīriņu pils atkal pulcina ļaudis. *Diena*, 1996, 2. janv., 1., 4. lpp.
155. Ozoliņa, G. Kaislības ap Dikļu pili. *Diena*, 1996, 19. sept., 7. lpp.
156. Ozoliņa, G. Liepupes sakopšanu sāk ar muižu. *Diena*, 1999, 30. nov., 9. lpp.
157. Odumiņa, D. No baznīcas zvana torņa redz pili. *Dzirkstele*, 2001, 7. aprīlī.
158. Ozola, A. Kas Tukums būtu bez Durbes pils? *Tukuma Ziņotājs*, 1992, 7. janv., 2. lpp.
159. Ozoliņa, G. Sakops XIII gs. pilsdrupas. *Diena*, 1999, 29. marts, 11. lpp.
160. Odumiņa, D. Stāmerienas baznīcā uzstādīs zvanu. *Dzirkstele*, 2001, 3. aprīlī.
161. Paegle, J. Nepieciešams Vecrīgas atjaunošanas fonds. *Rīgas Balss*, 1993, 22. apr., 2. lpp.
162. Paegle, L. Vai Limbažu pils kādreiz augšāmcelsies? *Auseklis*, 1996, 28. nov., 5. lpp.
163. Pakalns, D. Par to, kā latvieši pili noslēpuši. *Latvija – Baltijas valsts*, 1994, Nr. 2, 22.-26. lpp.
164. Paparde, I. Mazajā Jaunavu ielā atjaunots Ziedu nams. *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 1999, 15. janv., 10. lpp.
165. Pētersons, R. Jūras ielas apbūve: divkauja starp vēsturisko tradīciju un jauno „šiku”. *Jūrmala*, 1997, 14./20. nov., 8.-9. lpp.
166. Pētersone, A. Pieminekļus apzina gan valsts, gan pašvaldības inspekcija. *Jūrmala*, 1995, 31. janv., 13. lpp.

167. Pilsums, A. Rīga atgūs arhitektūras pieminekli. *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 2000, 12. martā, 4. lpp.
168. Pīlādzis, M. Dikļu pils maina īpašnieku. *Literatūra. Māksla. Mēs.*, 1996, 26.09./3.10., 11. lpp.
169. Pīlādzis, M. Lats par muižu. *Literatūra. Māksla. Mēs.*, 1997, 9.10./16.10., 8.-9. lpp.
170. Pīlādzis, M. Pilsonis Pieminekļis meklē aizsardzību. *Literatūra. Māksla. Mēs.*, 1997, 31. 07./7.08., 8.-9. lpp.
171. Pempers, A. Jelgavā atjauno Sv. Trīsvienības baznīcas torni. *Vakara Ziņas*, 1995, 21. apr., 14. lpp.
172. Plaude, D. Pārmaiņu laiks Ziemerpilī. *Malienas Ziņas*, 1999, 16. sept., 6. lpp.
173. Plaudis, A. Tautas garīgā maize. Intervija ar Pieminekļu pētniecības centra Arhitektūras un mākslas nodaļas vadītāju R. Pētersonu. *Elpa*, 1994, 30. sept., 4. lpp.
174. Pranka, M. Lai nesabruktu saudzējamais. *Zemgales Avīze*, 1996, 16. maijs, 4. lpp.
175. Preimane, G. ...un sievietē radīja pili. *Una*, 2001, Nr. 7, 36.-39. lpp.
176. Priede, M. No apbūves līdz arhitektūrai - kā reņģei līdz lasim. *Jūrmala*, 1997, 10./16. okt., 8.-9. lpp.
177. Priede, M. Vecā un jaunā Jūrmala grib sadzīvot. *Jūrmala*, 1997, 3.10./9.10., 5. lpp.
178. Privatizācija. *Latvijas Vēstnesis*, 2000, 20. okt.
179. Privātīpašnieks Rīgas vēsturiskajā centrā. Intervija ar RKPAI priekšnieku G. Baumanī. *Latvijas Vēstnesis: Privātīpašums*, 1997, 12. dec., 1. lpp.
180. Pučiņš, E. No Pētertorņa. *Celtne*, 1996, Nr. 16, 5. lpp.
181. Pučiņš, E. Rātslaukumā reiz bija Melngalvju nams... *Rīgas Balss*, 1995, 27. jūn.
182. Pučiņš, E. Vecais Āgenskalns – priekšpilsētas relikts Pārdaugavā. *Neatkarīgā Cīņa*, 1994, 14. dec., 4. lpp.
183. Putniņa, M. Codes Munču vēdzirnavas. *Bauskas Dzīve*, 1995, 9. sept., 6. lpp.
184. Putniņa, M. Dreņģeru iebraucamā seta *Bauskas Dzīve*, 1995, 2. sept., 4. lpp.
185. Putniņa, M. Kultūras pieminekļi. *Bauskas Dzīve*, 1996, 8. febr., 5. lpp.
186. Pūciņš, E., Holcmanis, A. Kādam jābūt Melngalvju namam. *Rīgas Balss*, 1993, 13. apr., 8.-9. lpp.
187. Radziņš, K. Ceļvedis pa Latvijas pilīm. *Latvijas Jaunatne*, 1992, 14. okt., 3. lpp.

188. Rancāne, A. Bezdarbnieki palīdzēs atjaunot pili. *Diena*, 2001, 20. febr., 8. lpp.
189. Radiņš, J. Kultūras pieminekļu aizsardzības sistēma Latvijā. *Izglītība un Kultūra: Kultūrvēstis*, 1994, 27. janv., 4. lpp.
190. Radiņš, J. Kultūras mantojuma problēmas Baltijā un pasaulē. *Izglītība*, 1993, 27. maijs, 17. lpp.
191. Raslavs, A. Vai saglabāsim Rāmovā Depkina muiža un tās parku? *Diena*, 1992, 11. jūl., 5. lpp.
192. Raubiško, E. Latvijas Nacionālā opera. Kā notiek rekonstrukcija. *Celtne*, 1994, Nr.3, 5. lpp.
193. Riekstiņš, K. Sv. Trīsvienības baznīcas torņa restaurācijas hronika. *Zemgales Ziņas*, 1995, 14. okt., 7. lpp.
194. Rikveile, I. Ja man kādreiz vajadzētu sabrukt, tad taču atkal uzbūvējiet mani! *Neatkarība*, 1991, 3.07./9/07., 4. lpp.
195. Rjabiņina, A. Vecajā pilī. *Latvijas Zeme*, 1994, 19. jūl., Nr. 19, 8. lpp.
196. Rozeniece, A. Latvijas Nacionālās operas nams. *Latvijas Vēstnesis*, 1997, 15. marts.
197. Ruicēna, I. Vai Vērgales baznīca dzīvos? *Kurzemes Ekspresis*, 1994, 19. janv., 7. lpp.
198. Ruka-Birzule, E. Depkina muižas bēdīgā slava. *Fokuss*, 1998, 06.04./12.04., 15. lpp.
199. Ruka-Birzule, E. Mans nams-mana pils. *Izglītība un Kultūra: Kultūrvēstis*, 1995, 23. nov., 4. lpp.
200. Ruka-Birzule, E. Rīgas starptautiskā intriga sākusies. *Jaunā Avīze*, 1998, 11. febr., 5. lpp.
201. Ruka-Birzule, E. Septembris apzelta mantojumu. *Vide un Laiks*, 1998, Nr. 3, 58.-61. lpp.
202. Ruka-Birzule, E. Starp naftalīnu, ēnām un dzīves garšu – mantojums Latvijā. *Māksla Plus*, 1999, Nr. 6, 9.-11. lpp.
203. Ruka-Birzule, E. UNESCO eksperti piedāvā Rīgas vēsturiskā centra un krastmalas atjaunošanas projektu. *Diena*, 1997, 16. janv., 9. lpp.
204. Ruka-Birzule, E. UNESCO novērtē Rīgu. *Fokuss*, 1998, 9.02./15.02., 11. lpp.
205. Ruka-Birzule, E. Vai mums būs harmoniska Rīga? *Fokuss*, 1998, 2.03./8.03., 11. lpp.
206. Ruka-Birzule, E. Vai Valdgales muižai būs jauna dzīve? *Diena*, 1997, 6. janv., 7. lpp.

207. Ruka-Birzule, E. Ventspils uzdrīkstas. *Fokuss*, 1998, 23.02./1.03., 13. lpp.
208. Rumbēna, I. Ja īpašumā – kultūras piemineklis. *Latvijas Zeme*, 1995, 7. martā, 7. lpp.
209. Rumbēna, I. Kultūras mantojums jā saglabā. Intervija ar J. Dambi. *Latvijas Vēstnesis: Privatizācija. Zeme. Nekustamais īpašums*, 2001, 21. marts, 2.-5. lpp.
210. Rupenheite, I. Arkādija jeb Simtgadīgā ganu zeme. *Diena*, 1998, 25. apr., 12.-13. lpp.
211. Rupenheite, I. Kultūras pieminekļi gaida labākus laikus. *Diena*, 2001, 19. jūl., 1., 13. lpp.
212. Ruka-Birzule, E. Kā Latvijai iekļūt UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā. *Latvijas Vēstnesis*, 1997, 15. maijs, 6.-7. lpp.
213. Ruka-Birzule, E. Rīgas starptautiskā intriga sākusies. *Jaunā Avīze*, 1998, 11. febr., 5. lpp.
214. Ruka-Birzule, E. UNESCO novērtē Rīgu. *Fokuss*, 1998, 9.02./15.02., 11. lpp.
215. Rupenheite, I. Vērmaņdārzu par Mantesdārzu vai Lidoparku? *Diena*, 1997, 13. dec., 8.-9. lpp.
216. Ruzina, J. Neveiksmīgā „jubilāra” likstas. *Jūrmala*, 1999, 2. sept., 7. lpp.
217. Rūsiņa, L. Tukuma būvniecības kompromisi. *Būvēt*, 2000, Nr. 5, 5.-13. lpp.
218. Salmgrieze, V. Uz svētkiem ar akmeni azotē. *Kurzemieks*, 1992, 16. jūnijā, 3. lpp.
219. Saltums, Ē. Brīvības piemineklis un Brāļu kapi sagaidījuši LR AP lēmumu. *Diena*, 1993, 4. febr., 1., lpp.^o
220. Sēle, L. Ko ņemsim līdz un jauno laikmetu? Intervija ar VKPAI Ventspils rajona inspektoru U. Ābiķi. *Ventas Balss*, 1999, 11. nov., 4.-5. lpp.
221. Sēle, L. Un laikmeta slāņi tik saglabāti... *Ventas Balss*, 1995, 4. okt., 2. lpp.
222. Sēle, L. Reiz bija... Vai turpinās būt? *Ventas Balss*, 2000, 26. janv.
223. Slava, L. Glābsim, kas vēl glābjams: Nepieciešams likums par nacionālo kultūras mantojumu. Intervija ar J. Dambi. *Diena*, 1995, 8. marts, 3. lpp.
224. Smiļģe, S. Rīgas pils: prezidenta rezidence vai komunālais dzīvoklis. *Diena: Sestdiena*, 1993, 24. jūl.
225. Spārītis, O. Melngalvju nams – laika zīme senās un rītdienas Rīgas sejā. *Latvijas Vēstnesis*, 1999, 12. nov.
226. Spertāle, D. Lai saglabātu veco labo Eiropu. *Neatkarīgā Cīņa*, 1991, 13. jūl.
227. Spertāle, D. Lielā Ģilde krustcelēs. *Literatūra un Māksla Latvijā*, 2000, 18. maijs, 13. lpp.

228. Spertāle, D. Mālpils pils jeb muiža krustcelēs. *Izglītība: Kultūrvēstis*, 1993, 7. okt., 4.-5.lpp.
229. Spertāle, D. Rātsnams. Rātslaukums. Kādiem būt? *Literatūra un Māksla Latvijā*, 2000, 6. apr., 1., 8.-9. lpp.
230. Sproģe, I. Pils ar spoku vai saimnieku? *Lauku Dzīve*, 1994, Nr. 9, 25. lpp.
231. Stillers, A. „Europa Nostra” – šogad Latvijā. *Baltijas Koks*, 2001, Nr. 10, 62.-63. lpp.
232. Stepiņa, K. Vai Brāļu kapu liktenis izlemts? *Diena*, 1993, 2. febr., 3.lpp.
233. Stundiņš, J. Bagātība un tās mantinieki. *Zemgales Ziņas*, 1996, 7. maijā, 5. lpp.
234. Stundiņš, J. Elejas pils jaunie laiki. *Labrīt*, 1995, 21. marts, 12. lpp.
235. Stūris, V. Vēlreiz par pili un parku. *Novadnieks*, 2000, 25. maijs, 5. lpp.
236. Stillers, A. „Europa Nostra” – šogad Latvijā. *Baltijas Koks*, 2001, Nr. 10, 62.-63. lpp.
237. Šeit, Jaunmoku pilī. *Tukuma Ziņotājs*, 1991, 16. nov., 5. lpp.
238. Šēnfelde, S. Ēdoles pils, kas glabā zelta vārpstiņas noslēpumu. *Vakara Ziņas*, 1994, 10. okt., 16.-17. lpp.
239. Šēnfelde, S. Latvijai sava vēsture nav jāpērk. *Vakara Ziņas*, 1994, 7. jūl., 17. lpp.
240. Šēnfelde, S. Rīga nav mazā Parīze, Rīga ir lielā Rīga. *Vakara Ziņas*, 1993, 30. nov., 2. lpp.
241. Šēnfelde, S. Trīs mīklas jāatmin un pils būs Tava. *Vakara Ziņas*, 1994, 3. jūn., 16.-17. lpp.
242. Šmate, Z. Rīgas centrs: pilsētībūvniecības piemineklis. *Latvijas Jaunatne*, 1993, 27. nov., 4. lpp.
243. Šmate, Z. UNESCO – Latvijas jūgendstila glābēja? *Labrīt*, 1994, 29. nov.
244. Šķerbergs, R. Vai Jelgavā atjaunos torni? *Neatkarīgā Cīņa*, 1994, 21. jūl., 6. lpp.
245. Šteins, V. Vēstules: Vēlreiz par Brāļu kapiem. *Diena*, 1991, 9. augusts, 3. lpp.
246. Šmate, Z. Laika rotaļa Jūrmalas vidē. *Vide un Laiks*, 1998, Nr. 3, 34.-36. lpp.
247. Švītiņš, A. Piemineklim – latu mēnesī... Intervija ar VKPAI vadītāja vietnieku J. Asari. *Tava Pasaule*, 1995, 13./19. apr., 7. lpp.
248. Tamane, R. Arī drupām var būt pilnvērtīga dzīve! *Auseklis*, 1999, 4. febr., 4. lpp.
249. Tamane, R. Vai Limbažu sirds kādreiz būs dzīva? *Auseklis*, 1992, 25. jūl., 3. lpp.

250. Tannenberga, Ē. Kultūras mantojuma sardzē .Intervija ar Valkas rajona vēstures un kultūras pieminekļu inspektori Vinetu Skutāni. *Mūsu Zeme*, 1991, 9. jūl., 3. lpp.
251. Terzena, D. Atdzimšana. *Lauku Avīze*, 1994, 3. sept., 24. lpp.
252. Tihonovs, J. Jau rudenī uzsliesies Melngalvju nama sienas. *Diena*, 1996, 21. maijs, 5. lpp.
253. Tišheizere, E. Arhitektūras pērle draud nogrimt nebūtības dzelmē. *Liepājas Acis*, 2001, 27. apr., 8.-9. lpp.
254. Trops, J. Augšām celsies Ventas pils. *Diena*, 1995, 4. okt., 5. lpp.
255. Trops, J. Sāk restaurēt Ventas pili. *Diena*, 1997, 12. jūn., 12. lpp.
256. Tukiša, A. Vērmaņdārza paredzamā nākotne. *Vides Vēstis*, 2000, Nr. 4, 18. lpp.
257. Upleja, S. Dažas Rīgas muižas atgūst krāšņumu. *Diena*, 1998, 10. febr., 13. lpp.
258. Upmanis, E. Rīgas Brāļu kapu restaurācija prasīs vēl vairākus miljonus latu. *Dienas Bizness*, 1999, 20. janv., 12.-13. lpp.
259. Upmanis, E. „Tur, kur izzūd visas sāpes elpā” *Skola un Ģimene*, 1994, Nr. 8, 48. lpp.
260. Ūdris, J. Eiropa ir kopīga, un arī mūsu kultūras mantojums ir kopīgs. Intervija ar J. Dambi. *Latvijas Vēstnesis*, 2000, 8. dec.
261. Vaivars, G. Kad gailis dziedās? *Mūsu Zeme*, 1991, 15. jūn.
262. Valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu saraksts. *Latvijas Vēstnesis*, 1998, Nr. 369/372.
263. Valtere, E. Sarežģītākā Latvijas kultūrceltne – Daugavpils Vienības nams atrodas uz sabrukšanas sliekšņa. *Vakara Ziņas*, 1995, 13 febr., 8. lpp.
264. Vanzovičs, S. Melngalvju nams – prezentācijai. *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 1999, 22. janv., 4. lpp.
265. Vanzoičs, S. Vērmaņdārzam – viens rekonstruētājs. *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 1998, 20. janv.
266. Vecumnieks, E. Viesnīca „Konventa sēta”. *Latvijas Arhitektūra*, 1993, Nr. 3.
267. Vējš, V. Mans nams – mana pils. *Diena: Stils*, 1995, 7. apr., 6. lpp.
268. Veģe, I. Atrasties Rīgas Domā kļūst bīstami. *Jaunā Avīze*, 2001, 13./19. okt., 8.-9. lpp.
269. Vēvere, I. Kādā pilī dzīvos prezidents? *Rīgas Balss*, 1993 10. aug., 8. lpp.
270. Viļuma, A. MaRk- Operas iekšējā un ārējā apdare. *Latvijas Arhitektūra*, 1995, Nr.1., 36.lpp.
271. Višķers, J. Basilica Agonensis. *Katōļu Dzeive*, 1994, Nr. 1, 20.-23. lpp.

272. Vizbulis, O. Rīgas pilij šonedēļ būs jauns jumts. *Vakara Ziņas*, 1994, 27. sept., 6.-7. lpp.
273. Vītols, V. Kalnamuižas arhitektūras ansamblim nav saimnieka. *Tukuma Ziņotājs*, 1992, 27. okt., 3., 4. lpp.
274. Vītola, R. Kam jā rūpējas par Virsnieku pili? *Jaunā Avīze*, 1998, 8. jūn., 6. lpp.
275. Vladimirovs, A. Pelnos apraktais zelts: kā likt iemirdzēties Latvijas vēsturei. Intervija ar J. Dambi, Meierovicu. *Atmoda*, 1991, 1. okt., 8.-9. lpp.
276. Zālīte, R. Vai sērdienīte Rīga kļūs par mantinieci? *Rīgas Balss*, 1997, 17. janv., 29. lpp.
277. Zāģere, I. Vai Dannenšterna nams kādreiz atdzims. *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 1997, 15. dec., 12. lpp.
278. Zāģere, I. Vai Latvijas muižas sagaidīs labākus laikus? *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 1998, 19. jūnijs, 12. lpp.
279. Zirnis, E. Nečurāt jūrā. Intervija ar J. Dambi. *Diena: Sestdiena*, 2000, 28. okt., 4.-6. lpp.
280. Zebris, O. Brāļu kapi drīz atgūs savu vēsturisko seju. *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 1995, 28. nov., 7. lpp.
281. Zernis, N. Ēdoles pils. *Ventas Balss*, 1993, 8. jūlijā, 3. lpp.
282. Zēberliņa, L. Ēdoles pilij ir nākotne. *Kurzemnieks*, 1996, 2. martā, 3. lpp.
283. Zēbergs, J. Jelgavas pils grib izdzīvot. *Vakara Ziņas*, 1994, 8. sept., 14. lpp.
284. Zēbergs, J. Jelgavnieki dziedādami dziesmas, ziedo tornim. *Vakara Ziņas*, 1994, 25. aug., 14. lpp.
285. Zilbers, A. Kam paliks pils? *Mūsu Zeme*, 1991, 7. nov., 2. lpp.
286. Zilbers, A. Pils ar kārtīgu saimnieku un spoku. *Lauku Avīze*, 1998, 24. okt., 8. lpp.
287. Zilgalvis, J. Arhitektūras mantojums Aizkraukles rajonā. *Labrīt*, 1995, 22. jūn., 8.-9. lpp.
288. Zilgalvis, J. Koka Rīgai veltīta konference. *Izglītība un Kultūra*, 2001, 30. aug., 13. lpp.
289. Zvirbule, I. Konventa sēta: sirdsdarbība atjaunojusies. *Rīgas Balss*, 1995, 16. okt.
290. Žukova, Z. Pasaules mantojuma konvencijas paspārnē. Intervija ar VKPAI vadītāja vietnieku J. Asari. *Latvijas Vēstnesis*, 1998, 31. marts, 6. lpp.
291. Žukoba, Z. Pastaiga pa mazās Parīzes „melnajiem kvadrātiem”. *Jaunā Avīze*, 1998, 26. febr., 6. lpp.

292. Žukova, Z. Šlokenbekai meklē jaunu baronu. *Labrīt*, 1994, 28. apr., 7. lpp.
293. Žukova, Z. talcinieki poš Jaunmoku pili. *Labrīt*, 1994, 3. maijs, 7. lpp.

Literatūra

1. Baltiņa, D. UNESCO Konvencija par pasaules kultūras un dabas mantojuma aizsardzības īstenošanu Latvijā. Grām.: Gavriļins, A. (red.). *Latvijas materiālā kultūras mantojuma saglabāšanas problēmas II*. LU Akadēmiskais apgāds, 2013. 9.-21.lpp.
2. Blūms, P. Mūra faktūru problēmas Latvijas vēsturisko celtnu konservācijā. *Vēsturisko drupu konservācijas problēmas*. Bauska, 2002. 67.-78. lpp.
3. Dzenis, A. Kalnamuižas vēsturiskā izpēte. Kandava: 2011. Pieejams: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ggGTS5p8lKoJ:www.kalnmuizaspils.lv/kalnmuizaspils/img/Kalmuizas-vesturiska-izpete.pdf+&cd=12&hl=lv&ct=clnk&gl=lv> [skatīts 02.05.2015.].
4. Eiropas kultūras konvencijas 4.pants. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=71841> [skatīts 12.05.2013.]
5. Howell, M., Prevenier, W. *From Reliable Sources: An Introduction to Historical Methods*. Ithaca, London: Cornell University Press, 2001. pp. 31-33.
6. Īrnieks: Jautājumā par Stāmerienas pili redzu pozitīvu atrisinājumu. Pieejams: <http://www.diena.lv/tautas-policija/tautas-policija/irnieks-jautajuma-par-stamerienas-pili-redzu-pozitivu-atrisinajumu-13933772> [skatīts 09.05. 2015.].
7. Kultūras mantojuma dienu vēsture. Pieejams: http://mantojums.lv/?cat=644&lang=lv&fulltext_id=1516 [skatīts 15.04.2015.]
8. Mintaurs, M. Materiālā kultūras mantojuma praktiskā saglabāšana: pasaules pieredze un Latvijas realitāte. Grām.:Gavriļins, A. (sast.). *Latvijas materiālās kultūras mantojuma saglabāšanas problēmas. Zinātnisko rakstu krājums*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008. 25.lpp.
9. *Nozīmīgākie starptautiskie dokumenti par kultūras mantojuma aizsardzību*. SIA Mantojums, 2000. 8. lpp.
10. Par kultūras pieminekļu aizsardzību. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/72551-par-kulturas-piemineklu-aizsardzibu> [skatīts 15.04.2015.].
11. Spārīts, O. Dažas pārdomas Melngalvju nama atdzimšanas, funkcionēšanas un kultūrpolitikas sakarā Grām.: *Dabas un vēstures kalendārs 2001. gadam*. Rīga, 2000. 186.-191. lpp.

12. Stūre, I. *Kultūras un dabas mantojuma aizsardzība un attīstības plānošana*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2004. .
13. Vērgales draudze. Pieejams:
http://www.lēlb.lv/lv/?ct=draudzes_lv&fu=i&id=282 [skatīts 03.05.2015.].
14. Viesu nams Peldu ielā. Pieejams: <http://blog.aigsia.lv/2014/06/viesu-nams-peldu-iela/> [skatīts 22.04.2015.].

Maģistra darbs „Latvijas arhitektūras pieminekļu saglabāšanas atspoguļojums presē, 1991.-2001.g” izstrādāts LU Vēstures un filozofijas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Maija Ārena

18.05.2015.

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: docents Dr. hist. Mārtiņš Mintauris

Recenzents: profesors Dr. hist. Ilgvars Butulis

Darbs iesniegts Vēstures un filozofijas fakultātē:

Studiju metodiķe:

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____ . prot. Nr. _____, vērtējums _____

Komisijas sekretārs: docents Mārtiņš Mintauris